

ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

РОДІНА ОЛЬГА ВІКТОРІВНА

УДК 658.15:636.5:657.471:658.7

ДИСЕРТАЦІЯ

УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМИ ТА ЛОГІСТИЧНИМИ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВ ПТАХІВНИЦТВА

Спеціальність - 073 Менеджмент
Галузь знань - 07 Управління та адміністрування

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії (PhD)

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Ольга РОДІНА

Науковий керівник – Величко Олександр Петрович, доктор економічних наук,
професор

Дисертація є ідентичною іншим примірникам дисертації

Дніпро – 2023

АНОТАЦІЯ

Родіна О.В. Управління виробничими та логістичними витратами підприємств птахівництва. – кваліфікаційна наукова робота на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 073 «Менеджмент» (галузі знань 07 «Управління та адміністрування»). – Дніпровський державний аграрно-економічний університет, Дніпро, 2023.

Дисертаційні дослідження присвячені теоретико-методичному обґрунтуванню та удосконаленню і розробці практичних рекомендацій щодо управління виробничими і логістичними витратами підприємств птахівництва.

Проблема витрат та ефективне управління ними має вагоме значення в діяльності суб'єкта господарювання, тому що від загальної суми витрат залежить основний показник – чистий прибуток та ефективність діяльності підприємства загалом. Витрати є важливою категорією всієї економіки, їх рівень впливає не лише на обсяг прибутку, рівень рентабельності та поточну конкурентоспроможність, але і на те, чи залишиться суб'єкт господарювання на ринку у майбутньому, зберігаючи свої позиції. Зокрема, підприємства агробізнесу та галузь птахівництва не є виключенням. Постійній динамічній зміни у процесах господарювання підприємств птахівництва, наслідки неправильних управлінських рішень, мінімізація витрат, усі ці процеси потребують налагодженої і ефективної дії системи менеджменту витрат.

Мета дисертаційної роботи полягає у теоретико-методичному обґрунтуванні та удосконаленні і розробці практичних рекомендацій щодо управління виробничими і логістичними витратами підприємств птахівництва.

Об'єктом дослідження є процес управління виробничими та логістичними витратами підприємств птахівництва.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та науково-практичні аспекти управління виробничими та логістичними витратами підприємств птахівництва.

У межах дослідження теоретично-методичних засад управління виробничими та логістичними витратами підприємств птахівництва узагальнено етапи еволюції знань про витрати. Систематизовано науково-теоретичне визначення поняття «витрати» та виокремлено різні підходи щодо трактування даного поняття (ресурсно-виробничий, фінансово-грошовий, економічний, бухгалтерський, управлінський, маркетинговий, нормативно-правовий). Це дало можливість запропонувати авторське бачення визначення «витрати» як ресурсів і факторів виробництва, що виражені у вартісній формі і використанні в процесі господарської діяльності для задоволення потреб споживачів, і як результат отримання фінансового результату, і є внутрішнім ціноутворюючим чинником, що потребує обліку, аналізу, контролю та управління для прийняття ефективного управлінського рішення. Згруповано класифікаційні ознаки витрат у чотири групи: для потреб обліку і визначення собівартості, для потреб управління, для потреб виробництва, для визначення ефективності логістичної діяльності підприємства. У межах запропонованого групування класифікаційних ознак витрат є можливість у подальшому здійснювати уточнення місця виникнення витрат, оптимізації структури логістичних витрат, пошуку нових шляхів зниження витрат через систему управління ними. А також, виокремлення деяких класифікаційних ознак щодо логістичних витрат забезпечить обчислення таких витрат у масштабі окремого об'єкта або бізнес-структури і здійснити розподіл витрат на виробничо-логістичні витрати та технічно-логістичні витрати. Узагальнено теоретико-методичні підходи до управління витратами підприємств птахівництва. Проведені дослідження дозволили удосконалити модель управління витратами підприємств птахівництва та виокремити, крім стратегічного управління витратами, ще один із шляхів оптимізації витрат, такий як, оцінка рівня конкурентоспроможності продукції та каналу розподілу при формуванні цінової політики відповідно.

У межах дослідження сучасного стану та ефективності управління виробничими та логістичними витратами підприємств птахівництва проведено дослідження стану ринку виробництва і споживання продукції птахівництва. Це

дозволило сформувати модель впливу тенденцій ринку виробництва та споживання курячого м'яса на управління витратами підприємств птахівництва. Представлена модель характеризує найбільш важливі позитивні та негативні чинники формування тенденцій на ринку виробництва і споживання курячого м'яса та їх вплив на процес управління витратами підприємств птахівництва. Обґрунтовано необхідність визначення впливу витрат на рівень конкурентоспроможності продукції через систему бального оцінювання за трьома груповими показниками: споживчі параметри продукції, популярність торгової марки і ціна споживання. Відповідно, удосконалено методичний підхід щодо оцінювання конкурентоспроможності продукції, як вагомого ціноутворюючого чинника, до якого систематизовано та адаптовано груповий показник «споживчі параметри» з урахуванням якісних та технічних характеристик продукції підприємств птахівництва. Здійснено розрахунки рівня конкурентоспроможності продукції досліджуваних підприємств птахівництва на основі запропонованого методичного інструментарію. Проведено оцінку ефективності виробничих і логістичних витрат досліджуваних підприємств птахівництва. За результатами оцінки визначено структурний розподіл витрат та взаємозалежність між основними показниками діяльності підприємств птахівництва (чистим прибутком, витратами і чистим доходом від реалізації) через систему факторного аналізу прибутку підприємства. А також, удосконалено організаційний підхід до управління витратами підприємств птахівництва, що передбачає для постійного контролю та моніторингу інформації про витрати створення служби контролю управлінням витратами. Відповідно до запропонованого підходу визначено структуру, місце та функціональні обов'язки служби контролю управління витрати в організаційній структурі управління підприємств птахівництва.

У межах дослідження напрямків підвищення ефективності управління виробничими та логістичними витратами підприємств птахівництва обґрунтовано методичний підхід до оцінювання ефективності менеджменту витрат таких підприємств з урахуванням технологічних умов циклу вирощування. Обґрунтовано необхідність визначення впливу системи розподілу продукції

птахівництва на етапі формування логістичних витрат підприємств птахівництва при виборі посередника для реалізації курячого м'яса через різні канали збуту підприємств торгівлі. Запропонований методичний підхід до оцінювання ефективності управління витратами підприємств птахівництва побудований на основі розрахунку інтегрального показника «Ефективність системи управління витратами» з урахуванням вагомості кожного з цільових показників: технологічні умови вирощування курей-бройлерів на м'ясо, цикл вирощування курей-бройлерів на м'ясо, використання матеріальних ресурсів у бройлерному господарстві. На основі запропонованого методичного інструментарію проведено попередні розрахунки для досліджуваних підприємств птахівництва. Сформована система показників, що використовується для оцінки ефективності управління витратами бройлерного господарства підприємств птахівництва, враховує особливості виробничого циклу вирощування птиці і умови технології вирощування згідно з нормативами. У свою чергу, кожен з цільових показників включає одиничні показники ефективності управління витратами бройлерного господарства підприємств птахівництва. Запропоновано удосконалений методичний підхід щодо оптимізації розмірів логістичних витрат через систему оцінювання посередників на етапі формування логістичних зв'язків. Узагальнено характеристику і надано оцінку індикаторів та критеріїв виробу посередників для реалізації через три різні канали збуту. Результати проведеної оцінки дозволить визначити привабливість та ефективність каналу реалізації, що дасть можливість підприємству птахівництва при співпраці з таким каналом отримати більший розмір прибутку, обсяги реалізації і зменшити витрати на збут у порівнянні з іншими каналами, відповідно попередньо оцінивши умови подальшої співпраці з посередником.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці практичних рекомендацій щодо управління виробничими і логістичними витратами у діяльності підприємств птахівництва з метою зниження рівня витрат та оцінки ефективності їх управління.

Основні положення та результати дисертаційного дослідження було викладено у 17 наукових працях загальний обсяг яких складає 5,9 друк. арк. (із них авторці належить 4,36 друк. арк.).

Ключові слова: витрати, продукція птахівництва, ефективність, управління, оптимізація, агропромислове виробництво, логістика, собівартість, прибуток, рентабельність, управлінське рішення.

ABSTRACT

Rodina O. V. Management of production and logistics costs of poultry enterprises. – Qualifying scientific work on manuscript rights.

The dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in specialty 073 «Management» (07 «Management and administration»). – Dnipro State Agrarian and Economic University, Dnipro, 2023.

The dissertation studies are devoted to the theoretical and methodological substantiation and improvement and development of practical recommendations for the management of production and logistics costs of poultry enterprises.

The problem of expenses and their effective management is of great importance in the activity of a business entity, because the main indicator - net profit and the efficiency of the enterprise in general - depends on the total amount of expenses. Costs are an important category of the entire economy, their level affects not only the amount of profit, the level of profitability and current competitiveness, but also whether the business entity will remain on the market in the future, maintaining its position. In particular, agribusiness enterprises and the poultry industry are no exception. Constant dynamic changes in the management processes of poultry enterprises, the consequences of incorrect management decisions, cost minimization, all these processes require an established and effective operation of the cost management system.

The purpose of the dissertation work is the theoretical and methodological substantiation and improvement and development of practical recommendations for the management of production and logistics costs of poultry enterprises.

The object of the study is the process of managing production and logistics costs of poultry enterprises.

The subject of the research is theoretical-methodical and scientific-practical aspects of management of production and logistics costs of poultry enterprises.

The stages of the evolution of knowledge about costs are summarized within the framework of the study of the theoretical and methodological principles of management of production and logistics costs of poultry enterprises. The scientific-theoretical definition of the concept of «costs» is systematized and different approaches to the interpretation of this concept are distinguished (resource-production, financial-monetary, economic, accounting, managerial, marketing, regulatory-legal). This made it possible to propose the author's vision of the definition of «cost» as resources and factors of production, expressed in value form and used in the process of economic activity to meet the needs of consumers, and as a result of obtaining a financial result, and is an internal price-forming factor that requires accounting, analysis, control and management to make an effective management decision. The classification features of expenses are grouped into four groups: for the needs of accounting and determining the cost price, for the needs of management, for the needs of production, for determining the efficiency of the logistics activity of the enterprise. Within the proposed grouping of the classification features of costs, there is an opportunity to further clarify the place of origin of costs, optimize the structure of logistics costs, find new ways of reducing costs through the system of managing them. Also, highlighting some classification features regarding logistics costs will ensure the calculation of such costs on the scale of a separate object or business structure and allocate costs to production-logistics costs and technical-logistics costs. Generalized theoretical and methodological approaches to cost management of poultry enterprises. The conducted research made it possible to improve the cost management model of poultry enterprises and to single out, in addition to strategic cost management, one more way to optimize costs, such as assessing the level of competitiveness of products and the distribution channel when forming the price policy, respectively.

As part of the study of the current state and efficiency of management of production and logistics costs of poultry enterprises, a study of the state of the market for production and consumption of poultry products was conducted. This made it possible to form a model of the influence of market trends in the production and consumption of chicken meat on the cost management of poultry enterprises. The presented model characterizes the most important positive and negative factors in the formation of trends in the market for the production and consumption of chicken meat and their impact on the cost management process of poultry enterprises. The need to determine the impact of costs on the level of competitiveness of products through a scoring system based on three group indicators: consumer parameters of products, brand popularity and consumption price is substantiated. Accordingly, the methodical approach to evaluating the competitiveness of products as a significant price-forming factor has been improved, to which the group indicator «consumer parameters» has been systematized and adapted, taking into account the qualitative and technical characteristics of products of poultry enterprises. Calculations of the level of competitiveness of the products of the studied poultry enterprises were carried out on the basis of the proposed methodological toolkit. The efficiency of production and logistics costs of the studied poultry enterprises was evaluated. Based on the results of the assessment, the structural distribution of costs and the interdependence between the main indicators of poultry enterprises (net profit, costs and net income from sales) were determined through the factor analysis system of the company's profit. Also, the organizational approach to cost management of poultry enterprises has been improved, which provides for the establishment of a cost management control service for constant control and monitoring of information about costs. According to the proposed approach, the structure, location and functional responsibilities of the cost management control service in the organizational structure of management of poultry enterprises are determined.

As part of the study of the ways to increase the efficiency of management of production and logistics costs of poultry enterprises, a methodical approach to evaluating the effectiveness of cost management of such enterprises, taking into account

the technological conditions of the breeding cycle, is substantiated. The need to determine the impact of the distribution system of poultry products at the stage of forming logistics costs of poultry enterprises when choosing an intermediary for the sale of chicken meat through various sales channels of trade enterprises is substantiated. The proposed methodological approach to evaluating the efficiency of cost management of poultry enterprises is based on the calculation of the integral indicator «Effectiveness of the cost management system» taking into account the importance of each of the target indicators: technological conditions for growing broiler chickens for meat, the cycle of growing broiler chickens for meat, use of material resources in broiler farming. On the basis of the proposed methodical toolkit, preliminary calculations were made for the studied poultry enterprises. The formed system of indicators, which is used to evaluate the effectiveness of broiler management of costs of poultry enterprises, takes into account the peculiarities of the production cycle of poultry breeding and the conditions of breeding technology in accordance with regulations. In turn, each of the target indicators includes unit indicators of the efficiency of management of costs of broiler farming of poultry enterprises. An improved methodical approach to optimizing the size of logistics costs through a system of evaluating intermediaries at the stage of forming logistics connections is proposed. The characteristics are summarized and an assessment of the indicators and criteria of the intermediary product for sale through three different sales channels is provided. The results of the conducted assessment will allow to determine the attractiveness and effectiveness of the sales channel, which will enable the poultry company to obtain a larger amount of profit, sales volumes and reduce sales costs in comparison with other channels when cooperating with such a channel, accordingly pre-evaluating the conditions of further cooperation with the intermediary.

The practical significance of the obtained results lies in the development of practical recommendations for the management of production and logistics costs in the activities of poultry enterprises in order to reduce the level of costs and assess the effectiveness of their management.

The main provisions and results of the dissertation research were presented in 17 scientific papers, the total volume of which is 5,9 publications. sheet (of which the author owns 4,36 printed sheets).

Keywords: costs, poultry production, efficiency, management, optimization, agro-industrial production, logistics, cost price, profit, profitability, management decision.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України

1. Родіна О.В. Сучасні підходи до визначення сутності категорії «витрати». *Економіка та суспільство*. 2017. Вип. 9. С. 1181-1185. (0,47 друк. арк.).
2. Родіна О.В. Ринок м'яса птиці: світові тенденції та стан в Україні. *Інфраструктура ринку*. 2017. Вип. 7. 218-223. (0,49 друк. арк.).
3. Родіна О.В. Історичний розвиток категорії «витрати». *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип.17. С. 420-424 (0,53 друк. арк.).
4. Родіна О.В. Місце логістичних витрат в загальній структурі витрат підприємства. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 47. 95-100. (0,67 друк. арк.). DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastructure47-18>
5. Родіна О.В. Аналіз ринку м'яса птиці в Україні: сучасний вектор у контексті продовольчої безпеки. *Підприємництво та інновації*. 2022. Вип. 23. С. 91-96. (0,54 друк. арк.). DOI: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/23.16>

Статті у періодичних наукових виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus

6. Tkachenko V., **Rodina O.**, Savchenko T. Influence of the technological factors of breeding on the cost management efficiency of specialized poultry enterprises. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2018. Vol. 40. No. 1. pp. 91-102. (0,49 друк. арк.). DOI: <https://doi.org/10.15544/mts.2018.09> (Особистий внесок авторки: обґрунтовано методичний підхід до оцінювання ефективності управління витратами

підприємств птахівництва), (Web of Science).

7. Savchenko T., Basiurkina N., **Rodina O.**, Kwilinski A. Improvement of the assessment methods of product competitiveness of the specialized poultry enterprises. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2019. Vol. 41. No. 1. pp. 43-55. (0,58 друк. арк.). DOI: https://doi.org/10.15544/mts.2019.05_ (*Особистий внесок авторки: узагальнено дані про груповий показник «споживчі параметри продукції» і надано його характеристика*), (Web of Science).

8. **Rodina O.**, Savchenko T., Velychko O., Lebedenko T., Novichkova T. Assessment of attractiveness intermediaries in the formation of logistic connections of the poultry enterprises. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2022. Vol. 44. No. 1. pp. 84-94. (0,59 друк. арк.). DOI: <https://doi.org/10.15544/mts.2022.09> (*Особистий внесок авторки: проведено розрахунки відповідно до запропонованого методичного підходу до оцінювання ефективності вибору посередника при формуванні логістичних зв'язків при реалізації курячого м'яса через різні канали збуту*), (Web of Science).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

9. Родіна О.В. Методи управління витратами: переваги та недоліки практичного застосування. *Інформаційні технології в культурі, мистецтві, освіті, науці, економіці та бізнесі*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції/М-во освіти і науки України; М-во культури України; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ:Видавничий центр КНУКіМ, 2017. Ч.2. С. 112-114. (0,14 друк. арк.).

10. Родіна О.В. Трансакційні витрати: обліковий аспект. «Сучасний стан та проблеми розвитку статистики, обліку та аудиту в умовах глобалізації та енергозбереження»: Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 4-5 квітня 2017 р.). У 2 томах. – м. Дніпро: ДНУ ім. О. Гончара, 2017. С. 68-71. (0,17 друк. арк.).

11. Родіна О.В. Місце логістичних витрат в системі управління підприємством. *Наука і вища освіта*: тези доповідей XXVIII Міжнар. наук. конф. студентів і

молодих учених, 13 лист. 2019 р. Запоріжжя: Класичний приватний університет (КПУ), 2019. С. 47-48. (0,09 друк. арк.).

12. Родіна О.В. Аналіз ринку виробництва продукції птахівництва: реалії сьогодення. *The III th International scientific and practical conference «Theory, science and practice»*. (October 05-08, 2020). Токуо, Japan 2020. pp. 107-110. (0,19 друк. арк.).

13. Родіна О.В. Фактори впливу на витрати підприємств птахівництва. *Підприємництво в аграрній сфері: глобальні виклики та ефективний менеджмент*: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (9-11 лютого 2021 р.). За заг. ред. Л.М. Бухаріної. Запоріжжя: ЗНУ, 2021. С. 253-255. (0,18 друк. арк.).

14. Rodina O. World's trends of the chicken market: possibilities for Ukraine. *2nd Multidisciplinary Conference for Young Researchers «Sustainable Development Trends and Challenges under COVID-19»*: Book of Abstracts, Publisher: Czech University of Life Sciences Prague (29-30 November 2021). P.43-45. (0,10 друк. арк.).

15. Родіна О. Критерії вибору логістичного посередника при реалізації продукції птахівничих підприємств. Теоретичні та практичні питання аграрної науки: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпро, 18 травня 2022 р.: у 2 ч. / за заг. ред. А. С. Кобця. Дніпро, 2022. Ч. 2. 344 с. (с. 254-256). (0,13 друк. арк.).

16. Родіна О. Структура собівартості вирощеного м'яса птиці в Україні. Актуальні проблеми економіки, управління та маркетингу в аграрному бізнесі: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, м. Дніпро, 20 вересня 2022 р. Дніпро, ДДАЕУ, 2022. 246 с. (с. 115-117). (0,13 друк. арк.).

17. Rodina O. The influence of performance indicators of poultry enterprises on the level of profitability. *Sustainable Development in Wartime Ukraine and the World: Multidisciplinary Conference for young Researchers* (November 25, 2022). – Prague, Czech Republic, 2022. – 84 p. (p. 68). (0,09 друк. арк.).

ЗМІСТ

ВСТУП	13
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМИ ТА ЛОГІСТИЧНИМИ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВ ПТАХІВНИЦТВА	23
1.1. Теоретичні підходи визначення сутності категорії «витрати» як об’єкту управління	23
1.2. Класифікація витрат підприємств птахівництва	35
1.3. Методичні підходи до оцінки ефективності управління виробничими та логістичними витратами підприємств птахівництва	50
Висновки до розділу 1	72
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМИ І ЛОГІСТИЧНИМИ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВ ПТАХІВНИЦТВА	75
2.1. Тенденції на ринку виробництва і споживання продукції птахівництва.....	75
2.2. Витрати в системі управління конкурентоспроможністю продукції підприємств птахівництва	106
2.3. Оцінка ефективності управління виробничими та логістичними витратами підприємств птахівництва	126
Висновки до розділу 2	143
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМИ ТА ЛОГІСТИЧНИМИ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВ ПТАХІВНИЦТВА	146
3.1. Удосконалення методики управління витратами бройлерного господарства підприємств птахівництва з урахування технологічних умов вирощування	146
3.2. Проектування управлінських рішень з урахуванням впливу системи розподілу продукції підприємств птахівництва на формування логістичних витрат	167
Висновки до розділу 3	190
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	193
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	196
ДОДАТКИ	221

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Проблема витрат та ефективне управління ними має вагоме значення в діяльності суб'єкта господарювання, тому що від загальної суми витрат залежить основний показник – чистий прибуток та ефективність діяльності підприємства загалом. Витрати є важливою категорією всієї економіки, їх рівень впливає не лише на обсяг прибутку, рівень рентабельності та поточну конкурентоспроможність, але і на те, чи залишиться суб'єкт господарювання на ринку у майбутньому, зберігаючи свої позиції. Зокрема, підприємства агробізнесу та галузь птахівництва не є виключенням. Постійні динамічні зміни у процесах господарювання підприємств птахівництва, наслідки неправильних управлінських рішень, мінімізація витрат, усі ці процеси потребують налагодженої і ефективної дії системи менеджменту витрат.

Так, враховуючи специфіку діяльності підприємств птахівництва, зниження витрат, слід розглядати, як один із головних чинників підвищення ефективності їх виробничо-господарської діяльності, що забезпечить стабільне функціонування, динамічний розвиток та максимізує прибуток. У сучасних умовах технологічні процеси виробництва м'яса курятини націлені на постійне збільшення продуктивності птиці при рівномірному постійному зниженні витрат на їх вирощування.

Пріоритетними завданнями для підприємств птахівництва є налагоджений ефективний процес управління витратами, мінімізація витрат, оптимізація структури витрат і діючої системи управління ними для зміцнення конкурентних позицій та, відповідно, ухвалення ефективного управлінського рішення. Також для утримання стабільних ринкових позицій для підприємств птахівництва є важливим моніторинг та оцінка основних показників їх діяльності, зокрема – доходів від реалізації, витрат та чистого прибутку.

Питанням генезису поняття «витрати», сутності понять «витрати», «виробничі витрати» та «логістичні витрати» та їх класифікації присвячено праці таких вчених як Ф.Ф. Бутинця, С.Ф. Голова, І.Є. Давидовича, В.А. Дерія,

А.М. Дідика, Є.В. Крикавського, О.І. Коблянської, В.С. Лень, О.А. Мошковської, Г.В. Нашкерської, Л.В. Нападовської, Є.В. Новопісної, Н.В. Прохара, Г.В. Пришляка, М.С. Пушकारа, Т.М. Саванчук, С.О. Сороки, Л.О. Сумець, О.М. Тридіда, Ю.С. Цал-Цалко, Л.С. Шаткіської, Ж.М. Ющак та інших. Щодо питань управління виробничими і логістичними витратами та їх оптимізації присвячено роботи науковців Н.С. Артамонової, І.М. Белової, О.П. Величка, С.І. Дерев'янка, Л.І. Дроженко, А.Г. Завгороднього, М.В. Зарукевича, О.В. Косинські, М.В. Зось-Кіора, О.Я. Лотиша, О.П. Нагорнюка, Н.М. Помірко, О.В. Рогатюк, Л.В. Сачинська, А.М. Турило, С.М. Халатур, Б.І. Холод, Я.С. Янишина, А.І. Ясінської та інших. Питаннями управління та розвитку галузі птахівництва займалися такі вчені як В.Г. Андрійчук, Р.І. Буряк, М.М. Ільчук, О.І. Касьяненко, О.Ф. Кирилюк, І.Ю. Лесків, Б.А. Мельник, В.Я. Месель-Веселяк, О.В. Ніколюк, М.А. Полегенька, П.Т. Саблук, І.В. Свиноус, В.І. Топіха, Т.І. Фотіна, Ю.В. Циганок Ю.В., О.Г. Шпикуляк, О.М. Шпичак, Ф.О. Ярошенко та інші. За останні роки серед світової наукової спільноти питаннями технологічних аспектів виробництва і витратам на вирощування птиці, розвитку галузі птахівництва присвятили свої праці Beuren I.M., Boumans J.M.M. Iris, Colauto R.D., Chadd S., Dihua Wu, Forkam M., Henson Spencer, Kato H., Mohamed E. Add El-Hack, Nicholads B.A., Pierav Sh., Ritcher K.R., Rizvi M.M., Sandoe Peter і автор, Sohng Yang.

Між тим, у контексті оцінювання ефективності управління витратами недостатньо уваги приділено обґрунтуванню вибору методичного інструментарію, адаптованого під окремі бізнес-процеси. Крім того, вимагає подальшого уточнення і процес класифікації виробничих та логістичних витрат. До того ж, при розробці методичного підходу важливим є комплексне врахування галузевих особливостей та специфіки діяльності підприємств птахівництва. А отже, потребують поглибленого дослідження і питання оцінювання ефективності управління виробничими та логістичними витратами підприємств птахівництва. Саме на вирішення цих та інших актуальних завдань і орієнтоване дисертаційне дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження здійснювалося в межах тематичного плану фундаментальних науково-дослідних робіт, що фінансувалися за рахунок цільових коштів державного бюджету Міністерством освіти і науки України, за темою: «Управління розвитком сільськогосподарських ринків, аграрної та екологічної логістики в системі продовольчої безпеки» (2017–2019 рр., номер державної реєстрації 0117U004290). Крім того, дисертаційна робота виконувалася у контексті ініціативної тематики науково-дослідної роботи кафедри менеджменту і права Дніпровського державного аграрно-економічного університету: «Розвиток системи економічно-правового забезпечення управлінської та логістичної діяльності в аграрній сфері» (2017–2023 рр., номер державної реєстрації 0117U004244) та відповідно до індивідуального плану освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії.

Мета і завдання дослідження. *Мета* дисертаційної роботи полягає у теоретико-методичному обґрунтуванні та удосконаленні і розробці практичних рекомендацій щодо управління виробничими і логістичними витратами підприємств птахівництва.

Для досягнення зазначеної мети поставлено для виконання такі *завдання*:

- узагальнити теоретичні підходи щодо визначення сутності категорії «витрати» і поглибити розуміння даного терміну;
- обґрунтувати класифікацію витрат з метою розмежування категорій «виробничі витрати» і «логістичні витрати»;
- систематизувати сучасні підходи до оцінки ефективності управління витратами та ідентифікувати процес управління витратами підприємств птахівництва з метою удосконалення методичного підходу до оцінки ефективності управління витратами;
- дослідити тенденції на ринку виробництва і споживання продукції птахівництва;
- оцінити ефективність управління виробничими і логістичними витратами підприємств птахівництва;

➤ визначити вплив витрат на конкурентоспроможність продукції на підставі розрахунку суми зважених показників, що враховують специфіку вимог до продукції підприємств птахівництва та споживчі параметри такої продукції;

➤ розробити методичний підхід до оцінки ефективності управління витратами бройлерного господарства підприємств птахівництва з урахування технологічних умов;

➤ визначити вплив системи розподілу продукції птахівництва на етапі формування логістичних витрат підприємств птахівництва при виборі посередника для реалізації курячого м'яса через різні канали збуту підприємств торгівлі.

Об'єктом дослідження є процес управління виробничими та логістичними витратами підприємств птахівництва.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та науково-практичні аспекти управління виробничими та логістичними витратами підприємств птахівництва.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження є наукові досягнення і розробки українських та іноземних вчених щодо проблем управління виробничими і логістичними витратами підприємств, і зокрема в галузі птахівництва. Для досягнення поставлених завдань у роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання, а саме: історичний, абстрактно-логічний (для узагальнення теоретичних підходів щодо визначення сутності понять «витрати», «логістичні витрати», «виробничі витрати», розглянуто історичний розвиток категорії «витрати»; наукового порівняння, аналогії, систематизації (для дослідження та узагальнення класифікаційних ознак витрат, узагальнення внутрішніх і зовнішніх чинників впливу на витрати підприємств птахівництва, дослідження методів управління витратами); статистичний аналіз (при проведенні оцінки сучасних тенденцій на ринку виробництва і споживання продукції птахівництва); порівняльний аналіз, економічний аналіз (для оцінки ефективності управління витратами підприємств птахівництва); метод наукової абстракції (для проведення аналізу показників, що

формують рівень конкурентоспроможності продукції), спостереження та опитування (при зборі та групуванні інформації про споживчі характеристики продукції підприємств птахівництва); порівняння, групування, узагальнення та метод експертних оцінок (при розрахунку одиничних та групових показників конкурентоспроможності продукції та для оцінки внутрішньо групової значимості кожного з обраних показників, для вивчення інтересів споживачів при виборі посередника); комбінований розрахунково-графічний метод (для розрахунку інтегрального коефіцієнта конкурентоспроможності продукції і побудови «трикутника конкурентоспроможності продукції», для наочного представлення моделі оцінки ефективності вибору посередника при формуванні логістичних зв'язків підприємств птахівництва); математична модель оцінки вагомості (для визначення коефіцієнту вагомості індикаторів оцінки ефективності посередника при формуванні логістичних зв'язків, для розрахунку коефіцієнтів вагомості цільових показників ефективності управління витратами підприємств птахівництва); табличного (для узагальнення інформації про критерії вибору та індикатори оцінки привабливості посередника при реалізації курячого м'яса птахівничими підприємствами через різні канали збуту, для узагальнення розрахунків нормалізованих цільових показників ефективності управління витратами на вирощування м'яса курчат-бройлерів). Також у процесі роботи та обробки інформації за темою дисертаційних досліджень використовувалися сучасні інформаційні технології, зокрема засоби програмного забезпечення: Google Sheets, Kahoot, MindMeister, Google Form.

Наукова новизна отриманих результатів дисертаційного дослідження полягає у подальшому розвитку теоретичних та практичних засад управління виробничими і логістичними витратами, а також удосконаленні методичного інструментарію оцінки ефективності їх управління на підприємствах птахівництва. Зокрема:

вперше:

обґрунтовано науково-методичний підхід до оцінювання ефективності менеджменту витрат підприємств птахівництва, що надає можливість проєктувати

управлінські рішення при формуванні собівартості продукції підприємств птахівництва з урахуванням технологічних умов циклу вирощування, як: щільність посадки курей-бройлерів, рівень звукового тиску у приміщенні, рівень освітлення для курчат віком 15 і більше днів, температурний режим у приміщенні для курчат старше 7 днів, термін вирощування згідно з графіком, відносна вологість повітря для курчат старше 7 днів, стан мікроклімату у приміщенні, збереженість поголів'я курчат до 42-добового віку, жива маса курчат у віці 42 доби, середньодобовий приріст до досягнення 42 доби, втрати при транспортуванні, забійний вихід.

удосконалено:

систему показників оцінки ефективності управління витратами бройлерного господарства підприємств птахівництва, яка складається з трьох цільових показників: «Технологічні умови вирощування курей-бройлерів на м'ясо», «Цикл вирощування курей-бройлерів на м'ясо», «Використання матеріальних ресурсів у бройлерному господарстві». На відміну від існуючих показників, запропоновані цільові показники враховують технологічні умови вирощування та елементи виробничих витрат, що включені у собівартість продукції підприємств птахівництва, також кожен з трьох цільових показників включає одиничні показники оцінки ефективності системи управління витратами бройлерного господарства підприємств птахівництва.

організаційний підхід до управління витратами підприємств птахівництва, що передбачає для постійного контролю та моніторингу інформації про витрати створення служби контролю управлінням витратами. Яка відрізняється за своєю структурою та визначає місце і функціональні обов'язки служби контролю управління витратами в організаційній структурі управління підприємствами птахівництва;

методичний підхід щодо оцінювання конкурентоспроможності продукції, як вагомого ціноутворюючого чинника, до якого систематизовано та адаптовано груповий показник «споживчі параметри» з урахуванням якісних та технічних характеристик продукції підприємств птахівництва. Запропонований підхід, на

відміну від інших, заснований на розрахунку визначення рівня конкурентоспроможності продукції на підставі обчислення інтегрального показника як суми зважених показників, що враховують специфіку вимог до продукції підприємств птахівництва.

організаційно-методичний підхід до оцінювання ефективності вибору посередника при формуванні логістичних зв'язків при реалізації курячого м'яса через різні канали збуту підприємством птахівництва. На відміну від наявних досліджень, сформовано систему індикаторів та критеріїв привабливості посередника при реалізації курячого м'яса через різні канали збуту. Запропоновано використання узагальненого показника за трьома індикаторами: оцінка техніко-технологічної привабливості посередника, оцінка економічної привабливості посередника, оцінка маркетингової привабливості посередника, що дозволить більш критично підходити на етапі проектування управлінських рішень до вибору та розподілу каналів збуту продукції підприємств птахівництва на етапі формування логістичних зв'язків.

набули подальшого розвитку:

понятійно-категоріальний апарат у контексті тлумачення категорії «витрати», що на відміну від інших враховує різнобічний аспект даного терміну, поєднує компоненти різних підходів (ресурсно-виробничий, фінансово-грошовий, економічний, бухгалтерський, управлінський, маркетинговий, нормативно-правовий) і є більш адаптованим для потреб управління, оскільки витрати тут розглядаються, як ресурси і фактори виробництва, що виражені у вартісній формі і використані в процесі господарської діяльності для задоволення потреб споживачів, і як результат отримання фінансового результату, і є внутрішнім ціноутворюючим чинником, що потребують обліку, аналізу, контролю та управління для прийняття ефективного управлінського рішення.

системний підхід до класифікації витрат, зокрема для потреб: обліку і визначення собівартості, управління, виробництвом, визначення ефективності логістичної діяльності підприємства. На відміну від існуючих, класифікаційних ознак, це надає можливість уточнення місця виникнення витрат, оптимізації

структури логістичних витрат, пошуку нових шляхів зниження витрат через систему управління ними. Також виокремлення деяких класифікаційних ознак щодо логістичних витрат забезпечить обчислення таких витрат у масштабі окремого об'єкта або бізнес-структури та здійснити розподіл витрат на виробничо-логістичні витрати та технічно-логістичні витрати.

модель впливу тенденцій ринку виробництва та споживання курячого м'яса на управління витратами підприємств птахівництва, що, на відміну від існуючих, характеризує найбільш важливі фактори формування тенденцій на ринку виробництва і споживання курячого м'яса та їх вплив на процес управління витратами підприємств птахівництва.

модель управління витратами підприємств птахівництва, яка на відміну від інших, враховує вплив рівня конкурентоспроможності продукції та процесу формування каналів розподілу при формуванні цінової політики підприємств птахівництва.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці практичних рекомендацій щодо управління виробничими і логістичними витратами у діяльності підприємств птахівництва з метою зниження рівня витрат та оцінки ефективності їх управління.

Здійснений аналіз стану ринку м'яса птиці в Україні і Дніпропетровській області, а також узагальнені пропозиції щодо покращення ситуації на ринку м'яса птиці використані відділом містобудування та архітектури, ЖКГ та агропромислового розвитку Нікопольської районної державної адміністрації під час розробки Програми розвитку агропромислового комплексу Нікопольського району та Програми соціально-економічного розвитку Нікопольського району (довідка №448/0302 від 03.02.2021 року).

Сформована система критеріїв вибору посередників на етапі формування логістичних зв'язків та методичний підхід до оцінки ефективності співпраці з таким посередником прийнято до уваги у діяльності ТОВ «Чистопілля» (входить до складу організаційної структури Агропромислової групи компаній «Дніпровський») – (довідка № 132-05 від 30.05.2022 р.).

Рекомендації щодо застосування збалансованої системи показників, що буде враховувати технологічні умови вирощування курей-бройлерів на птахівничому підприємстві, і як результат, підвищення якості процесів оцінювання ефективності управління витратами через оцінку трьох цільових показників, за результатами яких розраховується інтегральний коефіцієнт, з урахуванням значимості кожного з критеріїв запропоновано до розгляду ТОВ «ПК «Дніпровський» (довідка № 589 від 24.05.2022 року) та ПрАТ «Оріль-Лідер» (довідка № 01/45 від 27.01. 2023 року).

Науково-методичні розробки використовуються у навчальному процесі Дніпровського державного аграрно-економічного університету під час викладання освітніх компонент «Менеджмент», «Стратегічне управління розвитком аграрних підприємств» (довідка № 44-11-50 від 27.01. 2023 року).

Особистий внесок здобувача. Здобувачкою особисто обґрунтовано теоретико-методичні засади та практичні рекомендації щодо управління виробничими і логістичними витратами підприємств птахівництва. Викладені наукові результати у дисертаційній роботі отримані авторкою самостійно. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, використано лише ті ідеї та положення, які є результатом особистого здобутку дисертантки.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертаційного дослідження апробовані на конференціях різного рівня: Міжнародна науково-практична конференція «Інформаційні технології в культурі, мистецтві, освіті, науці, економіці та бізнесі» (19-20 квітня 2017 р., м. Київ, Україна), V Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасний стан та проблеми розвитку статистики, обліку та аудиту в умовах глобалізації та енергозбереження» (4-5 квітня 2017 р., м. Дніпро, Україна), XXVIII Міжнародна наукова конференція студентів і молодих учених «Наука і вища освіта» (13 листопада 2019 р., м. Запоріжжя, Україна), III th International scientific and practical conference «Theory, science and practice» (October 05-08, 2020, Tokyo, Japan), II Міжнародна науково-практична конференція «Підприємництво в аграрній сфері: глобальні виклики та ефективний менеджмент» (9-11 лютого 2021 р., м. Запоріжжя, Україна), 2nd

Multidisciplinary Conference for Young Researchers «Sustainable Development Trends and Challenges under COVID-19» (29-30 листопада 2021, м. Суми Україна), Міжнародна науково-практична конференція «Теоретичні та практичні питання аграрної науки» (18 травня 2022 р., м. Дніпро, Україна). Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Актуальні проблеми економіки, управління та маркетингу в аграрному бізнесі» (20 вересня 2022 р., Дніпро, Україна). Sustainable Development in Wartime Ukraine and the World: Multidisciplinary Conference for young Researchers (November 25, 2022, Prague, Czech Republic).

Публікації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження висвітлено у 17 наукових працях, загальний обсяг яких складає 5,9 друк. арк. (із них авторці належить 4,36 друк. арк.). Серед них: 5 - у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України (автору належать 2,7 друк. арк.), 3 - у періодичних наукових виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection загальним обсягом 1,66 друк. арк. (автору належать 0,43 друк. арк.); 9 наукових праць за результатами науково-практичних конференцій, 4 з них, які засвідчують апробацію результатів дисертаційного дослідження (автору належать 1,23 друк. арк.).

Структура та обсяг дисертаційної роботи. Дисертаційна робота на здобуття ступеня доктора філософії складається із вступу, трьох розділів, висновків і пропозицій, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 262 сторінки, із них 182 сторінки основного тексту, що містить 37 таблиць, 43 рисунки, 25 формул, 12 додатків і список використаних джерел 238 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМИ ТА ЛОГІСТИЧНИМИ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВ ПТАХІВНИЦТВА

1.1. Теоретичні підходи визначення сутності категорії «витрати» як об'єкту управління

Витрати у діяльності кожного суб'єкта господарювання є постійним актуальним питанням обговорення. Не завжди настає повне розуміння того, що робити підприємству для того щоб зменшити розмір витрат, який виникає у процесі його діяльності. Усі суб'єкти господарювання повинні постійно прилаштовуватися під мінливий вплив зовнішніх і внутрішніх факторів у процесі роботи, будувати стратегічні плани розвитку та думати про те, як зберегти конкурентні позиції на ринку.

Усі суб'єкти господарської діяльності у взаємозв'язку становлять єдиний економічний простір, де на кожному підприємстві виробничі фактори взаємодіють один з одним і забезпечують випуск товарів і послуг. При цьому, все одно підприємство функціонує в умовах обмежених ресурсів, що є процесом постійної економії ресурсів. У відповідності з економічними законами для підприємства все може діяти так, щоб:

- максимізувати свої результати;
- мінімізувати витрати виробничих ресурсів при певному обсязі випуску продукції;
- оптимізувати результати [45].

Враховуючи споживчі властивості кожного покупця, який є окремим ринком формуються індивідуальні запити, потреби, уподобання і смаки, купівельна поведінка, і відповідно, все те, що спонукає покупців робити свій вибір певного продукту. Також саме характеристики людини, у першу чергу психологічні, релігійні, соціальні та демографічні поєднують їх у окремі соціуми за абсолютно різними ознаками [87].

Автори зазначають, «що «витрати є несприятливим рухом ресурсів, який зменшує прибуток фірми. Проте не кожен несприятливий рух є витратами. Більше того, витрати – це використання або споживання товарів і послуг у процесі отримання доходу» [175]. Погодимося з даним визначенням у тому, що для отримання будь-якого доходу підприємству необхідно понести витрати, тим паче, що для кожного підприємства вони будуть індивідуальні, а в нинішніх умовах перебування економіки та умовах інфляції фактичні і планові витрати взагалі будуть мати суттєві відмінності. При цьому планові будуть заниженими або навіть умовними, і підприємство у такому випадку буде витрачати власний прибуток для придбання нових ресурсів за підвищеними цінами, внаслідок чого, можливо, і потраплятиме в зону збитку.

Ісаєв А.А. говорить, що торгівля – «це заняття купівлею та продажем товарів з метою отримання прибутку» [47, с. 507]. Отже, виходячи з економічної сутності поняття «торгівля» можна зазначити, що з розвитком торгівлі в епоху Середньовіччя розширювалися і розвивалася знання про витрати. Також у цей час починається систематизація і формування чіткої послідовності знань про витрати.

Із розвитком економічної науки, яка пройшла тривалий шлях формування, творили свою історію і знання про витрати. Виходячи з системи періодизації розвитку економіки, розкриємо етапи історичного розвитку категорії «витрати» та знань про них, які мають свою історію. Тому що суспільство з початку своєї діяльності несло різного роду витрати у своїй діяльності. Еволюція суспільства постійно освоювала нові технології, що ставало головним фактором у розвитку виробництва, і, зокрема, витрат. Отже, з того часу, як люди почали займатися землеробством, скотарством та іншими видами господарювання, можна вважати, що з того самого часу виникли і витрати та почали зароджуватися знання про них (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Еволюція формування знань про «витрати»

Джерело: сформовано авторкою за [14], [102], [158], [162], [170].

Перший період розвитку знань про витрати пов’язаний з епохами Стародавнього Сходу, Античного Світу та зародженням епохи Середньовіччя і такими країнами, як Єгипет, Китай, Вавилон, Індія, Греція та з іменами таких мислителів та учених Конфуцій, Арістотель, мислителі Древнього Китаю, Стародавнього Риму. У Єгипті у «Повчаннях гераклеопольського царя своєму синові Мірікара» (XXII ст. до н. е.) з’являються згадки про управління владою та контроль за виробництвом і розподілом, що свідчить про те, що вже тоді були

перші початки управління витратами. Також виникає необхідність розуміння поняття «поділ праці» та з'являються перші згадки про витрати на заробітну плату.

За часів конфуціанства здійснювалося управління за теорією придобного права, що закликала не обтяжувати народ податками і виправдовувала існування рабства, відповідно тим самим відбувалося зменшення витрат на оплату праці шляхом використання її безкоштовно і примусово. Арістотель теж був прихильником такої думки, використання рабів і загарбання територій з метою їх подальшого використання.

В «Артхашастрі», автором якого є Каутілья, розкрито, що норми прибутку, які входять в ціну товару як частина витрат. В Афінах обліком доходів та видатків на державному рівні, а також складанням звітності займалися спеціальні контролери [58, с. 23].

У Стародавньому Римі з розвитком інтенсивності сільськогосподарського виробництва виникає потреба у матеріальній зацікавленості рабів, що відповідно збільшує витрати на оплату праці. Критерієм прибутковості у даний період є вигідний вивіз продукції у сусідній регіон та придбання там потрібних товарів, тобто, можна зазначити, виникає таке поняття як «витрати на придбання товарів». Зокрема, значна увага приділялася проблемам сутності та визначенню факторів, за допомогою яких можна знизити витрати у Римській імперії [173, с. 381-382]. Тоді ж і перші початки документування витрат.

В Епоху пізнього Середньовіччя знання про витрати починають систематизуватися, з'являються перші спроби ведення обліку витрат та їх документування, хоча поняття «витрати» ще не має точного визначення, але в даний період часу відбувається формування підґрунтя для появи двох теорій, які відіграли важливу роль у формуванні поняття «витрати». У даний період з'являються і перші методи калькуляції, а із зародженням подвійного запису, який вперше описав Лука Пачолі у 1494 році, можна говорити і про зародження обліку витрат [33, с. 27]. Отож, перші два періоди формують перші уявлення про витрати, як об'єкт дослідження.

Період зростання масштабів виробництва, який почався на початку ХХ ст., викликає необхідність у дослідженні знання про витрати, які стали набувати більш суттєвого характеру та розвиватися дуже стрімко.

У той період Е. Шмаленбах називав «витратами» активи, які ще не стали доходами (окрім грошових коштів), при цьому мала місце така структура активу: видатки, але ще не витрати (придбання матеріалів); витрати, але ще не надходження коштів (дебіторська заборгованість); цінності, які стануть витратами (напівфабрикати). Він здійснив поділ витрат на постійні і змінні та систематизував чинники, що визначають їх рівень. Даний етап також відомий формування виробничої функції, а основі якої лежить принцип порівняння витрат і результатів [76, с. 328].

Ж. Бурнісьєн розглядав витрати з точки зору двох позицій: сфери виробництва (витрати, які включаються до собівартості продукції) та сфери обігу (витрати, що належать до збитків підприємства). П.Гараньє включав витрати до складу функцій управління та поділяв їх на нормальні та ненормальні [14].

Із розвитком науки у Радянському Союзі витрати починають ставати об'єктом дисертаційних досліджень. Серед українських вчених: І.О. Белебежа висвітлював питання класифікації, організації і методики обліку витрат виробництва, а також проблеми вдосконалення калькуляції в сільському господарстві; М.Т.Білуха – досліджував питання непродуктивних витрат, контроль за формуванням собівартості продукції; З.В. Гуцайлюк – досліджував питання методики калькулювання собівартості цукрової промисловості на основі врахування особливостей її технологічного процесу, обґрунтував можливість і необхідність впровадження на підприємствах цукрової промисловості нормативно-однопередільного методу обліку витрат і калькулювання собівартості продукції; В.Г. Линник – досліджував питання витрат і калькулювання собівартості продукції промислового птахівництва; Ю.Я. Литвин – дав критичну оцінку нормативного методу в сільському господарстві, визначив його недоліки; М.Ф. Огійчук – розробив Положення про склад витрат і обчислення собівартості продукції в сільськогосподарських підприємствах [14].

Із прийняттям незалежності в Україні постає принципова необхідність у створенні власної законодавчо-нормативної бази та реформація існуючих знань про витрати. Тому ініціативна група українських вчених розробляє законопроекти Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність», П(С)БО 16 «Витрати», Плану рахунків бухгалтерського обліку та Інструкції до нього, а також ряд податкових законів – саме ці документи формують основну нормативну базу знань про витрати.

Дослідження стосовно розуміння сутності поняття «витрати» у різних літературних джерелах, що представлено у додатку А, дає можливість виділити такі підходи щодо визначення категорії «витрат» із точки зору різних підходів. Узагальнення різних підходів до визначення терміну «витрати» та поєднання окремих компонентів цих підходів розкриває багатогранність даного поняття, що і демонструє рис. 1.2.

Рис. 1.2. Підходи до визначення сутності категорії «витрати»

Джерело: авторська розробка

Із розвитком ринкових відносин і початком глобалізаційних процесів в економіці у науковий обіг вводиться багатогранне визначення категорії «витрати». Витрати починають вивчатися як об'єкт обліку, аналізу, контролю,

управління та досліджуються у кандидатських та докторських дисертаціях. У сучасній літературі з'являються різні трактування сутності поняття «витрат» і сучасне вчення про «витрати» не обмежується лише тим визначенням, що «це те, що витратили».

Слід відмітити, що ресурсно-виробничий підхід розкриває витрати, як придбані або використані у виробництві ресурси. За грошово-фінансового підходу витрати визначаються, як виражені в грошовій формі витрачені ресурси, матеріали, товари, послуги, що використані в процесі господарської або іншої діяльності для досягнення певної мети або отримання прибутку.

В.Леонтьєв починає досліджувати витрати у моделі «затрати-випуск», передумовами якої стають концепція мінімізації витрат, витрати – це комбінація факторів виробництва, застосування лімітації факторів виробництва [90].

За економічного підходу деякі автори (Винник Т.М., Бухта В.В., Цал-Цалко Ю.С.) трактують термін чітко з позиції економіки та економічної теорії. Визначення Кулішова В.В. більше наближене до нормативно-законодавчого підходу, що наведене у ПСБО 16 «Витрати». Сидоров І.І. взагалі визначає витрати як сукупність фізичної та інтелектуальної енергії людини.

Аналіз сутності категорії «витрати» за нормативно-правовим підходом дає можливість також згрупувати нормативні документи, що регулюють питання формування витрат. Зокрема, основними можна визначити Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність та Національні положення (стандарты) бухгалтерського обліку, далі Методичні рекомендації, Інструкції та інші документи, що регулюють формування витрат. Також, порівнюючи визначення, представлені у П(С)БО та Міжнародних стандартах фінансової звітності, можна зробити висновок про їх подібність, зумовлену тим, що під час написання українських стандартів бухгалтерського обліку міжнародні документи використовувались як основа. Хоча не існує окремого міжнародного стандарту, що розкриває інформацію про облік і визначення витрати, але все окремо прописано в МСФЗ 2 «Запаси», МСФЗ 16 «Основні засоби», МСФЗ 19 «Виплати працівників», МСФЗ 23 «Витрати за позиками».

Також термін «витрати», який визначено у ПСБО 16 та НПСБО 1, зустрічається у працях багатьох науковців у сфері бухгалтерського обліку [10], [53], [164]. На думку вченого-економіста R.Enthony, поняття «витрати» (та собівартість як сума витрат) залишається «самим невизначеним словом в обліку», оскільки використовується в багатьох різних значеннях [170].

При дослідженні сутності «витрат» виділяє дві основні причини відсутності єдиного загальноприйнятого визначення витрат:

1. Витрати класифікуються з певною метою.
2. Інформація щодо витрат визначає способи розрахунку [220].

Маркетинговий підхід розглядає категорію витрати лише як інструмент ціноутворення або як складову ціни.

Витрати – це важлива та складна економічна категорія, яка займає особливо вагоме місце в управлінні підприємством загалом. Це пояснюється тим, що витрати мають вирішальний вплив на фінансові результати функціонування підприємств, застосовуються для визначення цінової політики, демонструють рівень технології та організації виробництва, використовуються для оцінки ефективності господарювання шляхом порівняння витрат та результатів діяльності [187, с. 61].

Грунтуючись на думках різних авторів, можна зробити висновок про різноплановість та мультифакторність тлумачення поняття «витрати». Тому пропонуємо поєднати компоненти різних підходів, що дає можливість уточнення трактування поняття «витрати», що враховує різносторонні аспекти цієї категорії, є більш пристосованим для потреб управління. Тому, на нашу думку, витрати – це ресурси і фактори виробництва, що виражені у вартісній формі і використанні в процесі господарської діяльності для задоволення потреб споживачів, і як результат отримання фінансового результату, і є внутрішнім ціноутворюючим чинником, що потребують обліку, аналізу, контролю та управління для прийняття ефективного управлінського рішення.

У свою чергу, можна погодитись з думкою Скригун Н.П., що «бухгалтерські витрати відрізняються від економічних тим, що вони не

включають вартість послуг факторів виробництва, які є власністю підприємства». Тоді, як «економічні витрати будь-якого ресурсу, вибраного для виробництва товару, дорівнюють його вартості при найкращому із всіх можливих варіантів використання» [160].

Гаджинський А.М. виробничими або прямими називає ті витрати, видима частина яких представляє собою ціну виробничого рішення. У свою чергу, визначити непрямі витрати є складним процесом, для виконання якого необхідні спеціальні знання та облік факторів, що є складним процесом [52, с. 56].

Тобто, виробничі витрати – це явні витрати, які підприємство понесло для виготовлення продукції (робіт, товарів, послуг) за окремий період, що у сумі формують собівартість даної продукції і як результат зменшують розмір виручки від реалізації даної продукції. Разом з тим, вважаємо, що раціональне та ефективне управління функціональними елементами логістичної діяльності призведе до зменшення логістичних витрат, а зрештою і до виробничих у тому числі [213].

Значно частіше поняття виробничі витрати пов'язують із поняттям «собівартість продукції», говорячи про те, що собівартість формується лише із виробничих витрат. Такого твердження дотримуються багато науковців і практиків. Тобто ті витрати, які виникають у процесі виробничої діяльності підприємства та забезпечують необхідну кількість продукції, та відповідно її якість і є виробничими витратами або собівартістю продукції.

У свою чергу, собівартість є грошовим вираженням використаних ресурсів підприємства у процесі виробництва продукції. Собівартість як сума витрат є об'єктом фінансового обліку, а собівартість як вартість одиниці виробленої продукції – об'єктом управлінського обліку [1, с. 124]. Саме від оптимізації виробничого циклу та на етапі виробництва товару формується собівартість продукції, тому цілком пояснюваним є порівняння собівартості продукції та виробничих витрат підприємства.

Так, є науковці [128], [157], [161], [200] до складу виробничими витратами включають прямі матеріальні витрати, прямі витрати на оплату праці, виробничі

накладні витрати, відповідно не виробничими є витрати на збут, витрати на управління. Але ми не зовсім погоджуємося з такою структурою виробничих витрат, тому що виробничі витрати є витратами на продукт, тоді як невиробничі витрати – це витрати періоду.

Якщо говорити про сутність поняття «виробничі витрати», воно є загальнозживаним і зрозумілим. Тоді як, на сьогодні, не існує єдиного і змістовного трактування поняття «логістичні витрати», через те, що багато науковців по-різному дають визначення даному терміну (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Підходи щодо визначення поняття «логістичні витрати»

Визначення	Автор
Логістичні витрати – це витрати на виконання логістичних операцій	Чернікова С.О.
Логістичні витрати - складова частина загальних витрат підприємства, що є витратами, які супроводжують рух матеріального потоку, тобто формуються паралельно з ним для виконання головного завдання функціонування логістичної системи – доставки товару в потрібне місце, в потрібній кількості, за певний термін і при заданому рівні витрат	Новопісна В.Є.
Логістичні витрати – це складова витрат операційної діяльності підприємства, пов'язаних із вивченням ринку запасів, їх закупівлею і складуванням, зберіганням, відвантаженням та зовнішнім транспортуванням	Задорожній З.В.
Логістичні витрати - це витрати, що пов'язані з рухом і зберіганням товарно-матеріальних цінностей, починаючи від вибору постачальника і закінчуючи доставкою готової продукції та обслуговуванням споживача. Витрати, обумовлені виконанням логістики	Рогатюк О.В.
Логістичними називаються витрати на виконання та загальні витрати на логістику, що виникають у результаті отримання послуг від незалежних сторонніх постачальників логістичних процесів. Включають у себе дві складових – це час і обсяг	М. Nenning
Логістичні витрати представляють собою грошовий вираз використаної робочої сили, засобів і предметів праці, фінансові витрати та різні негативні наслідки форс-мажорних подій, які обумовлені просуванням матеріальних цінностей (сировини, матеріалів, товарів) на підприємстві і між підприємствами, а також контролем за рівнем запасів	Моїсєєва Н.К.
Логістичні витрати - це частка у вартості продукту виробника промислових товарів короткострокового користування (сировини і промислових продуктів, що застосовуються при виробництві кінцевої продукції), що можуть бути більшими ніж загальні витрати фармацевтичної компанії	Сток Дж.Р., Ламберт Л.М.
Логістичні витрати – це витрати на виконання логістичних операцій (складування, транспортування, збирання, зберігання та передача даних про замовлення, запаси, поставки та інше)	Левикін Г.Г.

Продовження табл. 1.1

Логістичні витрати – це сума витрат на управління та реалізацію логістичних процесів в окреслених границях переміщення матеріальних потоків, що не виділяються з обліку витрат підприємства, що ускладнює оцінювання їх рівня та їх ефективності	Крикавський С.І.
--	------------------

Джерело: узагальнено авторкою на основі [53], [81], [105], [134], [135], [138], [223], [214].

Зауважимо, щодо сутності «логістичних витрат», то як видно з даних табл. 1.1, більшість авторів та науковців розкривають їх як усі витрати, що пов'язані з виконанням логістичних операцій, логістичних процесів або функціонування логістичної системи. Учені [53], [105] при визначенні сутності «логістичних витрат» також ще включають їх до складу повних або постійних витрат, або називають їх частиною витрат підприємства.

Цікавою є думка автора [165], що описує узгодженість операційних витрат з логістичними. Так, логістичні витрати у вигляді фізичного переміщення це може бути частина операційних витрат таких як, транспортно-заготівельні витрати, загальновиробничі витрати, витрати на збут та інші операційні витрати; логістичні витрати інформаційно-управлінського характеру можуть бути частиною вище перерахованих операційних витрат та адміністративних витрат.

Для уточнення визначення поняття «логістичні витрати» необхідно розглянути та описати взаємозв'язок функціональних областей логістики, що дасть можливість простежити тісний взаємозв'язок між функціональними елементами логістичної системи та логістичними потоками виробничого підприємства, які є джерелами утворення витрат. Взаємозв'язок функціональних областей логістики побудований таким чином, що йде постійний обмін інформаційними, матеріальними, фінансовими і кадровими потоками (рис. 1.3). У той час, цей взаємозв'язок між різними елементами логістичного процесу є різни, а саме:

1. Постачальник⇒Склад сировини і матеріалів – транспортна, складська, закупівельна логістика.

2. Склад сировини і матеріалів⇒Цех виробництва – закупівельна та виробнича логістика.

3. Цех виробництва⇒Склад готової продукції – складська і виробнича логістика, логістика утилізації.

4. Склад готової продукції⇒Споживач – складська, транспортна і збутова логістика.

5. Споживач⇒ Склад готової продукції – логістика повернення товарів (продукції).

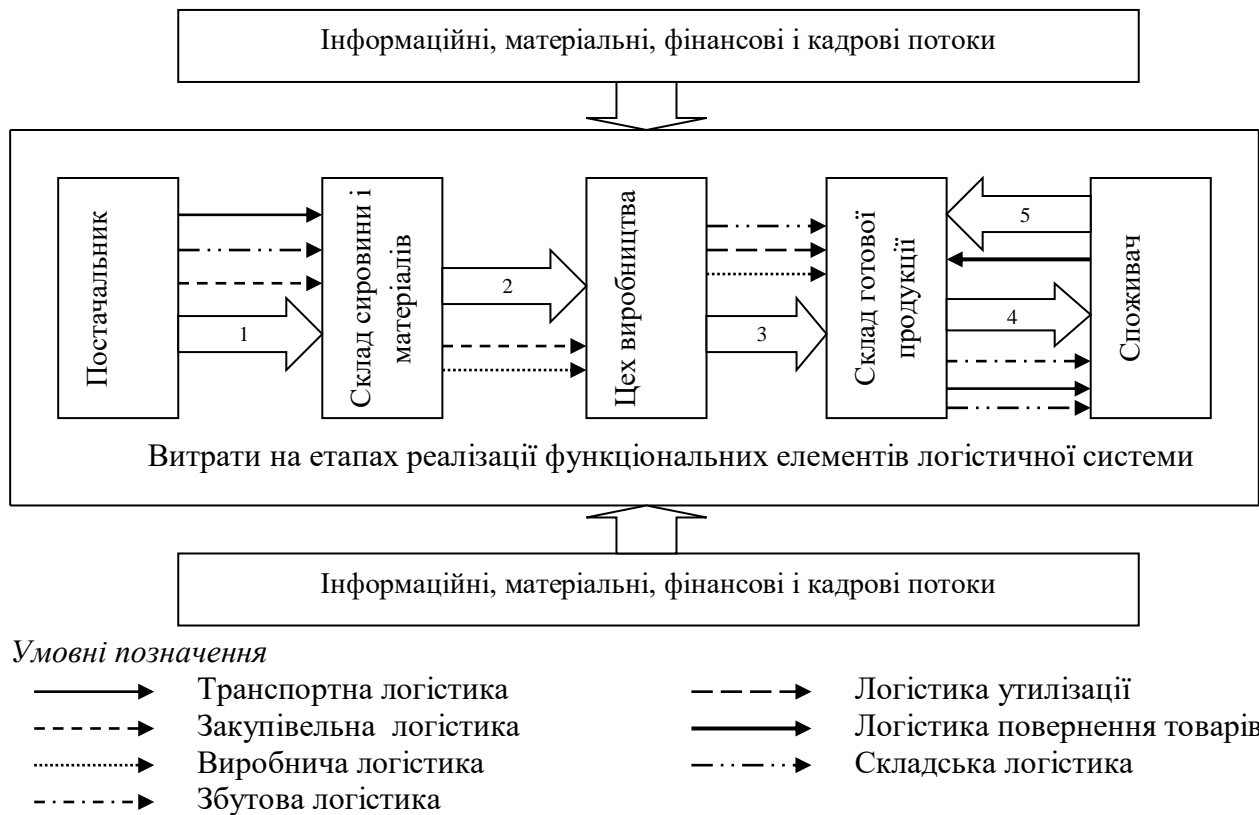

Рис. 1.3. Взаємозв'язок функціональних елементів та потоків логістичної системи виробничого підприємства

Джерело: складено авторкою за [166]

Отже, узагальнивши твердження різних науковців і розглянувши взаємозв'язок функціональних елементів логістики, можна сформулювати наступне визначення поняття «логістичні витрати» - це сукупні витрати на виконання логістичних операцій у процесі діяльності підприємства на етапах взаємодії

функціональних елементів логістики. Узагальнюючи проведені дослідження щодо визначення поняття «витрати», можна сказати, що саме витрати як елемент управління і логістичної діяльності потребують постійного контролю для того, щоб забезпечити ефективну діяльність підприємства для прийняття обґрунтованого управлінського рішення.

1.2. Класифікація витрат підприємств птахівництва

Для уточнення значення категорії важливим є не тільки сутність поняття «витрати», але і їх класифікація. Це надає можливість, у першу чергу, упорядкувати різноманіття видів витрат, що є безпосередньо фактором, який впливає на результат діяльності підприємства. Класифікація повинна відповідати, як мінімум, двом критеріям: перший – вона має бути теоретично обґрунтованою; другий – застосування її на практиці визначається необхідністю [95].

Прохар Н.В., вважає, що практичне значення класифікації переоцінити не можливо. По-перше, вона забезпечує групування та систематизацію даних про доходи, витрати і фінансові результати, які виступають основними об'єктами бухгалтерського обліку, у різних обліково-аналітичних розтинках залежно від цільової спрямованості їх використання. По-друге, класифікація значною мірою визначає основні напрями організації бухгалтерського обліку доходів, витрат і фінансових результатів на прикладному рівні, оптимальний ступінь співвідношення та взаємозв'язку окремих його елементів, вибір відповідних методів обліку, планування, контролю, аналізу і моделювання управлінських рішень [128, с. 40].

Взагалі, дослідження витоків класифікації витрат сягає часів Луки Пачолі. Він одним із перших поділяв витрати на прямі та непрямі (загальні). Його позицію стосовно такого поділу витрат відображає вислів: «...Тобі потрібно платити ...вантажнику, пакувальнику.... Досить клопітно складати при кожному такому витрачанні окрему статтю: вони не варті такої праці, оскільки деталі заважають головному. До того ж робітники виконують різні завдання, а оплату

отримують відразу. Відповідно, не можна віднести витрати на кожний окремий товар». Звідси виникає рахунок торговельних витрат, куди належать будь-які витрати взагалі [159, с.73].

У наш час одним із перших радянських науковців, який здійснив класифікацію витрат, був В.І. Стоцький. Він поділив їх на основні, накладні; прямі, непрямі; змінні, постійні. Пізніше М.Х. Жебрак доповнив їх комплексними та одноелементними; виробничими, невиробничими; плановими та позаплановими [14].

Давидович І.Є. визначає, що головна мета класифікації витрат - виділити із загальної їх маси релевантну частину (частину, на яку можна вплинути в даний момент). Тому спосіб класифікації залежатиме від конкретного завдання, яке ставиться перед керівництвом. Отже, класифікація витрат повинна бути пов'язана зі специфікою конкретних завдань [40].

Голов С.Ф. вважає, що класифікація витрат потрібна для визначення вартості продукції та, відповідно, для ціноутворення. Велике значення має класифікація витрат для управління ними, для калькулювання собівартості продукції та для різних потреб управління у цілому [196].

Сопко В.В. вважає, що витрати можуть бути згруповані залежно від галузевих особливостей та процесів (добування, переробка, доробка), за ступенем готовності (незавершене виробництво, напівфабрикат, готова продукція), шляхом віднесення до собівартості продукції (прямі, непрямі) [31].

Відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [103] у формі 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупні доходи)» передбачено розподіл витрат, доходів та отриманих прибутків (понесених збитків) за видами діяльності внаслідок якої вони виникають. Витрати можна розподілити на витрати від основної (операційної та іншої), інвестиційної та фінансової діяльності. Частіше у науковій літературі зустрічається групування видів класифікаційних ознак витрат для потреб бухгалтерського обліку та для потреб управління.

Для потреб бухгалтерського обліку та визначення собівартості продукції, товарів, робіт і послуг у науковій літературі найчастіше зустрічається

класифікація витрат за економічними елементами та за статтями калькуляції. Групування витрат за економічними елементами дає можливість отримати інформацію про загальні витрати за кожним елементом, але не дозволяє отримати повну і змістовну інформацію про витрати, обчислити собівартість окремих видів продукції та виявити загальний обсяг витрат окремих структурних підрозділів [31].

Для потреб управління класифікаційні ознаки витрат можна згрупувати наступним чином: за функціями управління (виробничі, комерційні, адміністративні), ті, що залежать від рішення менеджера (релеванті, нерелеванті); за об'єктом управління (місцями виникнення витрат, за центрами відповідальності), за оцінкою альтернативного варіанту управлінського рішення (дійсні, альтернативні, можливі), за можливістю охоплення плану (планові або заплановані, непланові або незаплановані), за центрами відповідальності (витрати виробництва, цеху, технологічного переділу), за рівнем контрольованості (контрольовані, не контрольовані), по відношенню до обсягу виробництва (постійні, змінні) [31], [32], [40], [65], [70], [196].

Заслуговує уваги виділення групою авторів [32], [180], [196] одного з важливих принципів класифікації витрат в управлінському обліку – «принцип еластичності, під яким мається на увазі залежність між величиною витрат і зміною обсягу виробництва та визначає розподіл витрат за ступенем їхнього реагування на зміну масштабів виробництва на змінні і постійні витрати».

Автор [129], вважає, що «класифікація витрат для цілей управління повинна відповідати головній вимозі – бути заснована на принципах, що дозволяють диференціювання витрат за різними аспектами. Це дає можливість визначати рівень витрат за об'єктами управління ними (організації, планування, обліку, контролю і аналізу)».

У логістиці підприємства витрати також займають ключову роль. Незалежно від функціональної області логістики підприємства (закупівельна логістика, виробнича логістика, збутова або розподільча логістика) безпосередньо витрати займають свою нішу у загальному ланцюгу логістичної системи, і

головним завданням якої є максимізації прибутку та зменшення витрат у діяльності підприємства [52].

Класифікація логістичних витрат також, на сьогодні, має багато спірних питань, тому що деякі автори відносять логістичні витрати у відсотковому співвідношенні виручки від реалізації до собівартості реалізованої продукції та називають це методом визначення, інші поділяють їх відносно класифікації витрат в управлінському або бухгалтерському обліку, наступна група поділяє відносно загальної класифікації логістичних операцій.

Відомий фахівець у сфері логістики Крикавський С.В. вважає, що логістичні витрати слід згрупувати так: за елементами згідно з планом рахунків, за формами та місцем виникнення, за логістичними функціями, за сферами переміщення матеріального потоку, за характером змінності, за джерелом переміщення [81, с. 542–543]. Вважаємо, що дана класифікація охоплює багатогранність логістичних витрат та дасть можливість для більш точного їх виділення зі складу загальних витрат у діяльності підприємства.

Науковці Таньков К.М., Тридід О.М. та Колодизева Т.О. [166, с. 33] розрізняють такі види логістичних витрат лише як:

- постійні витрати, які не залежать від обсягів виробництва і збуту, тобто від інтенсивності матеріальних потоків. До них, зокрема, зараховують витрати за оренду складських приміщень;
- змінні витрати, які залежать від інтенсивності матеріальних потоків, що контролюються підприємством. До них можна зарахувати витрати на закупівлю сировини, транспортні витрати;
- загальні або валові витрати як сума постійних та змінних;
- середні витрати – величина відповідних витрат на одиницю матеріального потоку;
- граничні витрати, які визначаються як приріст відповідних витрат: постійних, змінних, загальних і середніх, що виникає в результаті збільшення матеріального потоку на одну одиницю. Дана група авторів не розкриває окремо

поділ логістичних витрат у складі собівартості, або за видами діяльності підприємства.

Нікшич С.М. пропонує узагальнити класифікацію за критеріями структурування логістичних витрат, виділивши наступні критерії: економічна структуризація, за логістичними процесами або згідно із сферами переміщення матеріального потоку, управлінська структуризація, за прогнозованістю логістичних витрат і потребою у їх плануванні [104]. Така класифікація за критеріями направлена більше на поділ витрат з точки зору економіки, але не охоплює розподіл для потреб управління і обліку, що є важливим для прийняття ефективного управлінського рішення.

Матвієнко-Біляєва Г.М. виділяє наступні класифікаційні ознаки для логістичних витрат: за елементами згідно плану рахунків (матеріальні витрати, витрати на оплату праці, амортизація, інші операційні витрати); за результативністю (прибуткові витрати, збиткові витрати), відношення до логістичної системи (внутрішні, зовнішні), за ступенем повноти (повні витрати, часткові витрати), за частотою виникнення (одноразові, регулярні), витрати за часом (фактичні, планові), за етапом руху ресурсів (за функціональною ознакою) (витрати на виробництво, витрати на утримання запасів, витрати на складування, витрати на транспортування) [93].

Сумець О.М. говорить насамперед про необхідність визначення структури логістичних витрат для формування ефективної системи управління логістичними витратами, підвищення конкурентоспроможності фірми, коригування існуючої логістичної стратегії для підвищення ефективності логістичного менеджменту та логістичного управління. До складу логістичних витрат він включає витрати: на зберігання запасів, на транспортування, на збут, на утримання інфраструктури [165].

Отже, для повного розуміння класифікаційної структури логістичних витрат необхідно розібратися із схемою функціонування логістики на підприємства

У сучасних умовах функціонування логістичної системи у загальному вигляді представлено на рис. 1.4.

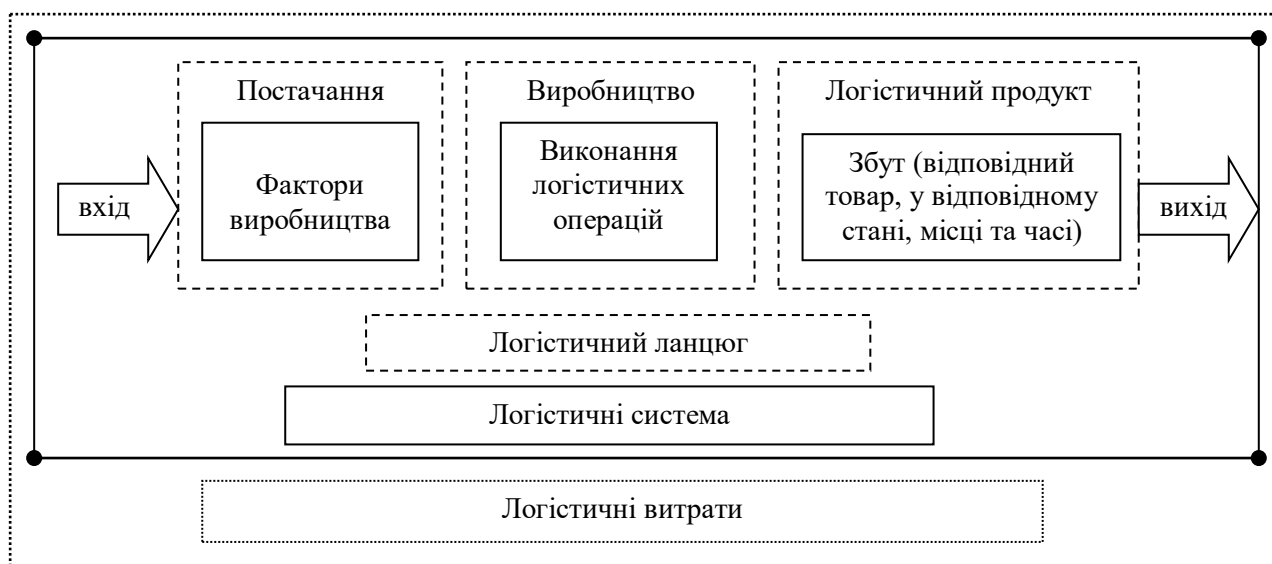

Рис. 1.4. Схема функціонування логістичної системи підприємства

Джерело: узагальнено авторкою за [81, с. 301].

У свою чергу, джерелом виникнення логістичних витрат є формування логістичних систем, а продуктивність логістичної системи – це відношення результату функціонування логістичної системи, тобто логістичного продукту до логістичних витрат.

Як у теорії з точки зору авторів [154], так і у практичній діяльності підприємства пропонуються і виникають різноманітні види витрат, які залежать від багатьох чинників. Різні напрямки діяльності, джерела інформації, типи виробництва, процеси діяльності формують абсолютно різнопланові види витрат, які групуються за певними класифікаційними ознаками та підходами, що можна вважати джерелами їх утворення. Поділ витрат за класифікаційними ознаками для потреб обліку і для потреб управління не зовсім враховує усі складові щодо інформації про витрати, зокрема, важливим є також поділ витрат для потреб виробництва та для потреб визначення ефективності логістичної діяльності підприємства.

У табл. 1.2 запропонована класифікація витрат у контексті діяльності підприємства у цілому, і для визначення ефективності логістичної системи, для потреб виробництва, для потреб управління, для потреб обліку та визначення собівартості. Також, зважаючи на складність виокремлення логістичних витрат зі

складу загальних витрат підприємства, що виникають у процесі діяльності підприємства, важливим є розширення класифікаційних ознак логістичних витрат.

Таблиця 1.2

Класифікація витрат у загальному контексті діяльності підприємства

Цілі класифікації	Класифікаційна ознака	Вид витрат
Класифікація витрат для потреб виробництва		
Для розподілу витрат за видами виробничих процесів, що відбуваються на підприємстві	За видами виробництва	Витрати основного виробництва, витрати допоміжного виробництва, витрати підсобних та обслуговуючих виробництв
	За місцем виникнення	За цехами, за ділянками, за службами та іншими структурними підрозділами
Для проведення аналізу витрат та для визначення зв'язку витрат з характером участі у виробничому процесі підприємства	За зв'язком у виробництві (роль у процесі виробництва)	Виробничі, невиробничі
	По відношенню до виробничого процесу	Основні, накладні
Для визначення можливості включення витрат до певного об'єкта	За способом перенесення вартості на продукцію	Прямі, непрямі
Для визначення періоду визнання або відшкодування витрат у звітному періоді	За часом відшкодування та віднесення до собівартості	Витрати поточного періоду, витрати, що погашаються в майбутньому, витрати минулого періоду
З метою контролю за дотриманням технології та умов виробництва продукції	За доцільністю витрачання	Продуктивні, непродуктивні
З метою контролю за економічним використанням ресурсів, організації системи «стандарт-кост» чи застосування нормативного методу	За відношенням до заданих параметрів системи	Стандартні (нормативні), фактичні
Для оцінки запасів, випущеної з виробництва продукції, визначення собівартості реалізованої продукції та визначення фінансового результату	За функціональною роллю	Витрати на продукцію, витрати періоду
Для обґрунтування рішення про оптимальний розмір обсягів діяльності, визначення середніх показників	По відношенню до одиниці продукції	Маржинальні, середні
Для оптимізації життєвого циклу виробу	За стадіями життєвого циклу виробу	Витрати на НДР, виробництво, реалізацію, утилізацію
Для визначення стадії, на якій понесені витрати у діяльності підприємства	За стадіями процесу діяльності (дії)	На закупівлю, на зберігання (підготовку), на виробництво, на реалізацію
Класифікація витрат для потреб управління		
Для визначення точки беззбитковості та ефективності діяльності підприємства при	Ступінь впливу обсягу виробництва на рівень витрат	Постійні, змінні, умовно-постійні, умовно-змінні

виробництві окремого виду продукції		
Для ухвалення правильних управлінських рішень та врахування впливу управлінського рішення на величину витрат	За залежністю від менеджерів	Релевантні, не релевантні
Для визначення ефективності системи управління підприємством	За об'єктом управління	Місця виникнення, центри витрат, центри відповідальності
Для визначення витрат, на розмір яких впливає рішення керівника	За сферою повноважень керівництва	Контрольовані, неконтрольовані
Для вирішення поточних та довгострокових завдань, вибору оптимального рішення із сукупності альтернативних рішень	За необхідністю обміну на реальні активи	Дійсні, альтернативні, можливі (уявні)
Для розробки напрямів діяльності	Залежно від терміну прийняття рішення	Короткострокові, довгострокові
Класифікація витрат для потреб обліку і визначення собівартості		
Для визначення відношення до собівартості	За видами витрат	За економічними елементами, за статтями калькуляції
Для розподілу усіх витрат, які у кінцевому рахунку будуть включені до собівартості окремих видів виготовленої продукції, виконаних робіт, наданих послуг	За статтями калькуляції	Усі витрати підприємства, що будуть включені у собівартість готової продукції
Для об'єднання окремих витрат за ознакою їхньої однорідності, безвідносно до того, на що і де вони витрачені.	За економічними елементами щодо включення у собівартість	Матеріальні витрати, витрати на оплату праці, витрати на соціальні відрахування, амортизація, інші операційні витрати
Для визначення місця формування витрат у діяльності підприємства	Залежно від видів діяльності	Витрати основної діяльності, витрати інвестиційної діяльності, витрати фінансової діяльності
Відповідно до законодавчо-нормативних документів з бухгалтерського обліку та для потреб обліку	За складом собівартості реалізованої продукції	Витрати включені до виробничої собівартості, нерозподілені постійні загальновиробничі витрати, наднормові виробничі витрати
	За складом виробничої собівартості продукції	Прямі матеріальні витрати, прямі витрати на оплату праці, інші прямі витрати, змінні загальновиробничі витрати, постійні розподілені загальновиробничі витрати
	Витрати, пов'язані операційною діяльністю	Адміністративні витрати, витрати на збут, інші операційні витрати
	Інші витрати звичайної діяльності	Фінансові витрати, витрати від участі в капіталі, інші витрати
Для розмежування витрат, які використовуються в управлінському та податковому обліку	За поглинальним процесом діяльності	Вичерпані (поглинуті), невичерпані (непоглинуті)
Класифікація витрат для визначення ефективності логістичної діяльності		
Для визначення місця виникнення логістичних витрат у процесі здійснення логістичної діяльності	За поділом функціональних елементів логістичної системи*	Витрати закупівельної логістики, витрати виробничої логістики, витрати збутової логістики

Для уточнення складу витрат відповідно до видів функціональної логістичної діяльності підприємства	За видами функціональної логістичної діяльності *	Витрати на управління замовленнями, витрати на транспортування, витрати на складування, витрати на пакування, витрати на управління запасами, витрати на логістичне обслуговування
Для уточнення складу витрат відповідно до видів фазової логістичної діяльності підприємства	За видами фазової логістичної діяльності *	Витрати на постачання, витрати на виробництво, витрати на збут і розподіл, витрати на повторне використання та утилізацію, витрати фінансової логістики, витрати інформаційної логістики
Для розмежування витрат виходячи з видів логістичних потоків, що виникають	За видами логістичних потоків*	Витрати на логістичні операції з матеріальними, інформаційними, фінансовими, сервісними потоками
Для визначення розміру логістичних витрат, що виникають при виконанні різних функцій логістики	Витрати на виконання функцій логістики*	Витрати на забезпечення процесу управління, витрати на синхронізацію процесів збуту, зберігання і доставки продукції, витрати на надання посередницьких послуг споживачам, витрати на управління матеріальними і супутніми потоками, витрати на управління логістичним ланцюгом
Поділ логістичних витрат, що виникають у процесі реалізації продукції різним споживачам	За типами споживачів, яким реалізується продукція*	Витрати на реалізацію індивідуальним споживачам, витрати на реалізацію посередникам, витрати на реалізацію домогосподарствам, витрати на реалізацію постачальникам

Примітка: *доповнено авторкою

Джерело: удосконалено на основі [20], [34], [40], [72], [171], [196].

Запропонована у табл. 1.2 класифікація витрат підприємства та логістичних витрат, дає можливість виокремлення представлених підходів до класифікації та можливість для уточнення місця виникнення витрат, оптимізації їх структури, пошук нових шляхів зниження через систему управління ними. Окремо запропоновано виділити класифікаційні ознаки щодо поділу витрат для визначення ефективності логістичної діяльності підприємства. До складу даних ознак включено наступний поділ: за функціональними елементами логістичної системи; за видами функціональної логістичної діяльності; за видами логістичних потоків; витрати на виконання функцій логістики; за типами споживачів, яким реалізується продукція.

У цілому запропонована класифікація логістичних витрат надасть можливість підприємству функціонально виділити їх зі складу загальних витрат. Розширення класифікаційних ознак і видів логістичних витрат буде спрямована

на оптимізацію системи управління витратами підприємства та як результат, виконання таких завдань підприємства, як прийняття ефективного управлінського рішення та мінімізація витрат. Виділення окремих класифікаційних ознак щодо логістичних витрат забезпечить обчислення логістичних витрат у масштабі окремого об'єкту або бізнес-структури, тому що зазвичай, логістичні витрати обчислюється у відсотках до суми продажів; у вартісному вираженні в розрахунку на одиницю маси сировини, матеріалів, готової продукції та інше; у відсотках від вартості чистої продукції. Економічно обґрунтована класифікація витрат надає можливість сформулювати реальне бачення про ефективність системи управління та оцінити достовірно результати діяльності суб'єкта господарювання з можливим виявленням резервів.

Якщо говорити про класифікацію витрат для потреб галузі тваринництва, у тому числі і птахівництва, частково регулюється на законодавчому рівні, формуються ж такі витрати на певних етапах організаційної структури виробництва та у залежності від місця їх виникнення.

Процес вирощування курей-бройлерів є тільки однією фазою інтегрованого процесу виробництва курячого м'яса. Повний інтегрований процес вирощування м'яса птиці складається з таких цехів: батьківського стада, виробництва інкубаційних яєць, інкубації яєць, вирощування ремонтного молодняку і молодняку на м'ясо, забою птиці, обробки, сортування і упакування тушок [167, с. 309].

Виробництво м'яса птиці характеризується, в основному, замкненим циклом виробництва із налагодженою цеховою системою технологічного процесу. Хоча основним у всьому процесі залишається бройлерне господарство, результативність якого протягом року визначається розмірами підприємств птахівництва. Організаційна структура технологічного процесу вирощування курей-бройлерів з урахуванням функціональних областей логістики підприємств птахівництва представлена на рис. 1.5.

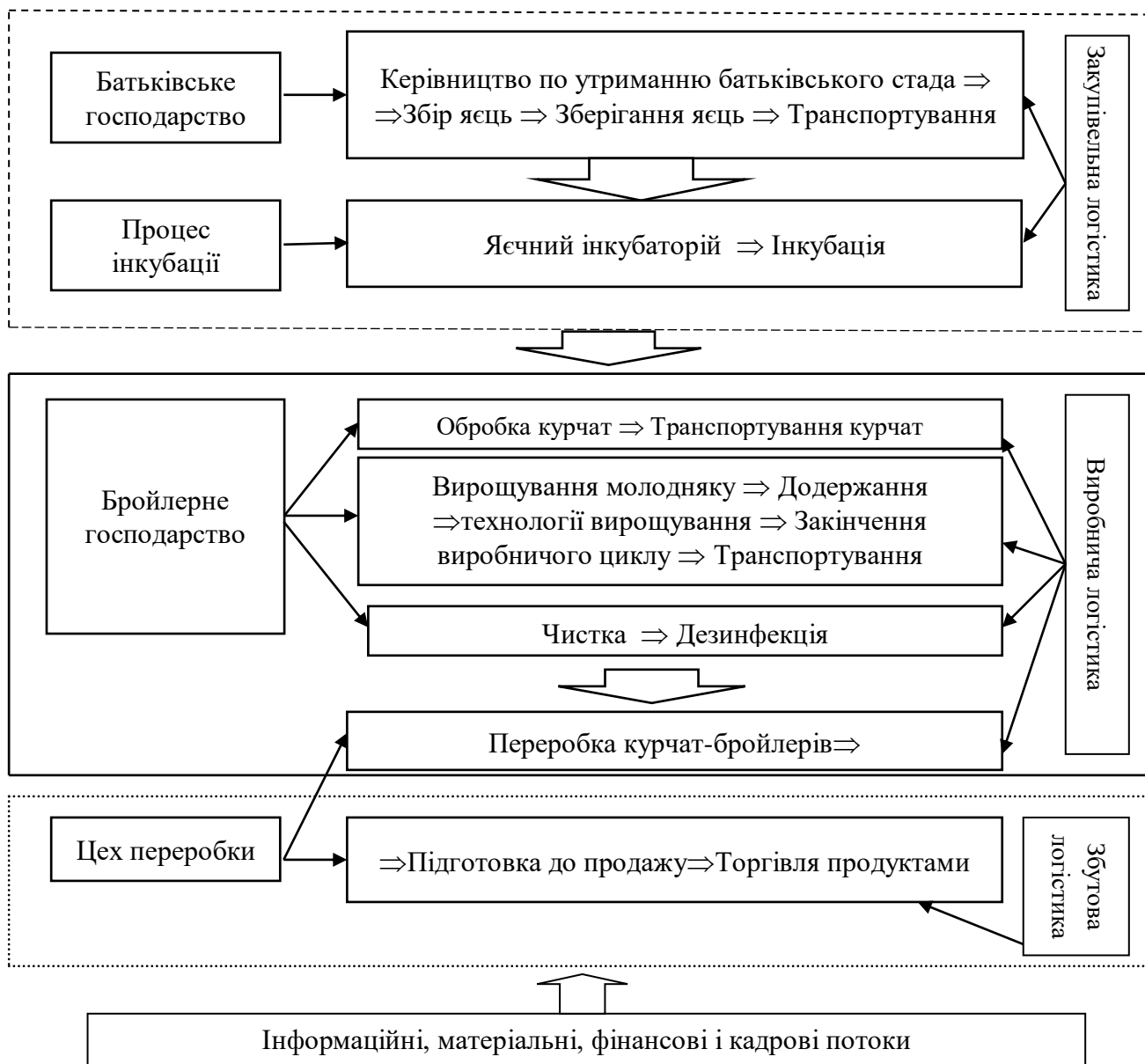

Рис. 1.5. Організаційно-технологічна структура вирощування курей-бройлерів з урахуванням функціональних областей логістики підприємств птахівництва

Джерело: побудовано авторкою

У свою чергу, місцями виникнення витрат на підприємствах птахівництва буде кожен із представлених циклів технологічного процесу вирощування курей на м'ясо. Кожен з етапів технологічного процесу вирощування має різний склад матеріальних витрат, інших прямих витрат та загально виробничих розподілених витрат, що з ним пов'язані. Незалежно від етапу технологічного процесу з виробництва м'яса птиці будуть входити прямі витрати на оплату праці, витрати

на соціальні відрахування та амортизацію. Також у процесі діяльності підприємств птахівництва окремо будуть виникати такі витрати основної діяльності, як: адміністративні витрати, витрати на збут, загальновиробничі постійні витрати.

Тобто, якщо розглядати галузь тваринництва, де витрати узагальнюються за видами і обліковими групами тварин, а лише потім відносяться на відповідні види продукції, що калькулюється. Тоді загальна собівартість продукції цієї галузі залежить від обсягу витрат на утримання тварин та їх продуктивності. Продуктивність залежить від якості обслуговування тварин, дотримання раціону годівлі, якості та структури кормів, механізації робіт і низки інших чинників [25].

Перелік статей витрат та їх склад сільськогосподарське підприємство, звичайно, може встановлювати самостійно, але у тваринництві витрати найчастіше групуються за такими статтями: витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, паливо та мастильні матеріали, засоби захисту тварин, корми, сировина і матеріали (без зворотних відходів), роботи та послуги, витрати на ремонт необоротних активів, інші витрати на утримання основних засобів, амортизація, інші витрати. А об'єктом собівартості для птиці на м'ясо – є приріст живої маси [155, с.19].

Ефективність виробництва м'яса птиці зростає у спеціалізованих господарствах із налагодженою цеховою системою: цех батьківського стада, виробництва інкубаційних яєць, інкубації яєць, вирощування ремонтного молодняку і молодняку на м'ясо, забою птиці, обробки, сортування й упакування тушок. Окремі ланки технологічного процесу можуть здійснюватись в одному господарстві або в різних. Підприємства птахівництва з виробництва бройлерів мають закінчений виробничий цикл, який розпочинається з одержання інкубаційних яєць і завершується випуском готової продукції – м'яса птиці [167].

Виділення із загальної класифікації витрат та собівартості саме логістичних витрат та визначення місць виникнення таких витрат матиме важливе значення з

погляду створення можливості застосування методів логістики для впорядкування на виробництві місць виникнення витрат, зменшення величини витрат [61, с. 37].

На рис. 1.6 представлено групування витрат, підприємств птахівництва враховуючи етапи циклу технологічного процесу вирощування курей на м'ясо такими підприємствами.

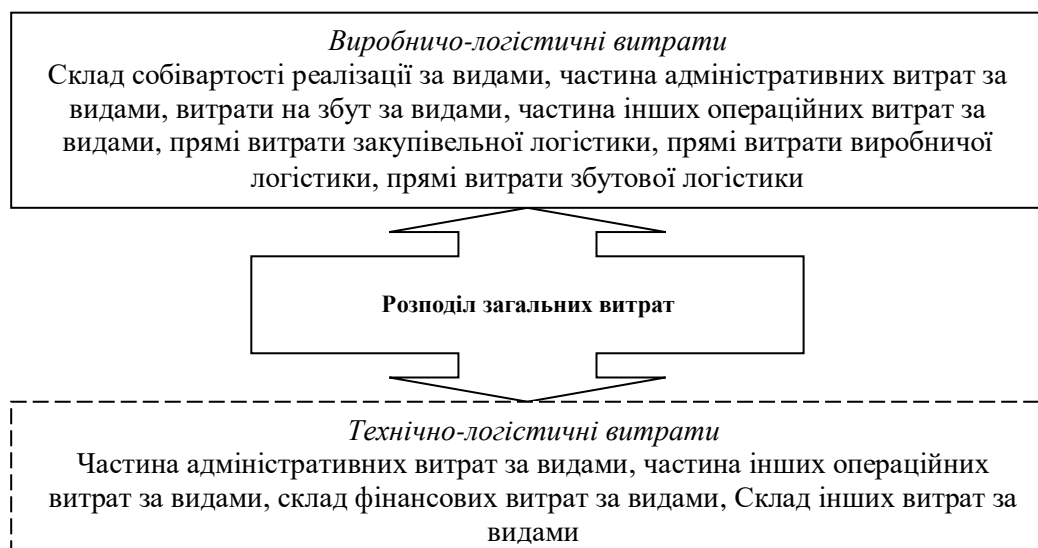

Рис. 1.6. Групування витрат підприємств птахівництва враховуючи етапи технологічного процесу вирощування курей на м'ясо

Джерело: авторська розробка

Враховуючи специфіку діяльності підприємств птахівництва, доцільним є виокремлення двох груп витрат: виробничо-логістичні та технічно-логістичні. У межах даного підходу до складу виробничо-логістичних витрат включено витрати, які безпосередньо виникають у процесі виробництва продукції або іншої діяльності підприємств птахівництва, частина яких може бути віднесена до собівартості вирощеного м'яса курей-бройлерів, а також, частиною таких витрат, є логістичні витрати, тобто ті, які беруть участь у виконанні логістичних операцій, пов'язаних з виробничим процесом вирощування курей-бройлерів. Структурна частина логістичних витрат у складі виробничо-логістичних витрат складає більше 10%. До технічно-логістичних витрат віднесено групу витрат, які виникають у процесі діяльності підприємств птахівництва та не беруть участь у технологічному процесі вирощування курей на м'ясо. Частина таких витрат,

пов'язаних із логістичною діяльністю складає менше 10% або такі витрати майже відсутні у складі групи технічно-логістичних витрат. Це пов'язано із тим, що частина таких витрат частково залежить від визначених нормативів.

Для визначення повної собівартості продукції підприємств птахівництва має бути врахована загальна сума витрат, яка відображена у фінансовій звітності. Порядок формування такої собівартості представлено на рис. 1.7.

Рис. 1.7. Порядок формування собівартості продукції птахівничих підприємств

Примітка: * запропоновано авторкою

Джерело: складено авторкою

До складу виробничої собівартості, що є частиною виробничо-логістичних витрат підприємств птахівництва рекомендуємо включити такі витрати:

1. Прямі матеріальні витрати (витрати на корма для вирощування курей-бройлерів на м'ясо, витрати на підстилку);
2. Прямі витрати на оплату праці працівників (витрати на заробітну плату працівників, задіяних у виробничому циклі вирощування курей-бройлерів);

3. Інші прямі витрати (інші витрати, пов'язані з виробничим процесом, які є не запланованими або виникають у поточному виробничому циклі, падіж, витрати на паливно-мастильні матеріали);

4. Прямі витрати закупівельної логістики підприємств птахівництва (витрати: на зберігання інкубаційних яєць; на зберігання матеріалів для дезінфекції інкубаційних яєць; на зберігання яєць після оброблення перед інкубацією у спеціальних яйцескладах із дотриманням температурного режиму та вологості повітря; переміщення курчат або яєць від репродукторів до племзаводів, на переміщення яєць із інкубаційного до вивідного залу; транспортування відходів інкубації для утилізації);

5. Прямі витрати виробничої логістики підприємств птахівництва (витрати: на транспортуванням курчат з інкубатора до бройлерного господарства, де вирощують молодняк; на зберігання і транспортування комбикормів для годівлі курей-бройлерів; на транспортування і зберігання ветеринарних препаратів для вполювання курчат-бройлерів; на транспортування посліду для утилізації або інших потреб; на транспортування підстилки для підлоги цеху вирощування птиці на м'ясо);

6. Змінні загальновиробничі витрати (ветеринарні послуги та інші витрати, що виникають у виробничому процесі та розподілені відповідно до ПСБО 16);

7. Постійні розподілені загально виробничі витрати.

До прямих витрати збутової логістики підприємств птахівництва (витрати: на транспортування курчат-бройлерів у забійний цех; на транспортування відходів переробки птиці; на зберігання готової продукції у холодильниках до моменту відвантаження; на пакування та тару; на рекламу і просування продукції птахівничих підприємств; транспортування до точок продажу; управління усіма функціональними елементами збутової логістики підприємств птахівництва, що пов'язані з реалізацією продукції).

Отже, проведені дослідження дають змогу зауважити, що на сьогодні, не існує єдиної думки щодо класифікації логістичних витрат, і у процесі діяльності вони включаються до складу виробничих або інших витрат діяльності

підприємства. Також складність процесу виокремлення класифікаційних ознак логістичних витрат полягає ще в тому, що багато підприємств не ведуть облік логістичних витрат та не виділяють ці витрати у процесі діяльності як окремий об'єкт. Виходячи з вище сказаного, вважаємо, що логістичні витрати підприємств птахівництва мають місце на всіх стадіях діяльності підприємства та є інструментом управління у діяльності підприємства. Економічно обґрунтована класифікація витрат виробничих і логістичних витрат надасть можливість сформулювати реальне бачення про ефективність системи управління та оцінити достовірно результати діяльності суб'єкта господарювання з можливим виявленням резервів. Структуризація та якісна оцінка виробничих і логістичних витрат забезпечують ухвалення економічно обґрунтованих управлінських рішень на всіх рівнях управління. Рівень витрат підприємства впливає на фінансово-економічний стан суб'єкта господарювання і його конкурентоспроможність. За рахунок скорочення рівня логістичних витрат, як і будь-яких інших витрат відбувається зростання прибутку підприємства, що підвищує фінансову спроможність підприємства до внутрішнього інвестування та розширює його господарську самостійність.

1.3. Методичні підходи до оцінки ефективності управління виробничими та логістичними витратами підприємств птахівництва

Діяльність будь-якого підприємства завжди націлена на отримання максимального прибутку та мінімізацію витрат. Будь-яке підприємство у своїй діяльності на перспективу буде намагатися зменшити витрати та збільшити дохід від реалізації – це і є загально прийнята аксіома. Управління є дуже багатоаспектним поняттям. Актуальним питанням сьогоденної теорії і практики є управління витратами, його механізм та ефективність. Так як витрати тісно пов'язані з категорією «прибуток», управління ними можна вважати ключовим для ефективної діяльності будь-якого суб'єкта господарювання. Тому і постає необхідність глибше дослідити поняття «системи управління витратами».

Система управління включає чотири головні групи елементів: механізм управління; структуру управління; процес управління; розвиток управління.

На думку Л. Дяченка, управління підприємством – це економічна категорія, яка представляє особливу форму економічних відносин, що впливають на процеси, об'єкт чи систему, аби зберегти її стійкість або перевести в інший стан відповідно до поставлених цілей [43, с. 85]. Якщо вивчати управління як процес, то більш повним буде таке визначення: управління – це систематична сукупність управлінських дій господарюючого суб'єкта у процесі підготовки рішення. Функціонально це визначає постановку проблеми, пошук і ухвалення рішень, розподіл відповідальності за ними, виконання рішень, контроль за виконанням і коректування [198, с. 337–352].

Балабанова Л.В. вважає, що шляхи вдосконалення управлінської діяльності повинні включати всі аспекти діяльності підприємства, як: удосконалення організаційної структури, поліпшення системи планування, системний підхід до управління персоналом, управління виробничими ресурсами, управління витратами [110]. Складовою загальної системи управління підприємством є система управління витратами, що передбачає здійснення цілеспрямованого впливу на розмір витрат для зміни їхнього складу, структури або поведінки у зв'язку зі зміною умов виробничо-господарської діяльності підприємства [190, с. 47]. Тому на етапі управління кожною підсистемою висувуються певні цілі та завдання, які в сукупності не повинні суперечити одна одній та досягнення яких принесе економічний ефект для підприємства в цілому.

Ще одне поняття, яке необхідно визначити, - це «управління витратами». Давидович І.Є. розкриває управління витратами як динамічний процес, у якому використовуються управлінські дії і мета якого є досягнення найбільшого економічного ефекту у діяльності підприємства [32].

Косинська О.В. говорить про те, що сьогодні управління витратами – це процес створення єдиної, чіткої, раціональної та безперебійної функціональної системи з певними цільовими установками та взаємопов'язаними елементами [79]. Цілісний процес формування витрат за їх видами, місцями виникнення та

контроль їх рівня і оптимізація або стимулювання зниження можна вважати, управлінням витратами. А функціональним аспектом системи управління витратами є: нормування, планування, облік, аналіз витрат і стимулювання їх зниження [177].

Отже, узагальнюючи вище сказане, представимо елементи класичної системи управління витратами, що може бути адаптована для будь-якого виробничого підприємства, у тому числі і птахівничого, демонструє рис. 1.8.

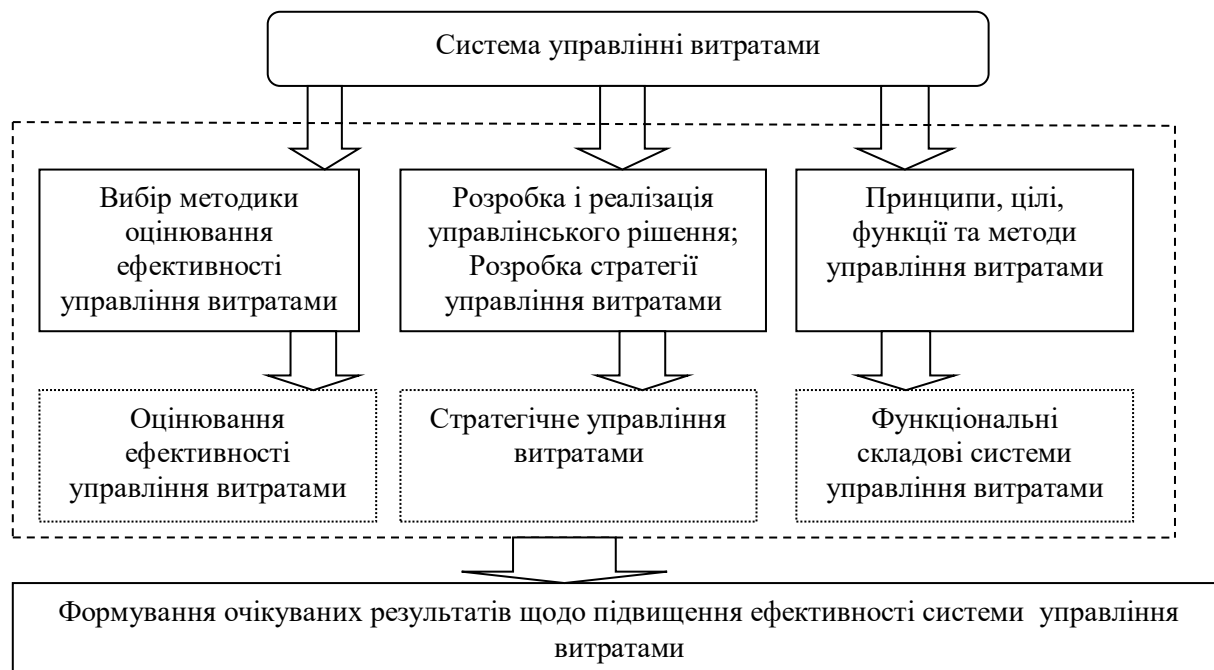

Рис. 1.8. Класична система управління витратами виробничого підприємств
Джерело: складено авторкою за [77]

Саме створення ефективної системи управління витратами дозволить підприємству збільшити кінцевий фінансовий результат діяльності суб'єкта господарювання, підвищити рівень конкурентоспроможності продукції та активізувати виробничу діяльність підприємства, саме ці складові можна вважати основним метою управління витратами підприємства. Також не потрібно забувати, що зниження рівня витрат – це важливе завдання, а не головна мета управління витратами.

Управління витратами реалізується через усі складові циклу управління та передбачає повне виконання дій таких, як розробка управлінського рішення, його

реалізація та контроль за виконанням. Найбільш поширеними є чотири базові підходи до управління: системний, ситуаційний, процесний і на основі шкіл менеджменту [207, р. 25-30].

Управління витратами можна охарактеризувати як процес цілеспрямованого формування витрат за їх видами, місцями та носіями і постійного контролю рівня витрачання ресурсів, стимулювання економії. На сільськогосподарських підприємствах управління витратами є важливим засобом побудови системи обліку витрат з урахуванням тактичних і стратегічних цілей керівництва. Воно передбачає систематичний моніторинг фактичних витрат та їх поведінки під дією як внутрішніх, так і зовнішніх факторів, прийняття рішення щодо покращення структури собівартості продукції тощо. Для ефективного управління витратами є потреба у визначенні класифікації витрат та уточнення місця їх виникнення [35]. Як зазначає Колісник Г.М., система управління витратами – це сукупність взаємопов'язаних елементів (структури, завдань, технології, людей, цілей) та системного підходу до об'єктів [77]. Загалом, вважаємо, що управління витратами можна вважати комплексним взаємопов'язаним процесом усіх елементів процесу управління, які знаходяться під впливом чинників зовнішнього і внутрішнього середовища та загальний результат яких направлено на оптимізацію витрат.

Визначення складу виробничих і логістичних витрат, отримання оперативно точної і достовірної інформації про витрати, визначення чинників впливу на витрати у процесі діяльності підприємства, формування дієвої системи управління витратами може позитивно вплинути на ефективність діяльності та рентабельність підприємств птахівництва, і тим самим, успішно контролювати рівень витрат. Відповідно, загальна схема елементів системи управління витратами підприємств птахівництва, що представлена на рис. 1.9, дає можливість зрозуміти місце підсистеми стратегічного управління, підсистеми оптимізації витрат і загальні складові ефективності системи менеджменту витрат підприємств птахівництва.

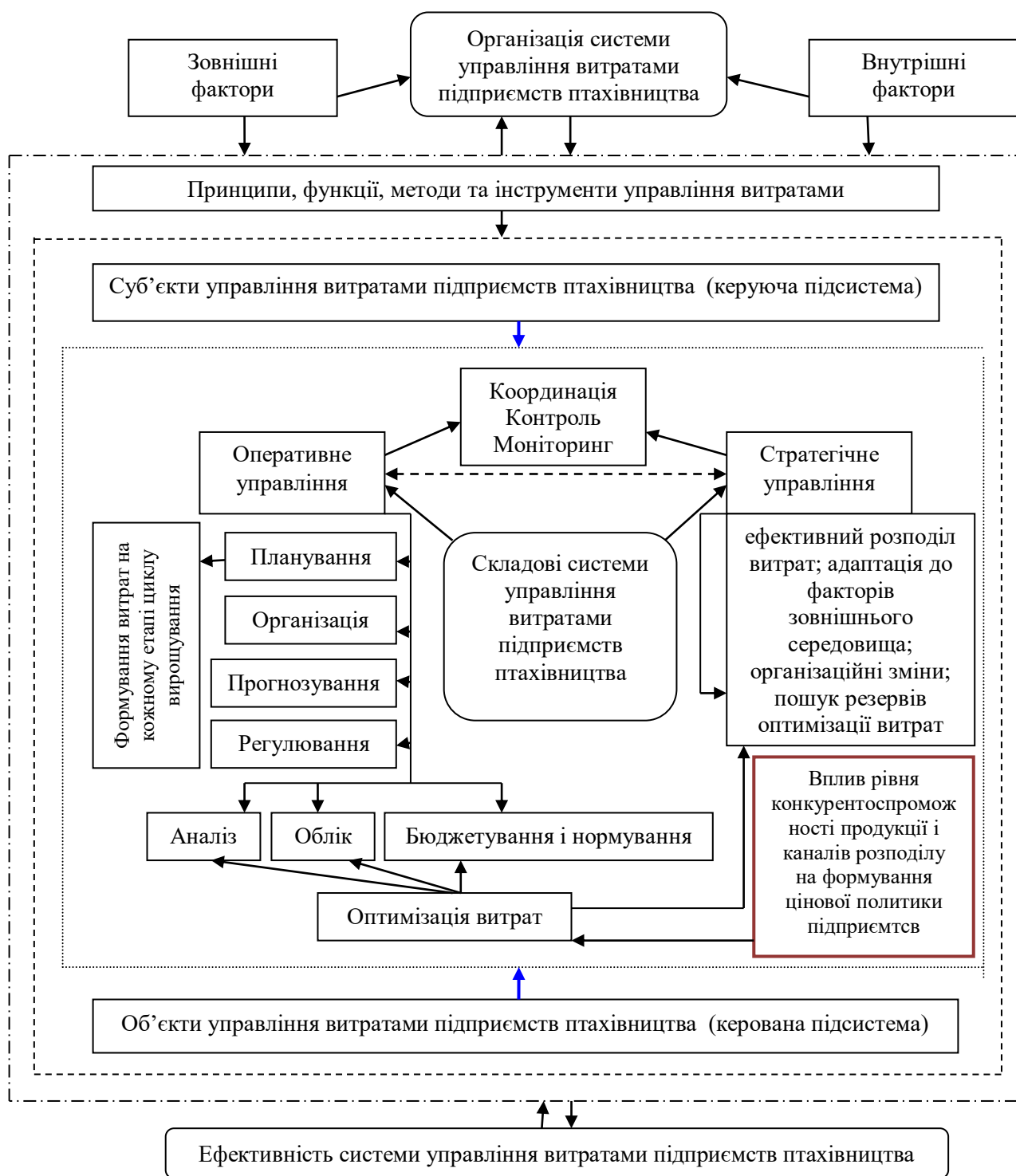

Рис. 1.9. Модель управління витратами підприємств птахівництва

Джерело: удосконалено авторкою за [11]

Базуючись на такому підході, можна сказати, що складовими системи управління витратами є підсистеми оперативного та стратегічного управління, на які покладено окремі функції. Функції оперативного управління засновані на

формуванні витрат, тобто їх планування, організації, прогнозуванні, регулюванні, обліку, аналізі, бюджетуванні, нормуванні, при цьому, останні, визначають можливості оптимізації. Тоді, як підсистема стратегічного управління сприяє ефективному розподілу витрат, адаптації до факторів зовнішнього середовища, організаційним змінам, пошуку резервів оптимізації витрат. У той же, час на обидві підсистеми покладено функції координації, моніторингу і контролю. Тому одними із основних завдань апарату управління підприємств птахівництва залишається визначення правильної стратегії, направленої на зниження і оптимізацію витрат підприємства, у тому числі виробничих і логістичних. Тому запропоновано виокремити, крім стратегічного управління витратами, ще один із шляхів оптимізації витрат, а саме, оцінка рівня конкурентоспроможності продукції, формування цінової політики та каналу розподілу.

Крім того, виникає потреба аналізувати оточення підприємства птахівництва з позиції стратегічних можливостей на етапі розробки стратегії зниження та оптимізації витрат та оцінці таких змін на етапі реалізації стратегії. Слід розуміти, що можливість постійного пристосування до змін зовнішнього середовища необхідна обов'язкова стратегічна орієнтація підприємств птахівництва у напрямку зниження витрат, що дасть реальні можливості його розвитку.

Підприємства птахівництва є виробниками двох основних продуктів: курячого м'яса та яєць. Окрім цього, до інших продуктів підприємств птахівництва відносять: молодняк птиці, шкіра, пух і пір'я, пташиний послід, технічні відходи забою птиці та інкубації яєць. Уся діяльність більшості підприємств птахівництва відбувається за вертикально інтегрованої структури, що дає можливість на основі комплексного підходу до аналізу і контролю кожної стадії технологічного процесу визначати їх вплив на витрати та якість кінцевої продукції [125]. Зважаючи на різні технологічні етапи виробництва на підприємствах птахівництва, склад їх виробничих витрат майже однаковий на всіх етапах і відрізняється лише окремими видами витрат залежно від виробничого

циклу: вирощування і утримання батьківського стада, процес інкубації, бройлерне господарство, етап переробки і підготовки до торгівлі.

Законодавчо визначено склад витрат на виробництво продукції сільськогосподарськими підприємствами, в тому числі і підприємств птахівництва: корма; витрати на оплату праці; витрати палива та мастильних матеріалів; витрати на засоби захисту тварин; витрати на ремонт необоротних активів; витрати на послуги та роботи; інші витрати на утримання основних засобів; інші витрати; загальновиробничі витрати [96]. А підприємства вже самостійно, залежно від технологічного циклу та з урахуванням різних факторів, формують перелік витрат, що входять до складу виробничої собівартості.

Реалізація кожної з функцій управління витратами залежить від функціональних обов'язків окремих підрозділів на підприємстві (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Реалізація функцій управління витратами через структурні підрозділи підприємств птахівництва

Функція управління	Характеристика функції управління витратами	Структурний підрозділ підприємства, що відповідає за реалізацію функції
<i>Етап розробки управлінського рішення</i>		
Функція прогнозування	Здійснюється з метою визначення необхідного рівня витрат для забезпечення ефективної роботи підприємства, а також обчислення прибутку, який буде отримано за певного рівня і структури витрат	Планово-економічний відділ або менеджери на рівні окремих підрозділів
Функція планування		Планово-економічний відділ
<i>Етап реалізації управлінського рішення</i>		
Функція організації	Встановлює, яким саме чином здійснюється управління витратами (підрозділи, відповідальні особи, джерела інформації, терміни, методи обліку та управління). Розробляється організаційна структура управління витратами підприємства.	Генеральний директор, комерційний директор, начальник відділу кадрів
Функція координації	Здійснюється порівняння планових та фактичних витрат, встановлення відхилень та коригування витрат, попередження відхилень від плану та уникнення браку у виробництві або перевитрат.	Виробничі структурні підрозділи
Функція регулювання		Виробничі структурні підрозділи або менеджери на рівні окремих підрозділів
Функція мотивації	Здійснюється стимулювання (як матеріальне, так і нематеріальне) персоналу щодо дотримання	Комерційний директор, начальник відділу кадрів

	встановлених нормативів учасниками виробничого процесу, щодо пропозицій із зниження витрат.	
<i>Етап контролю і перевірки витрат</i>		
Функція контролю	Реалізується через:	
	облік витрат - як засіб збору інформації про витрати для прийняття управлінського рішення	Бухгалтерія
	аналіз витрат - проводиться оцінка ефективності використання матеріальних ресурсів, аналіз норм витрат, проводиться виявлення резервів зменшення витрат та формується основа для планування витрат для наступного виробничого циклу	Служба контролінгу

Джерело: узагальнено авторкою за [32], [46], [75], [218]

Функції управління витратами взаємопов'язані між собою, тому що поетапне і безперервне їх виконання забезпечить ефективність системи управління витратами підприємства в цілому. Також за результатами реалізації функції контролю проводиться коригування витрат та управлінських рішень підприємства, забезпечує, певним чином, зворотній зв'язок між функцією планування та контролю через проведення моніторингу та аналізу витрат. У свою чергу, кожна із представлених функцій управління витратами реалізується окремими структурними підрозділами підприємства.

Витрати не однаково реагують на зміни, що відбуваються у діяльності підприємства, та обмежити і конкретизувати їх для всіх досить важко. На розмір витрат впливають чинники, які виникають у процесі господарської діяльності підприємства.

Падерін І.Д. та Новак Є.Е. вважають, що початковим процесом стратегічного управління є аналіз внутрішніх і зовнішніх факторів, тому що саме цей етап забезпечує основу для визначення місії та розробки стратегії поведінки підприємства для отримання прибутку і досягнення поставлених цілей [113]. Так, погодимося з тим, що визначення та розподіл факторів, що впливають на витрати, є одним із основних етапів стратегічного планування та управління витратами для будь-якого підприємства. Цал-Цалко Ю.С. виділяє такий чинник ефективного

формування витрат на виробництво продукції як матеріальна зацікавленість працівників у результатах своєї праці [184, с. 6].

Аналіз наукової літератури [28, с. 394], [32], [39], [70, с. 70-71], показав, що у більшості випадків групування факторів, що впливають на величину витрат, відбувається наступним чином:

- зовнішні - (природно-кліматичні умови, фінансування, кредитування, податки та обов'язкові платежі, зайнятість населення, умови реалізації продукції, розмір капіталовкладень);

- внутрішні - (зміна структури підприємства, скорочення браку, зниження витрат на матеріали, розмір заробітної плати);

- загальнодержавні - (зміна оптових цін на матеріали, устаткування, паливо, тарифів, енергію, перевезення вантажів, зміна правил фінансування і кредитування);

- галузеві (міжгалузеві) - (вдосконалення структури управління, упорядкування проектно-кошторисних документів, удосконалення матеріально-технічної бази, реорганізація та збільшення підприємства);

- виробничі (або внутрішньовиробничі) - (величину підприємства, виробничу програму, організацію виробництва і праці, якість факторів виробництва, технічний рівень виробництва, глибина виробництва, підвищення рівня індустріалізації);

- не виробничі (позавиробничі) - (організація збуту, дослідження і розвиток);

- за видами бізнесу - (дослідження і розробка, проектування продукції, послуг процесів, виробництво, маркетинг, доставка, обслуговування клієнтів, управління);

- структурні - (масштаб, діапазон, досвід, технологія, складність);

- функціональні - (ефективність планування, залучення робочої сили, комплексне управління якістю, використання потужностей, зв'язки з постачальниками).

Внутрішні фактори, часто називають ті, що можна контролювати або впливати у процесі господарської діяльності, а зовнішні ті, що важко контролювати або неможливо.

За результатами власних досліджень Грінченко А.В. пропонує наступну узагальнену класифікацію факторів впливу на витрати за сферою дії, поділяючи їх на внутрішні і зовнішні. До зовнішніх факторів віднесено: «система державного регулювання, стан галузі, привабливість ринку, стан ринку факторів виробництва, темпи інфляції, рівень конкуренції, кон'юнктуру споживчого ринку, соціальні норми, політичні норми, громадські та регульовані норми, ціни на ресурси, тарифи на паливо, енергію та зв'язок, рівень мінімальної заробітної плати, норма амортизаційних відрахувань, система оподаткування та відрахувань, територіальне розміщення, погодні умови». До внутрішніх автор відносить такі фактори: розмір підприємства, обсяг виробництва, структура виробництва, обсяг реалізації, частка змінних та постійних витрат, спеціалізація підприємства, швидкість обігу товарів, ефективність використання ресурсів та капіталу підприємства, технологічний рівень виробництва, особливості продукції, стадії життєвого циклу товару, місія підприємства, корпоративна культура, управління виробництвом, інтереси керівника [28, с. 397].

Слід відзначити, що важливим є розмежування факторів зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства. Деякі автори [74], [101] до складу внутрішнього середовища підприємства включають кадрову, організаційно-управлінську, виробничу, фінансову, маркетингову, інформаційну та інноваційну підсистеми. Так, за визначенням Обременчук В.Ф., «внутрішнє середовище організації – це внутрішні фактори підприємства, що визначають процес його діяльності [49].

Тому саме за рахунок внутрішніх факторів, які формуються всередині підприємства, формується внутрішнє середовище організації і система менеджменту підприємства може чинить певний вплив або керувати даними факторами. Внутрішні фактори підприємства формуються саме під впливом

зовнішніх. У свою чергу, зовнішні фактори – це ті, що формуються за межами діючого підприємства і система менеджменту не має на них впливу.

За визначенням авторів [71], «зовнішнє середовище забезпечує підприємство необхідними ресурсами для допомоги його внутрішньому потенціалу». Межі впливу зовнішніх факторів є багатограним, тому що вони впливають на все, що безпосередньо відбувається на підприємстві, у тому числі і на внутрішні процеси його діяльності.

Іншої думки дотримуються автори [30, с. 55], [71, с. 12-13], [119, с. 91], фактори зовнішнього середовища можна розподілити на: фактори прямого впливу, що безпосередньо взаємодіють з організацією в процесі її діяльності (конкуренти, торгові посередники, постачальники, споживачі, органи влади і законодавчо-нормативна база, які впливають на діяльність організації та фактори непрямого впливу, що визначають умови функціонування та розвитку організації (стан економіки у країні, екологічна ситуація, соціально-культурні фактори, події у світі і міжнародне оточення, політичні фактори, загальні умови розвитку підприємницької структури, економічний потенціал галузі, природно-кліматичні фактори).

Окремо для логістичних витрат виділяють наступні фактори, які впливають на їх формування та величину, зокрема: позитивні і негативні, внутрішні і зовнішні, керовані і некеровані, комплексні і по елементні, організаційно-економічні та організаційно-технічні, інтенсивні та екстенсивні, структурні і управлінські [181]. Узагальнюючи вище представлену інформацію, можна погодитися з певним групуванням, що для підприємств птахівництва також доцільним є виокремлення факторів, що впливають на витрати на зовнішні і внутрішні. Окремо, всередині кожної групи ознак (внутрішня і зовнішня), виділимо підгрупи, через те, що між деякими факторами існує або взаємозалежність, або взаємозв'язок.

Отже, до складу зовнішніх і внутрішніх факторів, що впливають на діяльність підприємств птахівництва та розмір виробничих і логістичних витрати таких підприємств входять наступні фактори, що представлені на рис. 1.10.

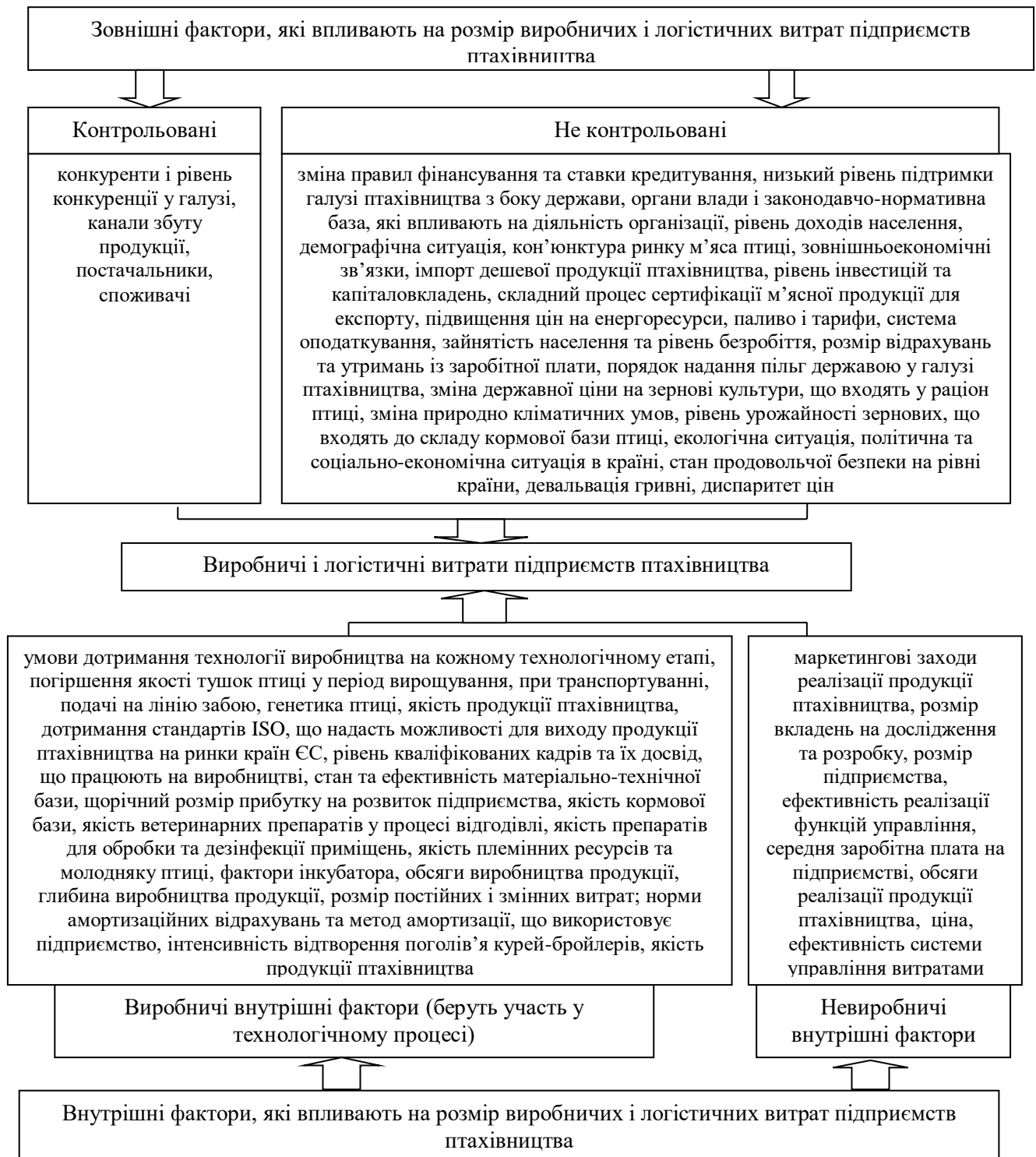

Рис. 1.10. Зовнішні і внутрішні фактори впливу на величину виробничих і логістичних витрат підприємств птахівництва

Джерело: узагальнено авторкою

Отже, на розмір витрат підприємств птахівництва чинять вплив зовнішні і внутрішні фактори, основними ознаками розподілу яких є ступінь

контрольованості (контрольовані, не контрольовані), характер впливу (прями або непрямий) та безпосереднє відношення до процесу виробництва (беруть або не беруть участь у виробничому циклі).

Важливу роль в оптимізації витрат підприємства відіграють розвиток послуг сервісу на сучасному рівні та здатність логістичних систем до адаптації в умовах невизначеності навколишнього середовища [69]. Управління витратами підприємства може вважатися досить ефективним коли воно дає змогу не лише раціонально використовувати наявні ресурси, а й забезпечувати активний системний пошук можливостей подальшого зниження витрат і, відповідно, забезпечувати розвиток підприємства в цілому. У свою чергу, логістичний підхід до управління витратами – це пошук оптимальних шляхів у виконанні всього комплексу логістичних операцій, що частково пов'язані з витратами на виробництво, транспортними витратами та інші витрати, пов'язані з організацією виробництва, зберіганням та збутом продукції.

Однією з основних складових процесу управління витратами є методи управління ними, які повинні включати мету управління, чинники управління, елементи управління і їхні зв'язки, прийоми впливу на дані чинники управління, ресурси управління, соціальний і організаційний потенціали, при використанні яких реалізується управління та забезпечується досягнення поставленої мети [19, с. 143].

Існує безліч методів управління витратами на підприємстві. В управлінні витратами метод управління розглядають як сукупність прийнятих допускень, цілей і процедур, призначених для реалізації функцій управління витратами. Кожні з методів по-своєму привабливий, має свої переваги і недоліки, а також специфічну сферу використання [29, с. 13].

У вітчизняній і зарубіжній практиці методи управління витратами дещо відрізняються і мають свої особливості, переваги та недоліки. Постійний пошук резервів та шляхів оптимізації призвели до появи великої кількості різноманітних методів управління витратами: Direct Costing (директ-костінг), Standart Costing (стандарт-костінг), Target Costing (таргет-костінг), Kaizen Costing (кайзен-

костінг), Absorption Costing (абсорбшен-костінг), CVP-аналіз, кост-кілінг, бенчмаркінг витрат, LCC-аналіз, ABC-аналіз, концепція центрів відповідальності, метод «точно в строк», концепція трансакційних витрат, концепція економічної доданої вартості (EVA), LCC-аналіз та інші. Прогресивні західні компанії особливу увагу приділяють стратегічному управлінню витратами [124]. Автори [5], [41] методами управління витратами вважають облік і калькулювання витрат.

У системі бухгалтерського обліку за вибором об'єкта обліку витрат існуючі системи поділяють на методи: позамовний, попередільний, попроцесний, нормативний [97]. Загальними підходами до обліку витрат і калькулювання собівартості продукції можна вважати: оперативність обліку витрат; об'єкти обліку витрат; повнота формування виробничої собівартості. Але, в той же час, не виходячи за межі ПСБО 16 «Витрати». Основні переваги та недоліки методів обліку і управління витратами, які виникають у практичному застосуванні, узагальнено у додатку Б.

Аналіз методів управління та обліку витратами показує, що немає досконалих методів, а застосування кожного з них є доцільним для конкретного підприємства і умов, в якому воно знаходиться. Для вибору ж оптимального, керівнику необхідно провести дослідження, і крім того, вважаємо, що для управління витратами ефективним буде застосування комбінації декількох методів. Більшість представлених методів управління витратами вимагають наявності на підприємствах птахівництва повної і достовірної інформації про витрати. Одним із найбільш простіших методів управління витратами, який досить часто використовується у практичній діяльності підприємств, є метод CVP-аналіз.

CVP-аналіз ще називають інструментом прийняття управлінських рішень. У процесі CVP-аналізу обчислюється та аналізується точка беззбитковості, що показує рівноважний обсяг операційної (виробничої) діяльності. Тобто, точка беззбитковості – це певний обсяг виробництва, коли сукупні операційні витрати дорівнюють чистому доходу від реалізації продукції. У практичній діяльності її ще називають «критичною» або «мертвою», або «рівноваги», або «поріг

рентабельності» (BER – «break – even point») [8, с. 189]. Тобто, даний метод підтверджує необхідність постійного проведення аналізу рентабельності, контролю рівня витрат та планування розміру чистого прибутку підприємства.

Окремо у практиці менеджменту можна виділити таке поняття як «показники ефективності витрат», у такому випадку говоримо про аналіз витрат. Так, автори [182], [184]. виокремлюють наступні показники ефективності управління витратами: валова рентабельність виробничих витрат, рентабельність операційних витрат, коефіцієнти окупності виробничих витрат, адміністративних витрат, витрат на збут, коефіцієнт окупності постійних витрат, ефективність загальногосподарського управління, витратомісткості збутової діяльності підприємства. Але все ж основним показником ефективності використання витрат можна вважати чистий прибуток підприємства та постійне зростання прибутку, якраз і буде демонструвати ефективність використання витрат на підприємстві.

Завгородній А.Г. та Ясінська А.І. [51] пропонують узагальнити показники оцінювання ефективності управління витратами у факторну модель, яка включає у себе складові: частка реалізованої продукції у вартості виробленої продукції; коефіцієнт покриття собівартості продукції; продуктивність праці робітників; питома вага витрат на оплату праці робітників у продуктивних витратах на виробництво продукції; частка продуктивних витрат на виробництво продукції у загальній величині витрат на виробництво продукції; питома вага загальних витрат на виробництво продукції у загальній величині витрат підприємства (за винятком капітальних та фінансових інвестицій). Але така оцінка дає можливість оцінити тільки витрати, які будуть виникати у процесі виробництва продукції, не враховуючи інших операційних витрат, витрат на збут та адміністративних витрат.

Оченаш В.А. запропонував для оцінки ефективності витрат розподілити показники на дві групи: узагальнюючі показники (коефіцієнт, що характеризує загальний рівень витрат на виробництво, коефіцієнт, що характеризує матеріалоемність, коефіцієнт, що характеризує трудоемність, коефіцієнт, що

характеризує рівень амортизації, коефіцієнт дохідності); часткові показники (матеріалоємність, врожайність) [112].

У роботі Первозчикова Н.О. та Шавкун Г.П. пропонується комплексний аналіз ефективності управління витратами на основі чотирьох складових: оцінка економічної ефективності, оцінка соціальної ефективності, оцінка ефективності виконання функцій управління витратами, оцінка інформаційної ефективності [116]. Таке комплексне поєднання методів оцінки витрат надасть підприємству більше можливостей для підвищення рівня ефективності управління витратами.

Деякі автори [192] поєднують поняття «ефективне управління витратами» та «показники оцінки використання економічних ресурсів» або «показник ефективності виробництва». Таке обґрунтування пояснюється тотожністю понять «оцінка ефективності використання ресурсів, які використано для виробництва продукції, його реалізації та отримання доходу від реалізації».

Максименко Д.В. та Чекан Ю.Ю. говорять про те, що «джерелом зниження витрат можуть бути також процеси, що відбуваються у виробництві та реалізації продукту, а одним із шляхів, за допомогою якого управлінський облік може впливати на розвиток подій у майбутньому, може бути аналіз ефекту від зміни стратегії, оцінка результативності таких змін». Вони пропонують проводити аналіз за трьома аспектами: росту, ціни, продуктивності (витрат), з використанням методів факторного аналізу: ланцюгові підстановки, обчислення різниць та інші [89].

У наукових джерелах досить часто порівнюються поняття «ефективність» і «результативність», хоча, на нашу думку, і перше і друге визначення показують досягнення певної цілі підприємством. У свою чергу, Оптер С.Л. під ефективністю розуміє ступінь фактичного досягнення результату, тобто ступінь досягнення мети [130]. Можна погодитися з даним визначенням по відношенню до витрат, тому що для визначення рівня ефективності використання витрат необхідно визначити наскільки була досягнута мета діяльності підприємства.

Костенко О. до основних показників ефективності управління (у тому числі і результативність), відносить: творчість як форма розумової праці;

ініціативність; інноваційність; оперативність та якість виконання прийнятих рішень; колективний характер (партнерство, корпоративність); ризиковість; відповідальність; економність; продуктивність; стан трудової дисципліни тощо. А однією з умов, за яких управління можна вважати результативним, коли кінцеві результати відповідають потребам [80].

Завадський Й.С. для покращення напрямів управління як процесу, а також результативність пропонує наступні кроки: застосовувати різні методи управлінського впливу; підвищувати кваліфікацію управлінських кадрів; наукову організацію праці; механізацію і автоматизацію праці; впроваджувати прогресивні технології управління, у тому числі за рахунок створення й реалізації належної інформаційно-аналітичної системи менеджменту підприємства [50, с. 54].

Коваленко О.М. розглядає можливість реалізації логістичного підходу до управління матеріальними потоками в умовах оптимізації витрат підприємства на основі: реалізації принципу системного підходу; відмови від випуску універсального технологічного і підйомно-транспортного устаткування і використання устаткування, яке відповідає, в основному, конкретним умовам; гуманізації технологічних процесів і створення сучасних умов праці; обліку логістичних витрат протягом всього логістичного ланцюга; розвитку послуг сервісу на сучасному рівні; здатності логістичних систем до адаптації в умовах невизначеності навколишнього середовища [69].

Уваров С.А. «у логістиці вбачає ефективний інструмент створення конкурентоспроможності організації, бо конкурентні переваги все більшою мірою визначаються тим, наскільки ефективно фірма створює логістичну структуру» [165]. Зокрема, М. Портер висловлює думку про те, що одним із варіантів рішень щодо отримання конкурентних переваг є стратегія лідерства із собівартості, яка вимагає постійної роботи зі зниження витрат, що не перешкоджає якості товару і послуг, які вимагає споживач [232]. Важливим для постійного моніторингу та управління витратами підприємства є дотримання та/або використання логістичного підходу критеріїв оцінки ефективності системи «надходження-виробництво-транспортування», який у свою чергу направлений на мінімізацію

витрат серед кожного ланцюга та раціональне використання усієї сфери кругообігу та виробництва як єдиного цілого.

Для ефективного управління витратами підприємства також постає необхідність про використання комплексного підходу оцінки та аналізу витрат, що дасть можливість для визначення слабких місць в управлінні та мінімізації витрат для підприємства. Так як витрати виникають у процесі всієї діяльності підприємства, тому все ж варто розглядати комплексний методичний підхід до оцінки та аналізу витрат, враховуючи стан усіх підсистем підприємства, зокрема: виробничої, логістичної, фінансово-економічної, маркетингової. Але не завжди саме зниження витрат може призвести до збільшення обсягу продажу продукції та чистого прибутку підприємства.

Варто звернути увагу на існування окремо, як поточного (оперативного), так і стратегічного управління витратами. Якщо ми говоримо про поточне (стратегічне) управління – то його основною метою є зниження витрат, тоді як при стратегічному управлінні – це оптимізація витрат враховуючи певну позицію підприємства у цьому напрямку [82]. Для підприємств птахівництва у визначенні одного з показників діяльності або виробничої потужності всього підприємства має значення показник «кількість вирощених курей-бройлерів за один виробничий цикл».

Рижмалъ Л.Д. говорить про те, що узагальнений методичний підхід щодо критеріїв формування та визначення рівня конкурентоспроможності, у тому числі і продукції сільськогосподарського господарства, визначається поетапно, а саме: «вибір і розрахунки основних економічних показників (параметрів) і аналіз конкурентних сил, що діють у галузі; виявлення чинників рушійних сил, що викликають зміни в структурі галузі; визначення підприємств галузі, що мають найслабші та найсильніші конкурентні позиції; прогнозування ймовірних кроків стратегічних конкурентів; обґрунтування ключових факторів успіху підприємства; прийняття стратегічного рішення по привабливості того чи іншого підприємства галузі» [137].

Підприємство самостійно формує власний механізм управління витратами, який залежить від специфіки діяльності, але в основі механізму лежить певний набір методів, які дозволяють оцінити ефективність використання та управління витратами. Тому однією із важливих складових системи управління витратами є оцінка ефективності управління витратами, що заснована на методах економічного, фінансового або стратегічного аналізу. Постає необхідність у виокремленні групи показників, що використовуються для аналізу ефективності управління виробничих і логістичних витрат підприємства. Узагальнена система показників оцінки ефективності управління, формування та використання виробничих і логістичних витрат підприємств птахівництва представлена у додатку В. Відповідно, система показників згрупована у три групи, а саме:

1. Група показників оцінки ефективності формування виробничих і логістичних витрат до складу якої входять показники: витратоємність, розмір прямих матеріальних витрат на виробництво, розмір загальної заробітної плати, розмір логістичних витрат, частка логістичних витрат у прибутку підприємства, частка виробничих витрат у прибутку підприємства, частка постійних витрат у прибутку підприємства.

2. Група показників оцінки ефективності використання виробничих і логістичних витрат, до складу якої входять показники: сума операційних витрат на 1 грн. операційних доходів, коефіцієнт питомої собівартості реалізованої продукції, Коефіцієнт питомої ваги логістичних витрат, Коефіцієнт питомої ваги витрат на збут, Коефіцієнт питомої ваги амортизаційних витрат, Коефіцієнт питомої ваги інших операційних витрат, матеріаловіддача, матеріалоємність на приріст живої маси птиці, фондівіддача, фондоємність, Коефіцієнт покриття реалізованих виробничих витрат, Коефіцієнт покриття постійних витрат.

3. Група показників оцінки ефективності управління виробничими і логістичними витратами (показники оцінки фінансового стану підприємства) до складу якої входять показники: чиста рентабельність підприємства діяльності, Рентабельність продажу, Загальна рентабельність виробничих засобів, Рентабельність праці, Рентабельність витрат на збут, рентабельність логістичних

витрат, операційна рентабельність реалізованої продукції, продуктивність праці, Показник виробничого левериджу, коефіцієнт поточної ліквідності, Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості, Коефіцієнт оборотності запасів і витрат, Гнучкість логістичної системи, Виробнича потужність цеху з вирощування курей-бройлерів

Відповідно, прямий взаємозв'язок між обсягом реалізації, прибутком і витратами демонструє наступна модель формування прибутку (Mnp) (1.1):

$$Mnp = Isv - Cp - Ea - Es - Eoo + If - Ef, \quad (1.1)$$

де Mnp - модель формування чистого прибутку;

Isv – дохід від обсягів реалізації продукції;

Cp – Собівартість реалізованої продукції (виробничі витрати);

Ea – адміністративні витрати;

Es – витрати на збут;

Eoo – інші операційні витрати;

If – фінансовий дохід;

Ef – фінансові витрати.

При цьому Isn визначається з використанням наступної моделі (1.2):

$$Isn = \sum_{i=1}^n Q_i \cdot (P_i - Cp_i), \quad (1.2)$$

де, Q_i – кількість продукції, що реалізована за звітний період підприємством i -го виду продукції птахівництва;

P_i – ціна реалізації i -го виду продукції птахівництва;

i – певний вид продукції птахівництва;

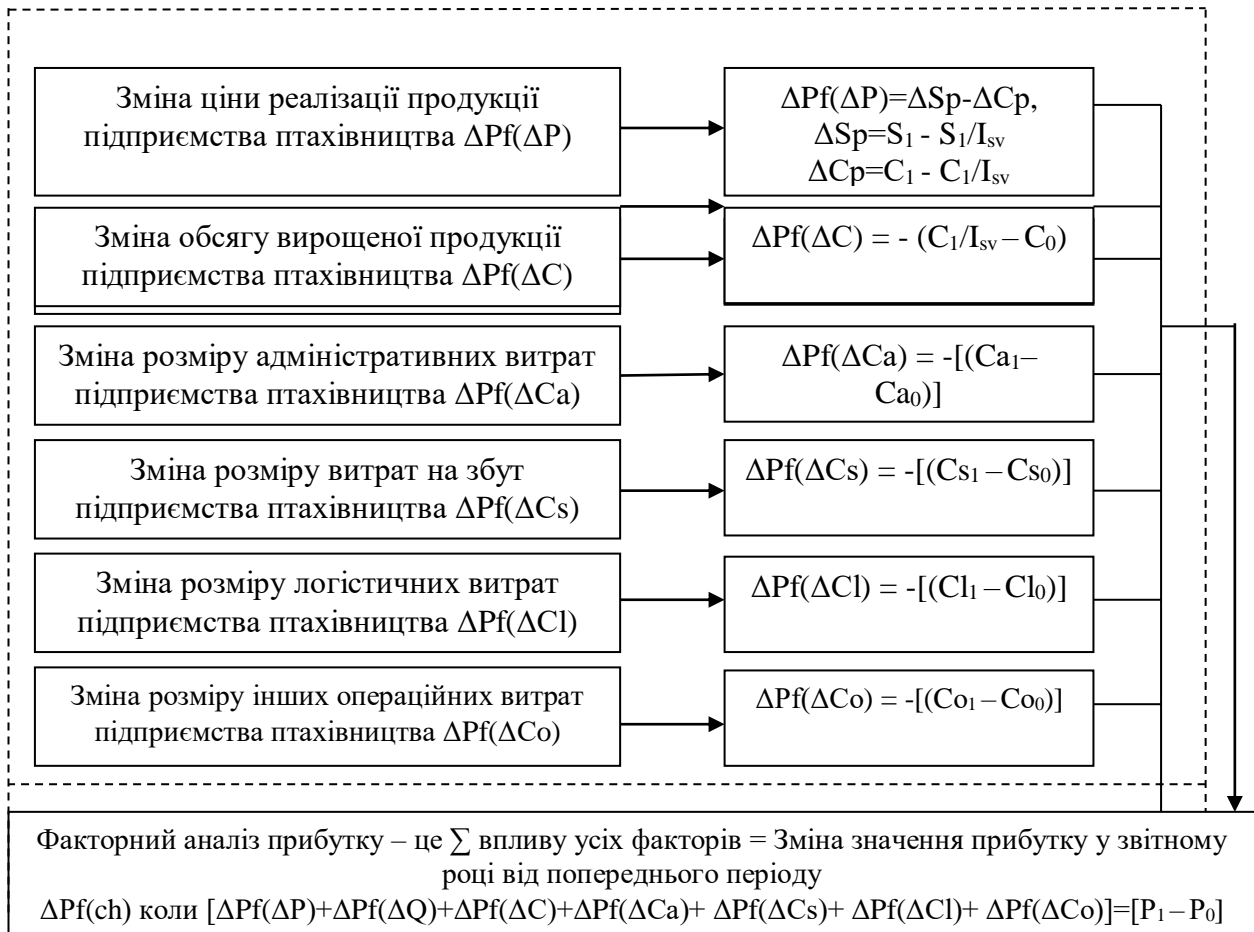
n – певна кількість асортименту реалізованої продукції птахівництва.

Представлені моделі (1.1) і (1.2) є основою для проведення факторного аналізу та демонструють пряму залежність прибутку від виробничих витрат, частиною яких є логістичні витрати, від ціни і обсягів реалізації, що залежать напряму від кінцевого споживача.

Важливим є визначення повного шляху виникнення витрат, побудова та аналіз структури виробничих і логістичних витрат, що дасть можливість у майбутньому для побудови ефективної стратегії зниження цих витрат.

Загальновідомим правилом є те, що факторний аналіз чистого прибутку розраховується із використання прийомів елімінування, а визначення впливу факторів за допомогою способів ланцюгових підстановок [59].

Загальна схема розрахунку впливу факторів на чистий прибуток підприємств птахівництва представлено на рис. 1.11.

Примітки: ΔSp – загальна зміна виручки від реалізації при зміні ціни реалізації; ΔCp – загальна зміна собівартості продукції при зміні ціни реалізації; S_1 – виручка від реалізації у звітному періоді; S_0 – виручка від реалізації у попередньому періоді; C_1 – собівартість продукції у звітному періоді; C_0 – собівартість продукції у попередньому періоді; I_{sv} – індекс реалізаційних цін; Ca_1 – сума адміністративних витрат у звітному періоді; Ca_0 – сума адміністративних витрат у попередньому періоді; Cs_1 – сума витрат на збут у звітному періоді; Cs_0 – сума витрат на збут у попередньому періоді; Cl_1 – сума логістичних витрат у звітному періоді; Cl_0 – сума логістичних витрат у попередньому періоді; Co_1 – сума інших операційних витрат у звітному періоді; Co_0 – сума інших операційних витрат у попередньому періоді.

Рис. 1.11. Модель факторного аналізу прибутку від реалізації продукції підприємств птахівництва

Джерело: складно авторкою за [121, с. 313-314]

Основна гіпотеза факторного аналізу прибутку підприємства заснована на визначенні, який розмір витрат або яка частина зміни витрат може вплинути на чистий прибуток підприємств птахівництва у майбутньому. Для перевірки репрезентативності розрахунків проводиться зіставлення значення чистого прибутку підприємства у звітному році у порівнянні до попереднього року. Розрахунок впливу факторів на розмір чистого прибутку є правильним, коли сума впливу усіх факторів дорівнює різниці між чистим прибутком, отриманим у звітному році у порівнянні до попереднього.

Аналіз основних складових системи управління витратами дозволяє сформулювати модель переваг, недоліків і вимог до неї, яка певним чином продемонструє рис.1.12.

<i>Система управління витратами підприємств птахівництва</i>		
Особливості системи управління витратами	Вимоги до системи управління витратами	Недоліки існуючих систем управління витратами
<ul style="list-style-type: none"> - формування змінних витрат, величина яких залежить від обсягів виробництва підприємствами птахівництва; - наявність великої видової класифікації витрат, що потребує застосування різних методів управління такими витратами підприємства, що ускладнюється відсутністю точних методів обліку і аналізу таких витрат; - основна мета системи управління витратами – це оптимізація розміру витрат, збільшення розмірів чистого прибутку та підвищення рівня конкурентоспроможності продукції. 	<ul style="list-style-type: none"> - комплексний аналіз витрат з метою недопущення перевитрат; - системний підхід до управління витратами підприємств птахівництва; - орієнтація на стратегічне управління розвитком підприємств птахівництва; - поєднання методів управління на різних етапах виробничого циклу підприємств птахівництва при цьому не втрачаючи показники якості і конкурентоспроможності продукції; - розроблення системи мотивації персоналу підприємства з метою зацікавлення персоналу підприємства у пошуку шляхів зниження витрат та виборі оптимальних методів управління ними; - впровадження окремого структурного підрозділу, на який будуть покладено обов'язки замкненого циклу контролю витрат з метою удосконалення процесу інформаційного забезпечення для прийняття ефективного управлінського рішення. 	<ul style="list-style-type: none"> - не існує дієвого механізму регулювання та розрахунку витрат на кожному з етапів виробничого процесу підприємства птахівництва; - існування лише управління комплексом витрат за виробничими одиницями та не визначена структура управління витратами за окремими виробничими одиницями; - у певній послідовності етапів (від попереднього до наступного) не приймаються до уваги економічні розрахунки витрат; - при оцінці конкурентоспроможності продукції майже не враховуються економічні параметри; - не розробляється стратегія зниження витрат менеджментами різних структурних підрозділів; - не проводиться на належному рівні аналіз безбитковості виробництва та відповідно не встановлюються критичні точки можливих витрат.
<i>Побудова ефективної системи управління витратами підприємств птахівництва</i>		

Рис. 1.12. Особливості, вимоги та недоліки існуючих систем управління витратами підприємств

Джерело: узагальнено авторкою за [68], [184], [191].

Для створення ефективної системи управління витратами, що дозволить підприємству прибутково працювати, утримувати конкурентні позиції на ринку та займатися виробництвом конкурентоспроможної продукції необхідно враховувати перспективи, недоліки та вимоги до таких систем, які існують сьогодні для вітчизняних підприємств.

Певним чином, однією з головних проблем недосконалої існуючих систем управління на вітчизняних підприємствах є те, що більшість підприємств зосереджена тільки на витратах і їх розмірі, і прямо не пов'язують їх з показниками доходу від реалізації та чистого прибутку. Управління витратами потрібно розглядати як систему певних заходів, які направлені на покращення роботи управлінського персоналу, що забезпечить отримання прибутку. Неможливо працювати лише над зниженням виробничих витрат, тому що це вплине у майбутньому на якість продукції і, відповідно, на її конкурентоспроможність. Рівень витрат необхідно планувати і прогнозувати, а далі лише контролювати у процесі виробничої діяльності підприємства.

Отже, для визначення ефективності управління витратами підприємств птахівництва важливим є дотримання певного принципу комплексності, враховуючи фактори, що впливають на витрати, методи обліку та управління витратами, моніторинг та аналіз витрат, постійну роботу у напрямку оптимізації розміру витрат і нарощування прибутку птахівничих підприємств, враховуючи певні особливості їх діяльності.

Висновки до розділу 1

1. У межах розгляду генезису поняття «витрати» систематизовано етапи еволюції даного поняття, що дало можливість стверджувати про зародження знань про витрати ще з епохи Стародавнього Сходу та Античного Світу. Результатом аналізу наукової літератури є систематизація наукових підходів щодо трактування терміну «витрати», а саме, виокремлення таких підходів як: ресурсно-виробничого, фінансово-грошового, економічного, бухгалтерського, управлінського, маркетингового, аналітичного, нормативно-правового.

Виокремлення таких підходів дало можливість врахувати різносторонній аспект категорії «витрати» та сформуванню авторське бачення даного поняття з урахуванням потреб менеджменту підприємства.

2. На основі систематизації існуючих класифікаційних ознак обґрунтована необхідність класифікації витрат у контексті діяльності підприємства в цілому, а саме для: потреб виробництва, потреб управління, потреб обліку та визначення собівартості, визначення ефективності логістичної системи. Така систематизація спрямована на оптимізацію системи управління витратами підприємства, і як результат, виконання завдань підприємства, щодо ухвалення ефективного управлінського рішення та мінімізацію витрат надаючи можливість уточнення місця виникнення витрат, оптимізації їх структури, пошуку нових шляхів зниження витрат через систему управління ними та функціонально виділити логістичні витрати зі складу загальних витрат.

3. З огляду на необхідність врахування специфічних умов діяльності підприємств птахівництва побудовано організаційну структуру вирощування птиці з урахуванням функціональних областей логістики підприємств птахівництва, яка також уточнює місцями виникнення витрат на підприємствах птахівництва на кожному з циклів технологічного процесу вирощування м'яса курей. Відповідно до визначених особливостей діяльності підприємств птахівництва ідентифіковано внутрішні і зовнішні чинники, які здійснюють вплив на обсяг виробничих і логістичних витрат підприємств птахівництва та здійснено групування витрат на виробничо-логістичні та технічно-логістичні.

4. Враховуючи багатоаспектність системи управління витратами, яка носить загальний характер і потребує уточнення та певного пристосування до специфіки діяльності підприємств птахівництва, зумовлює необхідність уточнення існуючої системи управління витратами таких підприємств для оцінки рівня прибутковості, реакції споживачів та продукцію птахівництва, врахування технології вирощування птиці, факторного аналізу чистого прибутку і, зрештою, обґрунтування і розробки ефективного управлінського рішення щодо мінімізації витрат підприємств птахівництва. Тому, побудовано удосконалену модель

управління витратами підприємств птахівництва, зокрема, запропоновано виокремити, крім стратегічного управління витратами, ще один із шляхів оптимізації витрат, а саме, оцінка рівня конкурентоспроможності продукції та каналу розподілу при формування собівартості та цінової політики підприємства.

Результати досліджень опубліковано автором в працях [139], [141], [142], [144], [145], [146], [147], [149].

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМИ І ЛОГІСТИЧНИМИ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВ ПТАХІВНИЦТВА

2.1. Тенденції на ринку виробництва і споживання продукції птахівництва

Сільське господарство України є досить перспективною галуззю та одним із лідерів експорту продукції рослинництва та тваринництва на світових ринках, забезпечує більше 50% фонду споживання населення, а також вже багато років має позитивне зовнішньоторговельне сальдо [13].

Доходність сільськогосподарських підприємств є дуже мінлива у розрізі регіонів та окремих галузей агропромислового комплексу, що певним чином ускладнює прогнозування ризиків та моделювання цінової політики. Також для досягнення сталого розвитку аграрного сектору необхідно створювати умови для підвищення рівня інвестиційної привабливості окремих регіонів або територій [94].

Загальні показники діяльності сільськогосподарських підприємств свідчать про постійний і динамічний розвиток даної галузі, так у 2020 році кількість зайнятого населення у сільському, лісовому і рибному господарствах склала 15915,3 тис. осіб із розміром середньомісячної номінальної заробітної плати штатних працівників 9757,0 грн. відповідно. Капітальні інвестиції у 2020 році сільське, лісове і рибне господарства склало 50680,0 млн. грн. А загальний розмір основних засобів задіяних у засоби у сільському, лісовому і рибному господарствах – 469383 млн. грн., із них спеціалізована техніка, яка може бути використана для виробництва продукції птахівництва (інкубатори, машини і механізми для приготування кормів, роздавачі кормів, транспортери для прибирання гною) – це 22212 одиниць на кінець року. Для відгодівлі свійської птиці у 2020 році виготовлено кормів (крім преміксів) 4322,2 тис. тон. Такі

показники, які зростають із кожним роком, свідчать про масштабність та можливість для подальшого розвитку галузі сільського господарства.

Обидві галузі агропромислового комплексу України – рослинництво та тваринництво займають важливе місце у сільськогосподарському виробництві України. Їх частка та роль у розвитку сільського господарства України є майже однаковою. Однак галузь тваринництва не має на сьогодні таких стрімких темпів зростання поголів'я у порівнянні із стрімким зростанням посівних площ та збільшенням урожайності зернових – у галузі рослинництва.

Загалом, до складу галузі тваринництва України входить скотарство, свинарство, птахівництво, вівчарство та менш поширені вирощування кролів, рибництво, бджільництво, звірівництво та інші. Птахівництво є однією з найбільш скоростиглих галузей тваринництва, що забезпечує швидкий оборот вкладених коштів та динамічний її розвиток завдяки диверсифікованому типу виробництва продукції. Останній може включати як м'ясний, яєчний, так і яєчно-м'ясний напрям спеціалізації [132].

Сьогодні в Україні птахівництво є традиційною галуззю сільського господарства. Для цього наша країна має сприятливі природно-кліматичні умови, добре розвинену галузь рослинництва з вирощування кормової бази. Також рівень віддачі витраченого корму на вирощування птиці більший аніж у свиней, великої рогатої худоби та інших видів птиці. Це пояснює і низьку собівартість м'яса птиці [91].

Функціонування ринку виробництва продукції птахівництва в Україні проходить стрімкими темпами починаючи з початку 1990-х років. Важливими чинниками, які впливають на зростання обсягів виробництва та реалізації продукції птахівництва, і, зокрема, м'яса птиці, є ціна продукції і, відповідно, зростання попиту на дану продукцію.

Птахівництво як одна з галузей сільськогосподарського виробництва, будучи наукомісткою, матеріаломісткою і енергоємною, як і всі галузі сільського господарства, але на відміну від інших, найбільш легше піддається автоматизації, електрофікації та механізації виробничих процесів. Ця галузь являє собою

складне агропромислове виробництво з тривалим безперервним циклом, який не можна періодично зупиняти. Кінцевою продукцією виробництва цієї галузі є інкубаційні і харчові яйця, м'ясо, продукти забою і переробки, пух та пір'я [60].

Виробники м'яса птиці, протягом уже багатьох років утримують свої позиції як конкурентоспроможна і рентабельна галузь, незважаючи на втрати виробничих потужностей АР Крим та Донецької і Луганської областей, девальвації гривні, інфляції, зменшення споживання м'яса птиці через підвищення цін та інших причин. Тому, сьогодні в умовах нестабільної економічної ситуації є об'єктивна необхідність дослідження стану ринку м'яса птиці для визначення шляхів подолання негативних тенденцій галузі.

Крім того, можливості для динамічного розвитку вітчизняного ринку курячого м'яса і галузі птахівництва у цілому надає для України вигідне географічне положення на шляху до основних транзитних потоків між Європою та Азією, наявність морських портів, розвинутої мережі залізниць, автомобільних доріг, трубопроводів створює необхідні передумови для збільшення обсягів транзиту вантажів і розвитку логістичної системи. Саме територію України перетинають чотири транспортні коридори, що визначені за міжнародною класифікацією: коридор № 3. Берлін (Дрезден)→Вроцлав→Львів→Київ (Німеччина, Польща, Україна); коридор № 5. Трієст→Любляна→Будапешт→Братислава→Ужгород→Львів (Італія, Словенія, Угорщина, Словаччина, Україна); коридор № 7. Дунайський (водний) (Австрія, Угорщина, Югославія, Болгарія, Румунія, Молдова, Україна) [84].

Протягом десяти років світове виробництво м'яса курятини має тенденцію до зростання близько на 2% кожного року. Незмінна трійка світових лідерів серед виробників курячого м'яса у період з 2010 по 2019 роки залишаються Китай, США та Бразилія. Україна починаючи з 2010 року по 2020 рік у світовому рейтингу посідала місця від 23 до 32 (22 місце у 2013 та 2014 роках; 24 місце у 2012, 2015 та 2019 роках; 25 місце у 2010 році; 26 місце у 2011, 2016, 2017, 2018 роках), відповідно частка українського курячого м'яса у світовому виробництві у

2020 році склала 1,07% від загальних обсягів вирощування. Загальна динаміка виробництва м'яса курятини у світі та в Україні представлено у додатку Г.

Результати аналізу (додаток Г), що починаючи з 2010 року та по 2020 рік відбувається великий розрив між трійкою лідерами (США, Китай, Бразилія) з іншими країнами, що входять у десятку світового рейтингу. Так, протягом десяти років бачимо, що незмінним лідером залишається Китай, з невеликою різницею друге місце посідають Сполучені Штати Америки на час досліджуваного періоду. На третьому місці з розривом майже 50% тримає позиції Бразилія. Частка трійки лідерів у світовому виробництві птиці складає у 2020 році 35,38% від загальних обсягів вирощених курей у світі 70767577 тис. голів.

Щодо обсягів вирощування м'яса птиці у забійній вазі протягом досліджуваного періоду також зростали з кожним роком як в Україні, так і серед країн, що входять у десятку лідерів із виробництва м'яса курятини. Перші місця також належать країнам із більшим рівнем доходу та розвиненими технологічними можливостями у виробництві, а саме США, Китаю та Бразилії. Динаміка виробництва м'яса курки у забійній вазі (тис. тон) в Україні та трійки лідерів у світі за 2010-2020 роки подано на рис. 2.1.

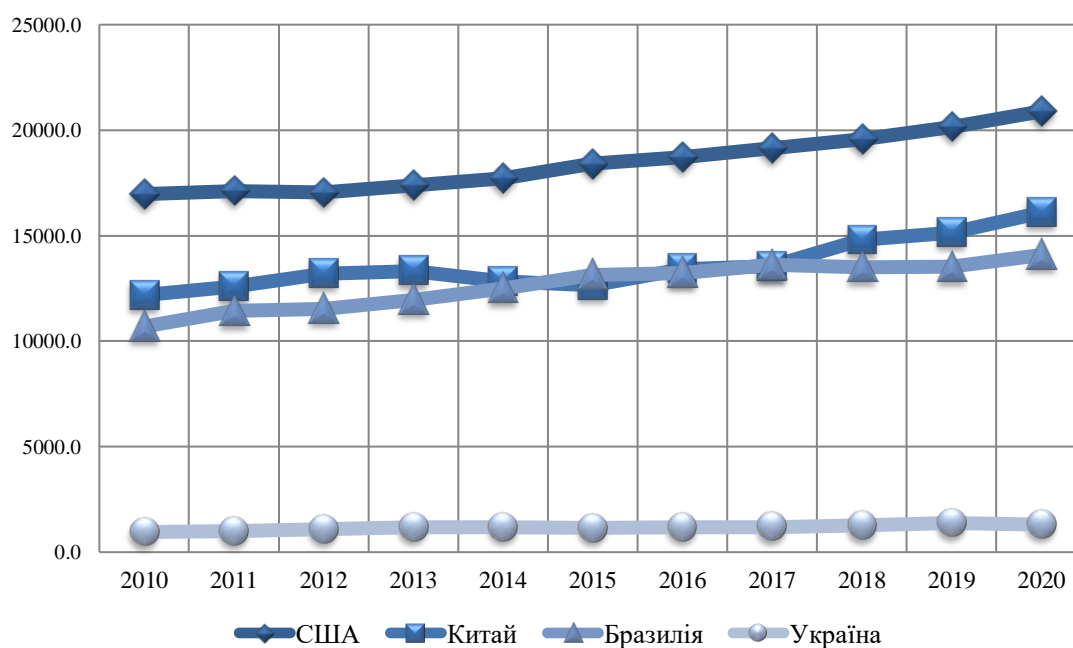

Рис. 2.1. Динаміка виробництва м'яса курятини трійки лідерів у світі та в Україні за 2010-2020 роки, тис. тон

Джерело: узагальнено авторкою за даними FAO [212]

Ґрунтуючись на даних рис. 2.1, бачимо, що також незмінною трійкою лідерів серед світових виробників м'яса курятини у забійній вазі залишаються США, Бразилія та Китай. Країни лідери з кожним роком нарощують свої позиції з виробництва курячого м'яса. П'ятірка, що входить у десятку основних світових виробників курячого м'яса, також за останні десять років майже не змінилась, лише частково проходила зміна місць. До п'ятірки лідерів у світовому рейтингу за останні десять років входили такі країни, як Індонезія, Японія, Індія, Мексика та Іран. У період з 2010 по 2020 роки Україна також нарощувала обсяги виробництва курячого м'яса.

Насиченість світового ринку та забезпеченість курячим м'ясом населення у світі демонструє географія обсягів світового виробництва курячого м'яса, що представлено на рис. 2.2.

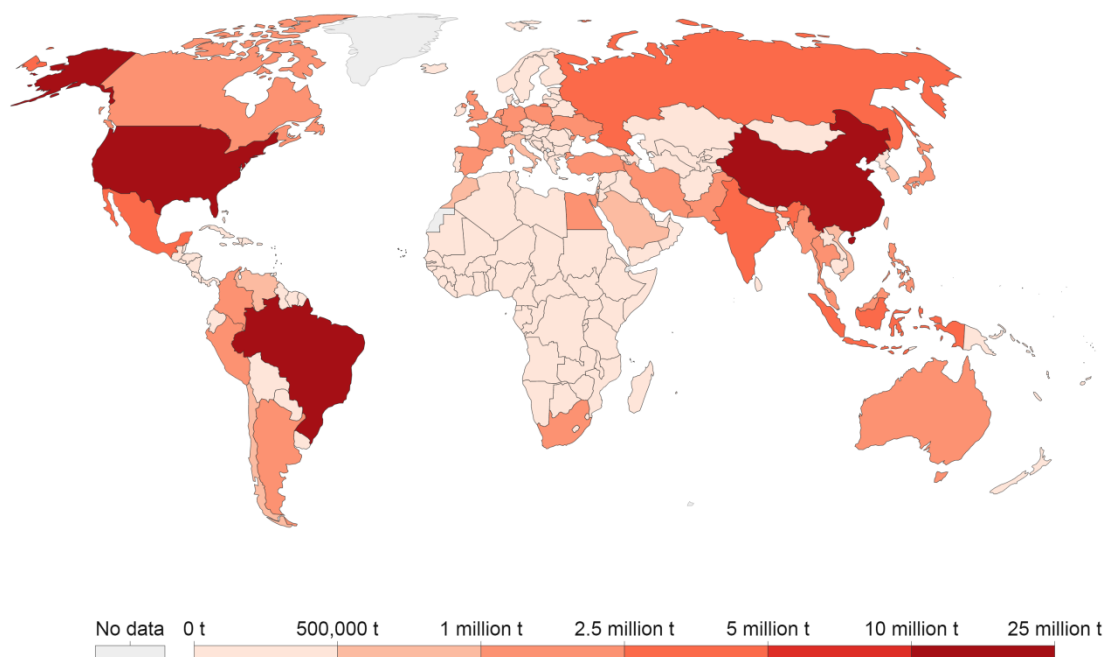

Рис. 2.2 Географія обсягів світового виробництва курятини у 2020 році, млн. ТОН.

Джерело: сформовано авторкою за даними Our world in data [225]

Отже, дані рис. 2.2, показують, що виробничі потужності і забезпеченість м'ясом найбільше сконцентровані у світі наступним чином: 10-25 млн. тон США,

Канаді та Китаї, 5-10 млн. тон Індія, Канада, Аргентина, Мексика, 2,5-5 млн. тон. Австралія, Іран, Південна Африка, більша частина Європи.

Статистичні дані свідчать, що в Україні у 2020 році загальна кількість діючих підприємств сільського, лісового та рибного господарства склала 73368 одиниць, із них фізичних осіб підприємців – 23916 одиниць. Так, вирощуванням зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних займалося 50743 суб'єкту господарювання, із них 10212 - це фізичні особи-підприємці. Тоді як кількість суб'єктів господарювання, що займалися вирощуванням продукції тваринництва склала 4333 одиниць та серед них 2131 одиниці, це фізичні особи-підприємці. Кількість суб'єктів господарювання, що займалися розведенням свійської птиці склала 979 одиниць.

Так в Україні у 2020 році на усіх підприємствах, що займалися вирощуванням свійської птиці різних видів налічувалося 200651,9 тис. голів птиці, порівнюючи цей показник з 2001 роком, коли загалом підприємства України налічували 123722 тис. голів, це у половину менше ніж сьогодні. Такі дані свідчать про стрімке зростання кількості вирощеної птиці підприємствами України. За даними Державної служби статистики України [36] у 2020 році вирощено усіма категоріями господарств 200651,9 тис. голів птиці, що на 9% менше ніж у порівнянні з 2019 роком. Із них у 2020 році 109737 тис. голів вирощено підприємствами та 90014,9 тис. голів - господарствами населення. Групування кількості вирощеної птиці усіма категоріями господарств України у 2020 році склала 220485,8 тис. голів, що у порівнянні з 2000 роком 1,78 рази більше (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Динаміка кількості вирощеної птиці за видами усіма категоріями господарств в Україні у період з 1990-2020 роки, тис. голів

Роки	Види свійської птиці					Усього всіх видів свійської птиці
	Кури та півні	Гуси	Качки	Індики	Інші види птиці	
<i>Вирощено усіма категоріями господарствами</i>						
1990	212341,7	11554,6	17224,7	3102,2	1881,0	246104,2
2000	103772,2	9061,1	8071,9	2271,5	545,3	123722,0

Продовження табл.2.1

2005	142573,0	8099,1	8909,4	1882,7	529,3	161993,5
2008	158818,0	6820,1	8719,0	2211,7	987,1	177555,9
2010	183611,3	6268,0	10777,1	1884,1	1299,3	203839,8
2012	195255,8	5628,3	10537,6	1775,0	873,9	214070,6
2014	193885,5	5365,4	11310,4	2114,7	659,7	213335,7
2015	186354,3	5114,7	10150,2	1825,0	542,0	203986,2
2016	184335,9	4183,4	10876,4	1575,3	697,0	201668,0
2017	186737,2	4116,9	10953,7	1951,0	1072,1	204830,9
2018	191967,9	4159,7	11680,0	1706,9	2139,9	211654,4
2019	202510,7	4015,8	11418,3	1939,0	602,0	220485,8
2020	183543,0	3556,4	11372,5	1569,1	610,9	200651,9
2020/1990	-13,6	-69,2	-34,0	-49,4	-67,5	-18,5
2020/2000	76,9	-60,8	40,9	-30,9	12,0	62,2
2020/2010	0,0	-43,3	5,5	-16,7	-53,0	-1,6
2020/2015	-1,5	-30,5	12,0	-14,0	12,7	-1,6
<i>У тому числі вироцено підприємствами</i>						
1990	120813,4	1937,9	8400,0	500,0	1315,3	132966,6
2000	24191,6	699,7	399,1	9,0	53,5	25352,9
2005	64561,8	851,1	803,1	166,1	243,2	66625,3
2008	85720,0	469,8	577,4	340,5	866,0	87973,7
2010	108055,7	485,7	516,1	391,9	1111,9	110561,3
2012	115775,8	338,3	437,6	620,0	716,9	117888,6
2014	120057,8	255,0	359,5	745,8	659,7	122077,8
2015	110013,0	239,9	400,6	813,2	542,0	112008,7
2016	108012,3	234,0	314,2	656,8	605,2	109822,5
2017	110389,7	239,5	337,1	750,9	795,1	112512,3
2018	115280,8	260,4	353,3	778,5	2139,9	118812,9
2019	125837,4	121,9	292,8	919,2	601,9	127773,2
2020	107901,8	101,6	280,9	841,8	610,9	109737,0
2020/1990	-10,7	-94,8	-96,7	68,4	-53,6	-17,5
2020/2000	346,0	-85,5	-29,6	9253,3	1041,9	332,8
2020/2010	-0,1	-79,1	-45,6	114,8	-45,1	-0,7
2020/2015	-1,9	-57,6	-29,9	3,5	12,7	-2,0
<i>У тому числі вироцено господарствами населення</i>						
1990	91528,3	9616,7	8824,7	2602,2	565,7	113137,6
2000	79580,6	8361,4	7672,8	2262,5	491,8	98369,1
2005	78011,2	7248,0	8106,3	1716,6	286,1	95368,2
2008	73098,0	6350,3	8141,6	1871,2	121,1	89582,2
2010	75555,6	5782,3	10261,0	1492,0	187,4	93278,5
2012	79480,0	5290,0	10100,0	1155,0	157,0	96182,0
2014	73827,7	5110,4	10950,9	1368,9	0,0	91257,9
2015	76341,3	4874,8	9749,6	1011,8	0,0	91977,5
2016	76323,6	3949,4	10562,2	918,5	91,8	91845,5
2017	76347,5	3877,4	10616,6	1200,1	277,0	92318,6
2018	76687,1	3899,3	11326,7	928,4	0,0	92841,5
2019	76673,3	3893,9	11125,5	1019,8	0,1	92712,6
2020	75641,2	3454,8	11091,6	727,3	0,0	90914,9
2020/1990	-17,4	-64,1	25,7	-72,1	-100,0	-19,6

Продовження табл. 2.1

2020/2000	-5,0	-58,7	44,6	-67,9	-100,0	-7,6
2020/2010	0,1	-40,3	8,1	-51,3	-100,0	-2,5
2020/2015	-0,9	-29,1	13,8	-28,1	0,0	-1,2

Примітка: Дані за 2014-2020 роки наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: розраховано авторкою за даними сайту Державної служби статистики України [36]

Виходячи з даних табл. 2.1, бачимо, що у порівнянні з 1990 роком у 2020 році обсяги вирощування птиці усіма господарствами зменшилася на 25452,3 тис. голів. Значний спад у вирощуванні птиці усіма господарствами припадає на 2000-2005 роки, відповідно у порівнянні з 2000 роком у 2020 році відбулися позитивні зміни. Уже починаючи із 2007 року почалося нарощування обсягів вирощування птиці серед усіх категорій господарств, та за останні роки зміни відбували не значні, приблизне коливання на 10% за 2010-2020 роки у загальних об'ємах вирощування усіма господарствами населення.

Інша ситуація відбувалася у складі вирощеної птиці підприємствами (у тому числі фермерськими господарствами) та господарствами населення. У 1990 році майже на однаковому рівні було вирощено птиці підприємствами та господарствами населення, у порівнянні з 1990 роком у 2020 році відбулося зменшення вирощеної птиці підприємствами на 17,5% та господарствами населення на 19,6% відповідно. Обсяги вирощування птиці сільськогосподарськими підприємствами у 2000 році порівняно з 2020 роком демонструють значне зростання на 332,8%, початок зростання починається з 2007-2008 років з поступовим нарощуванням обсягів. Для господарств населення ситуація виглядає дещо по-іншому, обсяги вирощування птиці господарствами населення починаючи з 1990 року порівняно з 2020 роком поступово зменшилися, так відповідно 1990/2020 рр. на 19,6%; 2000/2020 рр. на 57,6%; 2010/2020 рр. на 2,5% та 2015/2020 на 1,2%). Такі зміни свідчать про негативну динаміку у вирощуванні усіх видів свійської птиці серед господарств населення.

Найбільша частка серед усіх видів свійської птиці у період 1990-2020 років припадає на курятину, у тому числі кури-бройлери та несучки 202510,7 тис. голів (це 91,8% від загального об'єму вирощеної птиці). У тому числі у 2020 році підприємствами вирощено 68% курей та півнів, а господарствами населення відповідно 38%. Щодо таких видів птиці як, гуси, качки та індики у 2020 році їх частка вирощена господарствами населення склала більше 90%, а відповідно частка вирощена підприємствами лише 10% від загальних обсягів. Отже, основними виробниками різних видів свійської птиці, крім курятини залишилися господарства населення.

Загалом, у період починаючи із 1990 року і до 2020 року в Україні усіма категоріями господарств вирощено у середньому 198761 тис. голів птиці, що демонструє рис. 2.3.

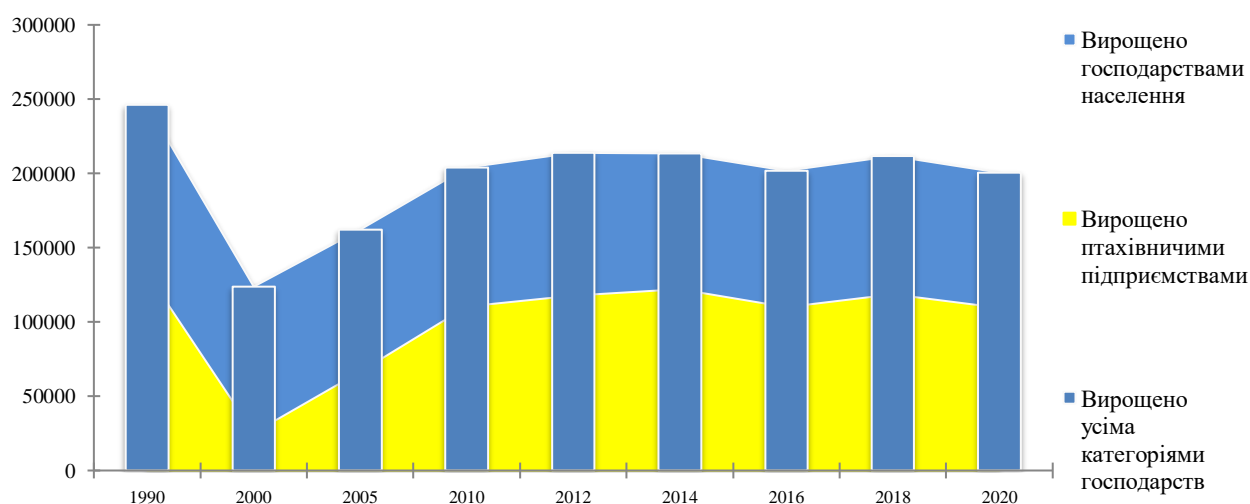

Рис. 2.3. Динаміка кількості вирощеної птиці усіма категоріями господарств в Україні у період з 1990-2020 роки, тис. голів

Примітка: Дані за 2014-2020 роки наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: складено авторкою за даними Державної служби статистики України [36]

Так, із загальної кількості вирощеної свійської птиці у 2020 році видова структура має наступний вигляд: курятина – 125231,5 тис. голів (із них кури несучки – 36112,5 тис. голів, у тому числі кури-несучки м'ясних та м'ясо-яєчних

порід 3317,0 тис. голів) та курчата-бройлери – 76002,3 тис. голів); індики – 912,2 тис. голів; перепілки – 596,1 тис. голів; качки – 292,8 тис. голів; гуси – 121,9 тис. голів; фазани – 4,3 тис. голів; страуси – 0,6 тис. голів; цесарки – 0,5 тис. голів; індокачки – 0,4 тис. голів. Структуру вирощеної свійської птиці за видами усіма господарствами в Україні подано на рис. 2.4.

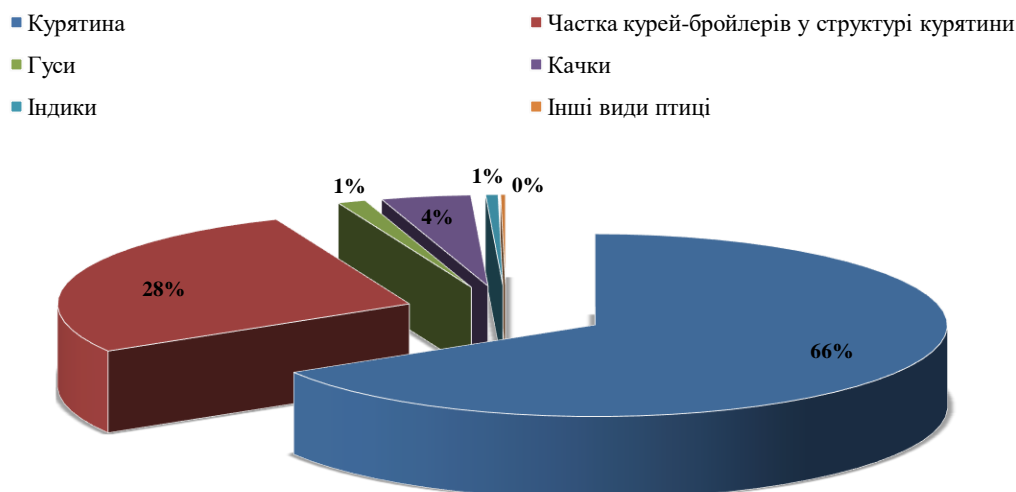

Рис. 2.4. Видова структура вирощеної свійської птиці усіма господарствами України у 2020 році, тис. голів

Примітка: Дані за 2014-2020 роки наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: складено авторкою за даними Державної служби статистики України [36]

У 2020 році у видовій структурі вирощування птиці найбільшу частку склало вирощування курятини 183543 тис. голів (92% від загальної кількості вирощеної птиці). У тому числі підприємствами України було вирощено 107901,8 тис. голів курятини, у порівнянні з 2019 роком - це на 14,2% менше. Із загальної кількості вирощених у 2020 році голів курятини частка вирощених підприємствами курей-бройлерів склала 76002,3 тис. голів (37% від загальної кількості вирощених голів курятини усіма господарствами), що на 8,0% більше ніж у 2019 році. У 2020 році загальна кількість підприємств, що виростила 113478,9 тис. голів птиці, склала 316. Групування діючих в Україні підприємств

за кількістю вирощеної свійської птиці усіх видів у 2020 році представлено у табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Групування діючих підприємств України за кількістю вирощеної свійської птиці усіх видів у 2020 році

	Групування діючих підприємств за кількістю вирощеної птиці, голів				
	I група (від 0 до 4999)	II група (від 5000 до 49999)	III група (від 50000 до 99999)	IV група (від 100000 до 500000)	V група (від 500000 і більше)
Діючі підприємства у групі, (одиниць)	100	91	28	64	33
Кількість підприємств у відсотках до загальної кількості (%)	31,6	28,8	8,9	20,3	10,4
Вирощено поголів'я птиці у групі (тис. голів)	114,5	2069,0	2105,4	16738,1	92451,9
Кількість птиці у відсотках до загальної кількості (%)	0,1	1,8	1,9	14,7	81,5
Підсумкові показники по групам за кількістю підприємств (одиниць)	316				
Підсумкові показники по групам за кількістю вирощеної птиці	113478,9				
Підсумкові показники по групам у середньому на одне господарство, тис. голів	359,1				
У середньому показники по групі (тис. голів)	1,14	22,7	75,2	261,5	2801,5

Примітка: Дані за 2014-2020 роки наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: узагальнено авторкою за даними Державної служби статистики України [36]

Представлений у табл. 2.2 аналіз показав, що 92451,9 (81,5%) голів птиці вирощено підприємствами, що мають більше 500000 голів. Також у середньому такі підприємства вирощують по 2801,5 тис. голів. Із наведеного робимо висновок, що птицю вирощують різні підприємства, від малих домогосподарств до великих холдингів із вертикальним інтегрованим виробництвом, що мають свої торгові марки, споживачів і налагоджені канали збуту. Діагностика діяльності усіх категорій господарств (у тому числі підприємств та господарств населення) в Україні за показниками діяльності з вирощування і реалізації на ринку свійської птиці представлена у табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Динаміка показників діяльності усіх категорій господарств щодо вирощування
і реалізації птиці в Україні у 2015-2020 роках

Роки	Показники						
	Кількість навної птиці свійської, тис. голів, тис. голів	Вирощування птиці свійської у живій вазі, тис. тон	Виробництво м'яса птиці у забийній вазі, тис. тон	Реалізація на забій у живій вазі, тис. тон	Реалізовано за всіма напрямами м'яса, тис. тон	Середня забійна маса птиці, кг	Виробництво яєць від усіх видів свійської птиці, млн. шт.
<i>У господарствах усіх категорій</i>							
2010	203839,8	1278,8	935,5	1245,3	1413,3	х	17052,3
2015	213335,7	1505,3	1143,7	1501,1	1686,7	1,8	16782,9
2018	204830,9	1770,2	1258,9	1660,4	1672,1	1,9	16132,0
2019	211654,4	1859,3	1381,4	1825,8	1816,2	1,9	16677,5
2020	220485,8	1845,7	1404,7	1859,9	1808,0	1,8	16167,2
2020/2010	8,17	44,33	50,15	49,35	27,93	х	-5,19
2020/2015	3,35	22,61	22,82	23,90	7,19	0,00	-3,67
2020/2019	4,17	-0,73	1,69	1,87	-0,45	-5,26	-3,06
<i>У підприємствах</i>							
2010	110561,3	1047,2	772,0	998,4	1139,9	х	10249,6
2015	122077,8	1294,5	967,7	1264,2	1457,0	1,8	9262,2
2018	112512,3	1541,2	1084,6	1426,9	1526,5	1,8	8900,3
2019	118812,9	1637,3	1209,7	1596,7	1690,1	1,9	9357,6
2020	127773,2	1624,0	1232,2	1629,7	1703,5	1,8	8913,5
% до усіх господарств у 2020р	57,95	87,99	87,72	87,62		100,00	55,13
2020/2010	15,57	55,08	59,61	63,23	49,44	х	-13,04
2020/2015	4,67	25,45	27,33	28,91	16,92	0,00	-3,76
2020/2019	7,54	-0,81	1,86	2,07	0,79	-5,26	-4,75
<i>У господарствах населення</i>							
2010	93278,5	231,6	181,5	246,9	273,4	х	6802,7
2015	91257,9	210,8	176,0	236,9	229,7	2,0	7020,7
2018	92318,6	229,0	174,3	233,5	145,6	2,1	7231,7
2019	92841,5	222,0	171,7	229,1	126,1	2,1	7319,9
2020	92712,6	221,7	172,5	230,2	104,5	2,1	7253,7
% до усіх господарств у 2020р	42,05	12,01	12,28	12,38		116,37	44,87
2020/2010	-0,61	-4,27	-4,96	-6,76	-61,78	х	6,63
2020/2015	1,59	5,17	-1,99	-2,83	-54,51	5,00	3,32
2020/2019	-0,14	-0,14	0,47	0,48	-17,13	0,00	-0,90

Примітка: Дані за 2014-2020 роки наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: складено авторкою за даними Державної служби статистики України [36]

Не менш важливо, що за останні роки відбувається поступова стабілізація серед показників діяльності в усіх категоріях господарств, що займаються вирощуванням птиці, це свідчить про певну позитивну динаміку на ринку та підприємствах птахівництва в цілому. Хоча серед основних показників іде тенденція до зменшення, але вона не є критичною. Так, зменшення відбулося серед показників в усіх господарствах: кількість наявної свійської птиці (2020/2010 - 1,08; 2020/2015 - 1,03; 2020/20219 - 1,04); виробництво м'яса птиці у забійній вазі (2020/2010 - 1,50; 2020/2015 - 1,23; 2020/20219 - 1,02); вирощування свійської птиці у живій вазі (2020/2010 - 1,44; 2020/2015 - 1,23; 2020/20219 - 0,99); реалізація на забій м'яса птиці (2020/2010 - 1,49; 2020/2015 - 1,24; 2020/20219 - 1,02). Певне зменшення серед вище перерахованих показників відбулося і у підприємств, що займаються вирощуванням птиці. Ситуація у господарствах населення серед представлених показників навпаки дала певні позитивні зміни для показників: кількість наявної свійської птиці; виробництво м'яса птиці у забійній вазі; вирощування свійської птиці у живій вазі; реалізація на забій м'яса птиці. Позитивним зрушення є певне переміщення за останні п'ять років обсягів вирощування м'яса птиці від господарств населення до підприємств, відповідно структура у 2020 році склала 12,01% та 87,99% за цим показником.

Лідерами за даними Держкомстату у 2020 році з вирощування поголів'я птиці є Вінницька область (33619,3 тис. голів, це 16,7% до загального обсягу виробництва) та Черкаська область (24996,4 тис. голів, це 12,4 % до загального обсягу виробництва). Загалом по Україні 55% птиці вирощено підприємствами, у тому числі 2,3% фермерськими господарствами та 45% господарствами населення. Рейтинг областей України за кількістю вирощеного поголів'я птиці усіма господарствами України у 2020 році відображено на рис. 2.5.

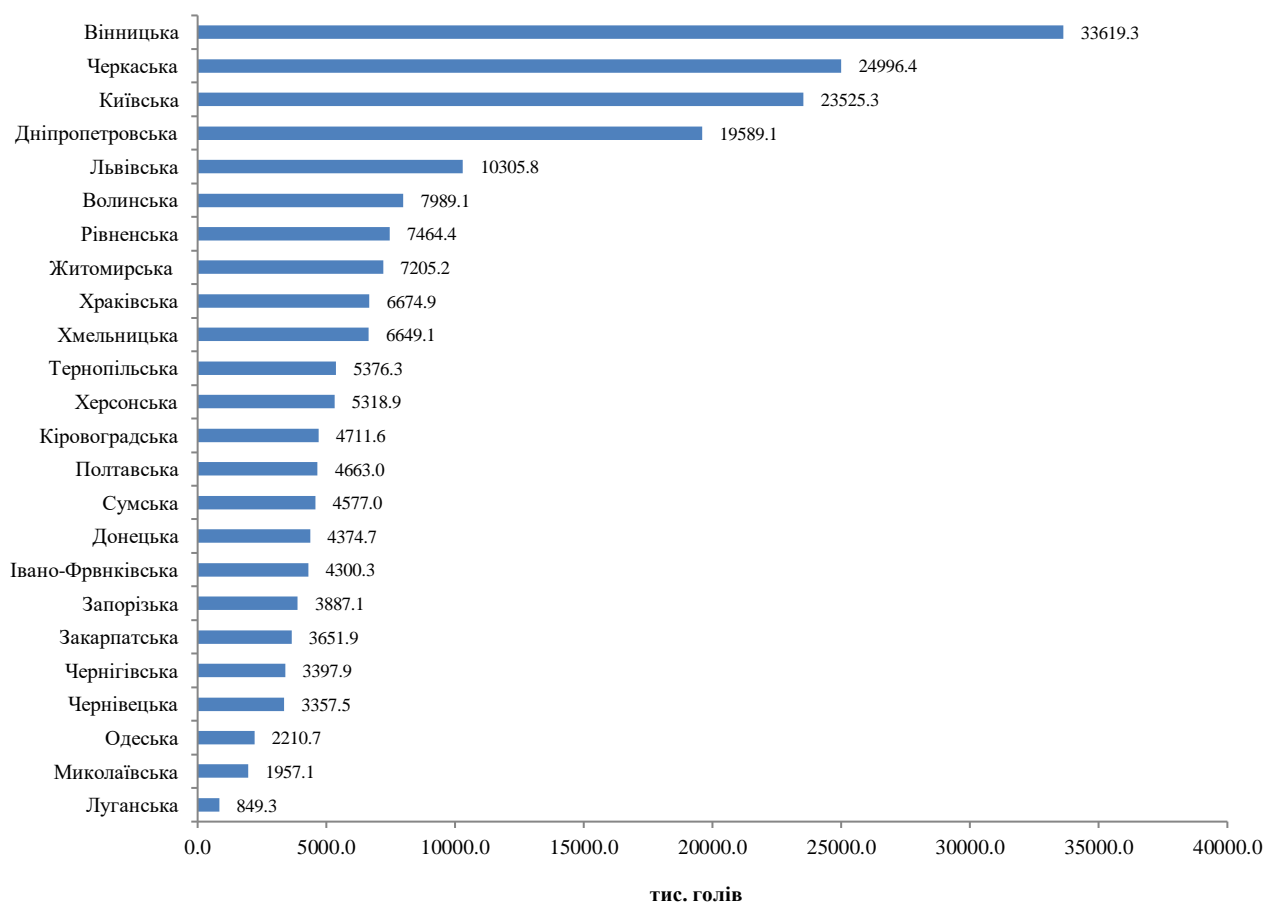

Рис. 2.5. Рейтинг областей України за виробництвом поголів'ям птиці усіма господарствами у 2020 році

Примітка: Дані за 2014-2020 роки наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: складено авторкою за даними Державної служби статистики України [36]

Графічне зображення рис. 2.5 свідчить, що значні обсяги з вирощування птиці зосереджені також у Київській області – 23525,3 тис. голів (11,7%), Дніпропетровській області – 19589,1 тис. голів та на п'ятому місці із значно меншою кількістю вирощеної птиці Львівська область – 10305,8 тис. голів (5,1 %). Після Львівської області (5 місце) по областях йде тенденція до зменшення вирощування поголів'я птиці у 2020 році. Разом із тим, незважаючи на зменшення обсягів вирощування птиці на території всієї України, у 2020 році у порівнянні з попереднім роком майже на 10%, все ж відбулося нарощування обсягів виробництва у шести регіонах України, а саме: Дніпропетровська, Волинська,

Закарпатська, Львівська, Рівненська, Тернопільська. У цей період значне зменшення обсягів вирощування птиці усіма категоріями господарств відбулося у Донецькій, Київській, Харківській, Хмельницькій областях.

Кардинально ситуація з виробництва м'яса птиці у забійній вазі почала змінюватися у 2006 році, коли обсяги виробництва почали поступово зростати з кожним роком. У період з 1990 року до 2006 року ситуація була не стабільна, через критичне зменшення обсягів м'яса у забійній вазі у кінці 90-х початку 2000-х років. У 2020 році виробництво м'яса усіх видів на половину менше ніж у 1990 році, на етапі фактично, становлення економіки та незалежності України (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Динаміка розвитку ринку птахівництва України
у період 2000-2020 роки (тис. тон)

Роки	Виробництво усіх видів м'яса у забійній масі	У тому числі вирощено м'яса свійської птиці		Реалізовано на забій птиці свійської в усіх господарствах у живій масі	Споживання м'яса птиці	Відношення вирощеного м'яса птиці до виробництва м'яса в цілому у забійній	Темпи змін реалізації до попереднього року (%)	Темпи змін споживання до попереднього року (%)	Співвідношення реалізація/виробництво, %
		у забійній масі	у живій масі						
2000	1662,8	264,9	193,2	262,7	нд	11,6	0,0	нд	1,36
2005	1597,0	671,6	496,6	657,8	нд	31,1	250,4	нд	1,32
2008	1905,9	770,4	794,0	1030,6	994,0	41,7	156,7	0,0	1,30
2010	2059,0	1278,8	953,5	1245,3	1066,0	46,3	120,8	107,2	1,31
2011	2143,8	1316,1	995,2	1297,4	1029,0	46,4	104,2	96,5	1,30
2012	2209,6	1414,1	1074,7	1401,8	1086,0	48,6	108,0	105,5	1,30
2013	2386,4	1568,9	1168,3	1534,1	1108,0	49,0	109,4	102,0	1,31
2014	2359,6	1541,1	1164,7	1517,1	1047,0	49,4	98,9	94,5	1,30
2015	2322,6	1505,3	1143,7	1501,1	1022,0	49,2	98,8	97,6	1,31
2016	2323,6	1527,5	1166,8	1528,8	1088,0	50,2	101,8	106,5	1,31
2017	2318,2	1586,2	1184,7	1561,0	1032,0	51,1	102,1	94,9	1,32
2018	2354,9	1770,2	1258,9	1660,4	1056,0	53,5	106,4	102,3	1,32
2019	2492,4	1859,3	1381,4	1825,8	1092,0	55,4	110,0	103,4	1,32
2020	2477,5	1845,7	1404,7	1859,9	1089,0	56,7	101,9	99,7	1,01
2020/2000	49,0	627,1	596,7	608,0	нд	388,0	нд	нд	1,61
2020/2010	20,3	47,3	44,3	49,4	2,2	22,5	-15,7	-6,9	3,5
2020/2015	6,7	22,8	22,6	23,9	6,6	15,2	3,1	2,2	1,1
2020/2019	-0,6	1,7	-0,7	1,9	-0,3	2,3	-7,4	-3,5	2,6

Примітка: Дані за 2014-2020 роки наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: розраховано авторкою за даними Державної служби статистики України [36]

Рівень виробництва та реалізації м'яса птиці у живій масі (табл. 2.4) у 2020 році у порівнянні з 1990 роком зріс майже у 6 разів, і становить відповідно 596,7% і 608,0%, тоді як загальна кількість виробництва усіх видів м'яса у даному періоді зросла лише на 49,0 %. На збільшення обсягів виробництва м'яса птиці, в першу чергу, вплинуло починаючи з 1990 року щорічне зростання обсягів споживання м'яса птиці. Також поступове збільшення з 2008 року частки м'яса птиці у загальному виробництві м'яса усіх видів. За досліджуваний період відбулося значне зменшення темпів реалізації м'яса птиці у забійній вазі, так у 2017 році (на 13%) та 2018 році (на 70%). У 2017 році рівень реалізації досягнув рівня 2013 року, основним чинником, що вплинув на ці зміни у той період - це політична ситуація у країні.

За даними FAO та Our World in Data найбільша кількість м'яса у світі споживається у Китаї, Австралії, США близько 800 мільйонів тон на рік, тоді як в Україні цей показник становить 393 млн. тон і має певну тенденцію до зростання.

Відповідно до п. 4.1 ДСТУ 3143:2020 у залежності від виду та віку птиці м'ясо можна поділити за такими видами: м'ясо курей, м'ясо курчат, м'ясо курчат-бройлерів, м'ясо качок, м'ясо каченят, м'ясо гусей, м'ясо гусенят, м'ясо індиків, м'ясо індичат, м'ясо цесарок, м'ясо цесарят [42].

М'ясо є основним джерелом вітамінів групи В. У складі сирого м'яса є повний набір водорозчинних (В1, В2, В3, В6, В12, РР, С, фолієва кислота, біотин, пантотенова кислота) і жиророзчинних (А, Б, Е, К) вітамінів, які регулюють фізіологічні процеси в організмі [63]. За хімічним складом м'ясо птиці відрізняється від м'яса забійних тварин підвищеним вмістом біологічно цінних білків і легкозасвоюваного жиру. М'ясо птиці містить 50-70% води, 16-22% білків, 16-45% жирів та мінеральні речовини і вітаміни. Такий розподіл сприяє доброму засвоюванню м'яса і жиру птахів організмом людини [78]. Річний рівень

споживання українцями основних продуктів харчування, у тому числі і м'яса у 2020 році представлено на рис. 2.6.

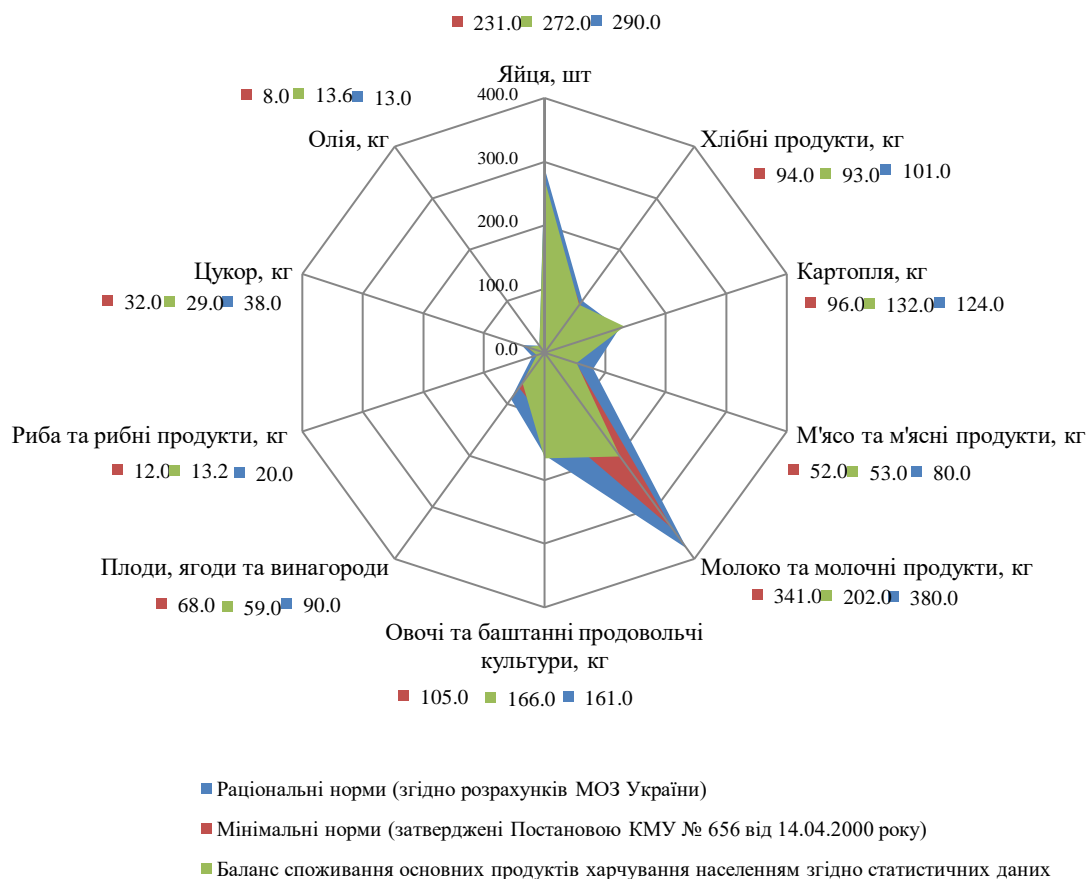

Рис. 2.6. Рівень споживання основних продуктів харчування на одну особу у кг в Україні у 2020 році

Примітка: Дані за 2014-2020 роки наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: побудовано авторкою за даними Державної служби статистики України [36], [126], [127].

Як свідчать дані рис. 2.6, індикатор, так званого, споживання основних продуктів харчування серед населення України, має критичну позначку майже серед усього основного набору. На рівні мінімально затверджених норм КМУ [126] протягом 2020 року населенням України споживало: м'ясо та м'ясні продукти, риба та рибні продукти, олія, хлібні продукти, яйця, картопля, овочі та

баштанні продовольчі культури. Менше мінімально затверджених норм КМУ спожито у 2020 році населенням: молока та молочних продуктів, плодів, ягід та винограду, цукор. На рівні раціональних норм, що розраховані МОЗ України [127] у 2020 році населення країни харчувалося такими продуктами як, яйця, картопля, овочі і баштанні продовольчі культури, хлібні продукти, олія. Загальна ситуація у 2020 році щодо споживання основного набору продуктів харчування свідчить про збільшення купівельної спроможності населення країни, незважаючи на збільшення цін та інші чинники, що можуть вплинути на погіршення даної ситуації.

Споживання м'яса та м'ясопродуктів у 2020 році на одну особу склало 5,2 кг в усіх домогосподарствах населення, серед міського населення – це 5,4 кг на особу, серед сільського населення 4,6 кг. Якщо зростання кількості спожитого м'яса серед господарств збільшилося лише на 0,1 кг за рік, то змін серед видами населення не відбулося. Найбільшу кількість м'яса та м'ясопродуктів споживають домогосподарства з однією і двома особами, відповідно у 2020 році – це 6,6 кг та 6,1 кг на рік. Серед домогосподарств з дітьми більшу кількість м'яса та м'ясопродуктів споживають сім'ї з однією дитиною 4,8 кг на рік.

Важливим показником, що характеризує споживання, є співвідношення рівня споживання та раціональної норми споживання, передбачених МОЗ, які можна розрахувати за формулою (2.1) [107]:

$$S = 1 - \frac{NCp \cdot Qp}{NCp}, \quad (2.1)$$

де, NCp – норматив споживання продукту;

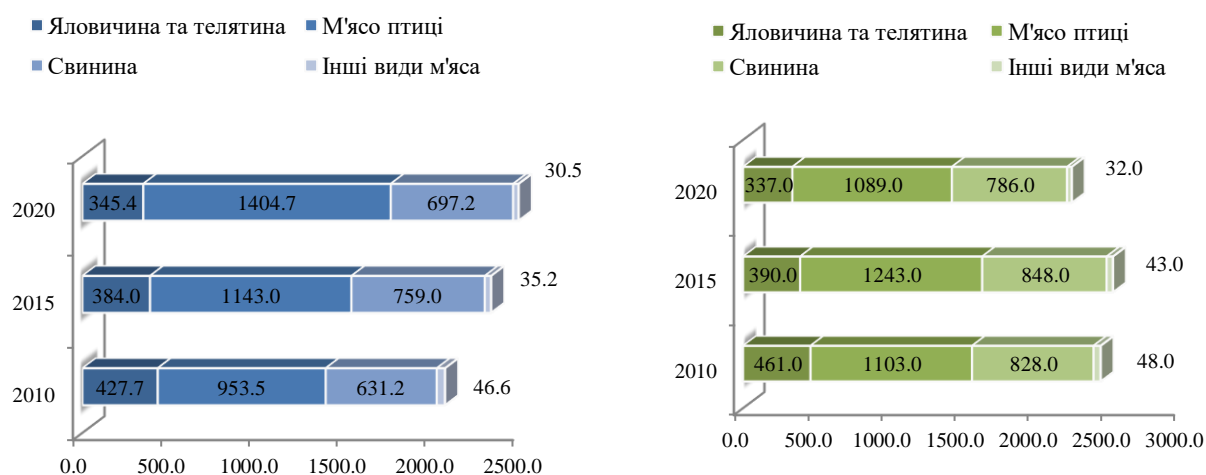
Qp – фактичний обсяг виробництва продукту на душу населення.

За вихідні дані для розрахунків використаємо: 80.0 кг – це раціональна норма, яка передбачена МОЗ [127], 59.3 кг – це фактичний рівень виробництва м'яса у забійній вазі в Україні у 2020 році.

$$S_{\text{м'ясо}} = 1 - \frac{80.0 - 59.3}{80.0} = 0.74$$

Позитивною практикою є ситуація, коли рівень відповідності більший за 1. Відповідно, рівень відповідності між рівнем споживання та раціональною нормою у 2020 році склав 0.74, який показує, що на сьогодні населення України не може у достатньому обсязі вживати м'ясо.

В Україні основними видами м'яса, що виробляються, є яловичина та телятина, свинина, м'ясо птиці та інші види м'яса (кролятина, конина, баранина, козлятина). В останні роки спостерігається тенденція щодо вирощування м'яса перепілок та нутрій. У 2020 році у споживчому кошику українця передбачено споживання м'яса за видами у такій кількості: 16 кг яловичини, 14 кг курятини та 8 кг свинини. Якщо структура витрат щодо виробництва різних видів м'яса має тенденцію до зростання приблизно на однаковому рівні, то рівень споживання змінюється залежно від ціни на кожен окремий вид м'яса та купівельної спроможності споживачів, що купують різні види м'яса (рис. 2.7).

Виробництво м'яса за видами у 2010-2020 роках Споживання м'яса за видами у 2010-2020 роках

Рис. 2.7. Структура виробництва і споживання м'яса за видами в Україні у 2010-2020 роках, кг

Примітка: Дані за 2014-2020 роки наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: побудовано авторкою за даними Державної служби статистики України [36]

У результаті аналізу (рис. 2.7) бачимо, що починаючи з 2010 року спостерігається тенденція до зменшення обсягів виробництва і споживання яловичини та телятини відповідно на 19,2% та 26,9%, а також інших видів м'яса (конини, кролятини, козлятини, баранини) – на 34,4% та 33,3% відповідно. Основними факторами, що вплинули, є різке зменшення обсягів вирощування м'яса ВРХ, коней, баранів – це не достатня підтримка галузі та господарств населення з боку держави у напрямку вирощування поголів'я. Щодо споживання - зростання ціни на яловичину та інші види м'яса. Виробництво м'яса свинини та птиці за останнє десятиліття нарощували виробництво. У 2020 році м'яса свинини вирощено приблизно однакова кількість, як підприємствами (54%), так і господарствами населення (46%), а обсяги виробництва зросли на 10,4% порівняно з 2010 роком.

Так, у 2020 році за даними Державної служби статистики України, загалом вирощено для реалізації тушок курей і курчат (свіжих та охолоджених) 226,7 тис. тон, частин тушок курей і курчат (свіжих та охолоджених) 348,9 тис. тон та заморожених тушок курей і курчат 153,5 тис. тон.

Загальна тенденція до зростання обсягів простежується лише у галузі птахівництва. У 2020 році в Україні вирощено 2477,5 тис. тон усіх видів м'яса, а частка м'яса птиці у загальних об'ємах склала 1404,7 тис. тон (56,7%), іншу частку склали яловичина (13,9%), свинина (28,2%) та інші види м'яса (1,2%). Загальні тенденції на ринку м'яса птиці можна відстежити через баланс м'яса птиці за 2000-2020 роки, що представлено у табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Тенденції на ринку м'яса птиці у 2000-2020 роках, тис. тон

Роки	Виробництво (пропозиція)	Зміна запасів на кінець року	Імпорт	Усього ресурсів	Експорт	Витрачено на нехарчові цілі	Фонд споживання (попит)	Співвідношення експорт/імпорт, %	Співвідношення попит/пропозиція, %
2000	193,0	0,0	25,0	219,0	1,0	0,0	215,0	3,8	111,4
2005	497,0	12,0	152,0	637,0	12,0	0,0	634,0	7,9	127,6

Продовження табл. 2.5

2008	794,0	46,0	262,0	1010,0	9,0	7,0	994,0	3,4	125,2
2010	954,0	8,0	157,0	1103,0	33,0	4,0	1066,0	21,0	111,7
2011	995,0	-22,0	153,0	1082,0	50,0	3,0	1029,0	32,7	103,4
2012	1075,0	20,0	116,0	1171,0	82,0	3,0	1086,0	70,7	101,0
2013	1168,0	-16,0	74,0	1258,0	146,0	4,0	1108,0	197,3	94,9
2014	1165,0	-13,0	65,0	1243,0	176,0	4,0	1047,0	270,8	89,9
2015	1144,0	-1,0	64,0	1209,0	163,0	5,0	1022,0	254,7	89,3
2016	1167,0	1,0	85,0	1253,0	241,0	4,0	1008,0	283,5	86,4
2017	1185,0	2,0	120,0	1307,0	272,0	3,0	1032,0	226,7	87,1
2018	1259,0	2,0	133,0	1309,0	330,0	4,0	1056,0	248,1	83,9
2019	1381,0	2,0	136,0	1515	417,0	6,0	1092,0	306,1	79,1
2020	1405,0	-9,0	113,0	1527,0	435,0	3,0	1089,0	384,9	77,51
2020/2000	627,98	0,00	352,00	597,26	43400,00	0,00	406,51	10028,95	-30,42
2020/2010	47,27	-212,50	-28,03	38,44	1218,18	-25,00	2,16	1732,86	-30,61
2020/2015	22,81	800,00	76,56	26,30	166,87	-40,00	6,56	51,12	-13,20
2020/2019	1,74	-550,00	-16,91	0,79	4,32	-50,00	-0,27	25,74	-2,01

Примітка: Дані за 2014-2020 роки наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: розраховано авторкою за даними Державної служби статистики України [36]

За останні десятиліття відбулися позитивні структурні зрушення на ринку продукції птахівництва, що свідчить про певний розвиток галузі птахівництва. Так, обсяги вирощування м'яса птиці зросли у 2020 році у порівнянні з 2010 роком на 47,27% та на 22,81% у порівнянні з 2015 роком. Зростання обсягів виробництва курячого м'яса пов'язане, в першу чергу, із зростанням обсягів споживання кінцевим споживачем, відповідно у 2020 році у порівнянні з 2010 роком попит на м'ясо зріс 2,16%, у порівнянні з 2015 роком на 6,56% відповідно. Та навіть незначне зменшення рівня споживання на 0,27% у 2020 році у порівнянні з 2019 роком особливо не погіршують ситуацію на внутрішньому ринку м'яса птиці. Співвідношення попиту і пропозиції на ринку курячого м'яса демонструє позитивну тенденцію щодо певної насиченості ринку м'ясом птиці, тобто на внутрішньому ринку кінцевому споживачеві вистачає продукції вирощеної птахівничими підприємствами. Хоча у динаміці даний показник має негативну тенденцію, через те, що за останні роки пропозиція на ринку стала

перевищувати попит (у 2020 році у порівнянні з 2015 роком на 13,20% та у порівнянні з 2020 роком на 2,01% відповідно). На зменшення споживчого попиту на м'ясо птиці в першу чергу впливає купівельна спроможність, яка залежить від рівня доходів громадян.

Так, населення України у 2020 році на продукти харчування витратило приблизно 42% власних доходів. У той час коли, наприклад, у США на продуктову корзину громадяни витрачають близько 13%, у Німеччині – 9,7%, у Франції – 14,3% [16]. Динаміку структури виробництва та споживання м'яса українцями на одну особу у рік та частку загальних витрат на продукти харчування одним домогосподарством ілюструє рис. 2.8.

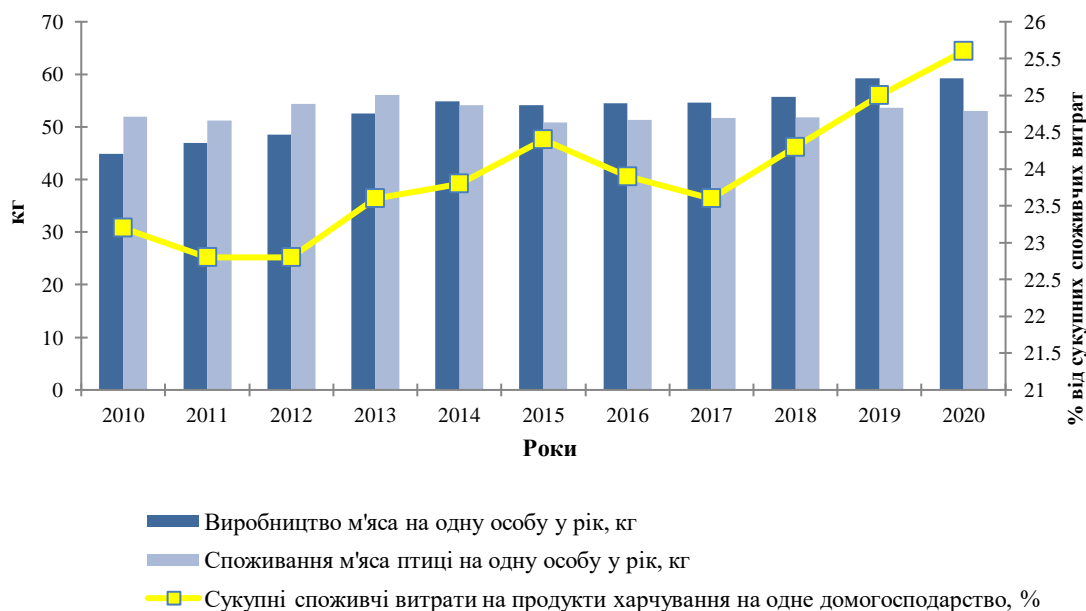

Рис. 2.8. Структура виробництва та споживання м'яса на одну особу в Україні та частка сукупних витрат на продукти харчування за 2010-2020 роки

Примітка: Дані за 2014-2020 роки наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: побудовано авторкою за даними Державної служби статистики України [36]

В Україні у 2020 році середньостатистичний українець із рівнем доходу більше 12000 грн. споживає біля 6,4 кг м'яса та м'ясопродуктів, найменше відповідно споживають українці із рівнем доходу менше 3000 грн. і ця частина складає 3,4 кг на рік. Пряму залежність рівня споживання м'яса та м'ясопродуктів населенням України із різним розміром загального місячного доходу у 2020 році демонструє рис. 2.9.

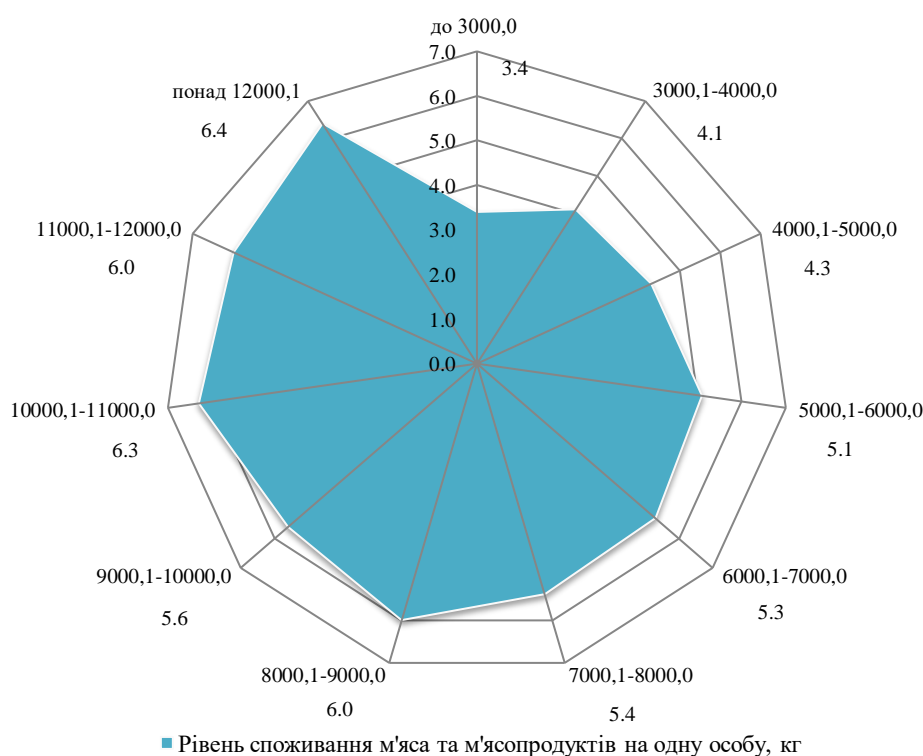

Рис. 2.9. Рівень залежності середньомісячного доходу українця та споживання м'яса та м'ясопродуктів у 2020 році

Примітка: Дані за 2014-2020 роки наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: побудовано авторкою за даними Державної служби статистики України [36]

Ситуація у регіонах України не є виключенням, бо окрему демонструє цю залежність. Тому дані щодо залежності рівня споживання м'яса птиці у 2020 році від розміру наявного грошового доходу населення згруповано по регіонах України у табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Залежність рівня споживання м'яса птиці від розміру наявного доходу населення в областях України у 2020 році

Групування областей за розміром наявного доходу на одну особу, грн./міс.	Кількість областей у групі ¹	Наявний грошовий дохід на одну особу за місяць у середньому по групі, грн.	Виробництво м'яса птиці усіма категоріями господарств на одну особу (забійній масі) у середньому по групі, кг	Середня споживча ціна тушки курячої, грн./кг.	Споживання м'яса на одну особу у середньому по групі, кг/рік
1 гр. 3500 і менше	1	2226,17	4,0	58,46	43,5
2 гр. від 3501 до 4500	3	4072,50	37,17	57,49	48,3
3 гр. від 4501 до 5500	8	5269,26	87,26	55,44	53,15
4 гр. від 5501 до 6500	8	5778,74	75,77	55,07	58,74
5 гр. від 6501 і більше	4	6947,06	42,15	56,62	58,1

Примітка: ¹розподіл областей за групами: 1 група – Луганська; 2 група – Закарпатська, Чернівецька, Донецька; 3 група – Чернігівська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Херсонська, Рівненська, Волинська, Хмельницька, Черкаська; 4 група – Миколаївська, Тернопільська, Сумська, Полтавська, Житомирська, Харківська, Львівська, Вінницька; 5 група – Одеська, Запорізька, Дніпропетровська, Київська; ²дані за 2014-2020 роки наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: складено авторкою за даними Державної служби статистики України [36]

В Україні у 2020 році вісім областей мають середній рівень доходу 5269,26 грн. на місяць та вісім областей – 5778,74 грн. на місяць. Група 5 з найвищим рівнем доходу має нижчі показники споживання та виробництва м'яса птиці на одну особу у кілограмах ніж група 4 відповідно. Найвищі показники виробництва м'яса птиці у групі 3, де лідерами є Волинська та Черкаська області. Найвищий рівень споживання мають Дніпропетровська та Київські області, які входять до групи 5. Як бачимо, для рівня споживання м'яса птиці у господарствах із різним рівнем наявного грошового доходу є певні відмінності, які, в свою чергу, залежать від рівня отриманого середнього доходу населенням у певному регіоні.

Для України важливими є те, що у час негативних тенденцій для галузі тваринництва у цілому, вона не стала на шлях імпорту м'яса птиці і поступово нарощує виробництво для задоволення власних потреб та збільшення експорту.

Як свідчать дані Державної митної служби, у 2021 році до України було ввезено продукції аграрного сектору на суму 8,2 млрд. дол. США, що на 19% більше ніж у 2020 році [37].

Загальна географія експорту Україною курячого м'яса за офіційними даними FAO почала розширюватися після 2008 року, у 2019 році Україна експортувала куряче м'ясо більш як у 50 країн світу. У період з 2005 по 2007 роки м'ясо курятини експортувалося лише до Росії (2005-2006 роки), у 2007 році додалися Казахстан, США, Республіка Молдова. А у 2008 році список доповнили такі країни як, Китай, В'єтнам, Грузія, Вірменія, Панама та Ліберія. П'ятірка лідерів-країн, до яких експортувалося куряче м'ясо з України, за останнє десятиліття постійно змінювалася. Безперервно з 2010 року і до нині Україна експортує куряче м'ясо до Казахстану, Узбекистану, В'єтнаму, Грузії, Республіки Молдова, ОАЕ. Починаючи з 2015 року Україна перестала експортувати продукцію до Росії та Китаю, у 2019 році не було поставок до Іраку. Починаючи з 2013-2014 року куряче м'ясо з України почали експортувати до Нідерландів, Саудівської Аравії, Польщі, Азербайджану, Єгипту (додаток Д).

У 2019 році більшість курячого м'яса Україна експортувала у такі країни, як Нідерланди, Саудівська Аравія, Азербайджан, Польща, Об'єднані Арабські Емірати. Позитивною практикою стало спрощення та прискорення митного оформлення товарів, що експортуються до ЄС, та запровадження інституту уповноваженого експортера при визначенні преференційного проходження товарів.

Відповідно до вимог наказу Міністерства фінансів України [194] статус уповноваженого експортера та отримання тарифних преференцій до країн ЄС дає можливість не оформлювати сертифікат EUR.1, самостійно декларувати преференційне проходження товарів на основі складених товаросупровідних документів.

У 2020 році загальна структура виручки від експорту різних видів продукції птахівництва в Україні склала: м'ясо бройлерів – 553 млн. дол. США, індики – 348 млн. дол. США, качки – 16,8 млн. дол. США, несучки - млн. дол. США.

Структура асортиментних позицій м'яса курей-бройлерів, які було реалізовано на експорт у 2020 році зображено на рис. 2.10.

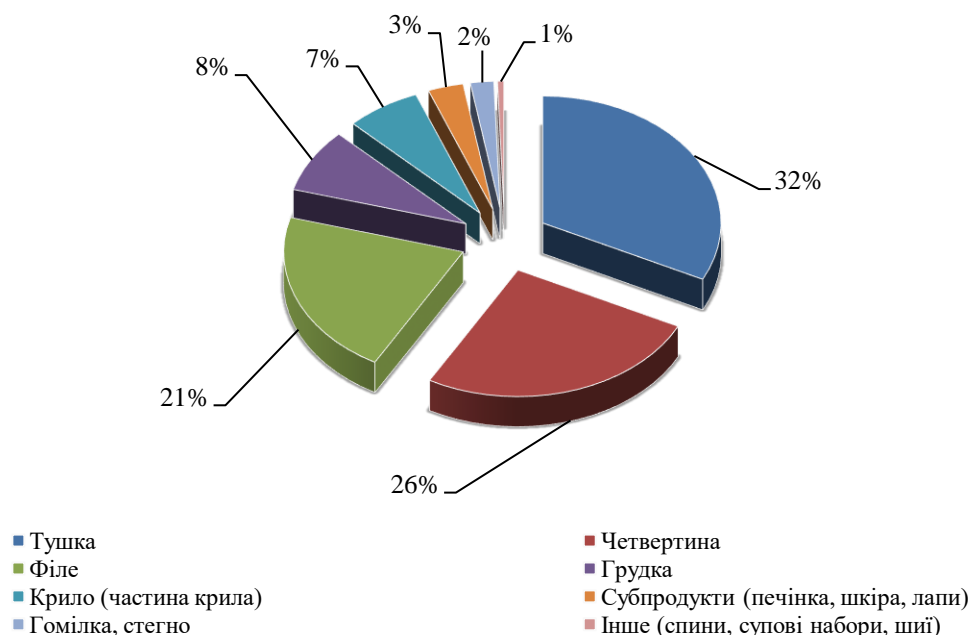

Рис. 2.10. Структура асортименту м'ясної продукції курей-бройлерів реалізованої на експорт у 2020 році

Джерело: складено авторкою за даними [176]

Географія імпорту має менш стабільну динаміку за останні десять років. За останні роки кількість курячого м'яса, що ввезена на територію України, зменшилась. Основними імпортерами у 2019 році курячого м'яса до України були Німеччина, Угорщина, Англія, Польща, Білорусь та Росія. За даними FAO усього у 2019 році в Україну ввезено 76454 тон курячого м'яса, цей показник менший ніж у 2018-2016 роках (додаток Д).

У 2019 році основними імпортерами курячого м'яса до України були такі країни, як Білорусь, Німеччина, Угорщина, Польща. Динаміка імпорту цих країн є стабільною протягом трьох років, відповідно, коли і відбувається поступове нарощування загального обсягу імпорту курячого м'яса. Загальний обсяг імпорту курячого м'яса у 2019 році у порівнянні з 2010 зменшився на 66176 тис. дол. США (88% відповідно), а у порівнянні з 2015 роком зріс на 42510 тис. дол. США (56% відповідно).

На внутрішньому ринку за даними Державної служби статистики України загальний обсяг вирощеної свійської птиці, що вибув у 2020 році склав 13729776 голів, із них реалізовано переробним підприємствам 5,1%, перероблено на власних виробничих потужностях та передано для переробки на давальницьких умовах – 89%, значно менший обсяг реалізовано кінцевому споживачу (населенню) у тому числі через власну франчайзингову мережу, супермаркети та на ринках - 1,5%, лише 0,001% реалізовано населенню у рахунок оплати праці та земельні (майнові) паї.

Так, статистичні дані свідчать, що динаміка виробництва і реалізації м'яса птиці постійно зростає майже з однаковими темпами із зростанням ціни на м'ясо (рис. 2.11).

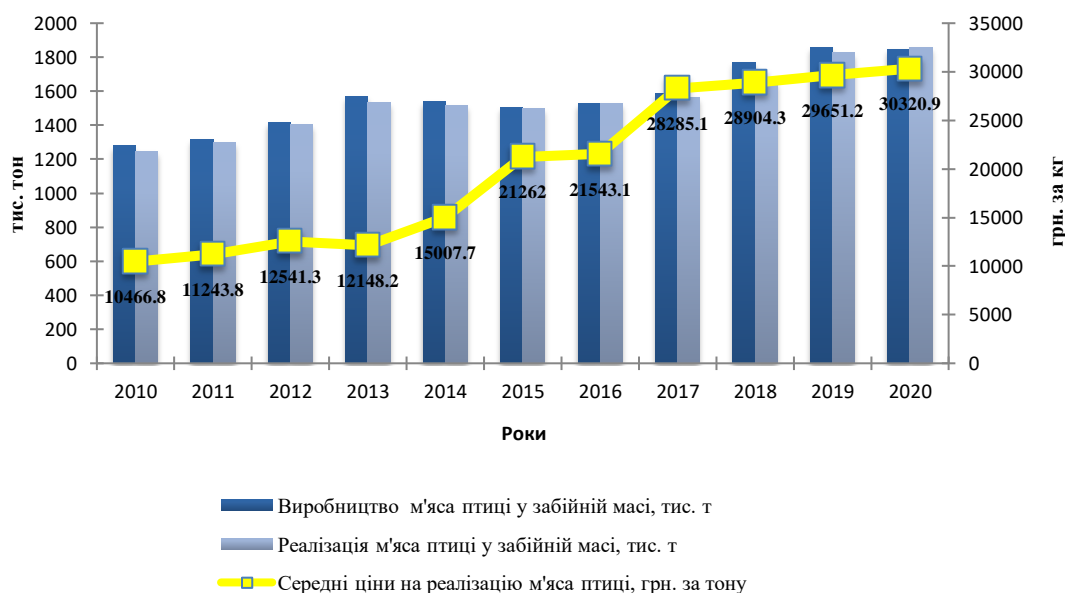

Рис. 2.11. Динаміка виробництва і реалізації м'яса птиці у забійній вазі у відношенні до середньої ціни на реалізацію по Україні за 2010-2020 роки

Примітка: Дані за 2014-2020 роки наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: побудовано авторкою за даними Державної служби статистики України [36]

Грунтуючись на даних рис. 2.10 реалізація обсягів м'яса птиці у забійній вазі була меншою за обсяги виробництва у період 2010-2020 роки та коливалася у

межах від 0,3% до 2,7%, окрім 2016 року, коли обсяги реалізації перевищили обсяги виробництва м'яса птиці у забійній вазі на 0,09%. Щодо структури реалізованої на забій (у живій масі) птиці, у тому числі на забій об'єктам, пристосованих для забою (бойнях) у підприємствах найбільша частка із загальної кількості свійської птиці приходить за останні роки на курчат-бройлерів – близько 90% від загальної кількості реалізованої на забій птиці за усіма видами. Динаміка по роках відповідно становить: 2018 рік – 1343,9 тис. т., 2019 рік – 1511,1 тис. т., 2020 рік – 1540,1 тис. т.

Моніторинг цін на куряче м'ясо за 2015-2020 роки свідчить про незначні зміни у цінах на тушки курячі та філе за аналізований період, у порівнянні з іншими видами м'яса (яловичина і свинина) (рис. 2.12).

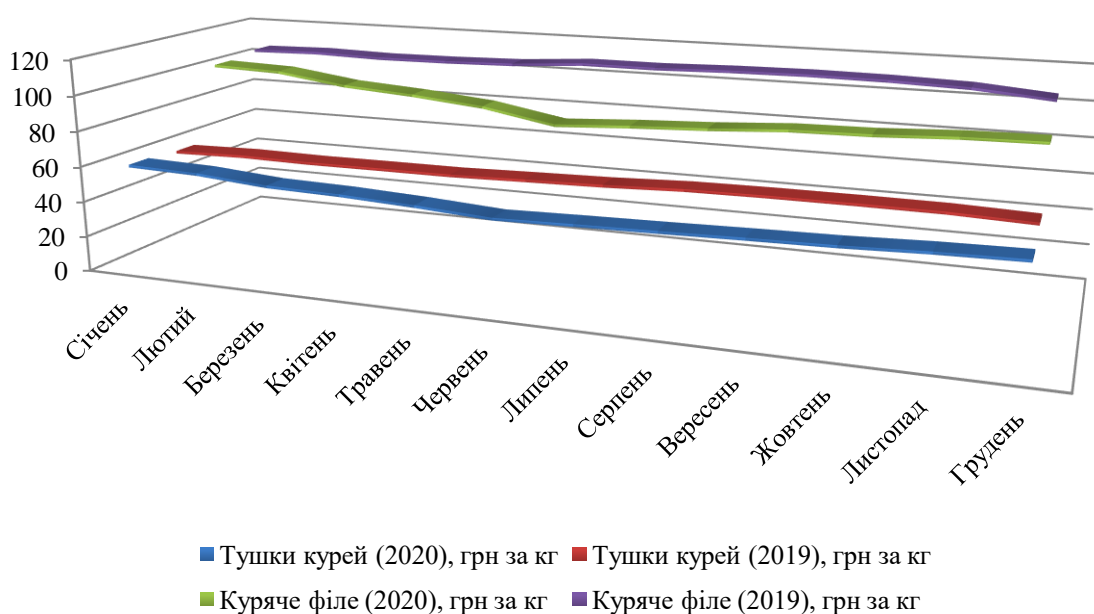

Рис. 2.12. Моніторинг середніх споживчих цін на тушки та філе куряче в Україні у 2017-2020 роках, грн./кг

Примітка: Дані за 2014-2020 роки наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: побудовано авторкою за даними Державної служби статистики України [36]

Причинами такої ситуації є в першу чергу, постійне отримання дотацій від держави для виробників м'яса курятини, певні податкові пільги передбачені законодавством та інша підтримка з боку держави. У свою чергу, за аналогічний період (2017-2020 роки) середні ціни виробників м'яса свійської птиці (свіже чи охолоджене) коливаються, так у 2020 році у порівнянні з 2017 роком ціна зменшилась на 3,7% (на 1491,15 грн. за тону). У порівнянні з 2018 та 2019 роками, у 2020 році відбулося незначне збільшення середніх цін виробників на м'ясо на 52,6% (2104,85 грн. за тону) та 51,6% (2063,58 грн. за тону). Не враховуючи поступове зростання середніх споживчих цін та середніх цін виробників м'яса свійської птиці, вони залишаються все одно найнижчими серед інших видів м'яса.

Загальний обсяг оптового товарообороту м'ясом і м'ясними продуктами підприємствами оптової торгівлі у 2020 році склав 1110105,7 тон на суму 41797919,8 тис. грн., із них реалізовано продукції, яка вироблена на території України 39200727,8 тис. грн.; перепродано іншим підприємствам оптової торгівлі – 5373789,9 тис. грн. (ланковість товарообороту склала 1,1%). Загальна товарна структура запасів м'яса та м'ясних продуктів на підприємствах оптової торгівлі склала 81955,2 тон на суму 2429142,5 тис. грн.

Щодо структури роздрібного товарообороту, то у 2020 році в Україні загалом обсяг роздрібного продажу м'яса склав 2010954,2 ц, що у порівнянні з 2019 роком складає 107,9%. Сума роздрібного товарообороту продовольчих товарів у 2020 році склала 384091,59 млн. грн. У тому числі частина реалізованого м'яса склала 17457,35 млн. грн., це 4,6% від загальної суми реалізованих у роздріб продовольчих товарів та 2% від загальної суми роздрібного товарообороту усіх товарів реалізованих в Україні у 2020 році.

Наразі тенденції для українського ринку продукції птахівництва свідчать про певні постійні коливання, як позитивного так і негативного характеру, і відповідно, певного дисбалансу між попитом і пропозицією.

Тобто, головним стимулом на ринку і загалом розвитку галузі залишається споживання продукції птахівництва. Не менш важливим є наявність державного регулювання та умов маркетингового функціонування ринку продукції

птахівництва, що передбачають чітке регулювання процесів, рекламу та формування інфраструктури ринку. Відповідно, уже процес збуту через різні канали, якість продукції та її конкурентоспроможність на ринку забезпечують умови ефективного функціонування ринку продукції птахівництва.

У загальному випадку, загальна схема функціонування ринку продукції птахівництва має наступний вигляд, що демонструє рис. 2.13.

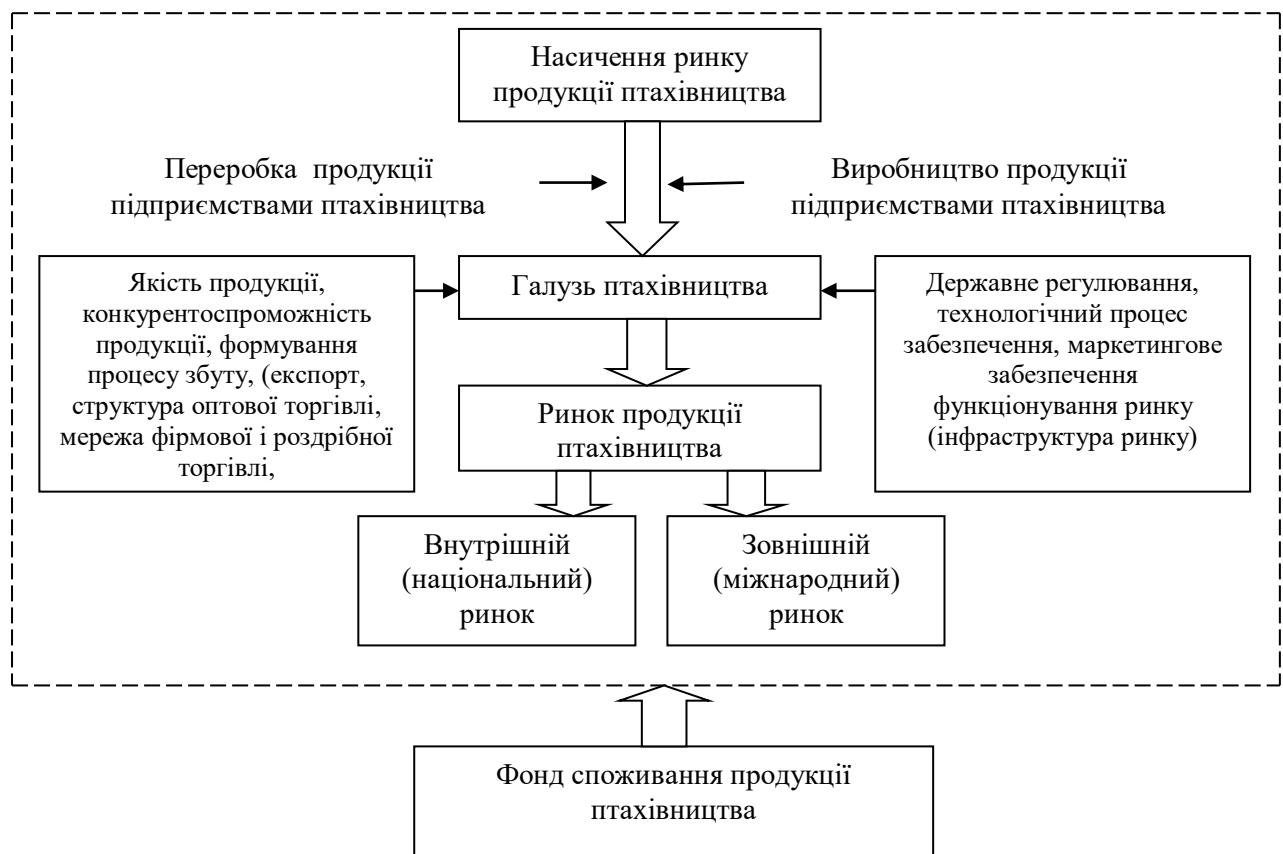

Рис. 2.13. Схема насичення ринку продукції птахівництва

Джерело: побудовано авторкою на основі [98]

Узагальнимо тенденції на ринку виробництва та споживання курячого м'яса, які мають певний напрям впливу на систему управління витратами підприємств птахівництва у табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Модель впливу тенденцій ринку виробництва та споживання курячого м'яса на управління витратами підприємств птахівництва

Твердження	Напрямок впливу	Обґрунтування	Наслідок
Карантинні обмеження пов'язані з запобіганням поширення пандемії гострого респіраторного захворювання COVID-19 призвели до стагнації національного виробництва, рівня заробітної платні по країні та обсягів споживання	Негативний	Зменшення обсягів споживання м'яса	Недоступність для певних категорій населення через вартісну недоступність
	Позитивний	Куряче м'ясо є більш дешевим у порівнянні з м'ясом свинини або яловичини	Діє ефект заміщення більш дешевою продукцією
Пряма залежність від рівня доходів населення	Позитивний	Зростання споживання курячого м'яса	Статистичні дані підтверджують, що рівень споживання курячого м'яса вищий серед домогосподарств із високим рівнем доходу, із одним або двома членами, із однією дитиною
	Негативний	Зменшення споживання курячого м'яса серед домогосподарств із низьким рівнем доходу	Виникнення проблем із здоров'ям через нестачу білків
Розповсюдження ідеології вегетаріанства	Негативний	За даними опитування на сьогодні 11% населення України не вживають м'яса та м'ясопродуктів	Виникнення проблем із здоров'ям через нестачу білків
Підвищення цін на куряче м'ясо	Негативний	За останні роки зростання цін на куряче м'ясо на 18%	Зменшення обсягів споживання курячого м'яса певними категоріями населення
Постійне зростання собівартості продукції	Негативний	Незбалансованість цін на куповані товарно-матеріальні цінності, сировину, матеріали, роботи, послуги, високі ціни на птахівниче обладнання, запасні частини та комплектуючі, збільшують терміни ремонтів технологічного кліткового обладнання та техніки	Зростання ціни реалізації курячого м'яса
Суттєве зростання експорту та скорочення імпорту	Позитивний	За період з 2010 по 2019 рік експорт продукції зріс більше ніж у 10 разів	Зростання обсягів реалізації продукції підприємств птахівництва, і як наслідок, розміру чистого прибутку
Нарощування потужностей лідерами-виробниками продукції птахівництва	Позитивний	Збільшення обсягів виробництва в цілому впливає на зменшення частки постійних витрат у собівартості курячого м'яса	Через зменшення частки постійних витрат у собівартості є можливість отримання більш доступної ціни для населення
Вигідне географічне розташування України	Позитивний	Розташування України є на шляху до основних транзитних потоків між Європою та Азією, наявність морських портів, розвинута мережа залізниць	Вибір більш оптимальних логістичних шляхів реалізації продукції підприємств птахівництва

Джерело: авторська розробка

Отже, для урівноваження ситуації між попитом і пропозицією на українському ринку курячого м'яса позитивною перспективою є вихід на ринки Європи і світу з можливим поступовим нарощуванням експорту цієї продукції. Ефективне функціонування та розвиток ринку курячого м'яса повинно базуватися за схемою, що передбачає постійний взаємозв'язок національних товаровиробників, переробних підприємств, споживачів та експортерів-імпортерів [15]. Також важливим для національного ринку є поступове нарощування обсягів споживання курячого м'яса населенням із нижчим рівнем доходів та певне стримування або регулювання зростання ціни на цей вид м'яса, що дозволить вирівняти ситуацію, що склалася.

2.2. Витрати в системі управління конкурентоспроможністю продукції підприємств птахівництва

Повертаючись до важливості витрат, можна говорити про їх основну роль у господарській діяльності підприємства. Витрати як ціноутворюючий фактор впливають не тільки на кінцевий результат підприємства, але і на формування конкурентних позицій на ринку, рентабельність, ефективність управління. Рівень витрат дає можливість для досягнення конкурентних переваг як складової частини ефективного управління підприємство. У свою чергу, рентабельність дозволяє оцінити ефективність діяльності підприємства, оцінити прибутковість підприємства в цілому.

Аналіз показників економічної ефективності результатів діяльності усіх суб'єктів господарювання, які займаються виробництвом і реалізацією м'яса птиці в Україні, представлено у табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Економічна ефективність результатів діяльності суб'єктів господарювання з вирощування і реалізації м'яса птиці у 2017-2020 роках

Показники	2016	2017	2018	2019	2020	2020/ 2016,%	2020/ 2019,%
Кількість діючих суб'єктів	1148	995	955	999	976	-14,98	-2,30

господарювання з вирощування птиці, од.							
Кількість зайнятих у процесі вирощування птиці працівників, осіб	25975	15674	18819	20125	18070	-30,43	-10,21
Кількість найманих працівників для вирощування птиці працівників, осіб	25178	15013	18198	19445	17456	-30,67	-10,23
Обсяги реалізації свійської птиці, млн. грн.	29466,04	17577,05	27021,22	23700,19	23722,54	-19,49	0,09
Собівартість реалізованої продукції птахівництва, млн. грн.	17184,62	21578,0	25724,14	27399,75	26792,06	55,91	-2,22
Обсяги вирощеної свійської птиці, млн. грн.	30941,28	19168,59	28164,58	24124,05	24455,25	-20,96	1,37
Додана вартість за витратами на вирощування свійської птиці, млн. грн.	6164,66	6197,63	7776,48	6065,02	5108,20	-17,14	-15,78
Витрати на персонал, що зайнятий у процесі вирощування свійської птиці, млн. грн.	1705,25	1172,21	1964,23	2544,59	2725,45	59,83	7,11
Рівень рентабельності з виробництва м'яса птиці, %	5,0	7,0	5,7	-3,7	-0,2	-104,00	-94,59

Примітка: Дані за 2014-2020 роки наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: складено авторкою за даними Державної служби статистики України [36]

Аналіз даних табл. 2.8 свідчить про певні негативні зміни у діяльності суб'єктів господарювання з вирощування м'яса птиці у період з 2017 по 2020 роки. Про це свідчить поступове зменшення за аналізований період кількості діючих суб'єктів господарювання з вирощування птиці та кількості зайнятих у процесі вирощування птиці працівників. Позитивна динаміка спостерігається серед показників оплати праці персоналу, що зайнятий у процесі вирощування свійської птиці, що пов'язано, в першу чергу, із поступовим зростанням мінімальної заробітної плати на загальнодержавному рівні. Незначне збільшення обсягів реалізації у 2020 році у порівнянні з 2019 роком частково підвищило рівень рентабельності з вирощування м'яса птиці, але, на жаль, позитивною

динамікою це складно назвати для підприємств птахівництва в цілому, тому що більшість з них працюють збитково.

У 2020 році розподіл частки ринку між птахівничими підприємствами основними виробниками курячого м'яса мав наступний вигляд, який представлено на рис. 2.14.

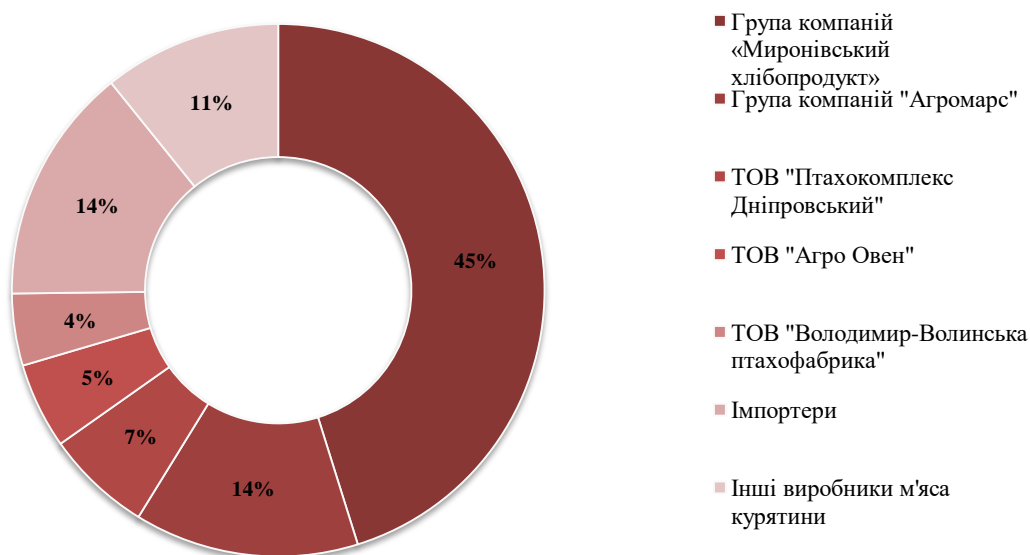

Рис. 2.15. Структура на ринку основних підприємств, виробників курячого м'яса в Україні у 2020 році

Джерело: складено авторкою за даними [2]

Так, у 2020 році найбільшим експортером м'яса курей-бройлерів є Агроіндустріальний холдинг «МХП» 90,9%, надалі експортні позиції розподілено наступним чином: ТОВ «ПК «Дніпровський» - 3,6%, ТОВ «Агро-Овен» - 1,6%, ТОВ «АПГ «Пан Курчак» - 0,8%, ТОВ «Західний торгівельний ресурс» (Улар) – 0,6%, ПрАТ «Володомір-Волинська птахофабрика» - 0,3%, ТОВ «Агро-Рось» [2].

Більшість представлених на рис. 2.14 підприємств птахівництва частково є вертикально-інтегрованими суб'єктами господарювання та повністю забезпечують власний виробничий цикл (від етапу виробництва інкубаційного яйця до вирощування необхідних зернових для вирощування і відгодівлі курей на м'ясо). Також не всі виробники утримали позиції на українському ринку у зв'язку

із ситуацією що склалася у світі та Covid-19, тому група компаній «Агромарс» припинила виробництво курячого м'яса у 2020 році.

Динаміка рівня рентабельності виробництва м'яса птиці в підприємствах України за останні тридцять років ілюструє рис. 2.15.

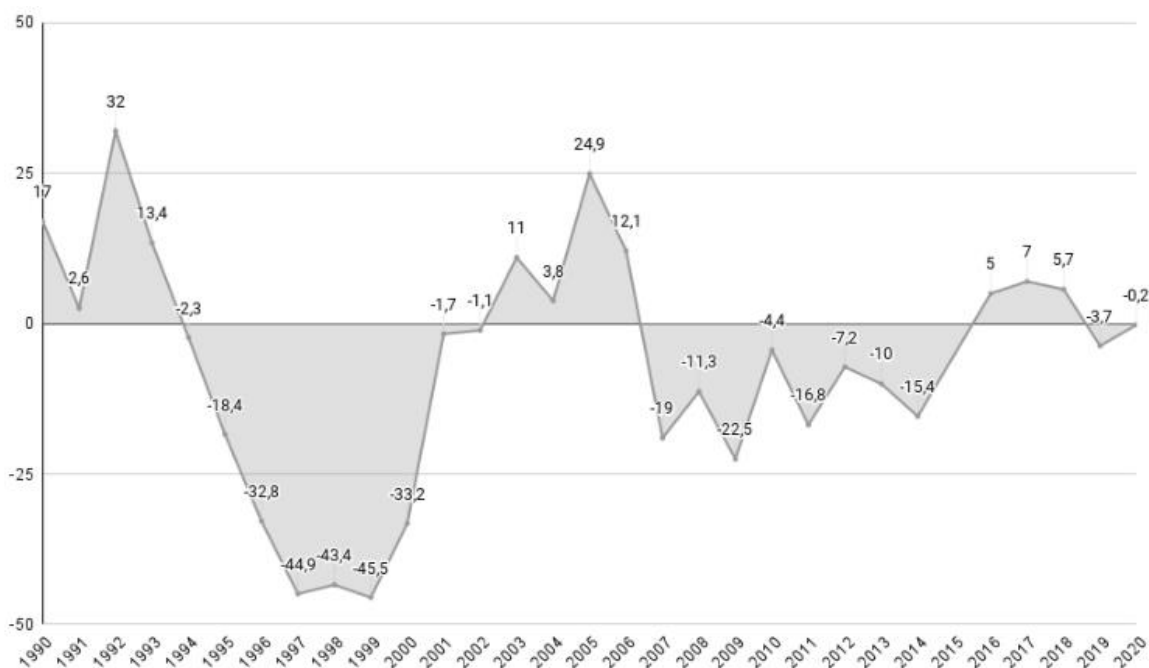

Рис. 2.15. Рівень рентабельності виробництва м'яса птиці в підприємствах України у 1990-2020 роках, %

Примітка: Дані за 2014-2020 роки наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: складено авторкою за даними Державної служби статистики України [36]

Постійні динамічні коливання рівня рентабельності серед підприємств птахівництва через одночасну роботу, як рентабельних, та і збиткових суб'єктів господарювання говорить про те, що на сьогодні для підприємства є ще певні резерви для підвищення ефективності діяльності та постійного нарощування прибутку.

У табл. 2.9 представлено залежність рівня рентабельності вирощування птиці усіма господарствами від показників діяльності підприємств із групуванням по областях у 2020 році.

Таблиця 2.9

Залежність рівня рентабельності вирощування птиці всіма господарствами від показників діяльності підприємств птахівництва в областях у 2020 році

Показники	Групування областей за рівнем рентабельності, %			
	1 група від -70 до -36	2 група від -35 до 0	3 група від 0,1 до 15	4 група від 16 і вище
Кількість областей у групі, од.	4	9	6	3
Дохід від реалізації свійської птиці у середньому по групі ² , грн.	35669413,2	427130860,3	948586714,2	738271485,2
Виробнича собівартість вирощеної свійської птиці, тис. грн.	156730,3	1619642,9	1777736,7	786801,5
Ціна реалізації м'яса птиці свійської, грн./тону	15253,6	29230,1	26719,1	37127,1
Обсяги реалізації птиці, тон	35669,41	15690,83	33240,74	20674,67
Прямі матеріальні витрати на вирощування свійської птиці, грн.	121406,90	1391681,58	1577731,16	569720,13
Розрахунковий прибуток від реалізованого м'яса птиці ¹ , тис. грн.	35512,7	425511,2	946809,0	737484,7
Рівень рентабельності вирощування м'яса птиці, %	-57,0	-11,7	6,25	24,53

Примітка: розподіл областей за групами: 1 група – Донецька, Миколаївська, Сумська, Полтавська; 2 група – Волинська, Дніпропетровська, Житомирська, Запорізька, Кіровоградська, Харківська, Хмельницька, Черкаська, Тернопільська; 3 група – Вінницька, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Одеська, Чернігівська; 4 група – Чернівецька, Рівненська, Київська. Не включено до жодної групи через відсутність даних про рівень рентабельності галузі у таких регіонах, як: Луганська та Херсонська області.

¹ – розрахунковий прибуток від реалізації м'яса птиці визначено як різниця доходу від реалізації свійської птиці у середньому по групі мінус виробнича собівартість вирощеної свійської птиці у середньому по групі;

² - дохід від реалізації свійської птиці розраховано як множення ціни реалізації м'яса птиці (грн. за тону) на обсяг реалізації м'яса птиці у регіоні у поточному періоді (тис. тон).

Джерело: складено авторкою за даними Державної служби статистики України [36]

Співвідношення ціни реалізації м'яса птиці свійської та виробничої собівартість вирощеної свійської птиці чинить певний вплив на формування рівня рентабельності. Про це свідчить наявність того факту, що у групі 4 з найвищим середнім рівнем рентабельності вирощування м'яса птиці – 24,53%, виробнича

собівартість дорівнює грн., це на 786801,5 грн., це на 2,05 рази менше ніж для групи областей, де середній рівень рентабельності складає -11,7% [199].

Для проведення власних досліджень було обрано такі вітчизняні підприємства птахівництва, основним видом діяльності яких є розведення свійської птиці на м'ясо: ТОВ «ПК Дніпровський» (Дніпропетровська область) - ТМ «Знатна курка», ТМ «Дніпровські курчата», ПрАТ «Птахокомплекс «Бершадський» (Львівська область) – відповідно до відкритих даних на сьогодні підприємством не зареєстровано право інтелектуальної власності на власну торгову марку, ПрАТ «Оріль-Лідер» (Дніпропетровська область) – є один із виробничих структурних підрозділів агроіндустріального холдингу «МХП» та представником ТМ «Наша ряба», ТМ «Нашая ряба апетитна», ПрАТ «Володимир-Волинська птахофабрика» (Волинська область) - ТМ «Чеботурочка селянська курочка», ТМ «Епікур». Підприємства птахівництва були обрані для проведення досліджень за такими критеріями, як: існування у відкритому доступі інформацію про періодичну діяльність підприємства; достатній рівень конкуренції на ринку серед виробників курячого м'яса, у тому числі наявність власної торгової марки та/або власної торгівельної мережі, для реалізації готової продукції; орієнтовано однаковий рівень матеріальних витрат підприємств птахівництва.

Рівень цін також чинить прямий вплив на вибір споживача щодо мотиву придбання певного виду товару чи продукції, а відповідно і на рівень конкурентоспроможності такої продукції. Отже, конкурентоспроможність виступає агрегованим показником його конкурентних можливостей та здатності оперативно реагувати і пристосовуватися до чинників мінливого зовнішнього середовища та ефективно управляти самим підприємством, і витратами у тому числі.

Оцінка конкурентоспроможності продукції – сукупність операцій щодо вибору критеріїв (показників) конкурентоспроможності, встановлення справжніх значень цих показників для товарів-конкурентів і зіставлення значень показників аналізованих товарів із товарами, прийнятими за базові [67, с. 37]. Безумовно, найбільш об'єктивними методами оцінювання є кількісні методи, але

неможливість виразити деякі характеристики продукції кількісними показниками вимагає застосування саме якісних методів оцінювання. В умовах посилення процесу глобалізації, коли виникає все більша низка чинників, здатних впливати на загальний рівень конкурентоспроможності, постає питання про формування інтегрального показника конкурентоспроможності та пошуку найбільш адекватних вимогам методів її оцінки.

У свою чергу, конкурентоспроможність продукції, як правило, визначають ціна та якість. Вплив цих показників і визначає місце організації на ринку. Ціна – це грошовий вираз вартості, кількості грошей, що сплачуються або отримуємо за одиницю товару або послуги [131, с. 55]. Саме через ціну конкурентоспроможність продукції чинить вплив на рівень витрат підприємства. Якість товарів чи послуг є одним із найважливіших факторів успішної комерційної діяльності підприємства (організації). Якість – це сукупність властивостей і характеристик товару, які зумовлюють його здатність задовольняти конкретні особисті чи виробничі потреби відповідно до свого призначення [189, с. 55]. Серед нетоварних чинників конкурентоспроможності виокремлюють – рекламна діяльність, престиж фірми формує такий показник конкурентоспроможності продукції як «популярність торгової марки», який при однакових споживчих властивостях продукції та ціні споживання відіграє ключову роль при становленні рівня конкурентоспроможності продукції. Отже, управління конкурентоспроможністю означає забезпечувати оптимальне співвідношення названих параметрів: підвищувати якість продукції, знижувати витрати виробництва, підвищувати популярність її торгової марки.

Враховуючи різноманітність поглядів щодо оцінки рівня конкурентоспроможності продукції, можна запропонувати для оцінювання конкурентоспроможності продукції підприємств птахівництва (I_{cp}), пропонується скористатись методикою бальної оцінки на основі розрахунку інтегрального показника як суми зважених показників таких як: груповий показник конкурентоспроможності «споживчі параметри продукції», показник «ціна споживання», показник «популярність торгової марки».

Для одержання значень одиничних показників групового показника конкурентоспроможності «споживчі параметри продукції», показника «ціна споживання» і показника «популярність торгової марки» використана шкала бальної оцінки (від 2 до 5 балів), що наведена у Додатку Е.

У свою чергу, до групового показника «споживчі параметри продукції» увійшли наступні одиничні показники оцінки конкурентоспроможності підприємств птахівництва: зовнішній вигляд тушки, стан шкіри, колір шкіри, запах, ступінь зняття оперення, консистенція охолодженого м'яса, колір підшкірного та внутрішнього жиру, стан кісткової системи, інформативність маркування, інформаційна і художня виразність упаковки.

М'ясо птиці, що направляється на реалізацію, проходить ретельну перевірку до моменту його відвантаження у торгову мережу і обов'язково має відповідати вимогам ДСТУ 3143:2020 [42]. Для оцінювання конкурентоспроможності продукції була обрана тушка бройлера, так як саме цей вид продукції складає більше 40% від загального обсягу реалізації продукції. Для визначення показника «ціна споживання» порівнюється ціна на продукцію підприємства, що порівнюється з ціною на аналогічну продукцію основного конкурента.

Із метою визначення вагових коефіцієнтів групових показників конкурентоспроможності продукції рекомендується проведення опитування експертів у формі інтерв'ю. Для отримання експертної оцінки запропоновано метод Дельфі [153] який, є різновидом методу колективних експертних оцінок, так як він має досить суттєві переваги. Загальна кількість опитаних експертів складає 10 осіб, що є працівниками та спеціалістами середньої ланки. Критерії оцінки вагомості обраних групових показників, що впливають на рівень конкурентоспроможності, визначено за 10-бальною шкалою (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Критерії оцінювання вагомості показників, що впливають на рівень конкурентоспроможності продукції за 10 – ти бальною шкалою

Бали	Критерії оцінювання вагомості показника
10	Значення показника чинить вирішальний вплив на рівень конкурентоспроможності продукції підприємства

Продовження табл. 2.10

9	Значення показника чинить суттєвий вплив на рівень конкурентоспроможності продукції підприємства
8	Значення показника чинить значний вплив на рівень конкурентоспроможності продукції підприємства;
7	Значення показника чинить високий вплив на конкурентоспроможності продукції підприємства
6	Значення показника чинить вище за середній вплив на рівень конкурентоспроможності продукції підприємства
5	Значення показника чинить середній вплив на рівень конкурентоспроможності продукції підприємства
4	Значення показника чинить нижче за середній вплив на рівень конкурентоспроможності продукції підприємства
3	Значення показника має незначний вплив на рівень конкурентоспроможності продукції підприємства
2	Значення показника майже не впливає на рівень конкурентоспроможності продукції підприємства
1	Значення показника не впливає на рівень конкурентоспроможності продукції підприємства

Джерело: авторська розробка

Одержані від експертів оцінки вагомості q_{ij} кожного j -го групового показника у балах для одержання коефіцієнта вагомості q_{jn} усереднюються та нормуються. Для аналізу погодженості експертів використовується коефіцієнт варіації варіантів відповідей (v). Методика розрахунку даних показників представлена нижче:

1. Усереднене значення оцінок експертів (q_{ij}):

$$q_{ij} = q_1 + q_2 + q_3 \dots q_n / n \quad (2.2)$$

де n кількість експертів.

2. Нормоване значення оцінок експертів (q_{jn}):

$$\sigma = \sqrt{D(q_{ij})} \quad (2.3)$$

$$D(q_{ij}) = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (q_{ij} - \bar{q}_{ij})^2 \quad (2.4)$$

$$q_{jn} = q_{ij} / \sum q_{ij}$$

(2.5)

3. Коефіцієнт варіації

$$v = \sigma / q_j \quad (2.6)$$

Розрахунок коефіцієнтів вагомості показників конкурентоспроможності продукції підприємства та одиничних показників групового показника «споживчі параметри продукції» підприємств птахівництва на підставі відповідей експертів щодо визначення вагомості коефіцієнтів і коефіцієнта варіації наведено в табл. 2.11.

Таблиця 2.11

Розрахунок коефіцієнтів вагомості показників конкурентоспроможності підприємств птахівництва

Експерти	Коефіцієнти вагомості одиничних показників групового показника конкурентоспроможності «споживчі параметри продукції»										Коефіцієнти вагомості показників конкурентоспроможності продукції		
	Ac	Cs	Cls	S	Lf	Ccm	Cf	Cbs	Li	EPia	GI _{ср}	I _{бр}	I _р
1	10	8	5	8	6	9	7	4	8	4	8	6	7
2	8	7	7	10	4	9	6	4	6	3	9	4	9
3	7	8	7	8	5	8	8	6	7	4	10	5	5
4	10	10	6	7	3	10	5	5	6	3	10	3	7
5	9	9	4	10	4	9	7	4	5	6	8	4	6
6	8	5	8	9	5	8	6	3	7	3	9	4	8
7	8	6	5	10	3	10	7	5	8	3	10	5	6
8	9	9	6	10	4	8	6	4	5	5	7	4	8
9	9	8	8	8	5	7	8	4	8	4	10	3	7
10	10	8	6	9	3	7	5	3	6	5	9	6	6
q_{ij}	8.8	7.8	6.2	8.9	4.2	8.5	6.5	4.2	6.6	4.0	9.0	4.3	6.9
q_{jn}	0.13	0.12	0.09	0.14	0.06	0.13	0.10	0.06	0.10	0.06	0.44	0.22	0.34
σ	1.96	1.96	1.56	1.09	0.96	0.84	1.05	0.76	1.24	1.00	1.12	1.02	1.26
v	0.11	0.25	0.25	0.12	0.23	0.12	0.16	0.18	0.19	0.25	0.12	0.23	0.18

Джерело: розраховано авторкою

Ступінь погодженості експертів визначається наступними характеристиками коефіцієнта варіації [4, с. 354]:

$v \leq 0,10$ – погодженість висока;

$v = 0,11 - 0,15$ – погодженість вище середньої;

$v = 0,16 - 0,25$ – погодженість середня;

$v = 0,26 - 0,35$ – погодженість нижче середньої;

$v > 0,35$ – погодженість нижче допустимої норми.

Із табл. 2.11 випливає, що коефіцієнт варіації змінюється у межах норми (отримані коефіцієнти варіації становлять не вище 0,25)

У загальному вигляді груповий показник конкурентоспроможності «споживчі параметри продукції» розраховується як сума зважених одиничних показників. За результатами експертних оцінок рекомендується наступна залежність групового показника «споживчі параметри продукції» ($GI_{ср}$), яку можна трансформувати у математичну модель:

$$GI_{ср} = 0.13 * Ac + 0.12 * Cs + 0.09 * Cls + 0.14 * S + 0.06 * Lf + 0.13 * Ccm + 0.10 * Cf + 0.06 * Cbs + 0.10 * Li + 0.06 * EPia \quad (2.7)$$

Залежність інтегрального показника конкурентоспроможності продукції підприємства ($I_{ср}$) можна виразити наступним чином:

$$I_{ср} = 0.44 * GI_{ср} + 0.22 * I_{bp} + 0.34 * I_p, \quad (2.8)$$

де $I_{ср}$ - інтегральний показник конкурентоспроможності продукції;

$GI_{ср}$ - груповий показник конкурентоспроможності «споживчі параметри продукції»;

I_{bp} - показник «популярність торгової марки»;

I_p - показник конкурентоспроможності «ціна споживання».

За даними розрахунків коефіцієнту конкурентоспроможності продукції підприємства порівнюємо отриману бальну оцінку з максимально можливою (5.0 балів) та встановлюємо його рівень конкурентоспроможності:

- від 0 до 1.0 бала - продукція неконкурентоспроможна;
- від 1.01 бала до 2.0 балів - рівень конкурентоспроможності нижче середнього;
- від 2.01 балів до 3.0 балів - рівень конкурентоспроможності нижче середнього;

- від 3.01 до 4.0 балів – рівень конкурентоспроможності середній;
- від 4.01 до 4.5 балів – рівень конкурентоспроможності вище середнього;
- Від 4.51 до 4.90 балів - рівень конкурентоспроможності високий;
- 4.91 до 5.0 балів – рівень конкурентоспроможності найвищий «продукція – взірець».

Проведемо розрахунок інтегрального показника конкурентоспроможності продукції для досліджуваних підприємств птахівництва. Розрахунок інтегрального показника конкурентоспроможності тушки курчати-бройлера ПрАТ «Володимир-Волинська птахофабрика» наведено у табл. 2.12.

Таблиця 2.12

Розрахунок інтегрального показника конкурентоспроможності тушки курчати-бройлера ПрАТ «Володимир-Волинська птахофабрика»

Показник	Бальна оцінка	Вагомість	Зважена оцінка одиничних показників, бали	Зважена оцінка показників конкурентоспроможності, бали
Груповий показник конкурентоспроможності «споживчі параметри продукції» ($GI_{ср}$)	-	0,44	4,58	2,02
Зовнішній вигляд тушки (Ac)	4,85	0,13	0,63	-
Стан шкіри (Cs)	5,00	0,12	0,60	-
Колір шкіри (Csl)	5,00	0,09	0,46	-
Запах (S)	5,00	0,14	0,70	-
Ступінь зняття оперення (Lf)	4,60	0,06	0,28	-
Консистенція охолодженого м'яса (Ccm)	4,80	0,13	0,62	-
Колір підшкірного та внутрішнього жиру (Cf)	4,60	0,10	0,45	-
Стан кісткової системи (Cbs)	5,00	0,06	0,30	-
Інформативність маркування (Li)	3,50	0,10	0,35	-
Інформаційна і художня виразність упаковки (Eria)	3,20	0,06	0,19	-
Показник «популярність торгової марки» (I_{bp})	4,00	0,22	-	0,88
Показник конкурентоспроможності «ціна споживання» (I_p)	4,50	0,34	-	1,53
Інтегральний показник конкурентоспроможності продукції ($I_{ср}$)	-	1,0	-	4,43

Джерело: розраховано авторкою

Розрахунок групового показника конкурентоспроможності «споживчі параметри продукції» для ПрАТ «Володимир-Волинська птахофабрика» має наступний вигляд (формула 2.7):

$$GI_{ср} = 0.13 * 4.85 + 0.12 * 5.00 + 0.09 * 5.00 + 0.14 * 5.00 + 0.06 * 4.60 + 0.13 * 4.80 + 0.10 * 4.60 + 0.06 * 5.00 + 0.10 * 3.50 + 0.06 * 3.20 \approx 4.58$$

Залежність інтегрального показника конкурентоспроможності тушки курчати-бройлера ПрАТ «Володимир-Волинська птахофабрика» розраховано наступним чином (формула 2.8):

$$I_{ср} = 0.44 * 4.58 + 0.22 * 4.00 + 0.34 * 4.50 \approx 4.43$$

Проведені розрахунки інтегрального показника конкурентоспроможності тушки курчати-бройлера ПрАТ «Володимир-Волинська птахофабрика» знаходяться на рівні 4.43, який свідчить, що рівень конкурентоспроможності є вищим середнього, у відповідності до представленої шкали.

Розрахунок інтегрального показника конкурентоспроможності тушки курчати-бройлера ПрАТ «Птахокомбінат «Бершадський» представлено у табл. 2.13.

Таблиця 2.13

Розрахунок інтегрального показника конкурентоспроможності тушки курчати-бройлера ПрАТ «Птахокомбінат «Бершадський»

Показник	Бальна оцінка	Вагомість	Зважена оцінка одиничних показників, бали	Зважена оцінка показників конкурентоспроможності, бали
Груповий показник конкурентоспроможності «споживчі параметри продукції» ($GI_{ср}$)		0,44	4,22	1,86
Зовнішній вигляд тушки (Ac)	4,40	0,13	0,57	-
Стан шкіри (Cs)	4,50	0,12	0,54	-
Колір шкіри (Csl)	5,00	0,09	0,45	-
Запах (S)	5,00	0,14	0,70	-
Ступінь зняття оперення (Lf)	4,40	0,06	0,26	-
Консистенція охолодженого м'яса (Ccm)	4,80	0,13	0,62	-
Колір підшкірного та внутрішнього жиру (Cf)	4,60	0,10	0,46	-

Продовження табл. 2.13

Стан кісткової системи (Cbs)	5,00	0,06	0,30	-
Інформативність маркування (Li)	2,50	0,10	0,25	-
Інформаційна і художня виразність упаковки (Eria)	1,0	0,06	0,06	-
Показник «популярність торгової марки» (I_{bp})	0.00	0,22	0	0,00
Показник конкурентоспроможності «ціна споживання» (I_p)	4,50	0,34	-	1,53
Інтегральний показник конкурентоспроможності продукції (I_{cp})	-	1,0	-	3,39

Джерело: розраховано авторкою

Розрахунок групового показника конкурентоспроможності «споживчі параметри продукції» для ПрАТ «Птахокомбінат «Бершадський» має наступний вигляд (формула 2.7):

$$GI_{cp} = 0.13 * 4.40 + 0.12 * 4.50 + 0.09 * 5.00 + 0.14 * 5.00 + 0.06 * 4.40 + 0.13 * 4.80 + 0.10 * 4.60 + 0.06 * 5.00 + 0.10 * 2.50 + 0.06 * 1.00 \approx 4.22$$

Залежність інтегрального показника конкурентоспроможності тушки курчати-бройлера (I_{cp}) ПрАТ «Птахокомбінат «Бершадський» розраховано за формулою 2.8:

$$I_{cp} = 0.44 * 4.22 + 0.22 * 0.00 + 0.34 * 4.50 \approx 3,39$$

Проведені розрахунки інтегрального показника продукції - тушки курчати-бройлера ПрАТ «Птахокомбінат «Бершадський» знаходяться на рівні 3,39, який відповідає середньому рівню конкурентоспроможності продукції підприємств птахівництва, у відповідності до представленої шкали. На рівень конкурентоспроможності продукції ПрАТ «Птахокомбінат «Бершадський» значно вплинув показник «популярність торгової марки», тому що на сьогодні підприємство не має офіційно зареєстрованого права на власну торгову марку. Це відповідно, значно зменшує ринкові можливості підприємства та можливість реалізації на більш вигідних умовах на ринку.

Розрахунок інтегрального показника конкурентоспроможності тушки курчати-бройлера ПрАТ «Оріль-Лідер» представлено у табл. 2.14.

Таблиця 2.14

Розрахунок інтегрального показника конкурентоспроможності тушки курчати-бройлера ПрАТ «Оріль-Лідер»

Показник	Бальна оцінка	Вагомість	Зважена оцінка одиничних показників, бали	Зважена оцінка показників конкурентоспроможності, бали
Груповий показник конкурентоспроможності «споживчі параметри продукції» ($GI_{ср}$)	-	0,44	4,65	2,05
Зовнішній вигляд тушки (Ac)	4,70	0,13	0,61	-
Стан шкіри (Cs)	4,80	0,12	0,58	-
Колір шкіри (Csl)	5,00	0,09	0,45	-
Запах (S)	5,00	0,14	0,70	-
Ступінь зняття оперення (Lf)	4,50	0,06	0,27	-
Консистенція охолодженого м'яса (Ccm)	4,90	0,13	0,64	-
Колір підшкірного та внутрішнього жиру (Cf)	4,70	0,10	0,47	-
Стан кісткової системи (Cbs)	4,90	0,06	0,30	-
Інформативність маркування (Li)	4,00	0,10	0,40	-
Інформаційна і художня виразність упаковки (Eria)	4,00	0,06	0,24	-
Показник «популярність торгової марки» (I_{bp})	4,80	0,22	-	1,06
Показник конкурентоспроможності «ціна споживання» (I_p)	4,00	0,34	-	1,36
Інтегральний показник конкурентоспроможності продукції (I_{cp})	-	1,0	-	4,46

Джерело: розраховано авторкою

Розрахунок групового показника конкурентоспроможності «споживчі параметри продукції» для ПрАТ «Оріль-Лідер» має наступний вигляд (формула 2.7):

$$GI_{ср} = 0.13 * 4.70 + 0.12 * 4.80 + 0.09 * 5.00 + 0.14 * 5.00 + 0.06 * 4.50 + 0.13 * 4.90 + 0.10 * 4.70 + 0.06 * 4.90 + 0.10 * 4.00 + 0.06 * 4.00 \approx 4.65$$

Залежність інтегрального показника конкурентоспроможності тушки курчати-бройлера ПрАТ «Оріль-Лідер» розраховано за формулою 2.8:

$$I_{cp} = 0.44 * 4.65 + 0.22 * 4.80 + 0.34 * 4.00 \approx 4.46$$

Проведені розрахунки інтегрального показника продукції – тушки курчати-бройлера ПрАТ «Оріль-Лідер» знаходяться на рівні 4.46, що свідчить про рівень конкурентоспроможності, який є вищим середнього, у відповідності до представленої шкали.

Розрахунок інтегрального показника конкурентоспроможності тушки курчати-бройлера ТОВ «ПК «Дніпровський» представлено у табл. 2.15.

Таблиця 2.15

Розрахунок інтегрального показника конкурентоспроможності тушки курчати-бройлера ТОВ «ПК «Дніпровський»

Показник	Бальна оцінка	Вагомість	Зважена оцінка одиничних показників, бали	Зважена оцінка показників конкурентоспроможності, бали
Груповий показник конкурентоспроможності «споживчі параметри продукції» ($GI_{ср}$)	-	0,44	4,60	2,03
Зовнішній вигляд тушки (Ac)	4,50	0,13	0,59	-
Стан шкіри (Cs)	4,70	0,12	0,56	-
Колір шкіри (Csl)	5,00	0,09	0,45	-
Запах (S)	5,00	0,14	0,70	-
Ступінь зняття оперення (Lf)	4,00	0,06	0,24	-
Консистенція охолодженого м'яса (Ccm)	4,80	0,13	0,62	-
Колір підшкірного та внутрішнього жиру (Cf)	4,80	0,10	0,48	-
Стан кісткової системи (Cbs)	5,00	0,06	0,30	-
Інформативність маркування (Li)	4,20	0,10	0,42	-
Інформаційна і художня виразність упаковки (Eria)	4,00	0,06	0,24	-
Показник «популярність торгової марки» (I_{bp})	4,70	0,22	-	1,03
Показник конкурентоспроможності «ціна споживання» (I_p)	4,30	0,34	-	1,46
Інтегральний показник конкурентоспроможності продукції (I_{cp})		1,0		4,52

Джерело: розраховано авторкою

Розрахунок групового показника конкурентоспроможності «споживчі параметри продукції» для ТОВ «ПК «Дніпровський» має наступний вигляд (формула 2.7):

$$GI_{ср} = 0,13 * 4,50 + 0,12 * 4,70 + 0,09 * 5,00 + 0,14 * 5,00 + 0,06 * 4,00 + 0,13 * 4,80 + 0,10 * 4,80 + 0,06 * 5,00 + 0,10 * 4,20 + 0,06 * 4,00 \approx 4,60$$

Залежність інтегрального показника конкурентоспроможності тушки курчати-бройлера ($I_{ср}$) ТОВ «ПК «Дніпровський» розраховано за формулою 2.8:

$$I_{ср} = 0,44 * 4,52 + 0,22 * 4,70 + 0,34 * 4,30 \approx 4,52$$

Проведені розрахунки інтегрального показника продукції ТОВ «ПК «Дніпровський» знаходяться на рівні 4,52, що свідчить що рівень конкурентоспроможності, який є вищим середнього, у відповідності до представленої шкали.

За даними розрахунків, що представлено у табл. 2.12-2.15, зобразимо трикутник конкурентоспроможності продукції - тушки курчат-бройлерів охолодженої за досліджуваними підприємствами (рис. 2.16).

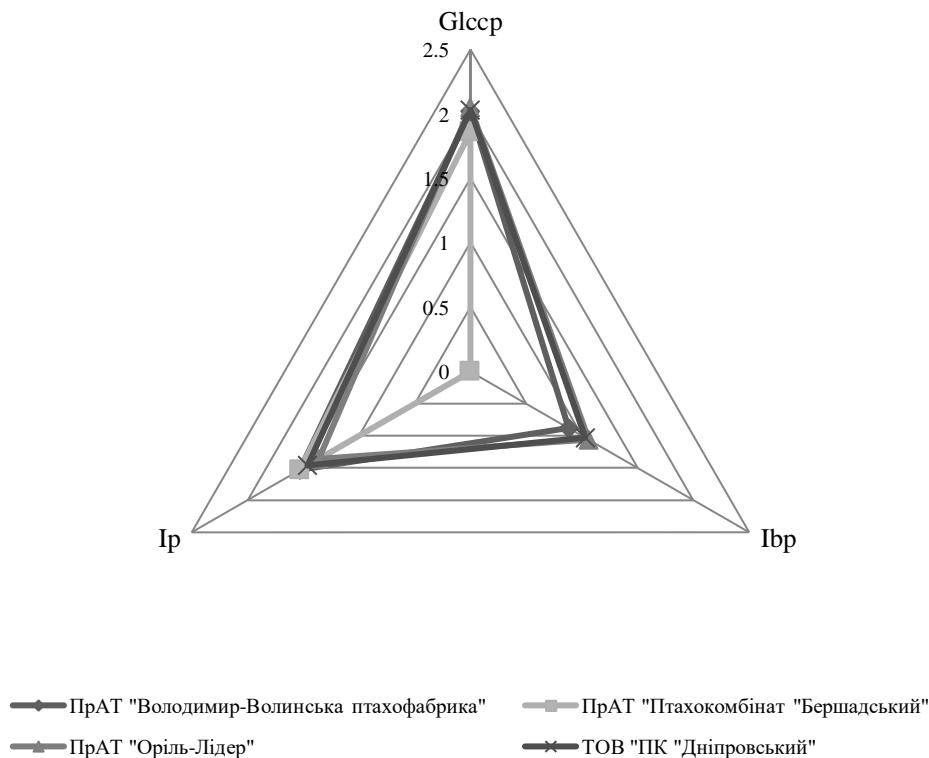

Рис 2.16. Трикутники конкурентоспроможності продукції (тушки курчат-бройлерів охолоджені) досліджуваних підприємств птаховництва
Джерело: побудовано авторкою за даними табл. 2.12-2.15.

Представлений на рис. 2.16 трикутник конкурентоспроможності характеризує три основних позиції рівня конкурентоспроможності: споживчі параметри продукції, популярність торгової марки та ціну споживання.

Вплив на інтегральний показник конкурентоспроможності чинять всі три групові показники. Відповідно видно, що через відсутність у ПрАТ «Птахокомбінат «Бершадський» власної торгової марки значно зменшило рівень конкурентоспроможності продукції у порівнянні з іншими підприємствами птахівництва. Для такого підприємства складніше запропонувати свою продукцію для реалізації для франчайзингової мережі або реалізовувати через великі ритейлери. На рис. 2.17 представлено багатокутник зваженої оцінки конкурентоспроможності одиничних показників групового показника «споживчі параметри продукції» досліджуваних підприємств птахівництва.

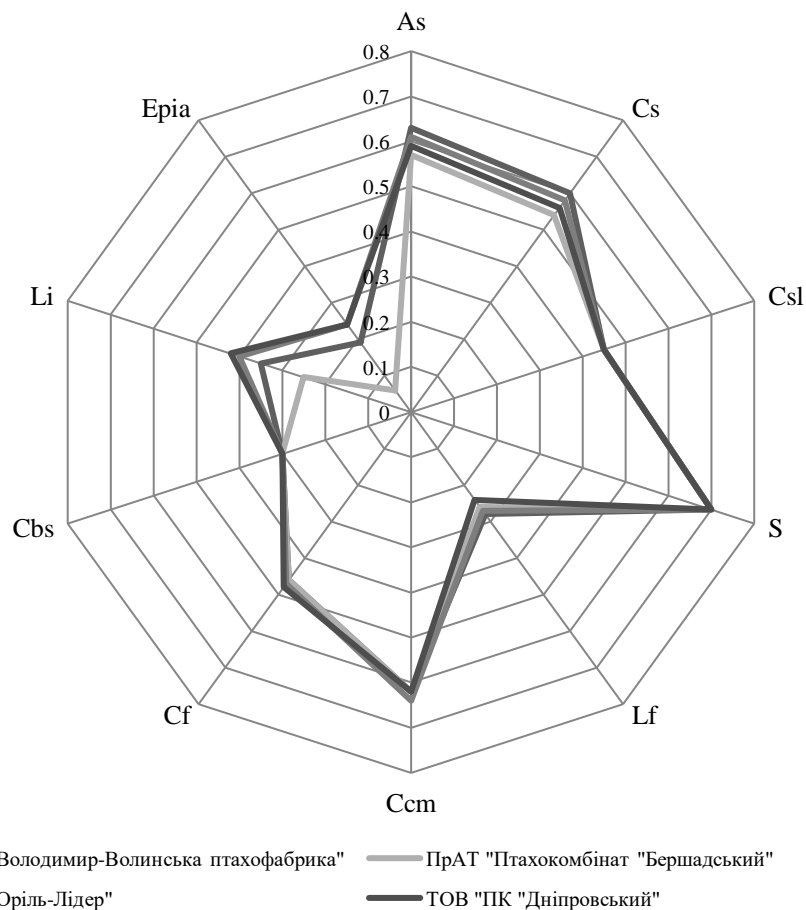

Рис. 2.17. Багатокутник конкурентоспроможності одиничних показників групового показника «споживчі параметри продукції»

Джерело: побудовано авторкою за даними табл. 2.12-2.15.

Отже, різниця між зваженими оцінками рівня конкурентоспроможності двох торгових марок виробників тушки курчат-блйлерів охолоджених обумовлена, викликана певною розбіжністю між зваженою бальною оцінку одиничних показників групового показника конкурентоспроможності «споживчі параметри продукції» ($GI_{ср}$). Даний груповий показник узагальнив десять одиничних показників, які характеризують якість продукції та споживчі параметри продукції підприємства птахівництва.

Враховуючи пряму залежність показників діяльності підприємств птахівництва від рівня доходу і витрат, та як результат – чистого прибутку, важливим у діяльності будь-якого підприємства є дослідження рівня конкурентоспроможності продукції, одного із чинників ефективності діяльності підприємства. Наскільки продукція підприємств птахівництва є популярною на ринку, як швидко вона реалізується, прямо впливає на рівень прибутковості, збільшує прибуток підприємства, що прямо пропорційно впливає і на витрати підприємств птахівництва.

Більшість масштабних вітчизняних підприємств птахівництва, що входять до Асоціації «Союз птахівників України», є високорентабельними господарствами і їх частка найвища у виробництві вітчизняної птахівничої продукції порівняно з іншими типами підприємств, є вертикально-інтегрованими суб'єктами господарювання та забезпечують власний виробничих процес у повному об'ємі від процесу вирощування зернових, на корма до реалізації продукції споживачам [2].

Для поглибленого аналізу ефективності діяльності підприємства необхідним є розрахунок показника рентабельності окремих видів продукції підприємств птахівництва, що показує співвідношення ціни певного виду продукції та його собівартості (формула 2.9).

$$R_i = \frac{P_i - C_i}{C_i}, \quad (2.9)$$

де, R_i – рентабельність окремого виду продукції підприємств птахівництва;

P_i – чистий дохід від реалізації продукції;

C_i – собівартість реалізованої продукції.

Розрахунок показників рентабельності продукції досліджуваних підприємств птахівництва має наступний вигляд:

$$1. R_{\text{ПрАТ «Володимир-Волинська птахофабрика»}} = (59,00 - 53,10) / 53,10 = 0,110$$

$$2. R_{\text{ПрАТ «Птахокомбінат «Бершадський»}} = (58,00 - 52,80) / 52,80 = 0,097$$

$$3. R_{\text{ПрАТ «Оріль-Лідер»}} = (59,00 - 53,40) / 53,40 = 0,108$$

$$4. R_{\text{ТОВ «ПК «Дніпровський»}} = (58,00 - 51,20) / 51,20 = 0,132$$

Залежність показника рентабельності продукції та конкурентоспроможності продукції досліджуваних підприємств птахівництва демонструють дані табл. 2.16.

Таблиця 2.16

Залежність рівня рентабельності продукції та інтегрального показника конкурентоспроможності продукції (тушки курчати-бройлера охолодженої)

Показник	ПрАТ «Володимир- Волинська птахофабрика»	ПрАТ «Птахокомбінат «Бершадський»	ПрАТ «Оріль- Лідер»	ТОВ «ПК Дніпровський»
Інтегральний показник конкурентоспроможності продукції	4,43	3,39	4,46	4,52
Рентабельність продукції	0,110	0,098	0,105	0,132
Ранжування	2	4	3	1

Джерело: складено авторкою за даними проведених розрахунків

Проведене ранжування рівня рентабельності та конкурентоспроможності продукції досліджуваних підприємств птахівництва свідчить, що прибутковість та економічна ефективність діяльності підприємств прямо залежить від рівня конкурентоспроможності продукції. Дану залежність також підтверджує розрахований коефіцієнт кореляції, який складає 0,6901, та свідчить про прямий суттєвий зв'язок між представленими показниками.

Тобто, чим нижчі постійні витрати і вищий чистий дохід від реалізації, тим ефективніше спрацювало підприємство, а відповідно конкурентоспроможність продукції, є певною ринковою реакцією на результат діяльності підприємства. Таке ранжування дає можливість визначити ступінь ефективності управління

витратами підприємств птахівництва, оцінити ринкову стійність підприємства і позиції певного виду продукції на ринку. У більшості саме від внутрішньої політики підприємства та процесів, що відбуваються всередині підприємства, в основному досягається конкурентоспроможність та рентабельність підприємства.

2.3. Оцінка ефективності управління виробничими та логістичними витратами підприємств птахівництва

Головним чинником збільшення ціни на куряче м'ясо є зростання собівартості його виробництва, бо у структурі собівартості курятини великий відсоток займає імпорт ресурсів (племінні ресурси, ветеринарні препарати, вітаміни, префікси, обладнання, запасні частини), а через зростання курсу в останні два роки імпортна складова зросла з 15 до 40 відсотків [2].

Загалом у світі за даними Our world in data витрати на корма з виробництва курячого м'яса серед інших видів м'яса посідають четверте місце, бо для виробництва одного кілограму курячого м'яса витрачається 3,3 кілограмів корму, (визначається як сухий корм у кілограмах на кілограм їстівної маси), тоді як на виробництво одного кілограму яловичини витрачається 25 кілограмів корму.

Динаміка загальної структури витрат на продукцію тваринництва показала поступове зростання собівартості виробництва за рахунок збільшення деяких видів витрат на виробництво у 2017-2020 роках (табл. 2.17).

Таблиця 2.17

Динаміка структури виробничої собівартості вирощеної птиці свійської підприємствами України у 2017-2020 роках

Види витрат	Сума витрат по роках за видами, тис. грн.				Питома вага у % до виробничої собівартості, %				Приріст 2020/2017, %
	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020	
<i>1. Прямі матеріальні витрати</i>	18414,17	22688,07	23357,55	22855,04	27,86	28,79	28,01	26,57	24,1

Продовження табл. 2.17

1.1 Корми	15145,2	18904,33	18952,19	18796,87	22,91	23,99	22,73	21,85	24,1
1.2 ПММ	315,79	262,76	246,87	163,67	0,48	0,33	0,30	0,19	-48,2
1.3 Інші прямі матеріальні витрати	2953,18	3520,98	4158,49	3894,5	4,47	4,47	4,99	4,53	31,8
2. Прямі витрати на оплату праці	752,21	954,61	1251,59	1089,94	1,14	1,21	1,50	1,27	44,9
3. Інші прямі витрати	1108,25	1243,64	1808,06	1967,88	1,68	1,58	2,17	2,29	77,6
3.1 Відрахування на соціальні заходи	164,04	209,0	279,07	241,21	0,25	0,27	0,33	0,28	47,0
3.2 Амортизація	351,51	474,02	839,24	905,86	0,53	0,60	1,01	1,05	157,7
3.3 Решта інших прямих та загально виробничих витрат	862,7	560,62	689,75	820,81	1,31	0,71	0,83	0,95	-4,9
4. Загально виробничі витрати	1033,38	837,82	982,55	879,20	1,56	1,06	1,18	1,02	-14,9
4.1 Оплата послуг сторонніх організацій	1033,38	837,82	982,55	879,20	1,56	1,06	1,18	1,02	-14,9
Виробнича собівартість з вирощування птиці	21578,0	25724,14	27399,75	26792,06	32,23	32,65	32,86	31,14	25,7
Виробнича собівартість на виробництво м'яса усіх видів	39653,86	46965,84	50505,34	51671,86	67,77	67,35	67,14	68,86	30,31
Виробнича собівартість на вироблену продукцію тваринництва	66106,45	78799,39	83387,28	86028,63	100	100	100	100	30,14

Джерело: складено авторкою за даними Державної служби статистики України [36]

Аналіз, представлений у табл. 2.17, показує, що для вирощування м'яса птиці у період з 2016 по 2020 роки найбільша питома вага у структурі припадає на прямі матеріальні витрати у середньому 27,8%. У структурі прямих матеріальних витрат за останні п'ять років у середньому 22,87% припадають на корма. Структура інших виробничих витрат, які входять до складу виробничої собівартості вирощеної птиці складає від 1% до 2%. У динаміці у 2020 році у порівнянні з 2016 роком значно зросли витрати на амортизаційні відрахування –

на 157,7%, також збільшення відбулися у складі витрат на оплату праці – 44,9%, витрат на корма – на 24,1%, витрат на соціальні заходи – 77,6% відповідно.

Структура собівартості на вирощене в Україні м'ясо птиці проілюстровано на рис. 2.18.

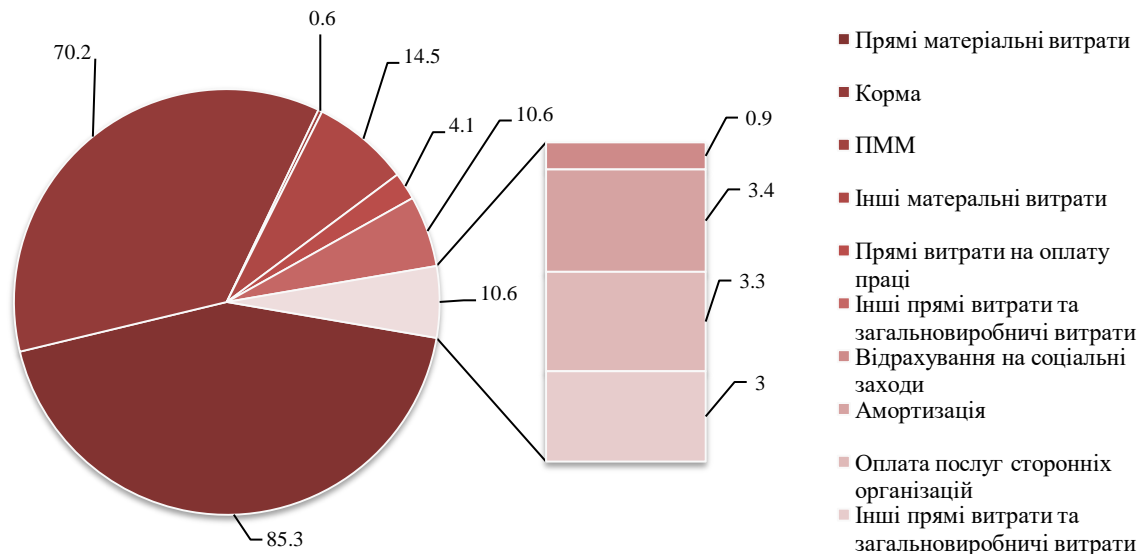

Рис. 2.18. Структура собівартості м'яса птиці вирощеної в Україні у 2020 році, %

Джерело: складено авторкою за даними Державної служби статистики України [36]

Склад виробничих витрат підприємств птахівництва, що займаються виробництвом м'яса курей-бройлерів, майже не відрізняється від загальнодержавної структури собівартості та складу витрат, які входять до неї. І тому основну частину у загальній структурі виробничих витрат займають матеріальні витрати, а саме корма, їх виробництво та/або придбання, транспортування та зберігання, а решта - це витрати на оплату праці, витрати на соціальні відрахування, амортизація, інші операційні витрати.

Складові показники діяльності досліджуваних підприємств птахівництва, що займаються вирощування м'яса курей-бройлерів, представлено у табл. 2.18.

Таблиця 2.18

Динаміка показників діяльності досліджуваних підприємств птахівництва за
2016-2020 роки

Підприємство	Період (роки)	Чистий дохід від реалізації продукції	Собівартість реалізованої продукції	Фінансовий результат від операційної діяльності («+» прибуток; «-» збиток)	Чистий фінансовий результат («+» прибуток; «-» збиток)	Рівень рентабельності, %	Витрати на одну гривню реалізованої продукції
ПрАТ «Володимир- Волинська птахофабрика»	2016	1225780	1186894	-59102	-133191	-11,22	0,86
	2017	1474059	1345158	4476	186722	13,88	0,95
	2018	1682299	1467859	36815	22819	1,55	0,96
	2019	1849907	1474864	134556	131652	8,93	1,03
	2020	1586828	1442212	-5858	-22502	-1,56	0,94
	2020\2016	29,45	21,51	-90,09	-83,11	-82,18	10,18
ПрАТ «Птахокомбінат «Бершадський»	2016	97288	87256	2383	1953	2,24	1,01
	2017	179299	157750	8675	8675	5,50	1,05
	2018	310718	285770	5134	1771	0,62	1,00
	2019	306648	280761	6647	3670	1,31	1,01
	2020	253875	229719	4051	3135	1,36	1,01
	2020\2016	160,95	163,27	70,00	60,52	-39,03	0,06
ПрАТ «Оріль-Лідер»	2016	2251797	1545473	269521	211541	13,69	1,24
	2017	3083041	1983567	718530	655654	33,05	1,14
	2018	3104616	2392669	347155	227957	9,53	1,13
	2019	3098860	2471699	413583	303729	12,29	1,07
	2020	3037035	2840909	-55816	-188449	-6,63	1,09
	2020\2016	37,87	83,82	-120,71	-189,08	-148,5	-12,10
ТОВ «ПК Дніпровський»	2016	1403594	1132960	132299	141286	12,47	1,11
	2017	1559401	1203960	194625	143588	11,93	1,11
	2018	1814630	1490872	136598	112550	7,55	1,12
	2019	2169530	1681862	306865	358772	21,33	1,09
	2020	2361426	2083862	34613	-257420	-12,35	1,11
	2020\2016	68,24	83,93	-73,84	-282,20	-199,1	0,48

Джерело: складено авторкою за даними фінансової звітності досліджуваних підприємств птахівництва

Аналіз показників діяльності досліджуваних підприємств птахівництва показує, що беззбиткові позиції вдалося утримати лише ПрАТ «Птахокомплекс «Бершадський». Зменшення розміру чистого фінансового результату у 2020 році для ПрАТ «Володимир-Волинська птахофабрика», ПрАТ «Оріль-Лідер», ТОВ «ПК Дніпровський» в першу чергу викликано пандемією Covid-2019, за рахунок чого зменшилися обсяги продажів, як на внутрішньому, так і зовнішньому ринку.

Не всі досліджувані підприємства птахівництва отримали прибуток за останні п'ять років. Зокрема, збитки понесли ПрАТ «Володимир-Волинська птахофабрика» у 2016 році на суму 133191 тис. грн. та у 2020 році на 22502 відповідно. Також у 2020 році збитки отримали ПрАТ «Оріль-Лідер» на суму 188449 тис. грн. і ТОВ «ПК Дніпровський» на суму 257420 грн. Тому дані показники вплинули і на рівень рентабельності у відповідних роках.

Динаміка основних показників діяльності досліджуваних підприємств птахівництва у 2020 році представлена на рис. 2.19.

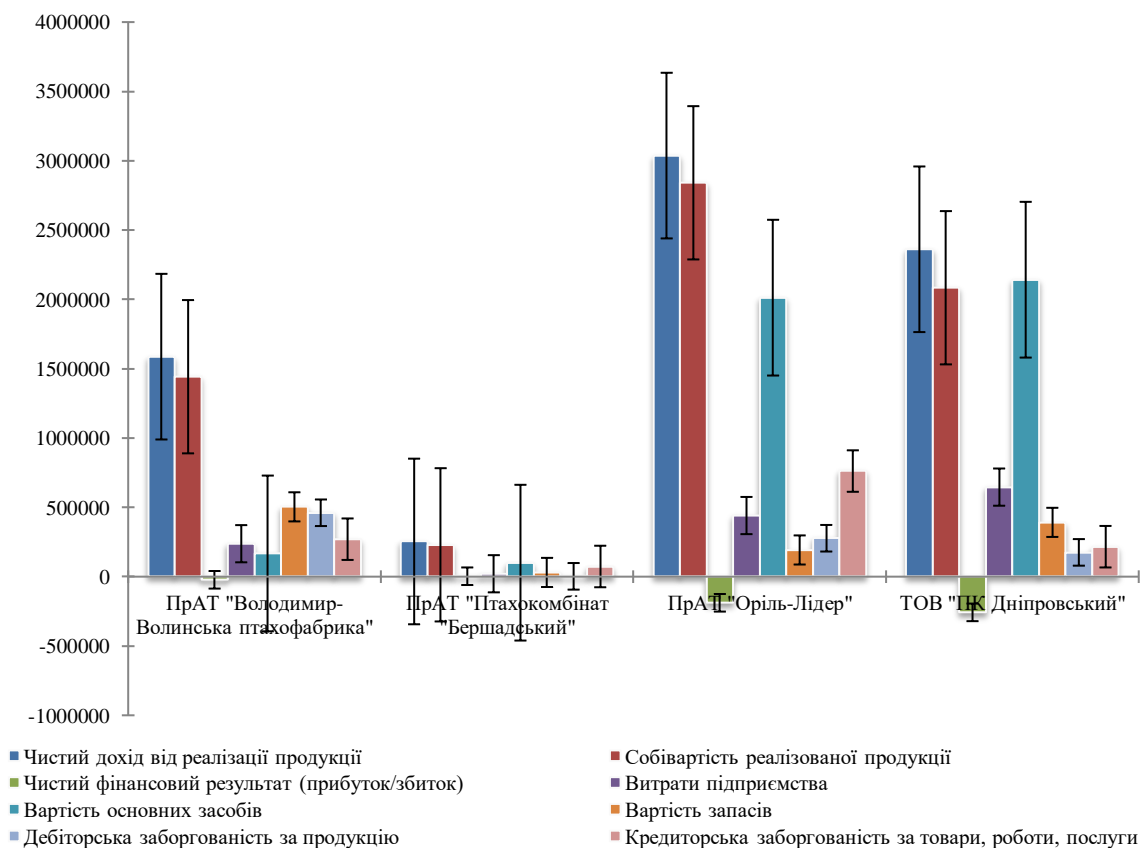

Рис. 2.19. Рівень основних показників діяльності досліджуваних підприємств птахівництва у 2020 році

Джерело: складено авторкою за даними фінансової звітності досліджуваних підприємств птахівництва

На рівень збитковості досліджуваних підприємств (ТОВ «ПК «Дніпровський», ПрАТ «Оріль-Лідер», ПрАТ «Володимир-Волинська

птахофабрика»), які не отримали прибутку у 2020 році, вплинуло зменшення виручки від реалізації продукції при рівні загальних витрат, який залишився на тому ж рівні (ПрАТ «Володимир-Волинська птахофабрика»), або зменшився у структурі (ПрАТ «Оріль-Лідер»). Для ТОВ «ПК «Дніпровський» у звітному 2020 році витрати значно зросли, що і демонструє рівень збитковості підприємства у цьому році, який є найбільшим серед інших підприємств. Представлена динаміка демонструє пряму залежність між основними показниками діяльності підприємства, а саме: доходом від реалізації продукції, витратами підприємства та чистим прибутком.

Динаміка рентабельності досліджуваних підприємств представлена на рис. 2.20.

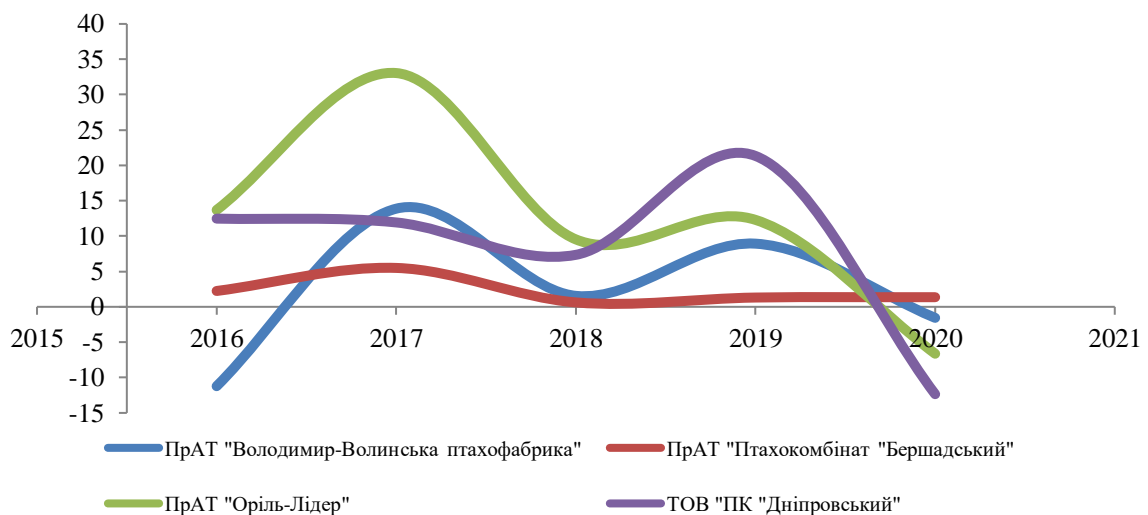

Рис. 2.20. Динаміка показників рентабельності досліджуваних підприємств птахівництва за 2016-2020 роки

Джерело: складено авторкою за даними табл. 2.18

Аналіз діяльності досліджуваних підприємств птахівництва показує, що рівень рентабельності коливається за останні п'ять років на всіх підприємствах. Беззбиткові позиції вдалося утримати лише ПрАТ «Птахокомплекс «Бершадський».

Динаміка структури загальних витрат досліджуваних підприємств птахівництва наведено у табл. 2.19.

Таблиця 2.19

Динаміка структури витрат досліджуваних підприємств
птахівництва за 2016-2020 роки

Підприємство	Період (роки)	Адміністративні витрати	Витрати на збут	Інші операційні витрати	Фінансові витрати	Інші витрати	Разом витрати підприємства
ПрАТ «Володимир-Волинська птахофабрика»	2016	22889	75054	68760	75905	281	242889
	2017	28129	90789	56803	23651	3942	203314
	2018	37145	142432	50030	51548	119	281274
	2019	45778	187229	66487	17456	105	317055
	2020	50858	121626	48224	17016	0	237724
	2020\2016	122,19	62,05	-29,87	-77,58	-100	-2,13
ПрАТ «Птахокомбінат «Бершадський»	2016	4332	3765	364	430	0	8891
	2017	5702	6320	852	0	0	12874
	2018	6766	11199	1850	3363	0	23178
	2019	7227	11173	840	2977	0	22217
	2020	8441	9087	2575	916	0	21019
	2020\2016	94,85	141,35	607,42	113,02	0,0	136,41
ПрАТ «Оріль-Лідер»	2016	73534	320295	162417	56668	1424	614338
	2017	88288	426220	147371	58680	4387	724946
	2018	105431	274481	61030	40008	79416	560366
	2019	126959	58274	58106	44921	68419	356679
	2020	64369	158695	41909	45574	130397	440944
	2020\2016	-12,46	-50,45	-74,20	-19,58	9057,09	-28,22
ТОВ «ПК Дніпровський»	2016	20191	120930	23281	49584	18162	232148
	2017	21433	134205	26281	69402	20184	271505
	2018	28345	153005	29514	50208	28405	289477
	2019	35504	163319	44297	58658	8020	309798
	2020	38991	202312	66753	77518	260350	645924
	2020\2016	93,11	67,30	186,73	56,34	1133,49	178,24

Джерело: складено авторкою за даними фінансової звітності досліджуваних підприємств птахівництва

ПрАТ «Володимир-Волинська птахофабрика» у 2020 році у порівнянні з 2016 роком зменшила витратну частину у розрізі інших витрат, фінансових витрат та інших операційних витрат, при цьому зросли розміри адміністративних витрат та витрат на збут. Зменшення розміру інших витрат говорить про концентрацію підприємства на основному виді діяльності і відсутність або повна відсутність витрат, пов'язаних із звичайною діяльністю. У структурі витрат ПрАТ «Птахокомбінат «Бершадський» спостерігається стабільна тенденція до зростання

витрат, що свідчить про нарощування об'ємів виробництва підприємством та збільшення обсягів реалізації.

Структура загальних витрат діяльності досліджуваних підприємств птахівництва представлена на рис. 2.21.

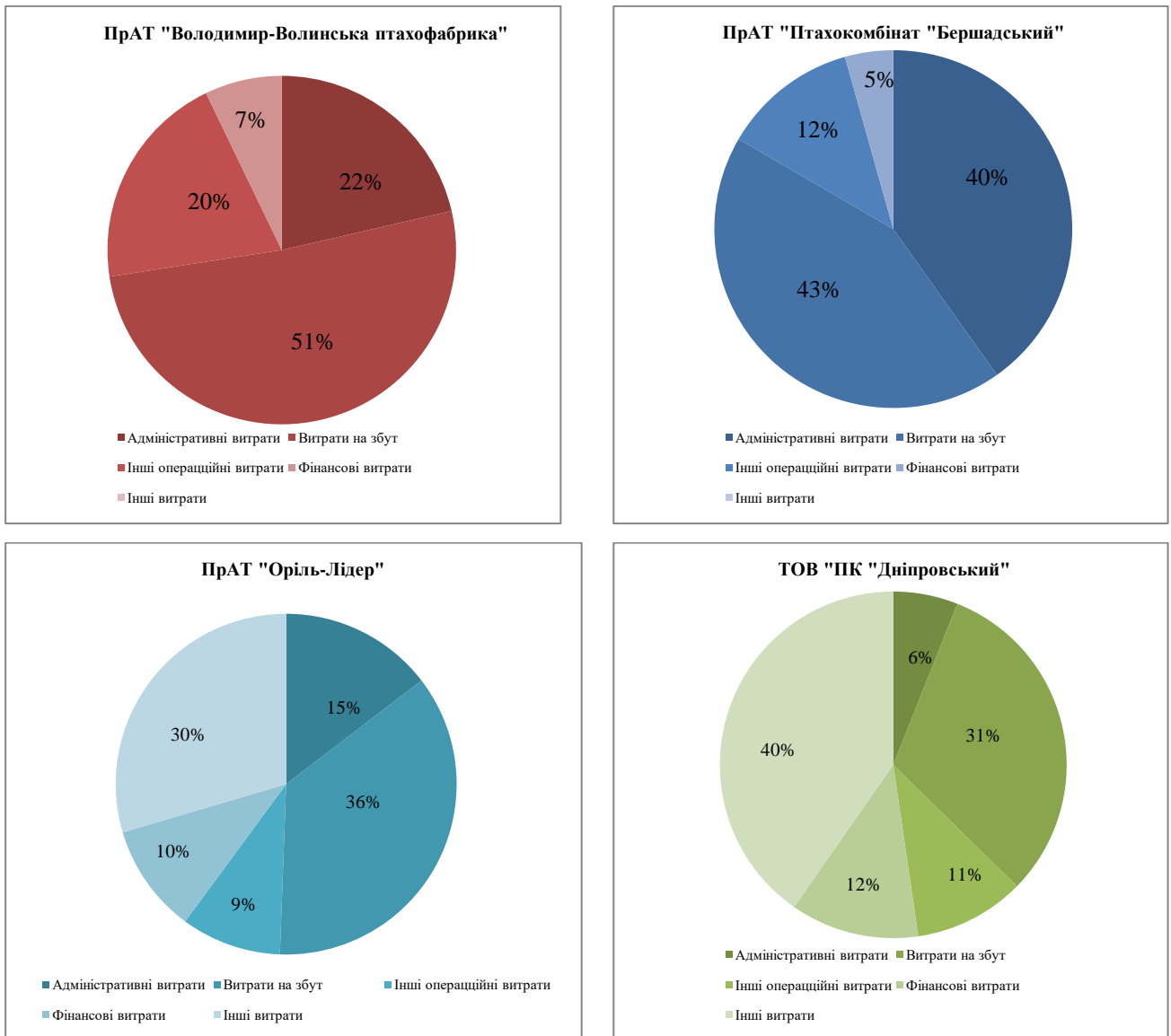

Рис. 2.21. Структура загальних витрат діяльності досліджуваних підприємств птахівництва за 2016-2020 роках, тис. грн.

Джерело: складено авторкою за даними табл. 2.19 та фінансової звітності досліджуваних підприємств птахівництва.

У структурі витрат діяльності досліджуваних підприємств птахівництва найбільша питома вага припадає на витрати на збут, зокрема: ПрАТ «Володимир-

Волинська птахофабрика» - 51%, ПрАТ «Птахокомбінат «Бершадський» - 43%, ПрАТ «Оріль-Лідер» - 36%, ТОВ «ПК «Дніпровський» - 40%. Приблизно однаку структуру для усіх досліджуваних підприємств птахівництва мають адміністративні витрати та інші операційні витрати. Найменша питома вага припадає на усіх досліджуваних підприємствах птахівництва на фінансові витрати та інші витрати.

Структура елементів операційних витрат досліджуваних підприємств птахівництва наведено у табл. 2.20.

Таблиця 2.20

Структурний аналіз операційних витрат на досліджуваних підприємств птахівництва за 2016-2020 роки

Підприємство	Роки	Елементи операційних витрат					
		Матеріальні витрати	Витрати на оплату праці	Відрахування на соціальні заходи	Амортизація	Інші операційні витрати	Разом операційні витрати підприємства
ПрАТ «Володимир-Волинська птахофабрика»	2016	1698461	79322	17586	30491	113872	1939732
	2017	1961465	113618	25337	29905	121035	2251360
	2018	2144686	160636	35815	35720	149333	2526190
	2019	2181416	231225	50862	37391	160927	2661821
	2020	1763803	153372	26768	5487	152860	2102290
	2020\2016	3,85	93,35	52,21	-82,0	34,24	8,38
ПрАТ «Птахокомбінат «Бершадський»	2016	69027	6127	1568	2615	7822	87159
	2017	150806	16417	3864	3349	7054	181490
	2018	271511	29850	6706	5960	4727	318754
	2019	241971	35033	8333	7485	840	293662
	2020	210834	26819	6478	8855	2575	255561
	2020\2016	205,44	337,72	313,14	238,62	-67,08	193,21
ПрАТ «Оріль-Лідер»	2016	1247502	116616	24430	27443	689620	2105611
	2017	1762225	168952	35310	52379	728772	2747638
	2018	1886987	234628	49444	120675	604116	2895850
	2019	1839877	284220	59752	151361	593168	2928378
	2020	2110446	301960	64897	163183	465345	3105931
	2020\2016	69,17	158,94	165,64	494,63	-32,52	47,51
ТОВ «ПК Дніпровський»	2016	964198	191939	42405	93095	232795	1544332
	2017	980224	204890	45080	98080	284441	1612735
	2018	1013198	231839	52405	105953	306795	1710160
	2019	1134708	269550	59767	105715	355242	1924982
	2020	1603240	361265	80004	125764	198183	2368456
	2020\2016	66,28	88,22	88,67	35,09	-14,87	53,36

Джерело: складено авторкою за даними фінансової звітності досліджуваних підприємств птахівництва

Проведений структурний аналіз операційних витрат досліджуваних підприємств птахівництва свідчить про наступні зміни:

1. Стаття «Матеріальні витрати» має тенденцію до зростання у 2020 році у порівнянні з 2016 роком для усіх досліджуваних підприємств птахівництва, що свідчить про, по-перше, зростання обсягів виробництва та, по-друге, про зростання цін на комбікорм та комунальні послуги, що є основними складовими матеріальних витрат.

2. Стаття «Витрати на оплату праці» та «Відрахування на соціальні заходи» також для усіх досліджуваних підприємств птахівництва мають тенденцію до зростання у 2020 році у порівнянні з 2016 роком і, у першу чергу, це пов'язано із поступовим зростання розміру мінімальної заробітної плати і відповідно відрахувань від неї. На ПрАТ «Птахокомбінат «Бершадський» збільшення статті «Витрати на оплату праці» у розмірі 337,72% пов'язане також із збільшення чисельності працівників підприємства та нарощування обсягів виробництва.

3. Стаття «Амортизація» - значне збільшення відбулося для таких підприємств як, ПрАТ «Птахокомбінат «Бершадський» (на 238,62%) та ПрАТ «Оріль-Лідер» (494,63%) відповідно за рахунок придбання нового обладнання та збільшення виробничих потужностей досліджуваними підприємствами птахівництва. Зменшення статті «Амортизація» для ПрАТ «Володимир-Волинська птахофабрика» (82%) деякою мірою пов'язано із знеціненням основних засобів виробничого призначення.

4. Стаття «Інші операційні витрати» зросла для ПрАТ «Володимир-Волинська птахофабрика» (34,24%) за рахунок збільшення витрат на лікарняні виробничих працівників, витрат на підготовку та підвищення кваліфікації працівників зайнятих у виробничому процесі. Для трьох інших досліджуваних підприємств птахівництва відбулося зменшення за даною статтею витрат.

Перерозподіл та визначення розміру логістичних витрат у складі витрат підприємства можливо методом, який передбачено наказом про облікову політику підприємства, враховуючи обсяги виробництва та передбачену структуризацію

логістичних витрат у залежності від існуючих структурних логістичних підрозділів підприємства птахівництва. Для виокремлення структури логістичних витрат зі складу витрат підприємств птахівництва за видами використано дані експертного опитування (табл. 2.21).

Таблиця 2.21

Структурний розподіл логістичних витрат для підприємств птахівництва

Статті логістичних витрат у структурі витрат	Частина у складі витрат	Елемент структурного розподілу при включенні у собівартість
1. Склад собівартості реалізації за видами	30-35%	ВЛ
2. Склад адміністративних витрат за видами	10-15%	ВЛ, ТЛ
3. Склад витрат на збут за видами	70-80%	ВЛ
4. Склад інших операційних витрат за видами	10%	ВЛ, ТЛ
5. Склад фінансових витрат за видами	5%	ТЛ
6. Склад інших витрат за видами	5%	ТЛ

Примітка: ВЛ – виробничо-логістичні витрати; ТЛ – технічно-логістичні витрати.

Джерело: складено авторкою за даними досліджуваних підприємств

Враховуючи дані попередніх досліджень та класифікації витрат представлених у першому розділі (рис. 1.6 першого розділу) та проведене експертне опитування, щодо складу логістичних витрат на підприємстві, проведено аналіз логістичних витрат шляхом виділення їх зі складу виробничих, загальновиробничих, адміністративних витрат та витрат на збут. Дані про витрати містяться у фінансовій звітності підприємств птахівництва, зокрема у Звіті про фінансовий результат (Звіт про сукупний дохід), відповідно логістичні витрати виокремлено зі складу витрат підприємства за даними аналізу, представлено у додатку Ж.

Отже, певне виокремлення зі складу витрат діяльності підприємства логістичних витрат дасть можливість підприємству більш детально та пооб'єктно визначати шляхи мінімізації окремих видів витрат. Саме структурний розподіл може містити більш точну інформацію за кожною групою витрат. Важливим є звернення уваги на те, що логістичні витрати є складовою частиною кожного виду витрат, які виникають у процесі діяльності будь-якого підприємства, у тому числі

і досліджуваних підприємств птахівництва. Створення можливості обліку логістичних витрат на етапі їх виникнення дасть можливість сформувати більш точну інформацію про витрати, що є актуальним при розподілі витрат.

Враховуючи проведені розрахунки, бачимо, що найбільша частка логістичних витрат на досліджуваних підприємствах птахівництва входить до складу витрат на збут та собівартості продукції. Це пояснюється тим, що практичній діяльності кожного підприємства саме на ці види витрат припадає більшість логістичних процесів.

Витрати є основним чинником, який впливає на розмір чистого прибутку підприємства, тому важливим є визначення розміру впливу таких факторів на результативність діяльності підприємства.

На основі запропонованої моделі факторного аналізу (рис. 1.11 у першому розділі) чистого прибутку підприємств птахівництва та методу елімінування визначимо вплив окремих факторів на чистий прибуток досліджуваних підприємств птахівництва. На основі даних фінансової звітності досліджуваних підприємств птахівництва визначено, що прибутково у звітному 2020 році працювало лише ПрАТ «Птахокомбінат «Бершадський», тому факторний аналіз прибутку проведемо для даного підприємства. Тому для інших трьох досліджуваних підприємств птахівництва актуальним є необхідним розрахунок прогнозованого розміру виробничих витрат та чистої виручки від реалізації для досягнення точки беззбитковості та виходу із зони збитку.

У більшості випадків розмір чистого доходу від реалізації продукції підприємства птахівництва залежить від таких факторів, як ціна реалізації продукції птахівництва, обсяги реалізованої продукції та питома вага кожного виду продукції у загальному обсязі реалізації. Але дуже часто важко або навіть не можливо визначити вплив таких факторів окремо на фінансовий результат. Тому у практичній діяльності доцільніше використовувати для розрахунку впливу на розмір чистого прибутку саме зміни ціни реалізації, обсягів вирощеної продукції птахівництва і собівартості реалізованої продукції птахівництва із використанням середнього індексу цін.

Для ПрАТ «Птахокомбінат «Бершадський» змодельовано наступну ситуацію, що призведе до зростання чистого доходу від реалізації на 5% та зменшення собівартості реалізованої продукції на 1%, та відповідно загальне зростання чистого прибутку на 14990,0 тис. грн. Так, у заданій моделі середній індекс цін на момент факторного аналізу чистого прибутку буде становити 0,99259. При цьому розмір адміністративних витрат, витрат на збут та інших витрат діяльності підприємства залишиться без зміни, відповідно до даних фінансової звітності підприємства 2020 року (табл. 2.22).

Таблиця 2.22

Факторний аналіз зміни чистого прибутку
ПрАТ «Птахокомбінат «Бершадський», тис. грн.

Показники	2019 рік (x_0)	2020 рік (x_1)	2020 рік (прогноз) (x_2)	Зміна (Δx)
Чистий дохід від реалізації продукції (Q)	306648,0	253873,0	266566,65	+12693,65
Собівартість реалізованої продукції (C)	280761,0	229719,0	227421,81	-2297,19
Адміністративні витрати підприємств (C_a)	7227,0	8441,0	8441,0	+1214,0
Витрати на збут підприємств (C_s)	11173,0	9087,0	9087,0	-2086,0
Інші операційні витрати підприємств (C_o)	3817,0	3491,0	3491,0	-326
Зміна частки логістичних витрат у структурі витрат підприємства (ΔCI)				
Чистий прибуток підприємства, тис. грн. (Pf)	3670,0	3135,0	18125,84	+14990,84

Джерело: розраховано авторкою за даними фінансової звітності досліджуваних підприємств птахівництва

Після розрахунку прогнозованого чистого доходу від реалізації продукції (ΔQ) для ПрАТ «Птахокомбінат «Бершадський» відбудеться його зростання і загальна зміна становитиме 12693,65 тис. грн. Так, після розрахунку прогнозованої собівартості її розмір у порівнянні із звітним роком зменшиться і становитиме 2297,19 тис. грн. Така зміна є результатом впливу двох факторів:

- ціни реалізації продукції

$$(\Delta Sp) = 266566,65 - (266566,65 : 0,99259) = - 1990,0 \text{ тис. грн.}$$

- обсягу реалізованої продукції птахівництва

$$\Delta Pf(\Delta Q) = (266566,65 : 0,99259) - 253873,0 = 14683,65 \text{ тис. грн.}$$

Відповідно, таке незначне зменшення цін призведе до зменшення чистого доходу від реалізації ПрАТ «Птахокомбінат «Бершадський» на 1990, тис. грн. та до зростання обсягів вирощування птиці на 14683,65 тис. грн.

Враховуючи той факт, що собівартість реалізованої продукції також зміниться під впливом зовнішніх факторів, у тому числі і ціни, тоді:

$$\Delta C_p = 227421,81 - (227421,81 : 0,99259) = - 1697,78 \text{ тис. грн.}$$

Відповідно, при зростанні обсягів вирощування птиці підприємством відбудеться незначне зменшення собівартості на 599,41 тис. грн.

$$\Delta Pf(\Delta C) = (227421,812 : 0,99259) - 229719,0 = - 599,41 \text{ тис. грн.}$$

Тобто, розрахунки показують, що зміна цін вплинула на чистий прибуток через такі показники, як чистий дохід від реалізації та собівартість реалізованої продукції. Вплив зміни цін у складі цих двох показників має різне значення: зменшення розміру чистого доходу від реалізації веде до зменшення чистого прибутку, тоді як зменшення собівартості реалізації вплине позитивно на розмір чистого прибутку. Так, загальний вплив зміни цін на розмір чистого прибутку ПрАТ «Птахокомбінат «Бершадський» становитиме:

$$\Delta Pf(\Delta P) = - 1990,0 + 1677,78 = - 292,23 \text{ тис. грн.}$$

Отже, зміни цін зменшить розмір чистого прибутку на 292,23 тис. грн. Вплив розміру витрат діяльності підприємств птахівництва чинить обернений вплив на розмір чистого прибутку.

Отже, все вище сказане дозволяє сформувати зведену таблицю впливу факторів на розмір чистого прибутку ПрАТ «Птахокомбінат «Бершадський» матиме вигляд (табл. 2.23).

Таблиця 2.23

Результат впливу факторів на розмір чистого прибутку
ПрАТ «Птахокомбінат «Бершадський»

Показники	Сума, тис. грн.
Зміна ціни реалізації продукції $\Delta Pf(\Delta P)$	-292,23
Зміна обсягу реалізації $\Delta Pf(\Delta Q)$	+14683,65
Зміна обсягу вирощеної продукції птахівництва $\Delta Pf(\Delta C)$	-599,41

Продовження табл. 2.23

Зміна розміру адміністративних витрат $\Delta Pf(\Delta Ca)$	-1214,0
Зміна розміру витрат на збут $\Delta Pf(\Delta Cs)$	+2086,0
Зміна розміру інших витрат діяльності підприємства $\Delta Pf(\Delta Co)$	+326,0
Загальний вплив факторів	14990,84

Джерело: розраховано авторкою

Як бачимо вище, найбільший вплив на розмір чистого прибутку ПрАТ «Птахокомбінат «Бершадський» має зміна обсягу реалізації та зміна обсягу вирощеної продукції птахівництва. Зміна цін, відповідно, призводить до коливань між розміром чистого доходу від реалізації та собівартістю реалізованої продукції. І якщо при зміні обсягу реалізації продукції зміни позитивні, то вплив обсягу вирощеної продукції птахівництва та зміна ціни реалізації призводять до негативного впливу на чистий прибуток. Проведення факторного аналізу чистого прибутку дає можливість оцінити та підтвердити важливість процесу оптимізації і зменшення витрат та коригувати стратегію діяльності підприємства.

Із метою отримання найбільш оптимального результату від системи управління витратами підприємств птахівництва та враховуючи те, що інформація про витрати збирається, аналізується і контролюється на рівні різних відділів, структурних підрозділів або посадових осіб підприємств птахівництва важливим для постійного контролю та забезпечення замкненого циклу видимості інформації про витрати є створення окремого структурного підрозділу – служба контролю управління витрати.

Побудована організаційна структура управління підприємством птахівництва включає в себе найбільш розповсюджені лінійні організаційні структури управління підприємств птахівництва з вертикально інтегрованим виробництвом. Служба контролю управління витрати буде підпорядковуватися безпосередньо керівництву підприємства птахівництва та матиме зворотній зв'язок щодо обміну інформацією про витрати із усіма підрозділами підприємства птахівництва. Очолюватиме службу її директор, який матиме у підпорядкуванні працівників, кожен з яких буде відповідати за власний обсяг робіт. На рис. 2.22

представлено місце служби контролю управління витратами в організаційній структурі управління підприємств птахівництва.

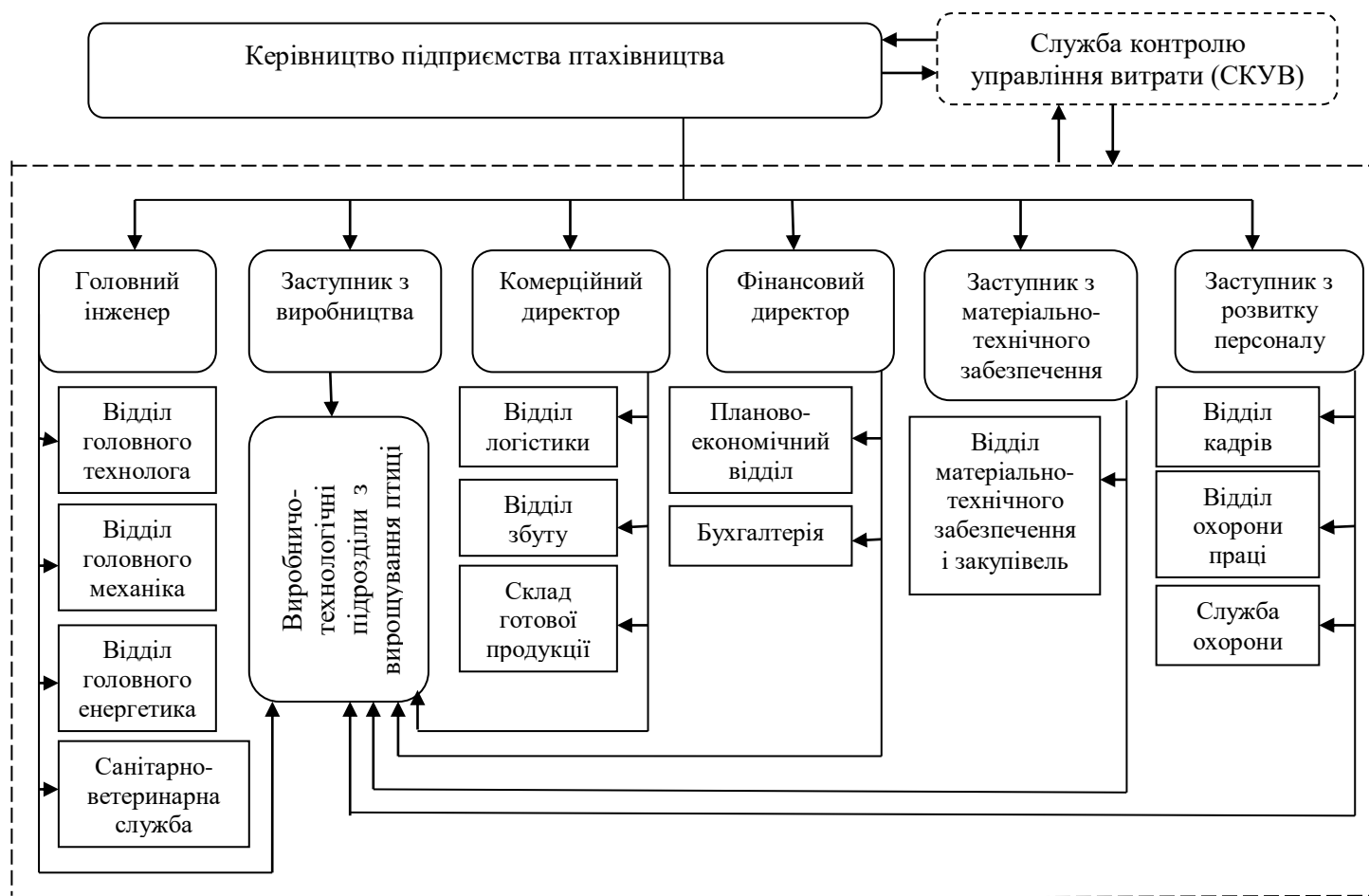

Рис. 2.22. Місце служби контролю управління витрати в організаційній структурі управління підприємств птахівництва

Джерело: авторська розробка

На службу контролю управління витрати буде покладено функціональні обов'язки щодо збирання інформації про витрати для потреб обліку, аналізу, контролю, планування нормування, прогнозування, координацію роботи інших підрозділів у напрямку оптимізації витрат. Організаційно до служби контролю управління витрати буде надходити інформація з різних відділів, структурних підрозділів або окремих посадових осіб у вигляді внутрішньої звітної інформації про витрати. Формування такої внутрішньої звітної інформації про витрати надасть можливість оцінити планові показники витрат і їх відхилення, встановити

відповідальних за процеси та встановити рівень управління витратами на рівні кожного підрозділу.

Можна вважати однією з головних задач служби контролю управління витрати – це саме розподіл функціональних обов'язків щодо управління витратами серед працівників різних структурних підрозділів підприємств птахівництва. Розподіл функціональних обов'язків та обмін інформації між службою контролю управління витрати та структурними підрозділами підприємства представлено нижче:

1. СКУВ \Rightarrow Головний інженер – збір та обмін інформацією щодо витрачених енергоресурсів, ветеринарних препаратів для лікування та профілактики птиці, витрати на ветеринарно-санітарну експертизу птиці, витрати на оцінку якості продукції, матеріальних і трудових ресурсів на виробництво, на освоєння нових енергозберігаючих технологій, розрахунки виробничих потужностей, розробка заходів щодо усунення браку, витрати пов'язані з технічним обслуговуванням, модернізацією та ремонтом машин та обладнання, оцінка ефективності та контролю якості роботи машин та обладнання.

2. СКУВ \Rightarrow Заступник з виробництва – збір та обмін інформацією щодо витрат для здійснення основних виробничо-технологічних процесів підприємства птахівництва, формування та розподіл витрат на виробничі і невиробничі.

3. СКУВ \Rightarrow Комерційний директор – збір та обмін інформацією щодо витрат на реалізацію готової продукції підприємств птахівництва, формуються дані щодо цін на готову продукцію, тарифів на перевезення, на рекламні послуги, залишків готової продукції на складі, дані інвентаризації.

4. СКУВ \Rightarrow Фінансовий директор – збір та обмін інформацією щодо планування та аналізу витрат підприємств птахівництва, формування планів і звітів з виробництва на усіх етапах технологічного процесу вирощування та обробки м'яса птиці, формування облікової інформації про витрати і собівартість вирощеної і реалізованої продукції, склад статей калькуляції.

5. СКУВ \Rightarrow Заступник з матеріально-технічного забезпечення – збір та обмін інформацією щодо роботи з постачальниками комбікорму, ветеринарних препаратів, іншої сировини і матеріалів, звіти ціни на сировину і матеріали, формування залишків та рух сировини і матеріалів, формування кошторисів на придбання сировини і матеріалів.

6. СКУВ \Rightarrow Заступник з розвитку персоналу - збір та обмін інформацією щодо підбору кадрів для підприємства птахівництва, навчання та підвищення кваліфікації працівників, щодо контролю норм і умов праці на підприємстві птахівництва і дотримання правил техніки безпеки, формування інформації щодо попередження порушень на підприємстві.

Але необхідно враховувати, що для отримання найбільш оптимального результату від системи управління витратами підприємств птахівництва необхідним є залучення усіх структурних підрозділів, відділів та посадових осіб, де збирається інформація про витрати або є місцем виникнення витрат, тому що одна служба не дасть можливості підвищити ефективність управління витратами до необхідного рівні. Для створення відповідної служби немає потреби у додатковому фінансуванні, тому що інформація, яка необхідна для функціонування служби контролю інформації про витрати, й так збирається різними структурними підрозділами підприємства птахівництва, але сам процес збору і обробки інформації носить частково системний характер.

Висновки до розділу 2

1. Починаючи з 2005 року і до сьогодні з кожним роком в Україні постійно нарощувалися обсяги вирощеної птиці серед усіх категорій господарств. П'ять областей, які є лідерами з виробництва м'яса птиці в Україні у 2020 році є Вінницька, Київська, Черкаська, Дніпропетровська та Львівська області, частка їх виробництва складає біля 40%. За останні п'ять років у структурі виробництва та споживання серед основних видів м'яса, частка м'яса птиці складає більше 50%. Моніторинг українського ринку м'яса птиці, свідчить про деякі постійні коливання, як позитивного, так і негативного характеру на ринку. Такий

моніторинг дозволив сформуванню модель впливу тенденцій ринку виробництва та споживання курячого м'яса на управління витратами підприємств птахівництва.

2. Ефективність діяльності підприємств птахівництва, як і будь-якого іншого підприємства, залежить від рівня отриманого прибутку у процесі здійснення господарської діяльності. Однією із складових збільшення обсягів прибутку для підприємства є рівень конкурентоспроможності продукції. Для підвищення об'єктивності оцінювання конкурентоспроможності продукції підприємств птахівництва запропоновано застосування системи показників, що буде враховувати споживчі характеристики продукції, популярність торгової марки та ціну споживання. Запропонований методичний підхід побудований на основі розрахунку інтегрального показника як суми зважених показників, що враховують специфіку вимог до продукції підприємств птахівництва. Результат від застосування запропонованої методики обґрунтовано представленою залежністю рентабельності продукції та її конкурентоспроможності.

3. Загальна структура собівартості вирощеного курячого м'яса як вітчизняних так і іноземних компаній складається з таких витрат, як: прямі матеріальні витрати (витрати на корма, паливно-мастильні матеріали, інші матеріальні витрати), прямі витрати на оплату праці, інші прямі та загальновиробничі витрати, відрахування на соціальні заходи, амортизація, оплата послуг сторонніх організацій. Визначено, що у процесі діяльності підприємств птахівництва витрати є основним чинником, який впливає на розмір чистого прибутку через такі основні фактори як: зміна обсягів реалізації, зміна ціни реалізації продукції птахівництва, зміна обсягів вирощеної продукції птахівництва, зміна розмірів витрат на збут, адміністративних витрат, інших витрат діяльності підприємства. Для постійного контролю, узагальнення інформації про витрат та забезпечення замкненого циклу видимості інформації про витрати є доцільним створення окремого структурного підрозділу – служба контролю управління витрати.

4. Визначено, що у 2020 році у структурі витрат досліджуваних підприємств птахівництва основну частину склали витрати на збут, що підтверджує необхідність також виокремлення логістичних витрат зі складу загальних витрат

діяльності підприємств. Тому проведено перерозподіл та визначення розміру логістичних витрат у складі витрат досліджуваних підприємств птахівництва. Такий перерозподіл дає можливість структуризації логістичних витрат у залежності від виду витрат, які виникають у процесі здійснення господарської діяльності. Важливим є звернення уваги на те, що логістичні витрати є складовою частиною кожного виду витрат, які виникають у процесі діяльності досліджуваних підприємств птахівництва. Створення можливості обліку логістичних витрат на етапі їх виникнення надасть змогу сформувати більш точну інформацію про витрати, що є актуальним при розподілі витрат та уточнення інформації по кожній статті витрат окремо.

Результати досліджень опубліковано в працях [140], [143], [148], [151], [228], [229], [230].

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМИ ТА ЛОГІСТИЧНИМИ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВ ПТАХІВНИЦТВА

3.1. Удосконалення методики управління витратами бройлерного господарства підприємств птахівництва з урахування технологічних чинників вирощування

Ринок продукції птахівництва в Україні відіграє досить важливу роль. Птахівництво – одна з найбільш скоростиглих галузей тваринництва, що характеризується швидкими темпами відтворення поголів'я, найменшими витратами матеріальних засобів і затратами людської праці на одиницю виробленої продукції. Птиця відрізняється високою продуктивністю, відтворювальними можливостями, інтенсивним ростом, здатністю до найвищої конверсії корму за її пристосованості до промислових умов утримання [57].

У даний час розвиток галузі птахівництва передбачає пошук шляхів подальшого підвищення продуктивності птиці за рахунок широкого впровадження в практику сучасних, інноваційних технологій утримання і годівлі, заснованих на використанні нетрадиційних, дешевих, наявних у надлишку джерел енергії, поживних, мінеральних і біологічно активних речовин [193].

Для підприємств птахівництва не вирішеним залишається питання: яких змін вимагають існуючі методи управління витратами бройлерного господарства для того, щоб у повному обсязі об'єктивно оцінити їх ефективність з урахуванням специфічних особливостей вирощування курей-бройлерів? Як впливають технологічні фактори з вирощування птиці на ефективність управління витратами підприємств птахівництва? Управління витратами підприємств птахівництва можна вважати досить ефективним, коли воно дає змогу не лише раціонально використовувати наявні ресурси, а й забезпечувати активний системний пошук

можливостей подальшого зниження витрат і, відповідно, забезпечувати розвиток підприємства у майбутньому.

Сучасні умови господарювання спрямовують вітчизняних виробників продукції птахівництва на безперервний пошук та використання ефективних методів управління витратами, оптимізації структури витрат, що необхідно для зміцнення конкурентних позицій та прийняття оптимального управлінського рішення. Процес вирощування птиці на м'ясо підприємствами птахівництва у бройлерних господарствах є тільки однією фаз інтегрованого процесу виробництва. Він характеризується замкненим циклом виробництва із налагодженою цеховою системою усього процесу. Враховуючи, що основним у всьому процесі залишається бройлерне господарство, тому і результативність на протязі року визначає саме його розмірами.

У свою чергу на етапі вирощування курей-бройлерів у бройлерних господарствах підприємств птахівництва впливають такі технологічні фактори, як: поживність корму, підтримка оптимального мікроклімату, температурний режим, дотримання ветеринарно-санітарних норм та здоров'я птиці, щільність посадки птиці, виконання процесу вирощування згідно з графіком, рівень освітлення, використання якісних і високопродуктивних м'ясних порід молодняку птиці, вентиляція, вода, вирощування у пташниках обладнаних енерго- та ресурсозберігаючими технологіями. Тому врахування цих технологічних факторів при вирощуванні птиці у бройлерних господарствах постає як одне з першочергових завдання у визначенні ефективності управління витрати бройлерного господарства для підприємств птахівництва.

Про ефективність управління витратами з вирощування курей-бройлерів на м'яса підприємствами птахівництва перш за все свідчить досягнутий мінімальний рівень витрат та максимальна продуктивність циклу вирощування. На об'єктивність оцінювання ефективності управління витратами бройлерного господарства підприємств птахівництва впливає система цільових показників, яка використовується для розрахунку інтегрального показника ефективності управління витратами бройлерного господарства, що формується під впливом

технологічних факторів, і враховує суму одиничних і цільових показників вирощування курей-бройлерів на м'ясо.

Для оцінки ефективності управління витратами бройлерного господарства на етапі вирощування м'яса курей-бройлерів з урахуванням технологічних факторів, вважаємо, що є потреба у виділенні таких етапів, що формують певний алгоритм, який представлено на рис. 3.1.

Рис. 3.1. Алгоритм оцінки ефективності управління витратами бройлерного господарства на етапі вирощування курей-бройлерів на м'ясо з урахуванням технологічних чинників на підприємствах птахівництва

Джерело: авторська розробка

Представимо нижче детальніший опис етапів оцінки ефективності управління витратами бройлерного господарства на етапі вирощування курей-бройлерів на м'ясо на підприємствах птахівництва:

1. *Постановка мети щодо оцінки ефективності системи управління витратами бройлерного господарства з урахування технологічних факторів циклу вирощування курей-бройлерів на м'ясо.* Метою оцінки ефективності управління витратами бройлерного господарства є визначення рівня ефективності управління витратами бройлерного господарства підприємств птахівництва враховуючи технологічні фактори циклу вирощування курей-бройлерів на м'ясо із формуванням системи цільових та одиничних показників та з урахуванням їх значимості.

2. *Розробка методики оцінки ефективності управління витратами бройлерного господарства з урахуванням технологічних факторів циклу вирощування курей-бройлерів на м'ясо.* Розробка методики оцінки рівня ефективності управління витратами бройлерного господарства на етапі вирощування курей-бройлерів на м'ясо включає необхідність застосування комплексної оцінки ефективності управління витратами на основі трьох цільових показників, за результатами яких розраховується інтегральний коефіцієнт ефективності управління витратами бройлерного господарства з урахування вагомості кожного з цільових та одиничних показників.

Для впровадження проєкту не потрібне додаткове фінансування, а інформація, яка необхідна про функціонування системи управління витратами бройлерного господарства підприємств птахівництва і так збирається окремими структурними підрозділами, але процес збору, обробки та аналізу інформації певним чином носить безсистемний характер.

Для підвищення об'єктивності процесу оцінки рівня витрат з вирощування курей-бройлерів на м'ясо у бройлерному господарстві підприємств птахівництва з урахуванням технологічних факторів циклу вирощування необхідним є формування системи одиничних показників щодо визначення рівня ефективності управління витратами бройлерного господарства підприємств птахівництва, що

будуть відповідати специфіці галузі та умовам функціонування таких підприємства.

3. Оцінка ефективності управління витратами бройлерного господарства.

Розробка методики оцінки рівня ефективності управління витратами бройлерного господарства на етапі вирощування курей-бройлерів на м'ясо підприємствами птахівництва включає необхідність застосування комплексної оцінки ефективності управління витратами на основі трьох цільових показників, за результатами яких розраховується інтегральний коефіцієнт ефективності управління витратами бройлерного господарства з урахування вагомості кожного з таких показників. Відповідно цільові показники формуються за результатами розрахунку одиничних показників цільових показників.

В основу розрахункового методу покладено розрахунок інтегрального показника як суми зважених нормалізованих показників. Для кожного показника визначаються цільові значення (максимальне і мінімальне), які порівнюється з фактичним. Результатом порівняння, є нормалізована оцінка, на підставі якої робляться висновки про збалансованість системи управління витратами бройлерного господарства на етапі вирощування курей-бройлерів на м'ясо у бройлерних господарствах підприємств птахівництва [183].

Для підвищення об'єктивності процесу оцінки рівня витрат з вирощування курей-бройлерів на м'яса з урахуванням технологічних умов циклу вирощування необхідним є формування системи цільових та одиничних показників, за сумою яких формується інтегральний показник, щодо визначення рівня ефективності управління витратами бройлерного господарства підприємств птахівництва, що будуть відповідати специфіці галузі та умовам функціонування підприємства.

Для оцінки ефективності управління витратами бройлерного господарства за умови додержання технології вирощування згідно з нормативами представимо наступні цільові показники:

– Цільовий показник «Технологічні умови вирощування курей-бройлерів на м'ясо» (E_{ts}), що включає такі одиничні показники: щільність посадки курей-бройлерів (D_1), рівень звукового тиску у приміщенні (L_{sp}), рівень освітлення для

курчат віком 15 і більше днів (L_i), температурний режим у приміщенні для курчат старше 7 днів (T_m), термін вирощування згідно з графіком (T_s), відносна вологість повітря для курчат старше 7 днів (H_a), стан мікроклімату у приміщенні (M_s);

– Цільовий показник «Цикл вирощування курей-бройлерів на м'ясо» (E_{cg}), що включає наступні одиничні показники: збереженість поголів'я курчат до 42-добового віку (P_c), жива маса курчат у віці 42 доби (L_w), середньодобовий приріст до досягнення 42 доби (A_i), втрати при транспортуванні (T_l), забійний вихід (S_l);

– Цільовий показник «Використання матеріальних ресурсів у бройлерному господарстві» (E_{mc}), включає елементи виробничих витрат, які включені у собівартість продукції підприємств птахівництва та узагальнюється одиничними показниками: витрати на опалення (C_h), витрати на електроенергію (C_e), витрати на корма (C_f), витрати на воду (C_w).

Характеристика одиничних показників цільових показників моделі ефективності управління витратами бройлерного господарства підприємств птахівництва та їх роль в оцінці представлено у табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Характеристика цільових та одиничних показників моделі ефективності управління витратами бройлерного господарства на етапі вирощування курей-бройлерів на м'ясо підприємствами птахівництва

Показники ефективності управління витратами бройлерного господарства	Роль показника в оцінці	Тенденції в оцінці
1. Цільовий показник «Технологічні умови вирощування курей-бройлерів на м'ясо» (E_s)		
1.1 Щільність посадки курей-бройлерів, (D_l)	Характеризує щільність посадки курей-бройлерів на 1 м^2	В межах передбачених нормативів
1.2 Рівень звукового тиску у приміщенні, (L_{sp})	Характеризує сприятливий рівень звукового тиску у децибелах у приміщенні, де знаходяться кури-бройлери	В межах передбачених нормативів
1.3 Рівень освітлення для курчат віком 15 і більше днів, (L_i)	Характеризує рівень світлового режиму у лк для курчат-бройлерів у приміщенні у різний період світлового дня	В межах передбачених нормативів
1.4 Термін вирощування згідно з графіком, (T_c)	Характеризує нормативний термін вирощування кури-бройлери у днях або тижнях по досягненню необхідної ваги	Зменшення
1.5 Температурний режим у приміщенні для курчат старше 7 днів, (T_m)	Характеризує температурний режим у C^0 камфорний для вирощування посадки курей-бройлерів	В межах передбачених нормативів

Продовження табл. 3.1

1.6 Відносна вологість повітря для курчат старше 7 днів, (H_a)	Характеризує вологість у %, що необхідна для нормального вирощування посадки курей-бройлерів	В межах передбачених нормативів
1.7 Відповідність стану мікроклімату у приміщенні, (M_s)	Характеризує максимально допустиму концентрацію шкідливих речовин та газів у приміщенні, де вирощуються курчата-бройлери	В межах передбачених нормативів
2. Цільовий показник «Цикл вирощування курей-бройлерів на м'ясо» (E_{cg})		
2.1.Збереженість поголів'я курчат до 42-добового віку, (P_c)	Характеризує у % рівень збереженості поголів'я посадки курей-бройлерів по досягненню 42-добового віку	Збільшення
2.2.Жива маса курчат у віці 42 доби, (L_w)	Характеризує живу масу курчат-бройлерів у грамах по досягненню 42-добового віку	Збільшення
2.3.Середньодобовий приріст до досягнення 42 доби, (A_i)	Характеризує середньодобовий приріст у грамах курчат-бройлерів по досягненню 42-добового віку	Збільшення
2.4. Втрати при транспортуванні, (T_i)	Характеризує втрати і травматизм посадки курей-бройлерів у % при вилові і транспортуванні у забійних цех	Зменшення
2.5.Забійний вихід, (S_i)	Характеризує у % забійного виходу посадки курей-бройлерів по закінченню циклу вирощування	Збільшення
3. Цільовий показник «Використання матеріальних ресурсів у бройлерному господарстві» (E_{mc})		
3.1.Витрати на опалення, (C_h)	Характеризує витрати на опалення приміщення, де вирощуються кури-бройлери	Зменшення
3.2.Витрати на електроенергію, (C_e)	Характеризує витрати на електроенергію, де вирощуються кури-бройлери	Зменшення
3.3.Витрати на корма, (C_f)	Характеризуються кількість корма необхідного для вирощування м'ясних кури-бройлери	Зменшення або в межах передбачених нормативів
3.4.Витрати на воду, (C_w)	Характеризуються кількість води необхідної для вирощування м'ясних кури-бройлери	Зменшення або в межах передбачених нормативів

Джерело: авторська розробка

Із метою визначення вагових коефіцієнтів цільових показників ефективності управління витратами бройлерного господарства підприємств птахівництва рекомендується проведення опитування експертів у формі інтерв'ю [183]. Для отримання експертної оцінки запропоновано метод Дельфі [26], який є різновидом методу колективних експертних оцінок, що має досить суттєві переваги. Методичні рекомендації щодо застосування запропонованої методики оцінки ефективності управління витратами бройлерного господарства на етапі вирощування курей-бройлерів на м'ясо підприємствами птахівництва представлено у додатку И. Представлені методичні рекомендації описують

методику розрахунку одиничних і цільових показників інтегрального показника ефективності управління витратами бройлерного господарства, критерії вибору групи експертів для проведення опитування, умови функціонування і вибору підприємств птахівництва, критерії оцінювання вагомості показників, що впливають на рівень ефективності управління витратами бройлерного господарства підприємств птахівництва за 10-ти бальною шкалою

4. *Визначення рівня ефективності управління витратами бройлерного господарства.* Після розрахунку інтегрального коефіцієнта ефективності управління витратами бройлерного господарства підприємств птахівництва порівнюємо отриману бальну оцінку з максимально можливою (10 балів) та встановлюємо його рівень ефективності управління. Окремо, рівні ефективності управління витратами бройлерного господарства підприємств птахівництва запропоновано розподілити наступним чином:

- від 0,0 до 2,0 балів - управління витратами неефективне на підприємстві птахівництва;

- від 2,1 до 3,9 балів – рівень ефективності управління витратами нижче середнього на підприємстві птахівництва;

- від 4,0 до 5,9 балів – рівень ефективності управління витратами середній на підприємстві птахівництва;

- від 6,0 до 7,9 балів – рівень ефективності управління витратами вище середнього на підприємстві птахівництва;

- від 8,0 до 9,9 балів - рівень ефективності управління витратами високий на підприємстві птахівництва;

- 10,0 балів – найвищий рівнем управління витратами на підприємстві птахівництва.

5. Оцінка відповідності результатів очікуваному рівню ефективності. Якщо рівень ефективності управління витратами бройлерного господарства на етапі вирощування курей-бройлерів на м'ясо підприємством птахівництва відповідає очікуваним результатам, то експертами приймається рішення щодо відсутності необхідності вносити зміни у технологічний процес вирощування

птиці на м'ясо. Якщо отриманий результат нижче очікуваного, то експертам пропонується сформулювати пропозиції щодо шляхів підвищення ефективності управління витратами на підприємстві птахівництва. Першим кроком поведи знову оцінку ефективності управління витратами підприємств птахівництва. І якщо результат знову не буде очікуваним, то перейти до кроку 2 – розробка методики оцінки ефективності управління витратами бройлерного господарства.

Оцінку ефективності управління витратами бройлерного господарства підприємств птахівництва почнемо з експертного опитування спеціалістів, щодо визначення рівня трьох цільових показників. Відповіді експертів щодо визначення вагових коефіцієнтів і коефіцієнта варіації цільових показників наведено в табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Розрахунок коефіцієнтів вагомості цільових показників інтегрального показника «Ефективність управління витратами бройлерного господарства підприємств птахівництва»

Експерти \ Цільові показники	E_{ts}	E_{cg}	E_{mc}
1	9	8	7
2	7	7	6
3	8	6	7
4	7	6	7
5	9	8	6
6	7	6	6
7	8	5	7
8	7	7	7
9	10	6	5
10	9	8	6
q_{ij}	8,1	6,7	6,4
q_{jn}	0,38	0,32	0,30
σ	0,98	0,82	0,8
v	0,12	0,12	0,13

Джерело: розраховано авторкою

Із табл. 3.2 випливає, що коефіцієнт варіації змінюється у межах норми (отримані коефіцієнти варіації становлять не вище 0,13).

За результатами експертних оцінок рекомендується наступна залежність інтегрального показника ефективності управління витратами бройлерного господарства (E_{cms}), яку можна трансформувати у математичну модель (формула 3.1):

$$E_{cms} = 0,38E_{ts} + 0,32E_{cg} + 0,30E_{mc}, \quad (3.1)$$

де, E_{ts} - цільовий показник «Технологічні умови вирощування курей-бройлерів на м'ясо»;

E_{cg} - цільовий показник «Цикл вирощування курей-бройлерів на м'ясо»;

E_{mc} - цільовий показник «Використання матеріальних ресурсів у бройлерному господарстві».

Наступним кроком встановимо значимість одиничних показників у межах окремих цільових показників та розрахуємо нормалізовані цільові показники інтегрального показника ефективності управління витратами бройлерного господарства підприємств птахівництва. Для цього знову скористаємося методикою експертної оцінки, яка описана у додатку І.

Розрахунок вагомості одиничних показників цільового показника «Технологічні умови вирощування курей-бройлерів на м'ясо» (E_{ts}), цільового показника «Цикл вирощування курей-бройлерів на м'ясо» (E_{cg}) та цільового показника «Використання матеріальних ресурсів у бройлерному господарстві» (E_{mc}) для досліджуваних підприємств птахівництва наведено у додатку К.

Зведений розрахунок одиничних показників цільового показника «Технологічні умови вирощування курей-бройлерів на м'ясо» (E_{ts}) досліджуваних підприємств птахівництва представлено у табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Розрахунок коефіцієнтів вагомості одиничних показників цільового показника «Технологічні умови вирощування курей-бройлерів на м'ясо» досліджуваних підприємств птахівництва

Одиничні показники	Досліджувані підприємства птахівництва			
	ПрАТ «Володимир-Волинська птахофабрика»	ПрАТ «Птахокомбінат «Бершадський»	ПрАТ «Оріль-Лідер»	ТОВ «ПК «Дніпровський»
Щільність посадки курей-бройлерів, (D_i)	0,15	0,15	0,14	0,16
Рівень звукового тиску у приміщенні, (L_{sp})	0,14	0,12	0,13	0,14
Рівень освітлення для курчат віком 15 і більше днів, (L_i)	0,15	0,15	0,16	0,16
Термін вирощування згідно з графіком, (T_c)	0,14	0,14	0,15	0,13
Температурний режим у приміщенні для курчат старше 7 днів, (T_m)	0,16	0,17	0,16	0,16
Відносна вологість повітря для курчат старше 7 днів, (H_a)	0,13	0,14	0,12	0,12
Відповідність стану мікроклімату у приміщенні, (M_s)	0,12	0,13	0,14	0,12

Джерело: складено авторкою за даними розрахунків додатку К

За даними розрахунків, представлених у додатку К при розрахунку одиничних показників цільового показника «Технологічні умови вирощування курей-бройлерів на м'ясо» видно, що коефіцієнт варіації для всіх досліджуваних підприємств змінюється у межах норми та знаходиться на рівні: для ПрАТ «Володимир-Волинська птахофабрика» погодженість вище середнього; для ПрАТ «Птахокомплекс «Бершадський», ПрАТ «Оріль-Лідер» та ТОВ «ПК Дніпровський» погодженість висока.

За результатами експертних оцінок рекомендується наступну залежність цільового показника «Технологічні умови вирощування курей-бройлерів на м'ясо» (E_{ts}), яку можна трансформувати у математичну модель (формула 3.2).

$$\begin{cases} E_{ts}^1 = 0,15D_l + 0,14L_{sp} + 0,15L_i + 0,14T_c + 0,16T_m + 0,13H_a + 0,12M_s \\ E_{ts}^2 = 0,15D_l + 0,12L_{sp} + 0,15L_i + 0,14T_c + 0,17T_m + 0,14H_a + 0,13M_s \\ E_{ts}^3 = 0,14D_l + 0,13L_{sp} + 0,16L_i + 0,15T_c + 0,16T_m + 0,12H_a + 0,14M_s \\ E_{ts}^4 = 0,16D_l + 0,14L_{sp} + 0,16L_i + 0,13T_c + 0,16T_m + 0,12H_a + 0,12M_s \end{cases}, \quad (3.2)$$

де, E_{ts}^1 - залежність цільового показника «Технологічні умови вирощування курей-бройлерів на м'ясо» ПрАТ «Володимир-Волинська птахофабрика»;

E_{ts}^2 - залежність цільового показника «Технологічні умови вирощування курей-бройлерів на м'ясо» ПрАТ «Птахокомплекс «Бершадський»;

E_{ts}^3 - залежність цільового показника «Технологічні умови вирощування курей-бройлерів на м'ясо» ПрАТ «Оріль-Лідер»;

E_{ts}^4 - залежність цільового показника «Технологічні умови вирощування курей-бройлерів на м'ясо» ТОВ «ПК Дніпровський».

Зведений розрахунок одиничних показників цільового показника «Цикл вирощування курей-бройлерів на м'ясо» (E_{cg}) досліджуваних підприємств птахівництва представлено у табл. 3.4:

Таблиця 3.4

Розрахунок коефіцієнтів вагомості одиничних показників цільового показника «Цикл вирощування курей-бройлерів на м'ясо» досліджуваних підприємств птахівництва

Одиничні показники	Досліджувані підприємства птахівництва			
	ПрАТ «Володимир-Волинська птахофабрика»	ПрАТ «Птахокомплекс «Бершадський»	ПрАТ «Оріль-Лідер»	ТОВ «ПК Дніпровський»
Збереженість поголів'я курчат до 42-добового віку, % (P_c)	0,21	0,18	0,19	0,20
Жива маса курчат у віці 42 доби, г (L_w)	0,18	0,22	0,22	0,20
Середньодобовий приріст до досягнення 42 доби, г (A_i)	0,17	0,15	0,16	0,21
Втрати при транспортуванні*, % (T_1)	0,23	0,22	0,21	0,17
Забійний вихід, % (S_1)	0,21	0,23	0,22	0,22

Джерело: складено авторкою за даними розрахунків додатку К

За даними розрахунків, представлених у додатку К при розрахунку одиничних показників цільового показника «Цикл вирощування курей-бройлерів на м'ясо» коефіцієнт варіації для усіх досліджуваних підприємств змінюється у межах норми та знаходиться на рівні «погодженість висока».

За результатами експертних оцінок рекомендується наступна залежність цільового показника «Цикл вирощування курей-бройлерів на м'ясо» (E_{cg}), яку можна трансформувати у математичну модель (формула 3.3).

$$\begin{bmatrix} E_{cg}^1 = 0,21P_c + 0,18L_w + 0,17A_i + 0,23T_l + 0,21S_l \\ E_{cg}^2 = 0,18P_c + 0,22L_w + 0,15A_i + 0,22T_l + 0,23S_l \\ E_{cg}^3 = 0,19P_c + 0,22L_w + 0,16A_i + 0,21T_l + 0,22S_l \\ E_{cg}^4 = 0,20P_c + 0,20L_w + 0,21A_i + 0,17T_l + 0,22S_l \end{bmatrix}, \quad (3.3)$$

Зведений розрахунок одиничних показників цільового показника «Використання матеріальних ресурсів у бройлерному господарстві» (E_{mc}) досліджуваних підприємств птахівництва представлено у табл. 3.5:

Таблиця 3.5

Розрахунок коефіцієнтів вагомості одиничних показників цільового показника «Використання матеріальних ресурсів у бройлерному господарстві» досліджуваних підприємств птахівництва

Одиничні показники	Досліджувані підприємства птахівництва			
	ПрАТ «Володимир-Волинська птахофабрика»	ПрАТ «Птахокомбінат «Бершадський»	ПрАТ «Оріль-Лідер»	ТОВ «ПК «Дніпровський»
Витрати на опалення*, м ³ /кг (C_h)	0,25	0,24	0,26	0,25
Витрати на електроенергію*, кВт/кг (C_e)	0,25	0,24	0,24	0,25
Витрати на корма*, кг/гол (C_f)	0,25	0,27	0,26	0,26
Витрати на воду*, л/гол (C_w)	0,25	0,25	0,23	0,23

Джерело: складено авторкою за даними розрахунків додатку К

За даними розрахунків, представлених у додатку К при визначенні одиничних показників цільового показника «Використання матеріальних ресурсів у бройлерному господарстві» коефіцієнт варіації для усіх досліджуваних підприємств змінюється у межах норми та знаходиться на рівні «погодженість висока».

За результатами експертних оцінок рекомендується наступну залежність цільового показника «Використання матеріальних ресурсів у бройлерному господарстві» (E_{mc}), яку можна трансформувати у математичну модель (формула 3.4).

$$\left[\begin{array}{l} E_{mc}^1 = 0,25C_h + 0,25C_e + 0,25C_f + 0,25C_w \\ E_{mc}^2 = 0,24C_h + 0,24C_e + 0,27C_f + 0,25C_w \\ E_{mc}^3 = 0,26C_h + 0,24C_e + 0,26C_f + 0,23C_w \\ E_{mc}^4 = 0,25C_h + 0,25C_e + 0,26C_f + 0,23C_w \end{array} \right], \quad (3.4)$$

Наступним етапом визначення рівня ефективності управління витратами бройлерного господарства підприємств птахівництва є розрахунок нормалізованих цільових показників. Нормалізовані зважені оцінки, що отримані за кожним із критеріїв, представляють собою оцінку результатів, досягнутих досліджуваними підприємствами птахівництва у відповідному напрямку, де для визначення використана десятибальна шкала відповідно до методичних рекомендацій, які представлено у додатку І. Дані для розрахунку нормалізованих групових показників частково надано досліджуваними підприємствами птахівництва.

У табл. 3.6 представлено розрахунок нормалізованих цільових показників інтегрального показника ефективності управління витратами бройлерного господарства на етапі вирощування м'яса курей-бройлерів на досліджуваних підприємствах птахівництва.

Таблиця 3.6

Зведені дані розрахунку нормалізованих показників інтегрального показника ефективності управління витратами
бройлерного господарства

Цільові та одиничні показники інтегрального показника ефективності управління витратами	Мінімальне значення	Максимальне значення	Фактичне значення				Нормалізована оцінка				Вага				Цільовий та одиничні показники (нормалізована зважена оцінка)			
			ПрАТ «Володимир-Волинська птахофабрика»	ПрАТ «Птахокомбінат «Бершадський»	ПрАТ «Оріль-Лідер»	ТОВ «ПК «Дніпровський»	ПрАТ «Володимир-Волинська птахофабрика»	ПрАТ «Птахокомбінат «Бершадський»	ПрАТ «Оріль-Лідер»	ТОВ «ПК «Дніпровський»	ПрАТ «Володимир-Волинська птахофабрика»	ПрАТ «Птахокомбінат «Бершадський»	ПрАТ «Оріль-Лідер»	ТОВ «ПК «Дніпровський»	ПрАТ «Володимир-Волинська птахофабрика»	ПрАТ «Птахокомбінат «Бершадський»	ПрАТ «Оріль-Лідер»	ТОВ «ПК «Дніпровський»
Цільовий показник «Технологічні умови вирощування курей-бройлерів на м'ясо» (E_{ts})															6,54	4,95	8,07	7,05
Щільність посадки курей-бройлерів, голів на m^2 (D_l)	15	25	25	27	23	24	10,00	12	8,0	9,0	0,15	0,15	0,14	0,14	1,50	1,80	1,12	1,26
Рівень звукового тиску у приміщенні, децибел* (L_{sp})	65	90	72	68	80	78	2,80	1,2	6,0	5,2	0,14	0,12	0,13	0,13	0,39	0,14	0,78	0,68
Рівень освітлення для курчат віком 15 і більше днів у денний час, лк (L_i)	10	25	23	20	25	24	8,67	6,67	10,0	9,33	0,15	0,15	0,16	0,16	1,30	1,0	1,60	1,49
Термін вирощування*, днів (T_c)	35	45	43	40	42	42	8,0	5,0	7,0	7,0	0,14	0,14	0,15	0,15	1,12	0,7	1,05	1,05
Температурний режим у приміщенні для курчат старше 7 днів, C° (T_m)	15	20	18	16	20	18	6,0	2,0	10,0	6,0	0,16	0,17	0,16	0,16	0,96	0,34	1,60	0,96
Відносна вологість повітря для курчат	60	75	65	62	70	67	3,33	1,33	6,67	4,67	0,13	0,14	0,12	0,12	0,43	0,19	0,80	0,56

старше 7 днів,% (H _a)																		
Відповідність стану мікроклімату у приміщенні нормативам, бали (M _s)	0	10	7	6	8	7,5	7,0	6,0	8,0	7,5	0,12	0,13	0,14	0,14	0,84	0,78	1,12	1,05
Цільовий показник «Цикл вирощування курей-бройлерів на м'ясо» (E_{cg})															6,28	4,06	6,63	5,09
Збереженість поголів'я курчат до 42-добового віку, % (P _c)	80	97,5	93	85	92	90	7,43	2,86	6,86	5,71	0,21	0,18	0,21	0,21	1,56	0,51	1,44	1,2
Жива маса курчат у віці 42 доби, г (L _w)	1500	2900	2250	2150	2300	2200	5,36	4,64	5,71	5,0	0,18	0,22	0,22	0,22	0,96	1,02	1,26	1,1
Середньодобовий приріст до досягнення 42 доби, г (A _i)	40	55	50	46	50	50	6,67	4,0	6,67	6,67	0,17	0,15	0,16	0,16	1,13	0,60	1,07	1,07
Втрати при транспортуванні*,% (T _i)	10	25	18	20	20	15	5,33	6,67	6,67	3,33	0,23	0,22	0,21	0,21	1,23	1,47	1,40	0,7
Забійний вихід,% (S _i)	65	80	75	68	75	72	6,67	2,0	6,67	4,67	0,21	0,23	0,22	0,22	1,40	0,46	1,46	1,02
Цільовий показник «Використання матеріальних ресурсів у бройлерному господарстві», (E_{mc})															5,97	7,19	4,73	5,89
Витрати на опалення*, м ³ /кг (C _h)	0,25	0,65	0,58	0,61	0,55	0,52	8,25	9,0	7,50	6,75	0,25	0,24	0,26	0,26	2,06	2,16	1,95	1,76
Витрати на електроенергію*, кВт/кг (C _e)	0,185	0,270	0,24	0,26	0,21	0,24	6,47	8,82	2,94	6,47	0,25	0,24	0,24	0,24	1,62	2,12	0,71	1,55
Витрати на корма*, кг/гол (C _f)	1,4	1,8	1,7	1,8	1,6	1,65	7,5	10,0	5,0	6,25	0,25	0,27	0,26	0,26	1,87	2,7	1,30	1,62
Витрати на воду*, л/гол (C _w)	0,20	0,32	0,22	0,21	0,24	0,25	1,67	0,83	3,33	4,17	0,25	0,25	0,23	0,23	0,42	0,21	0,77	0,96

Джерело: розраховано авторкою

Дані представлених розрахунків у табл. 3.6 свідчать наступну інформацію щодо ефективності управління витратами бройлерного господарства з урахуванням технологічних умов вирощування для досліджуваних підприємств птахівництва, що займається вирощуванням курей-бройлерів на м'ясо:

1. ПрАТ «Володимир-Волинська птахофабрика» - найнижче значення отримав цільовий показник «Використання матеріальних ресурсів у бройлерному господарстві» (5,97 бали), це говорить про те, що підприємство постійно працює над системою економії матеріальних витрат, зокрема над альтернативними джерелами опалення. Цільові показники «Технологічні умови вирощування курей-бройлерів на м'ясо» (6,54 бали) та «Цикл вирощування курей-бройлерів на м'ясо» (6,28 бали) знаходяться на приблизно однаковому рівні. Щодо цільового показника «Технологічні умови вирощування курей-бройлерів на м'ясо» для покращення ситуації необхідно звернути увагу на нормалізовану оцінку одиничних показників - рівень звукового тиску у приміщенні (2,8 бали) та відносна вологість повітря для курчат старше 7 діб (3,33 бали). Одиничні показники цільового показника «Цикл вирощування курей-бройлерів на м'ясо» знаходяться на середньому рівні та на момент оцінки не потребують детального перегляду.

2. ПрАТ «Птахокомбінат «Бершадський» - найнижче значення отримав показник «Цикл вирощування курей-бройлерів на м'ясо» (4,06 бали), необхідно звернути увагу на одиничні показники, які отримали найнижчий бал - це збереженість поголів'я курчат до 42-добового віку (2,86 бали) і забійний вихід (2,0 бали); найвище значення має цільовий показник «Використання матеріальних ресурсів у бройлерному господарстві» (7,19 бали), тому у підприємства є потреба в економії виробничих витрат, зокрема корму (10,0 бали), витрат на опалення (9,0 бали); за цільовим показником «Технологічні умови вирощування курей-бройлерів на м'ясо» (4,95 бали) існує потреба звернути увагу на показники рівень звукового тиску у приміщенні (1,2 бали), температурний режим у приміщенні для курчат, які старше 7 днів (2,0), відносна вологість повітря для курчат старше 7 днів (1,33).

3. ПрАТ «Оріль-Лідер» - найнижчу оцінку отримав груповий показник «Використання матеріальних ресурсів у бройлерному господарстві» (4,73 бали), підприємство приділяє значний рівень уваги економії матеріальних ресурсів, альтернативним джерелом електроенергії частково використовуються система сонячної автономної станції. Найвище значення належить показнику «Технологічні умови вирощування курей-бройлерів на м'ясо» (8,07 бали), досить низький результат отримали одиничні показники рівень звукового тиску (6 балів) та відносна вологість повітря для курчат старше 7 днів (6,67 балів), а достатньо високий рівень (10,0 балів) отримали одиничні показники: освітлення для курчат віком 15 і більше днів у денний час та температурний режим у приміщенні для курчат старше 7 днів (8,0 балів), відповідно щільність посадки курей-бройлерів та відповідність стану мікроклімату у приміщенні відповідає нормативам. Цільовий показник «Цикл вирощування курей-бройлерів на м'ясо» (6,63 бали) має рівень вище середнього, а одиничні показники даного цільового показника на момент оцінки не потребують додаткового перегляду.

4. ТОВ «ПК «Дніпровський» - найнижчу оцінку отримав цільовий показник «Цикл вирощування курей-бройлерів на м'ясо» (5,09 бали), але при цьому достатньо низькі результат отримано за показником «Втрати при транспортуванні» (3,33 бали), що говорить про необхідність скорочення таких втрат, можливо, за рахунок зміни умов транспортування. Найвищий рівень отримано за цільовим показником «Технологічні умови вирощування курей-бройлерів на м'ясо» (7,05 бали), при цьому низький результат отримано за показниками відносна вологість повітря для курчат старше 7 днів (4,67 бали) та рівень звукового тиску (5,2 бали). Рівень цільового показника «Використання матеріальних ресурсів у бройлерному господарстві» (5,89 бали) знаходяться на середньому рівні і на момент оцінки можна сказати, що підприємство досить багато приділяє уваги питанням пошуку шляхів економії матеріальних витрат.

Можна звернути увагу на те, що усі чотири досліджувані підприємства птахівництва мають низький бал за показником рівень звукового шуму та відносна вологість повітря для курчат старше 7 дні. Хоча саме відносна вологість

впливає на втрату тепла. Птиця втрачає 60% тепла внаслідок випаровування вологи з її дихальної системи, як у добових курчат, так і у батьківського стада бройлерів віком 50 тижнів [167]

Одним із найкращих способів контролювати комфортні умови росту курчат-бройлерів птахівничими підприємствами можна вважати показник щільність посадки. Не менш важливими для збереження тепла і підтримки комфортного температурного режиму є контроль за кількістю повітря, що рухається над курчатами-бройлерами у пташнику.

Залежність фактичного значення цільових та одиничних показників інтегрального показника ефективності управління витратами бройлерного господарства підприємств птахівництва від рівня нормативного значення та тенденцій в оцінці наведено у табл. 3.7.

Таблиця 3.7

Тенденція в оцінці цільових та одиничних показників ефективності управління витратами бройлерного господарства досліджуваних підприємств птахівництва

Показники ефективності управління витратами	ПрАТ «Володимир-Волинська птахофабрика»		ПрАТ «Птахокомбінат «Бершадський»		ПрАТ «Оріль-Лідер»		ТОВ «ПК «Дніпровський»	
	фактичне значення	тенденція в оцінці	фактичне значення	тенденція в оцінці	фактичне значення	тенденція в оцінці	фактичне значення	тенденція в оцінці
Цільовий показник «Технологічні умови вирощування курей-бройлерів на м'ясо»								
D_l	25	↕	27	↓	23	↑	24	↕
L_{sp}	72	↓	68	↕	80	↓	78	↓
L_i	23	↕	20	↑	25	↕	24	↕
T_c	43	↕	40	↕	42	↕	42	↕
T_m	18	↕	16	↕	20	↕	18	↕
H_a	65	↕	62	↕	70	↕	67	↕
M_s	7	↕	6	↕	8	↕	7,5	↕
Цільовий показник «Цикл вирощування курей-бройлерів на м'ясо»								
P_c	93	↑	85	↑	92	↑	90	↑
L_w	2250	↑	2150	↑	2300	↑	2200	↑
A_i	50	↑	46	↑	50	↑	50	↑
T_1	18	↓	20	↓	20	↓	15	↓
S_1	75	↑	68	↑	75	↑	72	↑

Продовження табл. 3.7

Цільовий показник «Використання матеріальних ресурсів у бройлерному господарстві»								
C_h	0,58	↓	0,61	↓	0,55	↓	0,52	↓
C_e	0,24	↓	0,26	↓	0,21	↓	0,24	↓
C_f	1,7	↓	1,8	↓	1,6	↕	1,65	↕
C_w	0,22	↕	0,21	↕	0,24	↓	0,25	↓

Примітка: ↕ - відповідає встановленим нормам; ↑ - потребує перегляду у напрямку збільшення; ↓ - потребує перегляду у напрямку зменшення.

Джерело: авторська розробка за даними табл. 3.1 та табл. 3.6

Як результат, розрахунок інтегрального показника ефективності управління витратами бройлерного господарства досліджуваних підприємств птахівництва, враховуючи отримані бальні оцінки за цільовими показниками та коефіцієнтами має наступний вигляд (формула 3.5):

$$\left[\begin{array}{l} E_{cms}^1 = 0,38 \cdot 6,54 + 0,32 \cdot 6,28 + 0,30 \cdot 5,97 = 6,290 \approx 6,3 \\ E_{cms}^2 = 0,38 \cdot 4,95 + 0,32 \cdot 4,06 + 0,30 \cdot 7,19 = 5,337 \approx 5,4 \\ E_{cms}^3 = 0,38 \cdot 8,07 + 0,32 \cdot 6,63 + 0,30 \cdot 4,72 = 6,605 \approx 6,6 \\ E_{cms}^4 = 0,38 \cdot 7,05 + 0,32 \cdot 5,09 + 0,30 \cdot 5,89 = 6,076 \approx 6,1 \end{array} \right], \quad (3.5)$$

Вищезазначені розрахунки інтегрального показника ефективності управління витратами бройлерного господарства досліджуваних підприємств птахівництва порівнюємо з максимально можливою (10 балів) та встановимо його рівень ефективності, який свідчить, що отримана оцінка для трьох досліджуваних підприємств птахівництва (ПрАТ «Володимир-Волинська птахофабрика», ПрАТ «Оріль-Лідер», ТОВ «ПК «Дніпровський») належать до категорії від 6 до 8 балів. Тому рівень ефективності управління витратами бройлерних господарств для таких підприємств можна визначити, як вище середнього. Для ПрАТ «Птахокомбінат «Бершадський» належить до категорії від 4 до 6 балів, що свідчить про рівень ефективності управління витратами як середній (рис. 3.2):

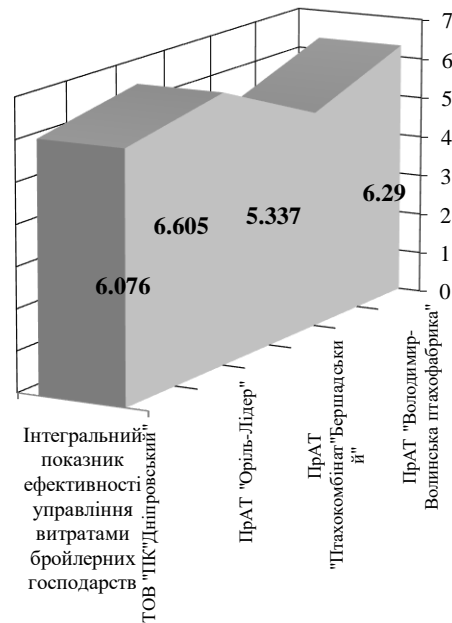

Рис. 3.2. Інтегральні показники ефективності управління виробничими витратами досліджуваних підприємств птахівництва

Джерело: побудовано авторкою за даними розрахунків

Таким чином, отримані результати, як за одиничними, так і за цільовими показниками ефективності управління витратами свідчать про те, що всі зусилля підприємств птахівництва направлені на поступове зниження витрат. Попередні результати опитування працівників досліджуваних підприємств птахівництва, за яким прогнозувалася оцінка рівня ефективності управління витратами відповідає рівням середній та вище середнього. Але такий отриманий результат не відповідає очікуваному, і тому експерти можуть внести пропозиції щодо шляхів підвищення ефективності управління витратами на підприємстві.

Для продукції підприємств птахівництва важливе значення має співвідношення «ціна-якість». Певним чином саме зменшення витрат не має впливати на умови якості продукції птахівництва. Запропонований методичний підхід управління витратами бройлерного господарства підприємств птахівництва з урахування технологічних умов циклу вирощування надасть можливість не тільки зменшити витрати за рахунок перегляду умов транспортування та збереженості поголів'я птиці, але і циклічно управляти якістю продукції через

дотримання нормативів та стандартів якості у вирощуванні птиці. Як додатковий ресурс до концепції TQM запропонований методичний підхід також націлений на зменшення витрат, підвищення якості та зростанню прибутку підприємств птахівництва.

Місце запропонованої методики управління витратами бройлерного господарства підприємств птахівництва серед положень концепції TQM:

1. Фокус, що націлений на якість продукції, споживчі параметри продукції птахівництва та кінцевого споживача.

2. Зацікавлення та орієнтація максимальної кількості співробітників на загальний результат підприємства птахівництва через максимально можливе залучення до процесу управління витратами шляхом делегування частини відповідальності на працівників виробничо-технологічних підрозділів з вирощування птиці (нижчого рівня управління).

3. Орієнтація на використання процесного підходу управління витратами бройлерного господарства підприємств птахівництва. В основу такого підходу покладено показники ефективності та характеристика якості на кожному етапі певного процесу.

Таким чином, впровадження запропонованої методики управління витратами бройлерного господарства підприємств птахівництва є одним із напрямів покращення роботи таких підприємств. Основною метою якого є організація роботи щодо управління витратами підприємств птахівництва від найнижчого рівня до найвищого.

3.2. Проектування управлінських рішень з урахуванням впливу системи розподілу продукції підприємств птахівництва на формування логістичних витрат

Система розподілу для підприємств птахівництва має бути побудована таким чином, щоб забезпечити ефективність реалізації продукції та ефективність товарообороту продукції. Ефективність товарообороту продукції певним чином

реалізується саме через підсистему збуту логістичної системи підприємств птахівництва.

Тоді, як модель логістичної системи підприємства побудована таким чином, що проходить постійна залежність між усіма видами потоків логістичної системи (матеріальні, інформаційні, фінансові та сервісні потоки) так, щоб задовольнити потреби споживача, з одного боку та отримати максимальний прибуток, як підтвердження ефективного результату діяльності підприємства - з іншого.

Ефективність логістичної системи для підприємств птахівництва полягає у безперервній тісній взаємодії усіх складових логістичної системи, налагоджених логістичних зв'язках та послідовного впливу на логістичні потоки. Для розвитку підприємств птахівництва та враховуючи особливості їх діяльності потребує удосконалення певна системи оцінки кращого посередника для реалізації курячого м'яса у процесі формування логістичних зв'язків, що у свою чергу допоможе зменшити витрати на даному етапі. Підприємство для прийняття рішення стосовно вибору посередника проходить певний алгоритм дій, відповідаючи на питання, відповідь на які дозволяє більш конкретно сформулювати вимоги та очікування від співпраці з майбутнім посередником. На етапі теперішніх постійних динамічних змін постає необхідність оцінки ефективності співпраці з посередником та обґрунтування вибору такого посередника перед початком співпраці з ним, враховуючи певні критерії його діяльності.

Окреме місце у логістичній системі належить логістичним зв'язкам, які вибирає підприємство. У практичній діяльності підприємств птахівництва існує три види зв'язків у логістичній системі підприємства (прямі зв'язки, ешеловані зв'язки, гнучкі зв'язки) [64], [66]. Тому більшість великих підприємств підтримують гнучкі зв'язки у логістичній системі підприємства, коли реалізація здійснюється як за участю посередника, так і без нього. Окремо існує думка, що все ж таки на сьогодні на ринку незалежно від каналу збуту керують посередники, і логістичні зв'язки у цьому випадку наближені до ешалонних. Посередники диктують правила, які є вигідними для виробника.

Необхідно врахувати те, що оптимальними критеріями оцінки та вибору посередника як підприємством, так і споживачем продукції є: різниця в технології і потужність, конкурентна і демографічна ситуація, термін та надійність поставки, точність виконання замовлення, доступність інформації, брак ушкоджень, процедура налагодження ділових відносин, обслуговування, прибутковість і кредитоспроможність, ступінь їх відповідності вимогам споживачів (асортимент продукції, цінова політика, розмір знижок), керованість, тобто можливість подальшого контролю за рухом товарів і цінами, перспективність каналів із точки зору довгострокової співпраці (у тому числі обсяг і зростання продажу), репутації посередника, охоплення ринку та близькість торгової мережі до споживача, кваліфікація торгового персоналу посередника, система стимулювання збуту, охоплення ринку магазинами роздрібною мережі, умови оплати, участь у програмах просування товару [120], [136], [204].

Тому при виборі посередників першочерговим мотивом, який впливає на вибір є специфіка продукції, і як наслідок, характеристикою потенційних споживачів. При реалізації своєї продукції підприємство птахівництва повинно мати певну налагоджену систему вибору та співпраці із логістичним посередником, яка буде враховувати саме якісні властивості продукції, яка реалізується.

Критерії вибору логістичного посередника при реалізації курячого м'яса згруповано відповідно до певного алгоритму дій, який проходить птахівниче підприємство на етапі прийняття рішення стосовно вибору даного посередника, відповідаючи на питання, відповідь на яке дозволяє більш точно сформулювати вимоги та очікування від співпраці саме з цим логістичним посередником. При цьому прояв підприємницької логістики зазвичай має дуалістичний характер. Бо з одного боку вона обґрунтовує раціоналістичні підходи до управління різними сферами бізнесу, а з іншого – виконує забезпечувальну місію щодо основних бізнес-процесів компанії та є одним із ключових об'єктів управлінської діяльності. Зокрема, раціоналістична логістика опрацьовує наукові принципи, формальні моделі і методи обґрунтування рішень та раціональної організації

господарської діяльності у певній сфері економіки [236]. Загальна схема руху курячого м'яса від підприємств птахівництва (виробника) до кінцевого споживача представлена на рис. 3.3.

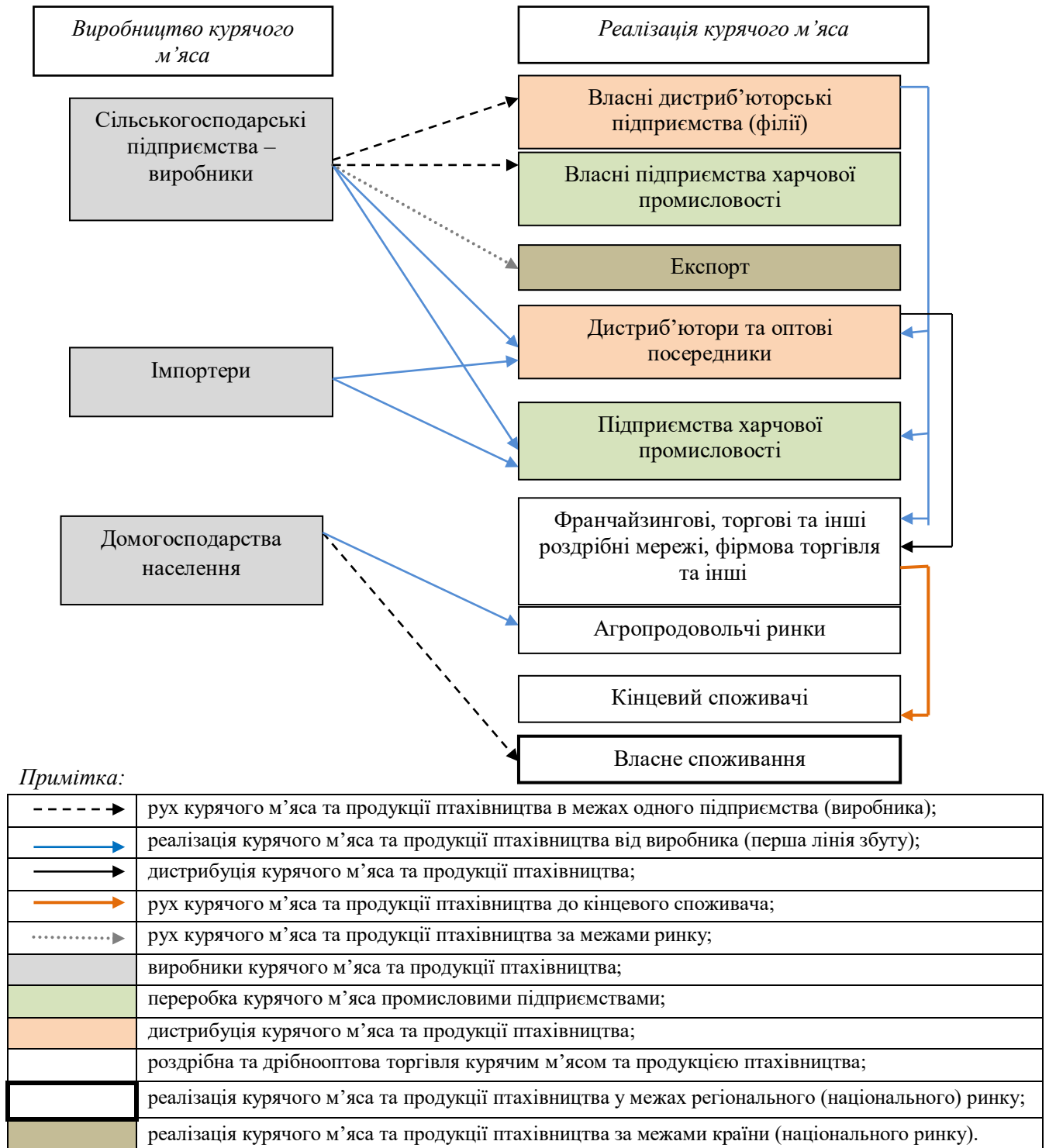

Рис. 3.3. Організація процесу руху курячого м'яса та продукції птахівництва від виробника до споживача

Джерело: побудовано авторкою

Тобто, кінцевий споживач отримує товари через такі канали реалізації, як франчайзингові, торгові та інші роздрібні мережі, а також фірмову торгівлю. Більша частина підприємств птахівництва країн Європи реалізує вирощене куряче м'ясо як прямими поставками, так і через змішані канали дистрибуції. Отже, реалізація курячого м'яса контрагентам може здійснюватися за такими основними каналами збуту: переробні підприємства (пов'язані та не пов'язані відносинами контролю); торговельні мережі корпоративного типу; франчайзингові мережі (фірмова, брендова партнерська роздрібна торгівля); інші роздрібні точки продажу (традиційна торгівля) [54].

Для реалізації курячого м'яса, що є одним із основних продуктів харчування, який потребує особливих умов транспортування і зберігання важливим є вибір посередника для реалізації. У 2020 році видання Forbes Ukraine опублікувало рейтинг ста найбільших українських фірм за розміром виручки. У цьому рейтингу є 15 компаній сфери роздрібної торгівлі, електронної комерції і ресторанного ритейлеру [172]. Тому сьогодні для будь-якого підприємства птахівництва оптимальним та ефективним для реалізації своєї продукції є саме супермаркети. Рейтинг супермаркетів, що реалізують продукти харчування, які отримали найбільшу виручку у 2020 році представлено на рис. 3.4.

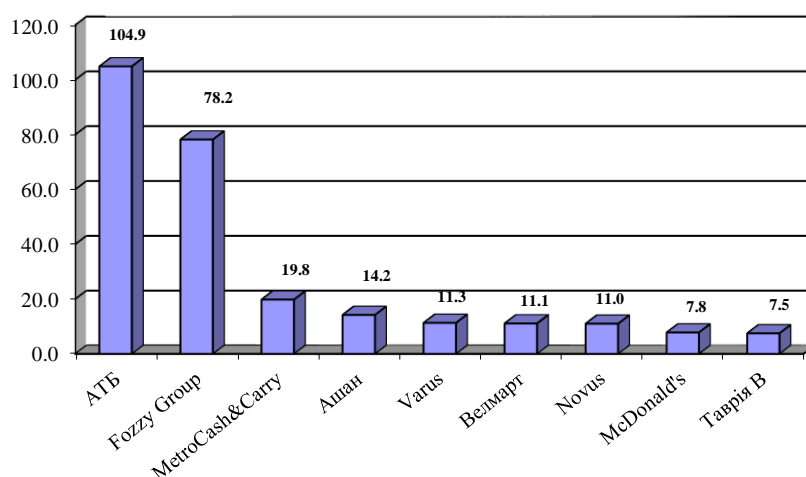

Рис. 3.4. Рейтинг супермаркетів за виручкою від реалізації у 2020 році, тис. грн.

Джерело: побудовано автором на основі даних [172]

Дослідницька компанія GT Partners Ukraine проаналізувала та узагальнила власні дослідження найпопулярніших продуктових операторів за кількістю діючих магазинів. Представлений компаніями аналіз показав скільки магазинів було відкрито за рік і у яких містах України, якими є найбільш популярні формати діючих магазинів, що пропонують продуктові ритейлери для завоювання регіонального та національного ринку [172].

При виборі логістичного посередника певною мірою споживачі керуються деякими мотивами, що в першу чергу обумовлені специфікою самої продукції, та як наслідок, характеристикою того ж потенційного споживача. Тому для прийняття рішення стосовно вибору посередника відбувається певний алгоритм дій, який дає відповідь на питання, що дозволяє більш конкретно сформулювати вимоги та очікування від співпраці з посередником при реалізації продукції, у тому числі і підприємств птахівництва. Послідовність вибору та критерії (вимоги) до логістичних посередників при реалізації курячого м'яса підприємствами птахівництва представлено нижче у табл. 3.8.

Таблиця 3.8

Послідовність вибору та критерії (вимоги) до логістичних посередників при реалізації курячого м'яса підприємствами птахівництва

Етап	Загальна характеристика етапу	Дії при реалізації етапу
Етап 1	Усвідомлення потреби у формуванні каналу розподілу підприємств птахівництва	<ol style="list-style-type: none"> 1. Виробництво та виведення на ринок нового товару; 2. Освоєння нових цільових ринків чи регіонів; 3. Зміни в структурі маркетингового комплексу; 4. Створення нової фірми або її реорганізація; 5. Зміни в політиці посередників чинних каналів розподілу; 6. Зміни в структурі чинної системи посередницьких підприємств та організацій; 7. Зміни навколишнього бізнес-середовища; 8. Конфлікти між суб'єктами каналів розподілу і підприємством.
Етап 2	Вибір типу щільності розподілу товарів підприємств птахівництва	<ol style="list-style-type: none"> 1. Інтенсивний (товари розміщуються скрізь, де це можливо, як правило, масові товари повсякденного попиту); 2. Селективний (вибірковий) (товари розміщуються лише на кількох торговельних підприємствах у даному районі чи місті, причому одному з них можуть надаватись переваги чи пільги, так зване право «першої руки»); 3. Ексклюзивний (виключний) (товари розміщуються тільки на одному торговельному підприємстві в даному районі чи місті).

Продовження табл. 3.8

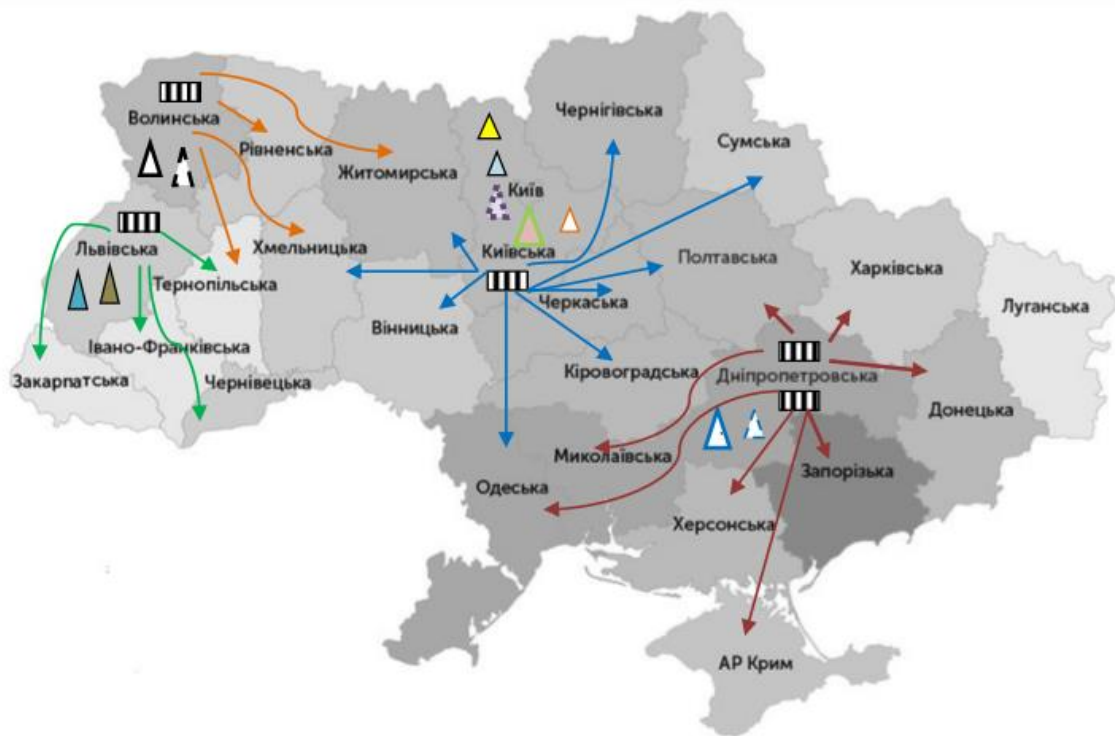
Етап 3	Вибір методу реалізації товарів	<ol style="list-style-type: none"> 1. Екстенсивний збут (розміщення і реалізація товару на будь-яких підприємствах посередників, які готові і здатні цим займатись); 2. Вибірковий (селективний) збут (вибір обмеженого числа посередників); 3. Ексклюзивний (виключний) (товари розміщуються тільки на одному торговельному підприємстві в даному районі чи місті).
Етап 4	Вибір типу логістичного посередника для реалізації	<ol style="list-style-type: none"> 1. Гіпермаркет (канал реалізації площа якого становить не менше 10 тис. м², що відрізняється від супермаркету розширеним який становить від 40 до 150 тисяч позицій); 2. Супермаркет (канал реалізації з площею від 2 до 5 тис. м² та передбачає просторе приміщення, наявність під'їзних шляхів, зручне розташування магазинів, затишну атмосферу, гарний дизайн інтер'єру з асортиментом від 4 до 20 тисяч найменувань); 3. Магазин-склад (канал реалізації, зазвичай, оптові фірми, які можуть закуповувати великі партії товарів зі значними знижками у виробників або інших постачальників або які є дистриб'юторами тієї чи іншої продукції); 4. Дискаунтери (канал реалізації, що підлаштовується під потреби покупців, їх площа становить від 500 до 1,5 тис. м², асортимент товарів досить вузький, не передбачено ніякого дизайну внутрішнього приміщення, за винятком корпоративного оформлення мережі); 5. Канали реалізації формату «біля будинку» (мають зручне розташування, цінова політика магазину відповідає купівельної спроможності жителів району, де він знаходиться).

Джерело: складено авторкою

Представлений у табл. 3.8 послідовність та набір критеріїв при виборі посередника на етапі реалізації курячого м'яса має стати певним індикатором для налагодження ефективних зв'язків між посередником та птахівничим підприємством, що є виробником курячого м'яса. У свою чергу, саме ефективність таких зв'язків безпосередньо впливає на загальну ефективність функціонування підприємства.

Кожне з досліджуваних підприємства птахівництва має вигідне географічне положення для реалізації продукції власного виробництва. Для виробників продукції птахівництва Дніпропетровської області економічно вигідним є реалізація продукції у Південному регіоні (Одеська, Херсонська та Миколаївська області), який на сьогодні має найменші показники з виробництва продукції птахівництва. Також для області важливим є поставка продукції на території Донецької і Луганської областей. На рис. 3.5 запропоновано вигідні логістичні шляхи реалізації продукції підприємств птахівництва у залежності від

географічного розташування торгових магазинів найбільших продовольчих ритейлерів України у 2020 році та місця знаходження виробничих потужностей досліджуваних підприємств птахівництва.

Позначення на карті	Компанія	Мережа магазинів	Центральний офіс	Кількість торгових точок
	ТОВ «АТБ»	АТБ, АТБ express	Дніпро	1021
	Fozzy Group	Сільпо, Фора, Fozzy, Le Silpo, Thrash!, Favore	Київ	612
	VolWest Retail	Наш край, Наш край експрес, SPAR	Луцьк	281
	ТОВ «АРІТЕЙЛ»	КОЛО (Продукти коло дому)	Київ	221
	ТОВ ТПК «Львівхолод»	Рукавичка	Львів	179
	ТОВ «ЕКО»	ЕКО-маркет, Симпатик	Київ	144
	ТОВ «ОПТТОРГ-15», ТОВ НМСМ «Делві»	Делві	Київ	135
	ТОВ «ЛК Транс»	ЛотОК	Київ	103
	ТОВ «Омега»	Varus, Varus-маркет, Varus to go, Планета	Дніпро	94
	ПП «Мережа-Сервіс-Львів»	Близенько	Львів	90
	ТОВ «Клевер Сторс»	Сім23, Сім 23 to go	Луцьк	89

Примітка: географічне розташування досліджуваних підприємств птахівництва

Рис. 3.5. Логістичні шляхи реалізації продукції підприємств птахівництва у залежності від географічного розташування найбільших продовольчих ритейлерів України у 2020 році та досліджуваних підприємств птахівництва

Джерело: побудовано авторкою за даними [172]

Як бачимо, кожне з досліджуваних підприємств птахівництва має зручні логістичні шляхи для доставки продукції до точки реалізації та може забезпечити

окремі регіони продукцією власного виробництва. Для цього постає лише питання пошуку нових посередників для реалізації продукції птахівництва досліджуваними підприємствами.

Однією з ключових проблем формування ефективної логістичної системи підприємств птахівництва є налагодження логістичних зв'язків із збуту продукції та вибір такої методики оцінювання привабливості посередників, яка б, по-перше, дозволяла підібрати для співпраці підприємства, що пропонують вигідні умови для співпраці, по-друге, оцінити привабливість торгового підприємства «очима споживачів», на основі формування оптимальної комбінації різнопланових посередників, яка ефективно задовольнить потреби як виробників продукції, так і її споживачів.

Для підприємств птахівництва загальна стратегія вибору посередника передбачає оцінку ефективності співпраці з таким посередником на етапі формування логістичних зв'язків. У свою чергу, оцінка ефективності вибору посередника на етапі формування логістичних зв'язків передбачає певні стимули та вигоди або результат від співпраці. Певний набір стимулів та вигод формують систему індикаторів і критеріїв оцінки привабливості посередника через різні канали збуту при формуванні логістичних зв'язків. На основі визначеного набору системи індикаторів і критеріїв оцінки привабливості посередника проводиться оцінка ефективності логістичної підсистеми збуту, яка дає нам розуміння того, чи є вигідною співпраця з таким посередником та чи отримає підприємство птахівництва у майбутньому очікуваний результат.

Досягнення ефективності логістичної підсистеми збуту курячої продукції можливе через оцінку ефективності вибору посередника на етапі формування логістичних зв'язків підприємства птахівництва, що представлені як результати у відповідних показниках (рис. 3.6).

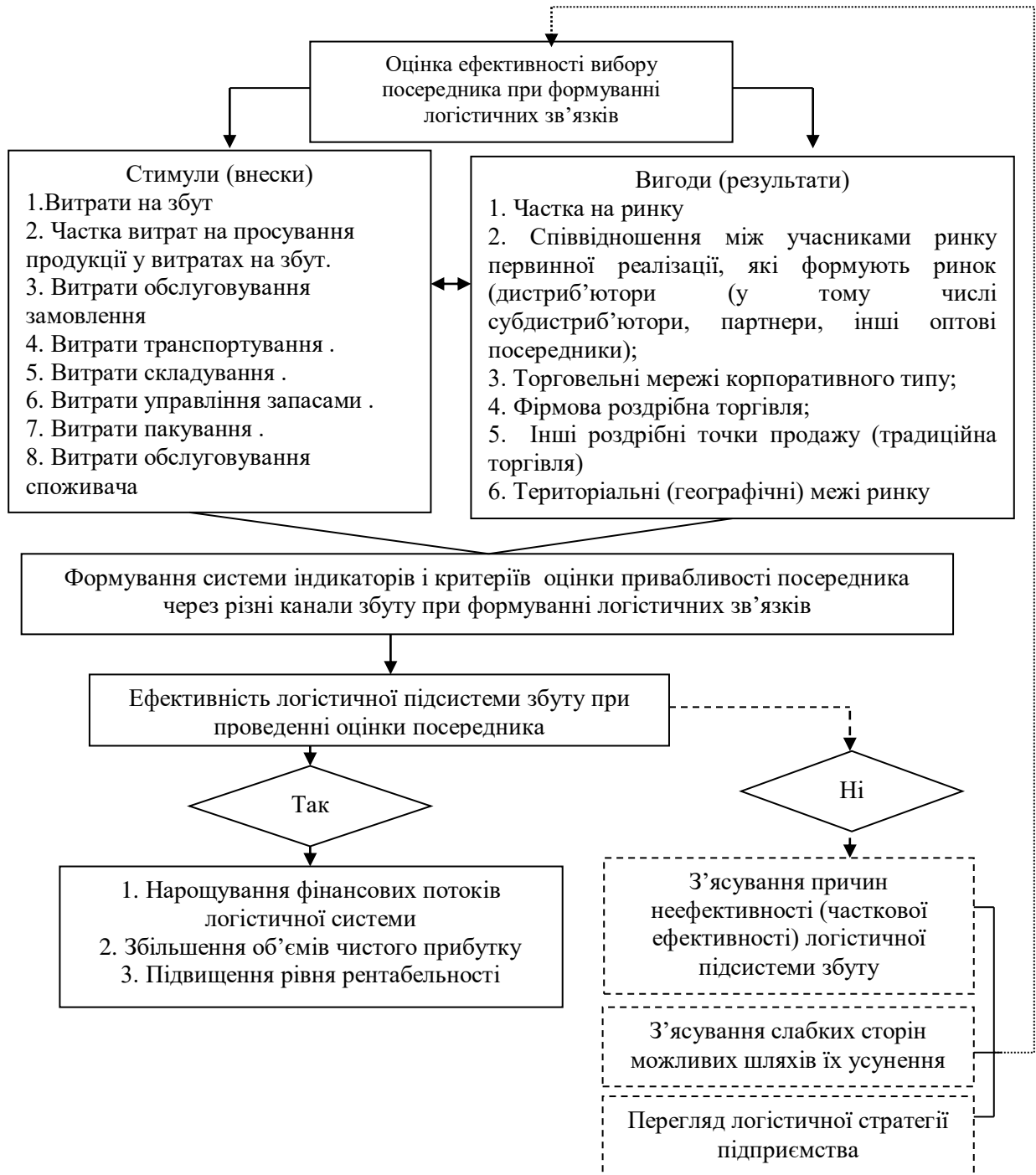

Рис. 3.6. Алгоритм оцінки ефективності вибору посередника при формуванні логістичних зв'язків підприємством птахівництва

Джерело: побудовано авторкою

Формування логістичної підсистеми збуту підприємства птахівництва на етапі формування логістичних зв'язків незалежно від каналу реалізації має значний вплив, як безпосередньо на ефективність реалізації продукції, так і загальну ефективність функціонування підприємства. Враховую умову того, що

сьогодні на ринку курячого м'яса майже 80% підприємств працюють через посередників, вибираючи для себе тип логістичних зв'язків – ешалонний. Тому визначення певного набору критеріїв для вибору посередника та групування їх на три індикатори оцінки дасть можливість підприємствам зменшити власні витрати, зокрема на логістичну діяльність, у тому числі витрати на збут підприємства, що є частиною операційних витрат підприємства (табл. 3.9).

Таблиця 3.9

Характеристика критеріїв вибору та індикаторів оцінки привабливості посередника при реалізації курячого м'яса підприємствами птахівництва через різні канали реалізації

Критерій вибору та індикатори оцінки посередника	Канали реалізації курячого м'яса		
	Великі торговельні мережі (супермаркети) (S_{cp}^1)	Франчайзингові мережі (фірмова торгівля, партнерська роздрібна торгівля) (S_{cp}^2)	Традиційна торговельна мережа (невеликі роздрібні магазини/торгові точки) (S_{cp}^3)
<i>Індикатори оцінки техніко-технологічної привабливості посередника ($I_{та}$)</i>			
Географічне охоплення (C_{gc})	Значне (як правило велика кількість торговельних точок, представлені у різних містах)	Незначне (як правило невелика кількість торговельних точок)	Значне (різноманітні невеликі торговельні точки є у різних районах міста, як правило добре охоплені «спальні» райони)
Площа торгової точки (C_{ar})	Від 300 до 3000м ²	Від 50 до 300м ²	До 50м ²
Трафік торгової точки (C_{st})	Велика прохідність	Незначна прохідність (навіть за умови вдалого розташування торгової точки)	Незначна прохідність (навіть за умови вдалого розташування торгової точки)
Забезпеченість транспортом (C_{tp})	Обслуговує транспорт підприємства - виробника	Обслуговує транспорт підприємства - виробника	Обслуговує транспорт підприємства – виробника але можливе поставка транспортом торговельного підприємства
Графік роботи (C_{ws})	8.00-20.00/7 або 7/24	8.00-20.00/7	8.00-20.00/7 або 7/24
<i>Індикатори оцінки економічної привабливості посередника (I_{ea})</i>			
Рівень націнки на товари постачальників (C_{ltm})	Рівень націнки залежить від політики позиціонування супермаркету	Рівень націнки встановлює підприємство - виробник	Середня (залежить від місця розташування торговельного підприємства, відповідає купівельній спроможності потенційних покупців)
Кількість акційних пропозицій (C_{po})	Висока	Висока	Майже відсутня
Умови оплати за поставку товару	Допускається залежно від умов договору	Без затримок	Оплата по факту поставки

(Cpd)	поставки до 2 тижнів відстрочки оплати)		
<i>Індикатори оцінки маркетингової привабливості посередника (I_{ma})</i>			
Можливість просування нових видів продукції (C _{pp})	На території торговельного підприємства є можливість для проведення акцій (дегустацій, розіграшів призів)	На території торговельного підприємства є можливість для проведення акцій (дегустацій, розіграшів призів)	На території магазину заходи з просування продукції не проводяться
Якість та розташування торговельного обладнання (C _{lt})	Висока, із зручним доступом до продукції	Висока, із зручним доступом до продукції	Середня, викладення товарів здійснюється на вітрині, до якої покупець не має доступу
Можливість «імпульсної» покупки (C _{ip})	Часто покупка не планується і є наслідком психологічного імпульсу	Залежить від акцій	Залежить від акцій
Атмосфера та естетичне оздоблення (C _{ad})	Середній рівень відповідності	Високий рівень відповідності	Рівень відповідності нижче середнього

Джерело: авторська розробка

Інформація представлена у табл. 3.9 свідчить, що для підприємств птахівництва зручним буде при узагальненні усіх критеріїв їх групування на три індикатори:

1. Індикатор оцінки техніко-технологічної привабливості посередника – географічне охоплення, площа торгової точки, трафік торгової точки, графік роботи;

2. Індикатор оцінки економічної привабливості посередника – рівень націнки на товари постачальників, кількість акційних пропозицій, умови оплати за доставку товару;

3. Індикатор оцінки маркетингової привабливості посередника – можливість просування нових видів продукції, якість та розташування торговельного обладнання, можливість «імпульсної» покупки, атмосфера та естетичне оздоблення.

При формуванні логістичних зв'язків для різних каналів реалізації критеріїв оцінки вибору посередника матимуть різну характеристику, яку треба враховувати при проведенні опитування.

Для обґрунтування критеріїв та індикаторів оцінки привабливості посередника при формуванні логістичних зв'язків необхідним є розрахунок вагомості індикаторів оцінки привабливості посередника при реалізації курячого м'яса підприємствами птахівництва через різні канали збуту. Вагомість індикаторів оцінки ефективності вибору посередника при формуванні логістичних зв'язків підприємствами птахівництва розраховано за використання методу експертних оцінок.

Для підприємств птахівництва, як виробника продукції, при виборі посередника основними критеріями є цінова політика торговельного підприємства (закупівельні ціни) та обсяг продукції, яке спроможне реалізувати торгове підприємство у даний період часу. Але ці критерії надають можливості для прийняття лише тактичних рішень.

Серед споживачів проведено експрес-опитування на предмет того, які з критеріїв, що входять до складу індикаторів є для них важливими при придбанні курячого м'яса. Експрес-опитування проводилося за формалізованою анкетною, у якій було представлено три індикатори оцінки привабливості посередника при реалізації курячого м'яса через різні канали збуту з повним описом критеріїв, які входять до кожного індикатору. Оскільки результати експрес-опитування повинні мати кількісне вираження, то анкета, як правило, не передбачає відкритих запитань.

У свою чергу, обсяг вибірки можна визначати по-різному та з урахуванням різних факторів. Але репрезентативність вибірки залежить не від загального обсягу вибірки, а від методу формування вибірки. Так, для визначення розміру вибірки при проведенні досліджень необхідно скористатися формулою (3.6). Для визначення обсягу вибірки зазвичай використовують статистичний аналіз [21, с.115]:

$$n = \frac{z^2 \cdot pq}{e^2}, \quad (3.6)$$

де, n - обсяг вибірки;

z – нормоване відхилення (визначають залежно від довірчої ймовірності отриманого результату);

p – визначення варіації для вибірки (відмінність значень ознак у різних одиниць даної сукупності);

$$q = 100 - p;$$

e – допустима похибка.

Довірчий інтервал – це діапазон із крайніми точкам, який відповідає певному відсотку певних відповідей на яесь питання із заданою надійністю. У маркетингових дослідженнях стандартним є довірчий інтервал, який становить 95 – 99%. Кожному із цих значень відповідає певне значення нормованого відхилення оцінки (t): $t = 1$ (для довірчої ймовірності 0,683), $t = 1,96$ (для довірчої ймовірності 0,95), $t = 2$ (для довірчої ймовірності 0,954), $t = 3$ (для довірчої ймовірності 0,999) [48].

Так, обсяг вибірки для проведення опитування складе 569 респондентів. Розрахунок обсягу вибірки для проведення експрес-опитування споживачів для визначення вагомості індикаторів оцінки привабливості посередника при формуванні логістичних зв'язків проведено з урахуванням наступних даних та за формулою (3.6): z – нормоване відхилення для нашого дослідження складе 2, для довірчої ймовірності 95,4%, кількість населення, яке в регіоні споживатиме куряче м'ясо (p) складе 65%, тоді $q = 35\%$, допустиму похибку (e) приймаємо за 4%.

$$n = \frac{2^2 \cdot 65 \cdot 35}{4^2} = 568.75 \approx 569 \text{ респондентів}$$

Для формалізації оцінок, які отримані від експертів використовують шкалу інтервалів. Використання шкали інтервалів дає можливість трансформації оцінки [7] Тому експертам запропоновано, врахувавши систему бальної оцінки посередників при реалізації продукції підприємствами птахівництва представлену у додатку Л, і розподілити індикатори оцінки привабливості посередника за рівнем важливості і впливу того чи іншого індикатору на покупку курячого м'яса через різні канали реалізації. Шкала формування оцінок (r) при експрес-опитуванні має наступний вигляд:

- 1 бал – індикатор не є важливим або має незначний вплив на рішення споживача («низький рівень» $r = 1$);
- 2 бали – індикатор на рівні середнього є важливим і впливає на рішення споживача («середній рівень» $r = 2$);
- 3 бали – індикатор є важливим і впливає на рішення споживача (рівень «високий рівень» $r = 3$).

Результати експрес-опитування споживачів щодо ступеню важливості індикаторів (індикатор оцінки техніко-технологічної привабливості посередника, індикатор оцінки економічної привабливості посередника, індикатор оцінки маркетингової привабливості посередника) оцінки ефективності співпраці з посередником при формуванні логістичних зв'язків підприємств птахівництва та результати розрахунку вагомості представлених індикаторів наведено у табл. 3.10.

Таблиця 3.10

Результати опитування споживачів та рівень вагомості індикаторів оцінки посередника при формуванні логістичних зв'язків підприємств птахівництва

Індикатори оцінки привабливості посередника (I_{aai})	Рівень “високий рівень” ($r_3=3$)		Рівень “середній рівень” ($r_2=2$)		Рівень “низький рівень” ($r_1=1$)		Загальна сума балів оцінки експертів	Кількість опитаних експертів	Середній бал відповідей	Вагомість індикатора оцінки привабливості
	Кількість споживач	Сума балів	Кількість споживач	Сума балів	Кількість споживач	Сума балів				
I_j	Ne_3	$I_j(Ss_3)$	Ne_2	$I_j(Ss_2)$	Ne_1	$I_j(Ss_1)$	$\sum_{i=1} I_j(Ss_i)$	$\sum_{i=1} I_j(Ne_i)$	\bar{SS}_{I_j}	W_j
Індикатори оцінки техніко-технологічної привабливості посередника (I_{ta})	56	168	76	152	53	53	373	185	2,016	0,318
Індикатори оцінки економічної привабливості посередника (I_{ea})	81	243	69	138	41	41	422	191	2,209	0,348
Індикатори оцінки маркетингової привабливості посередника (I_{ma})	68	204	80	160	45	45	409	193	2,119	0,334
Загальна сума балів оцінки							1204	569	6.345	1.0

Джерело: розраховано авторкою

Для визначення вагомості індикаторів оцінки посередника при формуванні логістичних зв'язків сформовано ряд формул. Кількість балів за кожним індикатором для окремого рівня ($I_j(Ss_i)$) визначається за формулою (3.7):

$$I_j(Ss_i) = Ne_i \cdot r_i, \quad (3.7)$$

де, Ne_i – кількість експертів (споживачів), які віддали перевагу j -му індикатору за i -м рівнем;

r_i – шкала оцінки i -го рівня.

Відповідно $\sum_{i=1} I_j(Ss_i)$ знаходимо за формулою (3.8):

$$\sum_{i=1} I_j(Ss_i) = I_j(Ss_1) + I_j(Ss_2) + I_j(Ss_3) \dots I_j(Ss_i),$$

$$(3.8)$$

де, $I_j(Ss_1) + I_j(Ss_2) + I_j(Ss_3) \dots I_j(Ss_i)$ – сума балів оцінки для j -го індикатора оцінки привабливості посередника для i -го рівня згідно шкали формування оцінок (r);

$\sum_{i=1} I_j(Ss_i)$ – загальна сума балів оцінки експертів за i -м індикатором з урахування усіх рівнів шкали r_i .

Для визначення рівня вагомості кожного окремого індикатора оцінки привабливості посередника (I_j) необхідно визначити загальну кількість опитаних експертів ($\sum_{i=1} I_j(Ne_i)$) та середній бал відповідей експертів (\overline{Ss}_{I_j}) відповідно до формул (3.9) та (3.10):

$$\sum_{i=1} I_j(Ne_i) = Ne_1 + Ne_2 + Ne_3 \dots Ne_i, \quad (3.9)$$

де, $\sum_{i=1} I_j(Ne_i)$ – загальна кількість експертів, яка віддала перевагу j -му індикатору оцінки привабливості посередника при формуванні логістичних зв'язків;

$Ne_1, Ne_2, Ne_3 \dots Ne_i$ – кількість експертів, які віддали перевагу j -му індикатору за r_i рівнем шкали оцінок.

$$\overline{Ss}_{I_j} = \frac{\sum_{i=1} I_j(Ss_i)}{\sum_{i=1} I_j(Ne_i)}, \quad (3.10)$$

де, \overline{Ss}_{I_j} - середній бал відповідей експертів за j -м індикатором оцінки привабливості посередника при формуванні логістичних зв'язків.

Вагомість окремого індикатора оцінки привабливості посередника при формуванні логістичних зв'язків (V_j) буде визначено наступним чином (3.11):

$$V_j = \frac{\overline{Ss}_{I_j}}{\sum \overline{Ss}_{I_i}}, \quad (3.11)$$

Відповідно середня загальна сума балів оцінки за трьома індикаторами оцінки привабливості посередника ($\sum_{i=1} \overline{Ss}_{I_j}$) необхідно розрахувати за формулою

(3.12):

$$\sum_{i=1} \overline{Ss}_{I_j} = \overline{Ss}_{I_{ta}} + \overline{Ss}_{I_{ea}} + \overline{Ss}_{I_{ma}}, \quad (3.12)$$

Розрахунок показників ($I_j(Ss_i)$), ($\sum_{i=1} I_j(Ne_i)$), (\overline{Ss}_{I_j}) та (V_j) згідно формул (3.7), (3.8), (3.9), (3.10) і даних табл. 3.10 для кожного окремого j -індикатора оцінки привабливості посередника при формуванні логістичних зв'язків матиме вигляд:

1) Індикатори оцінки техніко-технологічної привабливості посередника (I_{ta}):

$$I_{ta}(Ss_3) = 51 \cdot 3 = 168 \quad I_{ta}(Ss_2) = 76 \cdot 2 = 152 \quad I_{ta}(Ss_1) = 53 \cdot 1 = 53$$

$$\sum_{i=1} I_{ta}(Ss) = 53 + 152 + 168 = 373$$

$$\sum_{i=1} I_{ta}(Ne) = 51 + 76 + 53 = 185$$

$$I_{ta}(\overline{Ss}) = \frac{373}{185} = 2.016$$

2) Індикатори оцінки економічної привабливості посередника (I_{ea}):

$$I_{ea}(Ss_3) = 81 \cdot 3 = 243 \quad I_{ea}(Ss_2) = 69 \cdot 2 = 138 \quad I_{ea}(Ss_1) = 41 \cdot 1 = 41$$

$$\sum_{i=1} I_{ea}(Ss) = 41 + 138 + 243 = 422$$

$$\sum_{i=1} I_{ea}(Ne) = 41 + 69 + 81 = 191$$

$$I_{ea}(\overline{Ss}) = \frac{422}{191} = 2.209$$

3) Індикатори оцінки маркетингової привабливості посередника (I_{ma}):

$$I_{ma}(Ss_3) = 68 \cdot 3 = 204 \quad I_{ma}(Ss_2) = 80 \cdot 2 = 160 \quad I_{ma}(Ss_1) = 45 \cdot 1 = 45$$

$$\sum_{i=1} I_{ma}(Ss) = 45 + 160 + 204 = 409$$

$$\sum_{i=1} I_{ma}(Ne) = 45 + 21 + 68 = 193$$

$$I_{ea}(\bar{Ss}) = \frac{409}{193} = 2.119$$

Відповідно показник $\sum_{i=1} \bar{Ss}_{I_j} = 6.345$, що розраховано за формулою (3.12):

$$\sum_{i=1} \bar{Ss}_{I_j} = 2.016 + 2.209 + 2.119 = 6.345$$

Розрахунок вагомості окремих індикаторів оцінки привабливості посередника при формуванні логістичних зв'язків має наступний вигляд, при цьому $vI_j = 1$ (рис. 3.7):

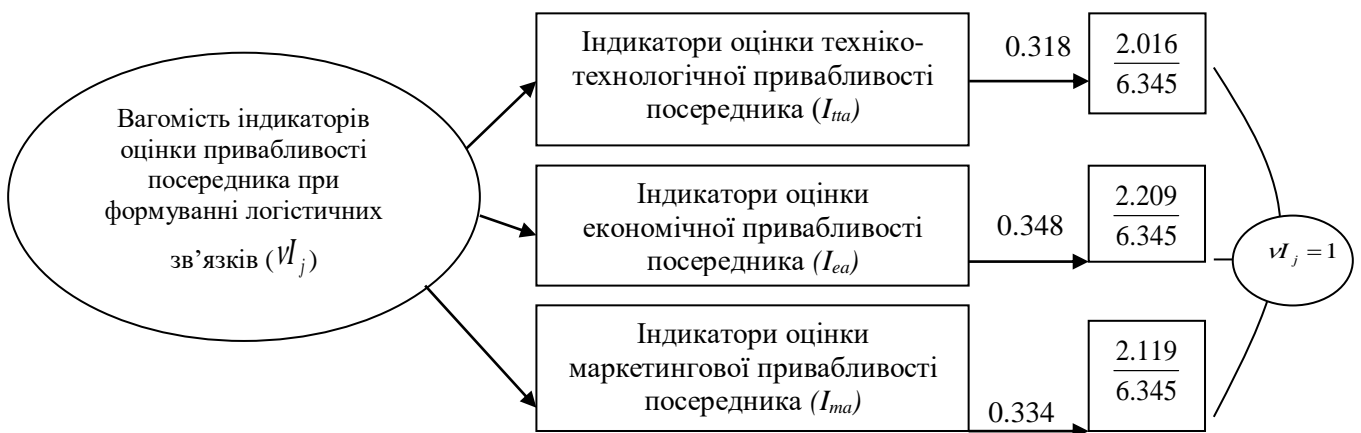

Рис. 3.7. Розрахунок вагомості індикаторів оцінки посередника при формування логістичних зв'язків підприємством птахівництва

Джерело: побудовано авторкою за даними розрахунків

Із наведеної інформації у табл. 3.10 щодо результатів опитування споживачів на предмет вибору індикатору оцінки ефективності співпраці з посередником при придбанні курячого м'яса та на рис. 3.7 розрахунок вагомості індикаторів оцінки посередників показав, що найважливішим для споживачів є індикатор оцінки економічної ефективності каналу збуту, а саме: рівень націнки на товар, кількість акційних пропозицій, умови оплати за товар – 422 бали з показником вагомості 0,348. Індикатор оцінки маркетингової привабливості

каналу збуту: можливість просування нового виду продукції, якість розташування торговельного обладнання, можливість імпульсної покупки, атмосфера та естетичне оформлення за рівнем важливості став другим за кількістю балів – 409 балів та показником вагомості 0,334. Відповідно індикатор оцінки техніко-технологічної оцінки привабливості каналу збуту: географічне охоплення, площа торгової точки, трафік торгової точки, забезпеченість транспортом, графік роботи є для споживачів менш важливим ніж два попередніх із загальною кількістю 373 балів та відповідним рівнем вагомості 0,318.

Існуючий зв'язок між значенням показника V_j та \overline{Ss}_{I_j} перевірено згідно розрахунку коефіцієнту кореляції. Коефіцієнт кореляції представляє собою кількісну міру тісноти лінійного зв'язку між змінними моделі, що визначається за формулою (3.13) [44]:

$$R = \frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{\sqrt{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2} \sqrt{\sum_{i=1}^n (y_i - \bar{y})^2}}, \quad (3.13)$$

На рис. 3.8 представлено кореляційно-регресійний аналіз залежності індикаторів оцінки ефективності вибору посередника на етапі формування логістичних зв'язків підприємством птахівництва.

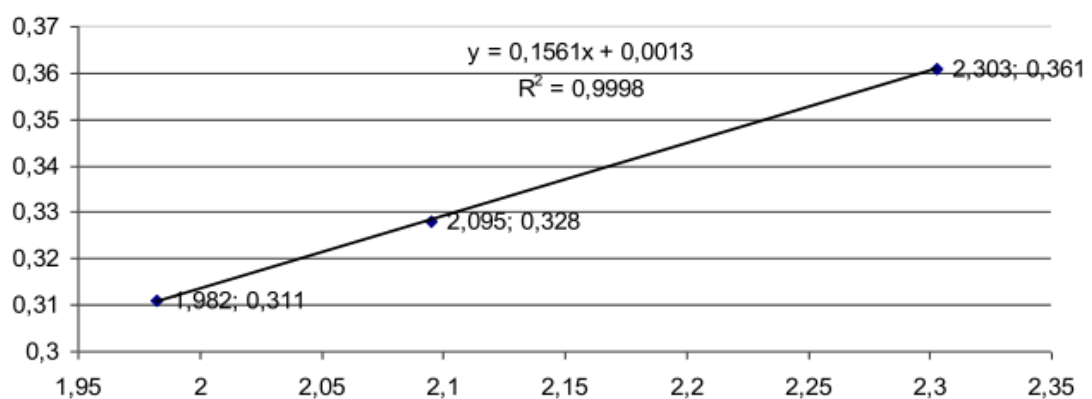

Рис. 3.8. Кореляційно-регресійний аналіз залежності індикаторів оцінки ефективності вибору посередника на етапі формування логістичних зв'язків

Джерело: побудовано авторкою

Вище представлений рис. 3.8, демонструє розрахунок коефіцієнта кореляції для $R(V_j; \overline{Ss}_{I_j})=0,9998$ та свідчить про прямий і дуже тісний кореляційний зв'язок. Розрахунок коефіцієнту детермінації $R^2 = 0.9998$, пояснює вагомих та систематичний вплив пояснюючої змінної (\overline{Ss}_{I_j}) на залежну (V_j). Тобто лінійні змінні середнього значення балів оцінки пояснюють 99,98% змін вагомості кожного окремого індикатора, чим і підтверджують можливість оцінки привабливості посередника при формуванні логістичних зв'язків через визначення коефіцієнтів вагомості з використанням експертного методу. Таке значення коефіцієнту говорить про можливість використання даного методичного підходу для оцінки привабливості вибору посередника на етапі формування логістичних зв'язків.

Не менш важливо і те, що для побудови збутової стратегії співпраці з посередниками, безумовно, необхідне розуміння поведінкових особливостей споживачів та мотивів здійснення купівлі продукції в певному місці. Наявність саме такої стратегії дозволить зменшити частину логістичних витрат та частково оптимізувати їх структуру.

Відповідно математична модель визначення ефективності каналу реалізації курячого м'яса для підприємств птахівництва матиме вигляд (формула 3.14):

$$E_{cs} = 0,318I_{tta} + 0,348I_{ea} + 0,334I_{ma}, \quad (3.14)$$

На основі розрахованих даних вагомості індикаторів потрібно встановити, яка із представлених каналів реалізації є надійним, найбільш оптимальним і зручним для підприємства птахівництва, незважаючи інколи на деякі не зовсім вигідні умови співпраці з даним каналом збуту.

Беручи за основу систему бальної оцінки посередників для реалізації продукції підприємствами птахівництва розрахуємо значення оцінки критеріїв вибору посередників та індикаторів оцінки реалізації курячого м'яса через запропоновані три канали збуту (додаток М).

Результати експертної оцінки дають можливість визначити ефективність запропонованих каналів реалізації для підприємств птахівництва, а саме:

1. Ефективність реалізації через великі торговельні мережі становитиме:

$$ES_{cp}^1 = 3,657 \cdot 0,318 + 1,601 \cdot 0,348 + 2,313 \cdot 0,334 = 7,571$$

2. Ефективність реалізації через франчайзингові мережі (фірмова торгівля, партнерська роздрібна торгівля) становитиме:

$$ES_{cp}^2 = 2,519 \cdot 0,318 + 2,088 \cdot 0,348 + 2,538 \cdot 0,334 = 7,145$$

3. Ефективність реалізації через традиційні торговельні мережі (невеликі роздрібні магазини/торгові точки) становитиме:

$$ES_{cp}^3 = 2,022 \cdot 0,318 + 2,250 \cdot 0,348 + 1,587 \cdot 0,334 = 5,859$$

Графічно результати розрахунків ефективності різних каналів реалізації продукції (курячого м'яса) для підприємств птахівництва представлено на рис. 3.9.

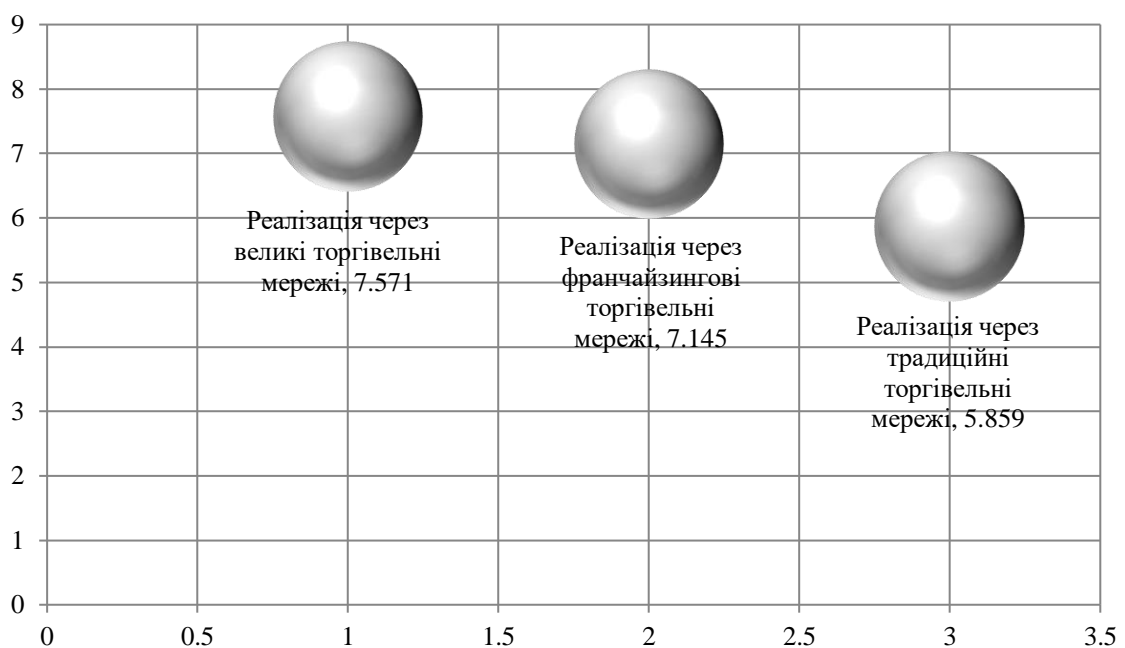

Рис. 3.9. Ефективність каналів реалізації курячого м'яса для підприємств птахівництва

Джерело: побудовано авторкою за даними розрахунків

Проведені розрахунки щодо ефективності каналу реалізації свідчать, що найбільш вигідним для підприємств птахівництва є реалізація курячого м'яса через великі торговельні мережі (супермаркети) $ES_{cp}^1 = 7,571$. Хоча не зважаючи на інколи не досить вигідні умови, які пропонують для співпраці ці ритейли для

підприємств птахівництва, але це дає можливість отримати більший чистий прибуток від реалізації і знизити витрати на збут. Зменшення витрат відбувається через забезпеченість транспортом, географічне розташування каналу збуту, умови оплати за товари. Не менш вигідним є реалізація продукції підприємств птахівництва через франчайзингові мережі (фірмова торгівля, партнерська роздрібна торгівля) $ES_{cp}^2 = 7,145$. Можливості такого каналу збуту пропонують більш вигідніші умови співпраці, але менший обсяг реалізації, відповідно, який принесе менший чистий прибуток від реалізації продукції.

Враховуючи той факт, що на сьогодні досліджувані підприємства птахівництва реалізують близько до 25% своєї продукції через великі торговельні мережі, а запропонована методика вибору посередника та оцінки каналів реалізації надасть можливість поступово збільшити обсяги реалізації. Прогнозований аналіз частки виручки від реалізації продукції птахівництва, що реалізується через великі торговельні мережі досліджуваними підприємствами птахівництва представлено у табл. 3.11. Для розрахунку врахуємо наступні умови: географічне розташування досліджуваних підприємств птахівництва, географічне розташування мережі магазинів продовольчих ритейлерів та обсяги їх виручки від реалізації, частку можливої реалізації через окрему мережу продовольчих ритейлерів.

Таблиця 3.11

Прогнозований аналіз частки виручки від реалізації продукції птахівництва через великі торговельні мережі досліджуваними підприємствами птахівництва

Великі торговельні мережі, де реалізується продукція птахівництва	Досліджувані підприємства птахівництва			
	ПрАТ «Володимир-Волинська птахофабрика»	ПрАТ «Оріль-Лідер»	ТОВ «ПК Дніпровський»	ПрАТ «Птахокомплекс «Бершадський»
АТБ	133293,55	264222,05	203405,49	19040,63
Сільпо	95209,68	176148,03	166422,67	11297,44
Фора		124518,44	129439,86	
Fozzy	63473,12	97185,12	97079,89	
Ашан		85036,98	90145,61	
Varus			99391,32	
Novus	47604,84	87770,31	78588,48	
MetroCash&Carry	80928,23	127556,47	106325,60	
Рукавичка	36497,04	81998,95	55474,22	5509,09

Продовження табл. 3.11

Наш край	31736,56	66814,77	45072,81	6219,94
Сім23	58712,64	69851,81	540873,68	73369,88
ТавріяБ		54667,63	53625,08	
Чистий дохід від реалізації у 2020 році, тис. грн.	309431,46	1017105,02	719315,77	0,00
Чистий дохід від реалізації при співпраці з новими великими торговельними мережами, тис. грн.	238024,20	218665,52	901456,14	115436,96
Прогнозований обсяг виручки від реалізації, тис. грн.	547455,66	1235769,54	1620771,91	115436,96

Примітка:

	продукція досліджуваного підприємства птахівництва реалізується через великі торговельні мережі
	продукція досліджуваного підприємства птахівництва не реалізується через великі торговельні мережі (не зручні логістичні шляхи, відсутність магазинів торговельної мережі у регіоні)
	можлива перспектива обговорення співпраці з великою торговельною мережею

Джерело: розраховано автором

Прогнозовані розрахунки показали, що для досліджуваних підприємств птахівництва майбутня співпраця з новими ритейлерами буде вигідна, тому що у будь-якому випадку, призведе до зростання чистого доходу від реалізації продукції. Для ПрАТ «Володимир-Волинська птахофабрика» перспективним напрямком є налагодження співпраці з Fozzy та Ашан, враховуючи річні обсяги виручки ритейлера та зручні логістичні шляхи (географічне розташування одного із магазинів Ашан у Чернівцях). Враховуючи той факт, що ПрАТ «Птахокомбінат «Бершадський» не пройшов державну реєстрацію права власності на торгову марку, а також більшість поголів'я птиці, що вирощується підприємством використовується для власної переробки та реалізації через традиційні торговельні мережі для підприємства складно на сьогодні буде співпрацювати з великими торговельними мережами. Але у майбутньому така співпраця може призвести до збільшення обсягів реалізації та чистого доходу від реалізації продукції на 115436,96 тис. грн.

Отже, ефект від застосування моделі оцінки ефективності вибору посередника при формуванні логістичних зв'язків для різних каналів реалізації курячого м'яса забезпечить підприємствам птахівництва оцінити вигідність

співпраці з майбутнім партнером. Що забезпечить збільшення обсягів реалізації і розмірів чистого доходу від реалізації, також зменшення витрат на збут та інших витрат, які можуть бути пов'язані із співпрацею з неефективним каналом реалізації, і як результат, це може вплинути на суму чистого прибутку підприємства птахівництва, його рентабельність і ринкові позиції у майбутньому.

Висновки до розділу 3

1. Для підвищення об'єктивності оцінювання ефективності управління витратами бройлерного господарства підприємств птахівництва запропоновано застосування системи показників, що враховують галузеву специфіку їх діяльності і технологічні умови вирощування. Зокрема, для підвищення якості процесів оцінювання ефективності управління витратами підприємств птахівництва рекомендується застосування збалансованої системи показників. В основу пропонованого методичного підходу покладено проведення оцінки трьох цільових показників ефективності управління витратами (цільовий показник «Технологічні умови вирощування курей-бройлерів на м'ясо», цільовий показник «Цикл вирощування курей-бройлерів на м'ясо», цільовий показник «Використання матеріальних ресурсів у бройлерному господарстві») та за результатами розрахунків яких визначається інтегральний коефіцієнт, з урахуванням значимості (вагомості) кожного з них.

2. Розрахунки інтегрального показника ефективності управління витратами бройлерного господарства досліджуваних підприємств птахівництва порівняно з максимально можливою шкалою 10 балів встановлено як рівень ефективності для трьох досліджуваних підприємств птахівництва - вище середнього, та для одного - як середній. Враховуючи представлені результати, відповідним службам досліджуваних підприємств птахівництва можна рекомендувати узагальнити отримані дані щодо оцінки ефективності системи управління витратами бройлерного господарства та у подальшому розгляд пропозиції щодо шляхів та методів підвищення ефективності управління такими витратами на підприємстві.

3. Для оптимізації розміру логістичних витрат та покращення ефективності функціонування логістичної підсистеми збуту підприємств птахівництва узагальнено критерії та індикатори вибору посередника при реалізації курячого м'яса птахівничими підприємствами через різні канали збуту на етапі формування логістичних зв'язків і запропоновано математичну модель оцінки привабливості таких посередників. Спочатку визначені критерії вибору посередників, які згруповано в три групи індикаторів: індикатори оцінки техніко-технологічної привабливості посередника, індикатори оцінки економічної привабливості посередника, індикатори оцінки маркетингової привабливості посередника. Далі для формування математичної моделі оцінки привабливості посередників визначено вагомість індикаторів за допомогою проведення експрес-опитування споживачів щодо їхнього ступеню важливості (для трансформації оцінювання було використано шкалу інтервалів). Окремо проведена перевірка репрезентативності досліджень через розрахунок коефіцієнту кореляції, що підтвердила об'єктивність опитування споживачів щодо розподілу вагомості в математичній моделі оцінювання привабливості посередників при реалізації продукції птахівничих підприємств. Також, розраховано показник ефективності каналів реалізації курячого м'яса, що підтвердив умову найвигіднішого продажу через великі торговельні мережі (супермаркети), незважаючи на інколи не зовсім вигідні для підприємств птахівництва умови співпраці. Зрештою, проведено прогнозований аналіз частки виручки від реалізації продукції птахівництва, що реалізується через великі торговельні мережі досліджуваними підприємствами птахівництва.

Результати досліджень опубліковано в працях [150], [229], [235].

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У дисертаційному дослідженні обґрунтовано теоретико-методичні засади управління виробничими і логістичними витратами підприємств птахівництва, а також розроблено науково-методичний підхід до оцінювання ефективності управління витратами і запропоновано шляхи оптимізації логістичних витрат шляхом проведення оцінювання посередника на етапі формування логістичних зв'язків при реалізації продукції підприємств птахівництва через різні канали збуту. Отримані результати наукових досліджень дають можливість сформулювати такі висновки:

1. Знання про витрати розвивалися паралельно із зародженням перших виробничих процесів та вимогами людства до отримання чогось нового. На підставі узагальнення теоретичних підходів запропоновано авторське визначення поняття «витрати», яке є більш ширшим і адаптоване під потреби управління та об'єднує різні підходи до визначення даного поняття, а саме: ресурсно-виробничий, фінансово-грошовий, економічний, бухгалтерський, управлінський, маркетинговий, нормативно-правовий. Уточнене визначення «витрат» розглядається як ресурси і фактори виробництва, що виражені у вартісній формі і використані в процесі господарської діяльності для задоволення потреб споживачів, і як результат отримання фінансового результату, і є внутрішнім ціноутворюючим чинником, що потребують обліку, аналізу, контролю та управління для ухвалення ефективного управлінського рішення.

2. Врахування системного підходу до перегляду класифікаційних ознак дозволило згрупувати ознаки класифікації витрат, зокрема для: потреб обліку і визначення собівартості, потреб управління, потреб виробництва, визначення ефективності логістичної діяльності підприємства. До класифікаційної групи витрат для визначення ефективності логістичної системи додано такі ознаки класифікації як за: функціональними елементами логістичної системи; видами функціональної логістичної діяльності; видами логістичних потоків; географічним розташуванням; витрати на виконання функцій логістики;

характеристиками логістичного ланцюга; типами споживачів, яким реалізується продукція. Розширення класифікаційних ознак дозволило уточнити місця виникнення витрат, а також здійснити розподіл витрат підприємств птахівництва, враховуючи цикли технологічного процесу вирощування на виробничо-логістичні витрати та технічно-логістичні витрати.

3. Аналіз сучасних підходів до оцінки ефективності управління витратами дав можливість встановити, що існуючі методи не адаптовані для оцінювання ефективності управління витратами підприємств птахівництва, тому що не враховують специфіку діяльності таких підприємств. Визначено, що система оцінки витрат побудована порізно на основі методів обліку, методів управління або методів аналізу, що окремо оцінюють ефективність використання витрат, їх місце виникнення, відповідальні структури за управління. Комплексний підхід до побудови ефективної системи управління витратами підприємств птахівництва передбачає обґрунтування цілей, функцій, факторів внутрішнього і зовнішнього середовища і методів управління з урахуванням специфіки діяльності таких підприємств і якісних характеристик продукції птахівництва. Тому у загальній схемі управління витратами підприємств птахівництва запропоновано виокремити, крім стратегічного управління витратами, ще один із шляхів оптимізації витрат, а саме, оцінка рівня конкурентоспроможності продукції та каналу розподілу при формуванні цінової політики. Зрештою, позитивним результатом побудови такої системи є збільшення кінцевого цільового результату діяльності підприємств птахівництва, рівня його прибутковості та зміцнення його конкурентних позицій на ринку.

4. Сучасний стан ринку виробництва і споживання продукції птахівництва характеризується, як позитивними, так і негативними тенденціями. При цьому до негативних тенденцій можна віднести: карантинні обмеження, пов'язані з запобіганням поширення пандемії гострого респіраторного захворювання COVID-19, залежність від рівня доходів населення, підвищення цін на куряче м'ясо, постійне зростання собівартості через збільшення цін на корма, розповсюдження ідеології вегетаріанства. Але позитивні тенденції, серед яких

вигідне географічне положення України, за останні роки значне збільшення обсягів експорту та зменшення обсягів імпорту дозволяють поступово нарощувати виробничі потужності підприємств птахівництва.

5. Так як собівартість продукції є важливим індикатором для формування ціни на продукцію, і, відповідно, її споживчої привабливості, тому витрати підприємства відіграють ключову роль при формуванні рівня конкурентоспроможності продукції підприємства, як наслідок, конкурентоспроможність продукції птахівництва та рівень витрат на її виробництва є взаємозалежними чинниками. Саме тому запропонована оцінка рівня конкурентоспроможності продукції через систему бального оцінювання за трьома груповими показниками: споживчі параметри продукції, популярність торгової марки і ціна споживання дає можливість визначити її рівень для досліджуваних підприємств птахівництва. Вплив витрат на рівень конкурентоспроможності продукції перевірено проведеним ранжуванням залежності рентабельності продукції та її конкурентоспроможності досліджуваних підприємств птахівництва. Обґрунтовано, що чим нижчі постійні витрати і вищий чистий дохід від реалізації, тим ефективніше спрацювало підприємство, а, відповідно, конкурентоспроможність продукції, є певною ринковою реакцією на результат діяльності підприємства.

6. Результати оцінки ефективності управління витратами досліджуваних підприємств птахівництва дозволили довести, що у структурі витрат на вирощування птиці найбільшу питому вагу складають витрати на корма, а логістичні витрати займають найбільшу частину у структурі витрат на збут. Місцями виникнення логістичних витрат є усі види витрат підприємств птахівництва, що виникають у процесі виробництва і реалізації продукції птахівництва. Існування нерозривної прямої залежності між показниками чистого прибутку, ціною, витратами підприємства (у вигляді собівартості та інших витрат діяльності), чистим доходом від реалізації доведено через систему факторного аналізу чистого прибутку. Для постійного контролю та моніторингу інформації про витрати запропоновано створення служби контролю управління витратами,

для якої визначено місце в організаційній структурі управління підприємствами птахівництва та функціональні обов'язки працівників цієї служби.

7. Враховуючи особливості і специфіку діяльності підприємств птахівництва і аналіз існуючих методичних аспектів оцінки ефективності системи управління витратами підприємств птахівництва, розроблено методичний підхід до оцінювання ефективності менеджменту витрат таких підприємств з урахуванням технологічних умов циклу вирощування. Представлений методичний підхід виокремлює три цільових показника системи управління витратами, і як результат, розрахунок інтегрального показника, який демонструє існуючий рівень ефективності управління витратами бройлерного господарства на досліджуваних підприємствах птахівництва. Запропонована методика оцінювання ефективності системи управління побудована на основі розрахунку коефіцієнтів вагомості одиничних і цільових показників ефективності управління витратами бройлерного господарства підприємств птахівництва.

8. На формування логістичних витрат підприємства при збуті готової продукції птахівництва значну роль відіграє формування системи розподілу продукції та вибір торговельних посередників. Для оптимізації розмірів логістичних витрат запропоновано систему оцінювання посередників на етапі відбору та укладення угод. Запропонований підхід передбачає проведення оцінювання посередника на етапі формування логістичних зв'язків при реалізації продукції підприємств птахівництва (у тому числі і курячого м'яса), що полягає в оптимізації розмірів логістичних витрат через узагальнення та оцінку критеріїв та індикаторів виробу посередників для реалізації через три різні канали збуту. Проведена оцінка дозволить визначити привабливість та ефективність каналу реалізації, що дасть можливість підприємствам птахівництва при співпраці з таким каналом отримати більший розмір прибутку, збільшити обсяги реалізації і зменшити витрати на збут у порівнянні з іншими каналами, відповідно попередньо оцінивши умови подальшої співпраці з таким посередником.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрусенко О.О. Економічна сутність витрат виробництва та їх роль у системі управління діяльністю промислових підприємств. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2016. №15. С. 122-126.
2. Асоціація «Союз птахівників України»: офіційний сайт. URL: <http://www.poultryukraine.com> (дата звернення 20.05.2020).
3. Балабанова Л.В., Сардак О.В. Цінова політика торговельного підприємства в умовах маркетингової орієнтації: монографія. Донецьк: ДонДУЕТ ім. М. Туган-Барановського, 2003. 149 с.
4. Балджи М.Д., Карпов В.А., Ковальов А.І., Костусев О.О., Котова І.М., Сментина Н.В. Обґрунтування господарських рішень та оцінка ризиків: навч. посіб. Одеса: ОНЕУ, 2013. 670 с.
5. Белоусова І.А. Управлінський облік – інформаційна складова системи економічної безпеки підприємства: монографія. Київ: Дорадо-Друк, 2010. 432 с.
6. Бистрієвська Н.В. Методи оптимізації витрат у діяльності вітчизняних підприємств: стаття. URL: <http://intkonf.org/bistrievska-nv-metodi-optimizatsiyi-vitrat-u-diyalnosti-vitchiznyanih-pidpriemstv/> (дата звернення 03.01.2020).
7. Боровик Л.В., Боровик О.В., Трасковець Л.М. Автоматизація математичних методів експертних оцінок. *Збірник наукових праць Національної академії Прикордонної служби України: серія військові та технічні науки*. 2013. № 2 (60). С. 373-384.
8. Боговіна Ю.М. Аналіз системи «витрати-випуск-прибуток» як інструмента управління витратами підприємства. *Інформаційні технології в освіті, науці та виробництві*. 2014. Вип. 4(9). С. 187-192.
9. Божкова В.В., Рябченко І.М. Дослідження факторів маркетингового ціноутворення на вітчизняних промислових підприємствах. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2013. № 2. С. 40-48.
10. Бонарєв В.В., Танасієва М.М. Теоретико-методологічні аспекти управлінського обліку транзакційних витрат. *Ефективна економіка*. 2019. № 12.

URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7523> (дата звернення 10.12.2019).

11. Борисюк І.О., Семеняка Я.В. Формування системи управління витратами підприємства. *Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics»*. 2017. № 6. URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/issue/6-2017/UKR/borysiuk.pdf> (дата звернення 20.08.2021).

12. Брітченко І.Г., Князевич А.О. Контролінг: навч. посіб. Рівне: Волинські обереги, 2015. 280 с.

13. Бурачек І.В., Михайленко Н.В. Сучасний стан і перспективні напрямки розвитку сільського господарства в Україні. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Вип. 21. С. 134-137.

14. Бутинець Ф.Ф. Історія бухгалтерського обліку: навч. посіб., вид. 2-ге допов. і перероб. Житомир: Рута, 2001. 512 с.

15. Буряк Р.І. Дослідження та прогнозування кон'юнктури ринку продукції птахівництва України. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес*. 2017. Вип. 260. С. 41-53.

16. Вино, корм для тварин та квіти: порівнюємо споживчі кошики в Україні, США та країнах Європи: стаття з інтернет-джерела. <https://www.slovoidilo.ua/2020/01/24/infografika/suspilstvo/vyno-korm-tvaryn-ta-kvity-porivnyuemo-spozhyvchi-koshyky-ukrayini-ssha-ta-krayinax-yevropy> (дата звернення: 29.01.2021).

17. Власик Г.В. Аналіз та оцінка існуючих систем управління витратами. *Серія: Економіка та підприємництво*. 2006. № 6. С.76-79.

18. Вплив мікроклімату на продуктивність: стаття. URL: <https://agrotimes.ua/article/vplyv-mikroklimatu-na-produktyvnist/> (дата звернення 10.09.2022).

19. Гавриленко А.В., Звенячкіна В.Ю. Моделювання впливу чинників на управління витратами на промислових підприємствах. *Науковий вісник ЧДІЕУ*. 2011. № 3(11) С. 142-152.

20. Гавриць О.М., Ковшик В.І. Фасетна класифікація логістичних витрат промислових підприємств. *Економічний аналіз*. 2014. Том 16. №2. С. 90-97.
21. Гаркавенко С.С. Маркетинг: підруч. Київ: Лібра, 2002. 712 с.
22. Гаценко-Кулембет О.П. Порівняння понять «витрати» та «затрати» у нормативні базі. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2012. Вип. 3 (24). С. 89-93.
23. Голов С.Ф. Управлінський облік: підруч. Київ: Лібра, 2003. 704 с.
24. Голуб Н.О. Економічний зміст витрат на поліпшення земель сільськогосподарського призначення. Облік і фінанси АПК: освітній портал. URL: <https://magazine.faaf.org.ua/ekonomichniy-zmist-vitrat-na-polipshennya-zemel-silskogospodarskogo-priznachennya.html> (дата звернення 15.02.2020).
25. Гончарук Н.О., Пасемко Г.М. Інформаційне забезпечення аналізу і контролю витрат на виробництво продукції тваринництва. *Вісник ЖНАЕУ. Фінанси, облік та аналіз господарської діяльності*. 2016. № 1 (54) т.1. С. 236-244.
26. Горбатенко В., Петренко І. Метод Делфі та специфіка його застосування у прогнозних розробках. *Політичний менеджмент*. 2008. №6. С. 174-182.
27. Господарський кодекс України: станом на 01 жовтня 2022 року / Верховна Рада України (затверджено 16.01.2003 № 436-IV, зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення 16.02.2020).
28. Грінченко А. В. Класифікація факторів впливу на витрати підприємства. *Теоретичні і прикладні питання економіки*. 2012. Вип. 27, т. 1. С. 392-398. URL: http://tppe.econom.univ.kiev.ua/data/2012_27_1/Zb27_1_50.pdf (дата звернення: 11.01.2021).
29. Грицай О. І. Застосування методів управління витратами в інноваційній діяльності підприємства. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку: збірник наукових праць*. / О. Є. Кузьмін. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2011. С. 9-15.
30. Грушина А.І. Вплив факторів зовнішнього середовища на діяльність підприємств галузі культури. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. Вип. 24 (1). С. 101-106.

31. Гуріна Н.В. Класифікація витрат підприємства для потреб управління. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2015. Вип. 10. С. 268-271.

32. Давидович І.Є. Управління витратами: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 320 с.

33. Даньків Й.Я., Остап'юк М.Я., Долинський С.В. Лука Пачіолі (Пачіоло) – основоположник бухгалтерської науки (до 570-річчя з дня народження і 500-річчя з дня смерті): стаття. URL: <https://bit.ly/3m51BVV> (дата звернення 22.12.2019).

34. Демиденко Л.М. Класифікація трансакційних витрат і їх взаємозв'язок з логістичними витратами у кормо виробництві. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Серія: Економічні науки*. 2011. Вип. 2. Том 1. С. 92-97.

35. Дерев'янюк С.І. Основні аспекти управління витратами на підприємствах України. *Економічний вісник університету*. 2013. Вип. 20 (1). С. 64-66.

36. Державна служба статистики України: офіційний сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>

37. Державна митна служба України: офіційний сайт. URL: <https://customs.gov.ua/en/>

38. Дерій В. Термін «витрати» і його трактування для потреб обліку і контролю. *Галицький економічний вісник*. 2010. №1 (26). С. 154-160.

39. Дем'яненко С.І. Менеджмент виробничих витрат у сільському господарстві: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 1998. 265с.

40. Дідик А.М., Гнатів С.Б. Класифікація витрат для цілей управлінського та бухгалтерського обліку. URL: http://vlp.com.ua/files/35_4.pdf (дата звернення 20.11.2020).

41. Дороженко Л.І. Сучасні методи обліку витрат у контексті зарубіжного досвіду. *Держава та регіони. Сер.: Економіка та підприємництво*. 2014. № 2. С. 72-76.

42. ДСТУ 4143:2020. Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлення документів. [Чинний від 2021-09-01]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0144774-20#Text> (дата звернення 20.06.2021).

43. Дяченко Л.А. Суть та особливості управління підприємствами туристичної сфери. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту*. 2011. №1. С.84-90.

44. Економетрика в електронних таблицях: навч. посіб. / Васильєва Н. К., Мироненко О. А., Самарець Н. М., Чорна Н. О.; за заг. ред. Н. К. Васильєвої. – Дніпро: Біла К. О., 2017. 149 с.

45. Економічні особливості логістичних систем: стаття. URL: http://ni.biz.ua/18/18_1/18_12898_zanyatie---sistema-prt.html (дата звернення 13.08.2022).

46. Єгоркіна Т. О. Організація управління витратами підприємства в сучасних умовах. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2007. № 27. С.119.

47. Жидик О.І. Роздрібна торгівля: суть та еволюція поглядів. *Економіка та держава*. 2013. № 12. С. 87-89.

48. Жлуктенко В.І., Наконечний С.І., Савіна С.С. Теорія ймовірностей і математична статистика: електронний підручник. URL: https://biology.univ.kiev.ua/images/stories/Upload/Kafedry/Biofizyky/Biblioteka/Teoriya_ymovirnostey/teor2/Teoriya_ymovirnostey_2_mat_chast.Pdf (дата звернення 23.07.2022).

49. Жукевич С.М. Стратегічний аналіз діяльності підприємств споживчої кооперації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.06.04. Тернопіль, 2006. 20 с.

50. Завадський Й. С. Управління сільськогосподарським виробництвом в системі АПК: підруч. Київ: Вища шк., 1992. 367 с.

51. Завгородній А.Г., Ясінська А.І. Оцінювання ефективності управління витратами машинобудівного підприємства на засадах системного підходу: стаття. URL: http://vlp.com.ua/files/47_0.pdf (дата звернення 12.05.2021).

52. Завитій О., Дідоренко Т., Кондрюк Л. Логістичні витрати виробничих підприємств як об'єкт обліку і контролю. *Міжнародний науковий журнал Інститут бухгалтерського обліку, контролю та аналізу в умовах глобалізації*. 2019. Вип. 1-2. С. 49-73.

53. Задорожній З. Р. Внутрішньогосподарський облік у будівництві: методологія і організація: дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.09 / Тернопільський національний економічний університет. Тернопіль, 2007. 472 с.

54. Звіт про результати досліджень загальнодержавного ринку м'яса курячого 2016-2018. URL:

<https://amcu.gov.ua/storage/app/sites/1/%20%D0%BA%D1%83%D1%80%D1%8F%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0.pdf> (дата звернення 20.04.2021).

55. Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність»: затверджений Постановою Верховної Ради України від 16.07.1999 № 996-XIV (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення 18.09.2020).

56. Іванов М.В. Механізм формування витрат на промислових підприємствах: дис... канд. екон. наук: 00.08.04. / Хмельницький національний університет. Хмельницький, 2019. 229 с.

57. Іонов І.А., Терещенко О.В., Катеринич О.О. Перспективна програма «Розвиток галузі птахівництва до 2020 року». *Ефективне птахівництво*. 2012. № 10. С. 12-19.

58. Історія економічних учень: підручник / Л. Я. Корнійчук, Н. О. Татаренко, А. М. Поручник та ін. Київ: КНЕУ, 2001. 564 с.

59. Іщенко Н.А. Факторний аналіз формування прибутку підприємства. *Наукові праці КНТУ*. 2010. Вип. 17. URL: http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_17_ekon/stat_17/33.pdf (дата звернення 23.05.2022).

60. Іщенко Ю.Б. Птахівництво України: аналітичний огляд. Харків. 2013. 74 с.

61. Кальченко А. Г. Логістика: навч. посіб. К.: КНЕУ, 2000. 148 с.

62. Кальєніна Н.В. Методи управління витратами, їх переваги та недоліки. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво: Науково-виробничий журнал*. 2007. №5. С. 32-36.

63. Кількість калорій у м'ясі та м'ясних продуктах: стаття. URL: <https://bonduelle.ua/stattya/kilkist-kalorij-v-mjasi> (дата звернення 20.12.2021).

64. Класифікація логістичних зв'язків та формування зв'язків між ними: стаття. URL: <https://finance-credit.news/ekonomika-logistika/klasifikatsiya-logistichnih-sistem-formuvannya-68827.html> (дата звернення 01.03.2022).

65. Коба О.В., Миронова Ю.Ю. Витрати підприємства та їх класифікація для потреб управління та економічного аналізу. *Причорноморські економічні студії*. 2016. Вип. 4. С. 99-103.

66. Кобзева А.Є. Теоретичне обґрунтування функціонування логістичної системи. *Економіка, Менеджмент, Підприємництво. Збірник наукових праць*. Луганськ: СНУ ім. В. Даля, 2007. №18. С. 61-66. URL: <http://masters.donntu.org/2011/iem/kolesnikova/library/article4.htm/> (дата звернення 20.10.2020).

67. Кобиляцький Л. С. Управління конкурентоспроможністю: навч. посіб. Київ: Зовнішня торгівля, 2003. 304 с.

68. Коваленко Е.В. Концептуальні підходи до управління витратами на сучасному промисловому підприємстві. *Культура народів Причорномор'я*. 2005. № 67.

69. Коваленко О.М. Логістичний підхід до управління матеріальними потоками в умовах оптимізації витрат підприємства: стаття. URL: http://www.rusnauka.com/27_NII_2008/Economics/35244.doc.htm (дата звернення 12.07.2021).

70. Ковальчук Т.А. Методичні підходи до класифікації витрат на підприємствах бурякового виробництва. *Агросвіт*. 2016. № 6. С. 73-79.

71. Ковтуненко Ю.В., Олексійчук А.Г., Васалатій Т.М. Фактори зовнішнього середовища, які впливають на вибір стратегії виробничого підприємства. *Інвестиції*

практика та досвід. 2016. № 11. С. 55-58. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/11_2016/13.pdf (дата звернення 23.11.2021).

72. Когут У.І. Критерії класифікації витрат: стаття. Вісник національного університету «Львівська політехніка». 2008. № 624. С. 43-50 URL: http://vlp.com.ua/files/08_27.pdf (дата звернення 27.07.2020).

73. Козак, В.Г. Визначення поняття «витрати» та їх оцінка. *Реформування економіки України: стан та перспективи*: зб. матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф. Київ: МІБО КНЕУ, 2009. С. 129-131.

74. Козлова І.М., Костіна О.М. Чинники внутрішнього середовища стратегічного розвитку підприємства. *Інтелект XXI*. 2019. № 3. С. 60-66.

75. Колібаба О.А. Функції управління витратами як інтегральна складова управлінського обліку. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2013. Вип. 23.11. С. 234-239.

76. Колісник Г.М. Витрати підприємницького сектору України: методологія та практика: монографія. Ужгород: ПП «АУТДОР-ШАРК», 2016. 360 с.

77. Колісник Г.М. Складові системи управління витратами підприємницьких структур. *Економічний вісник університету*. 2011. Вип. 17/2. С. 66-69.

78. Копитенець Н.Г., Волошин В.М. Оцінка цінової ситуації на ринку м'яса птиці. *Економіка АПК*. 2019. № 11. С. 42-48.

79. Косинські О.В. Удосконалення системи управління витратами як важливий засіб підвищення ефективності функціонування підприємств харчової промисловості. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. Вип. 21.6. С. 216-221.

80. Костенко О. Результативність діяльності як критерій ефективного управління сільськогосподарським підприємством. *Аграрна економіка*. 2012. Т.5, № 3-4. URL: file:///C:/Users/Alex/Downloads/ae_2012_5_3-4_28.pdf (дата звернення 02.04.2022).

81. Крикавський Є. Логістичне управління: підручник. Львів: Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2005. 684 с.

82. Круш П.В., Пашков С.І. Методика оцінки ефективності управління процесом формування витрат промислового підприємства. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва*. 2018. № 22. С. 235-244.

83. Кудлак В.Я. Сутність і структура витрат підприємства. *Актуальні задачі сучасних технологій*: зб. матеріалів VI Міжнародної науково-технічної конференції молодих учених та студентів. Тернопіль, 2017. С. 189-190.

84. Кучкова О.В. Підвищення ролі логістичних послуг в Україні. *Бізнес Інформ*. 2011. № 10. С. 109-111.

85. Лещенко О.Г., Кас'яненко А.В. Удосконалення організації обліку витрат виробництва на підприємстві. *Газета ЗДІА*. 2012. С. 84-89. URL: https://old-zdia.znu.edu.ua/gazeta/evzdia_2_084.pdf (дата звернення 05.04.2021).

86. Литвиненко Я.В. Маркетингова цінова політика: навч. посіб. Київ: Знання, 2010. 294 с.

87. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг: навч. посіб. URL: http://tourlib.net/books_ukr/lubiceva_rtp31.htm (дата звернення 10.01.2020).

88. Мазур О.Є. Ринкове ціноутворення: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 480 с.

89. Максименко Д.В., Чекан Ю.Ю. Збалансована система показників у системі стратегічного управлінського обліку. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. 2016. № 21 (16). URL: <http://dspace.msu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/982/1/n21-210-216.pdf> (дата звернення 23.08.2022).

90. Малахова Н.Б. Мікроекономічна теорія виробництва та витрат: електронний конспект лекцій. URL: https://malahova.at.ua/statji/6_2.pdf (дата звернення 08.09.2020).

91. Мамуль Л.О. Проблеми і перспективи розвитку птахівництва регіону. *Економіка АПК*. 2009. № 4. С. 3-8.

92. Маркіна І.А., Вороніна В.Л., Рудич А.І. Теоретичні основи управління витратами підприємства. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2020. 4 (115). С. 140-147.

93. Матвієнко-Біляєва Г.Л. Бюджетування логістичних витрат підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Вип. 9. С. 343-345.

94. Мацибора Т.В. Інвестиційна привабливість аграрного сектору України: регіональний аспект. *Економіка АПК*. 2018. № 3. С. 49-55.

95. Мелень О.В., Лукаш С.В. Актуальні проблеми системного підходу до організації та обліку доходів підприємства. *Актуальні проблеми управління економічним розвитком: зб. наук. праць Всеукраїнської науково-практичної Internet-конференції*. Харків, 2013. С. 67-70. URL: <http://www.kpi.kharkov.ua/archive/works/Наука%20і%20освіта%20–%20запорука%20розвитку/2013/S1/АКТУАЛЬНІ%20ПРОБЛЕМИ%20СИСТЕМНОГО%20ПІДХОДУ%20ДООРГАНІЗАЦІЇ.pdf> (дата звернення 28.09.2021).

96. Методичні рекомендації з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств: Наказ Міністерства палива та енергетики від 18 травня 2001 р. № 132 (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0132555-01#Text> (дата звернення: 11.01.2021).

97. Методичні рекомендації з формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості: Наказ Міністерства промислової політики від 09 липня 2007 року № 373 (зі змінами та доповненнями). URL: http://www.ts.lica.com.ua/b_text.php?type=3&id=360741&base=1 (дата звернення 28.10.2021).

98. Методичний інструментарій стратегії розвитку зерновиробництва: наукова робота. URL: <https://pdatu.edu.ua/images/news/2019/october/21/4/roboty/stepbystep.pdf> (дата звернення 21.05.2021).

99. Мирна О.В. Оцінка ефективності управління витратами в сільськогосподарському підприємстві. *Управління соціально-економічним розвитком в умовах змін: монографія / за заг. ред. д. держ. упр., професора Т. М. Лозинської*. Полтава: ФОП Гаража М. Ф., ТОВ Сімон, 2017. 264 с., С. 151-169.

100. Міжнародні стандарти фінансової звітності (International Financial Reporting Standards). URL: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?cat_id=240945 (дата звернення 12.03.2020).

101. Мостенська Т.Л. Стратегічний аналіз виноробних підприємств: орієнтири та конкурентна позиція: монографія. Київ: Кондор-Видавництво, 2012. 343 с.

102. Мошковська А.О. Історичний аспект виникнення та еволюції калькулювання собівартості продукції, робіт, послуг. *Економіка та право. Економіка праці, соціальна економіка та політика*. 2009. № 1. С. 104-108. URL: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/5138/21-Moshkovska.pdf?sequence=1> (дата звернення 18.03.2020).

103. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07 лютого 2013 р. № 73 (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення 19.04.2020).

104. Нікшич С.М. Теоретико-методичні засади оцінювання логістичних витрат підприємств: стаття. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/1046/1/26.pdf> (дата звернення 30.06.2020).

105. Новопісна Є. В. Фактори формування логістичних витрат підприємства. *Управління проектами та розвиток виробництва: зб. наук. праць*. Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля. 2009. № 4 (32). С. 123-129.

106. Неопчатенко О.О., Мельничук Н.Ю. Фінанси підприємств: підручник. URL: https://dl.khadi.kharkov.ua/pluginfile.php/41010/mod_resource/content/1/Неопчатенко%20О.О.%20Фнанси%20пдпримств%20%282013%29.pdf (дата звернення 16.06.2020).

107. Одінцов М.М., Одінцова О.М. Самозабезпечення як індикатор продовольчої безпеки. *Ефективна економіка*. 2011. № 4. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=509> (дата звернення 4.03.2022).

108. Оксанич О. Є. Оптимізація витрат, пов'язаних з виникненням надзвичайних ситуацій. *Вісник Львівського державного інституту новітніх технологій та*

управління ім. В. Чорновола «Актуальні проблеми ринкової економіки». Вісник № 2. Серія «Економічні науки». 2007. С. 81-89.

109. Онищенко О.В., Куренна О.О., Крикуненко А.С. Методи обліку витрат та калькулювання собівартості продукції: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. URL: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2017/25-2-2017/34.pdf> (дата звернення 07.04.2021).

110. Осовський О.А. Особливості управлінської праці в трансформаційний період розвитку України. *Вісник ЖНАЕУ*. 2011. № 1, т. 2. С. 215-224.

111. Осадча Г.Г., Хачко К. Зміст та поняття витрат в операційній діяльності підприємства. *Вісник НТУ «ХПИ»*. 2014. № 4 (1047). С. 97-103.

112. Оченаш В.А. Оцінка ефективності витрат на виробництво окремих видів продукції на сільськогосподарських підприємствах України. *Ефективна економіка*. 2013. № 11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2514> (дата звернення 07.09.2021).

113. Падерін І.Д., Новак Є.Е. Аналіз впливу зовнішніх і внутрішніх факторів на стратегії підприємств малого та середнього бізнесу. *Економічний вісник Донбасу*. 2015. № 3 (41). С. 135-141.

114. Паскальова А.Г. Фінансовий контролінг в управлінні витратами підприємства: дис... канд. екон. наук: 08.00.08 / ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». Київ. 2016. 246 с.

115. Партин Г. О. Управління витратами підприємства: концептуальні засади, методи та інструментарій: монографія. Київ: УБС НБУ, 2008. 219 с.

116. Первозчикова Н.О., Шавкун Г.П. Підхід до комплексної оцінки ефективності управління витратами коксохімічного підприємства. *Наукові праці ДонНТУ*. 2011. Вип. 39-2. С. 151-157.

117. Півнюк О.П. Економічна суть, класифікація витрат виробництва та собівартості продукції в умовах глобалізаційної економіки. *Економічні науки. Серія «Обліку і фінансів»*. 2010. Вип.7. (25) Ч.2. С. 506-514.

118. Піскунова Н.В., Федорець М.Г., Піскунова К.С. Аналіз витрат виробництва як важлива ланка ефективного управління промислового підприємства. *Економічний аналіз*. 2013. Том 13. С. 357-364

119. Пісна О.М. Глобальні трансформації середовища бізнес-діяльності ТНК: дис... канд. екон. наук. 08.00.02 / ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». Київ. 2019. 332 с.

120. Пилипчук В.П., Данніков О.В., Савіч О.П. Побудова системи продажу на принципах гармонізації. *Вчені записки: зб.наукових праць*. Вип. 12. Київ: КНЕУ, 2010. С. 139- 145.

121. Поддєрьогін А.М., Скочій С.В. Факторний аналіз формування прибутку виробничого підприємства. *Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України*. 2018. № 2. С. 304-318.

122. Полегенька М.А. Теоретичні аспекти формування економічної ефективності агропромислового виробництва. *Ефективна економіка*. 2019. №12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7640> (дата звернення 18.11.2022).

123. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.12.99 № 318 (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text> (дата звернення 06.10.2020).

124. Полянська А.С. Управління витратами у системі стратегічних рішень. *Вісник ТНЕУ*. 2011. № 1. С. 134–140.

125. Пономаренко Н.П. Фактори впливу на якість продукції птахівництва в системі менеджменту та маркетингу. *Сучасне птахівництво*. 2010. №11-12. С. 18-20.

126. Про затверджено наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг до основних соціальних і демографічних груп населення: затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2000 року № 656 (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/656-2000-п#Text>

127. Про затвердження Норм фізіологічних потреб населення України в основних харчових речових та енергіях: наказ Міністерства охорони здоров'я від 03.09.2017 № 1073 (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1206-17#Text> (дата звернення 2.02.2022)

128. Прохар Н.В., Ночовна Н.В. Облік доходів, витрат і фінансових результатів: проблеми теорії та практики: монографія. Полтава: РВВ ПУЕТ, 2011. 257 с.

129. Пришляк Г.В. Концепція класифікації витрат для оптимізації управління діяльністю банком. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України*: збір. наук. праць. Суми: УАБС НБУ, 2009. Том 24. С. 340-347.

130. Проблеми забезпечення ефективності діяльності органів кримінального переслідування в Україні: монографія / за заг. ред. В. І. Борисова, В. С. Зеленецького. Харків: Право, 2010. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/MONOGRAFIJ_2011/PERESLIDUVANNY_2010.pdf (дата звернення 12.11.2021).

131. Продіус Ю. І. Формування системи забезпечення конкурентоспроможності промисловості: монографія. Одеса: Астропринт, 1999. 72 с.

132. Птахівництво – ефективна сфера агробізнесу: стаття. *Агробізнес сьогодні*. URL: <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/7898-ptakhivnytstvo-efektyvna-sfera-ahrobiznesu.html> (дата звернення 30.09.2020).

133. Пушкар М.С. Фінансовий облік: підр. Тернопіль: Карт-бланш, 2002. 628 с.

134. Рета М.В. Логістичні витрати: визначення класифікація та облік. *БізнесІнформ*. 2012. №8. С. 155-158

135. Репіч Т.А., Карась Д.М. Шляхи мінімізації витрат на логістичну діяльність підприємства. *Ефективна економіка*. 2016. № 12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5319> (дата звернення 09.04.2022)

136. Репіч Т.А., Кот І.О. Удосконалення функціонування каналів розподілу за рахунок взаємодії маркетингової та логістичної складової. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 3. С. 61-65.

137. Рижмалъ Л.Д. Критерії формування та визначення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. *Облік і фінанси*. 2012. № 3. С. 162-165.

138. Рогатюк О.В. Методи управління витратами на вітчизняних підприємствах: стаття. URL: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=27366> (дата звернення 06.09.2021).
139. Родіна О.В. Сучасні підходи до визначення сутності категорії «витрати». *Економіка та суспільство*. 2017. Вип. 9. С. 1181-1185.
140. Родіна О.В. Ринок м'яса птиці: світові тенденції та стан в Україні. *Інфраструктура ринку*. 2017. Вип. 7. С. 218-223.
141. Родіна О.В. Історичний розвиток категорії «витрати». *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип.17. С. 420-424.
142. Родіна О.В. Місце логістичних витрат в загальній структурі витрат підприємства. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 47. С. 95-100.
143. Родіна О.В. Аналіз ринку м'яса птиці в Україні: сучасний вектор у контексті продовольчої безпеки. *Підприємництво та інновації*. 2022. Вип. 23. С. 91-96.
144. Родіна О.В. Механізм управління витратами: сутність поняття. *Проблеми та перспективи розвитку підприємництва*: зб. матеріалів X Міжнародної науково-практичної конференції. Харків: ХНАДУ. Т. 3. С. 249-250.
145. Родіна О.В. Методи управління витратами: переваги та недоліки практичного застосування. *Інформаційні технології в культурі, мистецтві, освіті, науці, економіці та бізнесі*: зб. матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Київ: Видавничий центр КНУКіМ, 2017. Ч.2. С. 112-114.
146. Родіна О.В. Трансакційні витрати: обліковий аспект. *Сучасний стан та проблеми розвитку статистики, обліку та аудиту в умовах глобалізації та енергозбереження*: зб. матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції Дніпро: ДНУ ім. О. Гончара, 2017. С. 68-71
147. Родіна О.В. Місце логістичних витрат в системі управління підприємством. *Наука і вища освіта*: зб. тези доповідей XXVIII Міжнар. наук. конф. студентів і молодих учених. Запоріжжя: Класичний приватний університет (КПУ), 2019. С. 47-48
148. Родіна О.В. Аналіз ринку виробництва продукції птахівництва: реалії сьогодення. *The III th International scientific and practical conference «Theory, science and practice»*. Tokyo, Japan 2020. С. 107-110.

149. Родіна О.В. Фактори впливу на витрати підприємств птахівництва. *Підприємництво в аграрній сфері: глобальні виклики та ефективний менеджмент*: зб. матеріали II Міжнародної науково-практичної Запоріжжя: ЗНУ, 2021. С. 253-255
150. Родіна О. Критерії вибору логістичного посередника при реалізації продукції птахівничих підприємств. *Теоретичні та практичні питання аграрної науки*: зб. матеріали Міжнародної науково-практичної конференції / за заг. ред. А. С. Кобця. Дніпро: 2022. Ч. 2. С. 254-256.
151. Родіна О. Структура собівартості вирощеного м'яса птиці в Україні. *Актуальні проблеми економіки, управління та маркетингу в аграрному бізнесі*: зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції / за заг. ред. А. С. Кобця. Дніпро: ДДАЕУ, 2022. С. 115-117.
152. Ростовська Г.В. Огляд методів управління витратами. *Вісник Донбаської державної машинобудівної академії*. 2011. № 3(24). С. 222-228.
153. Руденко В.В., Гутор Т.Г. Методика проведення та оцінки результатів експертних оцінок (на прикладі впровадження системи моніторингу здоров'я населення на рівні первинної медико-санітарної допомоги). *Український медичний часопис*. 2011. Вип. 2(82)-III-IV. С.32-34. URL: https://www.umj.com.ua/wp/wp-content/uploads/2011/02/82_31-34.pdf?upload (дата звернення: 17.04.2022).
154. Савіна Г.Г., Скібіна Т.І. Фактори зовнішнього та внутрішнього впливу на рівень ефективності управління підприємством комплексу комунальних послуг. *Ефективна економіка*. 2016. № 12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5300> (дата звернення 14.05.2021).
155. Сарапіна О.А., Пінчук Т.А., Шрам Т.В. Облік загальнопромислових витрат в управлінні сільськогосподарським підприємством. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Економіка та управління*. 2020. Том 31 (70) №3. С. 165-171.
156. Савченко О.Р. Спрощена модель структури факторів впливу на системи менеджменту організацій. *Вісник ЖДТУ*. № 3 (53). 2010. С. 91-93.

157. Свиноус І.В., Гаврик О.Ю., Іванова Л.С. Економічний зміст витрат виробництва в системі управління сільськогосподарськими підприємствами. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. №17. С.17-21.

158. Семенишена Н.В. Розвиток теорії витрат: від класичної економіки до теорії транзакційних витрат. *Вісник Сумського національного аграрного університету (серія «Фінанси і кредит»)*. 2012. № 1. С. 318-322.

159. Сисюк С.В., Мельник Н.Г. Витрати на управління: історія розвитку облікової категорії. *Вісник ЖДТУ*. 2012. № 4 (62). С. 216-219.

160. Скригун Н.П. Економічна сутність категорії витрат виробництва: стаття. URL:

<http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/16374/1/Economic%20essence%20of%20production%20cost%20categories%20.pdf> (дата звернення 08.11.2019)

161. Скрипник М.І. Сутність витрат як економічної категорії. *Вісник ЖДТУ: Економіка, управління та адміністрування*. 2009. № 4(50). С. 159-166.

162. Сорока С. Сутність витрат: історичний аспект. *Економічний аналіз*. 2010. Вип. 6. С. 152-154.

163. Стефанів О. Б. Деякі аспекти формування пропозиції на ринку продукції птахівництва в Україні. *Птахівництво: міжвід. темат. наук. зб.* Харків, 2009. Вип. 64. 292 с.

164. Сук П.Л. Облік витрат, виходу продукції рослинництва та обчислення її собівартості. *Бухгалтерія в сільському господарстві*. 2002. № 5. С. 2-14

165. Сумець О.М. Логістичні витрати підприємств олійно-жирової галузі: формування та оцінювання: монографія. Харків: Вид-во НАУ, 2017. 243 с.

166. Таньков К. М., Тридід О. М., Колодизева Т. О. Виробнича логістика: навч. посіб. Харків: ІНЖЕК, 2004. 168 с.

167. Технологія виробництва продукції тваринництва: підр. / О.Т. Бусенка. Київ: «Агросвіта», 2013. 492 с.

168. Тимошенко О.В., Коцюбівська І.В. Підходи до визначення вагових коефіцієнтів інтегральних індексів економічної безпеки національної економіки. *Причорноморські економічні студії*. 2016. Вип. 8. С. 244-249.

169. Тігова Т.М., Селіверстова С.М., Процюк Т.Б. Аналіз фінансової звітності. Київ: Центр навчальної літератури, 2012. 268 с.

170. Ткаченко Н.М., Гуріна Н.В. Історичний генезис поняття «витрати» і «затрати»: обліково-економічний аспект. *Ефективна економіка*. 2015. № 9. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4278> (дата звернення 02.12.2019).

171. Ткачук О.С. Сутність, підходи та особливості до класифікації витрат в обліку нафтогазовидобувних підприємств. *Економіка АПК*. 2009. № 17. С. 44-48. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/17_2009/9.pdf (дата звернення 11.04.2020).

172. Топ-15 найприбутковіших торгових мереж України за версією Forbes: стаття. URL: <https://rau.ua/novyni/top-15-torgovyh-merezh-forbes/> (дата звернення 18.07.2022).

173. Трухан О. Л. Розвиток теорії витрат: еволюція і сучасні тенденції. *Вісник ЖДТУ*. 2003. № 4. С. 380-388.

174. Удахіна Е.О. Аналіз та обґрунтування моделей управління витратами. *Управління розвитком*. 2013. № 13 (153). URL: [file:///C:/Users/Alex/Downloads/Uproz_2013_13_8%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Alex/Downloads/Uproz_2013_13_8%20(1).pdf) (дата звернення 08.06.2021).

175. Удосконалення оподаткування прибутку підприємств в Україні / Т. І. Єфименко, Л. Г. Ловінська, Є. В. Калюга та ін.; за заг. ред. Т. І. Єфименко, Л. Г. Ловінської. Київ: ДННУ «Академія фінансового управління», 2013. 526 с.

176. Українські птахівники у 2020 році принесли Україні \$560 млн. експортної виручки: аналіз компаній-експортерів та показників продукції 2021: стаття. URL: <https://agropolit.com/rating/ukrayinski-ptahivniki-u-2020-rotsi-prinesli-ukrayini-560-mln-eksportnoyi-viruchki-analiz-kompaniy-eksporteriv-ta-pokaznikiv-produktsiyi> (дата звернення 26.05.2022).

177. Управління витратами: електронний навчально-методичний матеріал. URL: <https://quality.nuph.edu.ua/uchebnaya-rabota/navchalni-disciplini/op-ekonomika-pidpriyemstva/upravlinnia-vytratamy/> (дата звернення 14.07.2021).

178. Фаріон В.Я. Сутність витрат як економічної категорії. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту*. 2013. Вип. 1 (49). С. 44-47.

179. Фімяр С.В., Турченок О.В. Сучасні підходи до формування та розподілу витрат. *Вісник Черкаського університету*. 2017. № 4 (частина 2). С. 89-94.

180. Хаустова Є.Б., Галецька О.В. Витрати виробництва та їх класифікація для потреб управління: стаття. *Сучасні детермінанти розвитку бізнес-процесів в Україні*: зб. матеріалів наук. практ. інтернет-конф. Київ: КНУТД, 2017. С. 138-141.

181. Холод Б. І., Зборовська О.М. Методи управління логістичними витратами металургійних підприємств. *Науковий вісник ЧДДЕУ*. 2011. № 1 (9). С. 117 – 122.

182. Холод З.М., Бачик А.Я. Аналіз витрат підприємства: актуальність, пріоритетні напрямки, проблеми і завдання. *Наукові записки*. 2005. №8, с.9-15.

183. Хоменко А.С., Райко Г.О. Розрахунок інтегрального показника конкурентоспроможності регіону: стаття. URL: http://www.confcontact.com/20130214_econ/8_homenko.htm (дата звернення 29.11.202).

184. Цал-Цалко Ю. С. Витрати підприємства: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2002. 656 с.

185. Циган Р. М., Савченко О.С. Проблеми формування прибутку підприємства в бухгалтерському обліку. *Облік і фінанси АПК*. 2011. № 2. С. 36-39.

186. Цивільний кодекс України: станом на 01 січня 2023 року / Верховна Рада України (затверджено 16.01.2003 р. № 435-IV, зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 16.02.2020).

187. Чернишова Л.І., Дженкова А.С. Особливості формування системи управління витратами вітчизняних підприємств. *Інноваційна економіка: науково-виробничий журнал*. 2014. №3 (52). С. 61-68

188. Чернописька Н.В. Методичні підходи до оцінювання логістичної діяльності підприємства. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Логістика*. 2008. № 623. С. 265–261.

189. Чурик, Г. Р. Наукові підходи до визначення категорій «конкуренція» та «конкурентоспроможність». *Вісник Львівської КА*. 2006. № 22. С. 55-58.

190. Шутько Т.І. Економічна сутність управління витратами підприємства. *Ефективна економіка*. 2014. № 12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3681> (дата звернення 18.06.2021).
191. Шевців Л.Ю. Концептуальні основи формування ефективної системи управління витратами машинобудівних підприємств. *Економіка: реалії часу*. 2016. № 1 (23). С. 72-81.
192. Щеглова О.Ю., Судаков О.І., Лаже М.В. Ефективність управління витратами та підходи до їх визначення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 12. Ч. 2. С. 186-190.
193. Щетініна І.О., Дяченко В.І. Значення інноваційного розвитку для птахівництва. Сучасний стан виробництва м'яса птиці в Україні та перспективи розвитку. *Міжвідомчий науковий тематичний збірник «Птахівництво»*. 2009. Вип. 61. С. 32-38.
194. Щодо порядку надання та анулювання статусу уповноваженого (схваленого) експортера: затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 07.10.2014 р. № 1013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1529-14#Text> (дата звернення 03.02.2022).
195. Юхименко П. І. Теорія фінансів: підручник. URL: <http://xn--e1ajqk.kiev.ua/wp-content/uploads/2019/12/Teoriya-finansiv-YUhimenko-P.-I..pdf> (дата звернення 20.11.2019).
196. Ющак Ж.М. Класифікація витрат, орієнтована на ефективне управління підприємством. *Вісник ЖДТУ*. 2012. № 3(61). С. 203-208.
197. Янковий О.Г., Кошельов Г.В. Фактори формування прибутку підприємства. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2011. Вип. 3. С. 298-305.
198. Яркіна Н.М. Управління підприємством як економічна категорія. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2014. № 1 (76). С. 130-136.
199. Ясіновська І.Ф. Підвищення економічної ефективності виробництва продукції птахівництва: автореф. дисер. канд. економ. наук: 08.00.04. Львів, 2008. 20 с.

200. Яцишин С.Р., Каплун О.А. Економічний зміст категорій «витрат виробництва» та «собівартість» у процесі трансформації бухгалтерського обліку до умов ринкової економіки. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2005. №6 (Т.3). С. 218-222.
201. Brockova K., Rossokha V., Chaban V., Zos-Kior M., Hnatenko I., Rubezhanska V. Economic mechanism of optimizing the innovation investment program of the development of agro-industrial production. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2021. Vol. 43. No. 1. P. 129 -135.
202. Cannella, S. , Bruccoleri, M. , & Framinan, J. M. (2016) Closed-loop supply chains: What reverse logistics factors influence performance? *International Journal of Production Economics*. No. 175 , 35–49 .
203. Chernetska O., Gubarik O., Savanchuk T. (2022) Bankruptcy of commercial banks: causes and ways to prevent. *Zeszyty naukowe*. tom 21, rocznik XI, numer 1/2022, С.61-73.
204. Coughlan A. T. (1987) Distribution Channel Choice in a Market with Complementary Goods. *International Journal of Research in Marketing*. Vol. 4, 1987. 85-97 pp.
205. Cost and management accounting: study material, exclusive program. URL: https://www.icsi.edu/media/webmodules/publications/FULL_BOOK_PP-CMA-2017-JULY_4.pdf (дата звернення 20.09.2021).
206. Colauto, R.D., Beuren, I. M. (2005) Cost-targeting as support for decision making in developing new products: a study in the furniture industry. *Revista Produção Online*, v. 5, n. XI, p. 1-18.
207. Destination marketing and management: theories and applications / edited by Youcheng Wang and Abraham Pizam. Wallington, Oxfordshire, UK; Cambridge, MA : CABI, 2011. 370 p.
208. Dobos, I., & Richter, K. (2006). A production/recycling model with quality consideration. *International Journal of Production Economics*. 104 (2). pp. 571-579.
209. Duncan R.B. (1972) Characteristics of organizational environments and perceived environmental uncertainty. *Administrative Science quarterly*. no 17(2). pp. 313-327

210. Efficient and Sustainable Poultry Solutions. URL: https://www.dsm.com/anh/species/poultry.html?utm_source=google&utm_medium=search_ad&utm_campaign=poultry_ao&utm_term=poultry&utm_category=multi_products&utm_term=-&utm_term=Global&utm_content=rsa_310522&gclid=CjwKCAiA5sieBhBnEiwAR9oh2gW5LFFyAwHGF9F4_MVuXw82oCEM9Eo0czpKxlsraZtNUtuSleuKhRoCJY4QAvD_BwE (дата звернення 07.11.2022).
211. Etuah, S., Ohene-Yankyera, K., Liu, Z., Mensah, J.O., Lan, J., (2020) Determinants of cost inefficiency in poultry production: evidence from small-scale broiler farms in the Ashanti region of Ghana. *Trop. Anim. Health Prod.* 2020. No. 52 (3), 1149–1159. <https://doi.org/10.1007/s11250-019-02115-6>.
212. Food and Agricultural Organization: офіційний сайт. URL: <http://www.fao.org/statistics/ru>
213. Four types of Logistics Costs You Should Keep Track URL: <https://mosimtec.com/types-of-logistic-costs/> (дата звернення 15.11.2021).
214. 58 James R. Stock, Douglas M. Lambert (2000) Strategic logistic management. McGraw-Hill/Irwin; 4th edition, 2000. 896 p.
215. Hilton R.W. (2004) Cost Management. Strategies for Business Decisions / R.W. Hilton, M.W. Maher, F.H. Selto. Irwin Mc Graw Hill, 2004. 960 p.
216. Horngren, C. T., Datar, S. M.; Foster, G. (2003) Cost Accounting: A Managerial Emphasis. 11. ed. London: Pearson.
217. Kaplan, R. S.; Norton, D. P. (1996) The Balanced Scorecard: Translating Strategy into Action. 1 ed. Boston: Harvard Business Review Press.
218. Korzh N., Mostenska T., Bilan Yu. (2017) Resource–Based View in Management Financial Component of Corporate Capital. Polish Journal of Management Studies. Seral publication of Faculty of Management. Czestochowa: Czestochowa University of Technology. 2017. Vol.16, no 2. p.133-147.
219. Kotler P., Gary M. Armstrong (2010) Principles of marketing. URL: <http://rezakord.com/uploads/91b0c5c8c158421fa332a449c435e1b4.pdf> (дата звернення 10.05.2021).

220. Management Accounting (1997) / Kaplan R., Banker R. S. Mark Young? Anthony A. Atkinson. The 2nd Edition Prentice Hall. 741 p
221. Mann R., Mayer E. (1995) Controlling für Einsteiger: Ring-bound. German: Haufe Verlag.
222. Mahjoor, A. A. (2013) Technical, Allocative and Economic Efficiencies of Broiler Farms in Fars Province, Iran: A Data Envelopment Analysis (DEA) Approach. *World Applied Sciences Journal*. 2013. Vol. 21, № 10. pp. 1427-1435.
223. Maximilian Nenning Logistics Costs: The 5 Biggest Cost Drivers <https://everstox.com/resources/insights/logistics-costs/> (дата звернення 10.07.2020).
224. Mescon, Michael H., Michael, Albert, Franklin, Khedouri (1985) Management. Harpercollins College Div; Subsequent edition. 777 p.
225. Our world in data: офіційний сайт. URL: <https://ourworldindata.org/meat-production>
226. Polehenka M.A. (2018) Logistical system of poultry enterprises. *Nauka i studia*. – 2018. №. 16 (196). С. 9-17.
227. Rodina O., Savchenko T., Velychko O., Lebedenko T., Novichkova T. (2022) Assessment of attractiveness intermediaries in the formation of logistic connections of the poultry enterprises. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2022. Vol. 44. No. 1. pp. 84-94. URL: <https://ejournals.vdu.lt/index.php/mtsrbid/article/view/2915/2011> DOI: <https://doi.org/10.15544/mts.2022.09>
228. Rodina O. (2021) World's trends of the chicken market: possibilities for Ukraine. *2nd Multidisciplinary Conference for Young Researchers "Sustainable Development Trends and Challenges under COVID-19"*: Book of Abstracts, Publisher: Czech University of Life Sciences Prague. pp.43-45.
229. Rodina O. (2022) The influence of performance indicators of poultry enterprises on the level of profitability. *Sustainable Development in Wartime Ukraine and the World: Multidisciplinary Conference for young Researchers* (Prague, Czech Republic, 2022. p. 68.

230. Savchenko T., Basiurkina N., Rodina O., Kwilinski A. Improvement of the assessment methods of product competitiveness of the specialized poultry enterprises. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2019. Vol. 41. No. 1. pp. 43-55. URL: <https://scholar.google.com.ua/scholar?oi=bibs&cluster=7732685655877912103&btnI=1&hl=uk> DOI: https://doi.org/10.15544/mts.2019.05_

231. Stegaru, G., Moisescu, M.A., Costetchi, N., (2013) Quality Management in Sensing Enterprise: Requirements for quality driven manufacturing. *IFAC Proceedings*. Volumes 46(9), 1316-1321.

232. Sutherland, Jonathan (2004) Key concepts in strategic management. Red Globe Press. 294 p.

233. Summerville, S., et al. (2020) Teaching Manufacturing Process Design as a Means for Competitive Advantage in Chemical Process Industries. *Procedia Manufacturing*. no 48, 1109-1119

234. The control of the costing of products. URL: <https://www.ift-poultry.com/costing/> (дата звернення 6.11.2022).

235. Tkachenko V., Rodina O., Savchenko T. Influence of the technological factors of breeding on the cost management efficiency of specialized poultry enterprises. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2018. Vol. 40. No. 1. pp. 91-102. URL: <https://scholar.google.com.ua/scholar?oi=bibs&cluster=10597390258753661830&btnI=1&hl=uk> DOI: <https://doi.org/10.15544/mts.2018.09>

236. Velychko, O., Velychko, L., Butko, M. & Khalatur, S. (2019). Modelling of strategic managerial decisions in the system of marketing logistics of enterprise. *Innovative Marketing*, Vol. 15, No. 2, pp. 58-70. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/im.15\(2\).2019.05](http://dx.doi.org/10.21511/im.15(2).2019.05)

237. Velychko O., Velychko L., Butko M., Khalatur S. (2019) Modelling of strategic managerial decisions in the system of marketing logistics of enterprise. *Problems and Perspectives in Management*. no 17(3), 293-305. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.17\(3\).2019.24](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.17(3).2019.24)

238. Yarmoliuk, O., Hubaryk O., Savanchuk T., Dmytrenko O., Khomiak, N. (2021). Information coverage in financial statements: practical experience in the application of ias and ifrs. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*, 5(40), 276–287. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v5i40.245101>

ДОДАТКИ

Додаток А

Визначення сутності поняття «витрати» за різними підходами

Визначення	Джерело
<i>1. Ресурсно-виробничий підхід</i>	
Спожиті ресурси або гроші, які необхідно заплатити за товари, роботи і послуги	Бутинець Ф.Ф., Осадча Г.Г. Хачко К. [111, с. 99]
Відносить витрати безпосередньо до функції виробництва, розглядаючи їх як весь комплекс матеріальних та грошових ресурсів, необхідних для створення продукту	Івашкевич В.Б. [1, с. 122].
Є сумою вартості витрачених на виробництво продукту засобів виробництва та заново утвореної вартості	Слюсарчук Л.І., Ковальчук Т.А. [200, с. 222]
Важливий елемент відтворювального процесу первинної ланки та відтворюють у собі витрати підприємства на всі спожиті ресурси на виробництво продукції	Волкова І.А. [85, с. 85]
Сума спожитих на виробництво товарів, робіт і послуг факторів виробництва (ресурсів)	Пушкар М.С. [133, с. 389]
<i>2. Фінансово-грошовий підхід</i>	
Виражені у грошовій формі витрати, які підприємство проводить у процесі здійснення своєї господарської діяльності	Поддєрьогін А.М., Череп А.В. [179, с. 90], [121]
Грошова оплата придбаних товарів чи послуг, понесених підприємством, що згодом буде віднята з прибутку (списана у витрати)	Савченко О.С. [106, с. 145]
Обсяг використаних ресурсів підприємства у грошовому вимірі для досягнення певної мети	Грещак М.Г., Коцюба О.С., Кудлак В.Я. [83, с. 26]
Це кількість ресурсів, які використані або віддані на обмін на деякі товари чи послуги, що виражені у грошових одиницях	Cost and management accounting [205, р. 3]
Усі витрати підприємства на виробництво та реалізацію продукції, що виражені в грошовій формі, що складають собівартість продукції ...	Завгородній В. П. [178, с. 45]
Виражені в грошовій формі поточні витрати трудових, матеріальних, фінансових і інших видів ресурсів на виробництво продукції	Скляренко В.К. [178, с. 47]
Сукупність переданих у грошовій формі витрачаних підприємства, пов'язаних з виробництвом продукції, наданням послуг, виконанням робіт та їх реалізацію. Основну частину витрат підприємства становлять виплати на користь власників ресурсів залучених до виробництва (матеріальний, трудових, фінансових)	Тігова Т.М., Селівьорстова Л.С., Процюк Т.Б. [169]
<i>3. Економічний підхід</i>	
Сукупні витрати живої та уречевленої праці на виробництво продукції становлять витрати господарської діяльності суб'єктів підприємництва	Цал-Цалко Ю.С. [184, с. 5]
Витрати – це трата енергії і тільки енергії, у тому числі інтелектуальної і фізичної енергії людини. На практиці ці витрати виявляються у вигляді цілеспрямованого й упорядкованого руху і використання деяких обмежених ресурсів: капіталовкладень, основних і оборотних фондів, природних багатств	Сук П.Л. [164, с. 5]
Це сума платежів домогосподарств за товари та послуги, отримані у звітному періоді, сума коштів, направлених ними на купівлю акцій, сертифікатів, валюти, нерухомості, на будівництво, допомогу родичам і знайомим, на вклади до банківських установ, на податки (крім прибуткового) та інші внески	Юхименко П.І., [195, с. 359]

Продовження додатку А

<i>4. Бухгалтерський підхід</i>	
Це зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, яке призводить до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власниками)	Прохар Н.В. [128], Кулішов В.В. [22]
Найважливіша частина фінансової діяльності підприємства, тому слід знати порядок їх здійснення, обліку й розподілу	Лень В.С., Півень О.П. [117, с. 508]
Споживання або використання матеріалів, товарів, робіт, послуг в процесі одержання доходу	Нашкерська Г.В., Голуб Н.О. [24]
<i>5. Управлінський підхід</i>	
Витрати, які впливають на управлінські рішення, розглядаються в системі управлінського обліку, оскільки лише в ній формуються релевантні витрати. Для прийняття управлінських рішень потрібна інформація про витрати на «щось» (продукцію, обладнання, послуги, процес тощо). Автор називає це «щось» об'єктом обліку витрат або об'єктом калькулювання собівартості, згідно з яким і відбувається групування та вартісне вимірювання витрат. Отже, в управлінському обліку витрати розглядаються з позиції досягнення певної мети, тобто це цільові витрати	Хорнгрен Ч. [161, с. 256]
Події, які призводять до зменшення власного капіталу. Вони можуть бути диференційовані в залежності від таких показників як об'єкт і склад витрат	Брітченко І.Г. Князевич А.О. [12, с.26].
Матеріальні витрати, витрати на утримання персоналу, витрати капіталу, які використовуємо (амортизація і відсотки), витрати держави і суспільства (податки, платежі, внески), витрати на послуги, якими користуємося	Mann R., Mayer E. [221]
Для управління виробничою собівартістю, витрачення ресурсів у виробництві можна відображати через використання поняття «затрати», що є зменшенням економічних вигод протягом звітного періоду або збільшення зобов'язань підприємства, що призводить до зменшення капіталу.	Нападовська Л. В. [10]
Одна з важливих категорій управлінського обліку та якісної оцінки діяльності підприємства. Для управління менеджерам необхідні не просто витрати, а інформація про витрати на будь-що (продукт, або його партію, послуги і т.д.)	Козак В.Г. [73, с. 129].
Витрати є головним об'єктом аналізу в процесі управління	Голов С.Ф. [23, с. 59]
Це прямі і непрямі, фактичні і можливі виплати або упущена вигода, необхідні для того, щоб залучити й отримати ресурси в межах цього напрямку	Мельник Л.Г., Партич Г.О. [115]
Витрати підприємства формуються в процесі використання ресурсів при здійсненні певної його діяльності. Вони мають цільову спрямованість. Витрати підприємства визначають як суму зменшення вартості активів або зменшення власного капіталу (збиток).	Осовська Г.В., Скрипник М.І. [161]
<i>6. Маркетинговий підхід</i>	
Ф. Котлер виділяє три підходи до визначення базових, вихідних цін: основані на витратах, на думці споживачів і на ціни конкурентів.	Kotler P. [219]
Витрати виступають інструментом цінової політики підприємства, тому що попит визначає верхній рівень цін, а її мінімальну величину – витрати. Отже, при управлінні маркетинговою діяльністю на певному етапі процесу ціноутворення, аналізуючи витрати, з метою визначення ціни продукції, їх класифікують на певні види за такими ознаками	Гаркавенко С.С. [21, с. 291, 302].
Група авторів вважають, що витрати є ціноутворюючим чинником, відносячи більшу частину витрат до внутрішніх ціноутворюючих факторів	Балабанова Л.В. [3], Привак Т.О., Герасимчук В.Г., Голубков Е.П., Длігач С.І., Ліпсиц І.В., Петруня Є.Г., Саліжанов І.К.,

	Сергєєв В.В. [9], Литвиненко Я.В. [86], Мазур О.Є.[88]
<i>7. Аналітичний підхід</i>	
Витрати – усе, що виробник (фірма) закуповує для використання з метою досягнення необхідного результату	Маркіна І.А., Вороніна В.Л., Рудич А.І., Нурієв Р.М. [95]
Витрати певного періоду визнані одночасно з доходами, для отримання якого вони здійснені	Давидович І.Є. [32, с. 51]
Вартісне вираження абсолютної величини застосовано-спожитих ресурсів, необхідних для здійснення ним поставленої мети	Турило А.М. Кравчук Ю.Б. Турило А.А. [38]
Витрати – це використання тільки тих ресурсів, які при визначенні прибутку підприємства за даний період часу ставляться у відповідність доходам	Скрипник М.І. [161]
До внутрішніх факторів формування прибутку відносять рівень витрат обігу – при незмінній величині торгівельної надбавки за рахунок зниження витрат підприємства можна збільшити суму одержуваного прибутку. Здійснення режиму економії дозволяє знижувати поточні витрати підприємства. При цьому необхідно враховувати, що під режимом економії розуміється не абсолютне, а відносне зниження витрат обігу	Янковий О.Г., Кошельок Г.В.[197]
Собівартість продукції і прибуток перебувають в обернено-пропорційній залежності: зниження собівартості приводить до відповідного зростання суми прибутку, і навпаки.	Іщенко Н.А. [59]
Фінансовий результат діяльності будь-якого підприємства визначається шляхом порівняння витрат і доходів підприємства. Дані автори зазначають, що для збільшення ефективності роботи кожне підприємство повинно контролювати витрати (проводити політику оптимізації витрат) з метою недопущення перевищення їх над доходами.	Циган Р.М. Савченко О.С. [185]
Економічний показник роботи підприємства, фірми тощо, який характеризує суму витрат, понесених у процесі господарської діяльності	Оксанич О.Є. [108]
<i>10. Нормативно-правовий підхід</i>	
Або зменшення активів, або збільшення зобов'язань, що призводять до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення власного капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками) за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені	ПСБО 16 (п.6) [123]
Зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілення власниками).	Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність» [55] НПСБО 1 (п. 3) [103]
Визнаються або зменшення активів, або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками), за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені	Методичні рекомендації з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств (п.2.2) [96]
Під збитками розуміються витрати, зроблені керованою стороною, втрата або пошкодження її майна, а також не одержані нею доходи, які керована сторона одержала б у разі належного виконання зобов'язань стороною одержання правил здійснення господарської діяльності другою стороною	Господарський кодекс України (ст. 224 – 2)
Збитками втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки)	Цивільний кодекс України (ст. 22) [186]

Витрати – це зменшення економічних вигод протягом звітного періоду, що відбувається у формі відтоку або зменшення активів або збільшення зобов'язань, які ведуть до зменшення капіталу, не пов'язаних з його розподілом між учасниками акціонерного капіталу	МСФЗ [100]
--	------------

Джерело: систематизовано авторкою

Додаток Б

Переваги і недоліки основних методів обліку та управління витратами

Методи обліку і управління витратами	Переваги	Недоліки
Позамовний метод	<ol style="list-style-type: none"> 1. Аналіз витрат по кожному з виконаних замовлень дає змогу виявити рентабельні замовлення, визначити ціни продажу на майбутнє. 2. Застосування цього методу дає можливість порівняти витрати по одному і тому ж виробу (замовленню), виробленому в різний час. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Відсутність оперативного контролю за рівнем витрат. 2. Складність та трудомісткість інвентаризації незавершеного виробництва. 3. Собівартість продукції визначається вже після закінчення виробничого циклу, коли вже не можна вплинути на витрати.
Попередільний (попроцесний) метод	<ol style="list-style-type: none"> 1. Збір інформації про витрати є менш трудомістким. 2. Інформація, відображена на рахунках бухгалтерського обліку, є більш прозорою. 3. Розподілення накладних витрат по цехах проводиться більш точно. 4. Дає змогу розраховувати і розподіляти рівну кількість затрат на кожен продукт. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Неможливість згрупувати витрати за видами продукції. 2. Значний обсяг облікових записів. 3. Дані не дають інформації про причини відхилень фактичних витрат від нормативних. 4. Складність полягає у значній кількості процесів, технологій, а також у наявності чи відсутності незавершеного виробництва
Нормативний метод	<ol style="list-style-type: none"> 1. Дозволяє, не чекаючи кінця місяця, мати фактичну собівартість виробів, а також регулярно (один раз на 10 днів або частіше) аналізувати причини відхилень і виявляти їх винуватців. 2. Системне документування відхилень від норм дозволяє встановлювати причини відхилень у момент їх виникнення, тоді як за інших методів причини та винуватці відхилень якщо і виявляють, то після складання звітної калькуляції собівартості. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Відхилення виявляють шляхом проведення розрахунків за тривалий період, не завжди документують, ведуть їх укрупнений облік без визначення причин і винуватців, істотні суми не облікових відхилень від норм тощо.
Метод «Директ-костинг»	<ol style="list-style-type: none"> 1. Собівартість, обсяг виробництва і прибуток, які завжди можна отримати з періодичної звітності. 2. Прибуток за певний період не змінюється під впливом постійних накладних витрат при зміні залишків товарно-матеріальних цінностей. 3. Звіти про витрати виробництва й доходи, більшою мірою відповідають інтересам керівництва фірми. 4. Показники маржинального доходу дають змогу оперативно оцінити вироби на основі базових критеріїв. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Дуже важко без помилки виокремити постійні витрати від змінних. 2. Під час переходу від системи повного розподілу витрат виникають серйозні проблеми у визначенні податку на прибуток. 3. Характер і мета управлінського та фінансового обліку настільки різні, що об'єднувати їх недоцільно. 4. Система складна і дорога.
Метод «Стандарт-костинг»	<ol style="list-style-type: none"> 1. Висока оперативність виявлення відхилень від норм. 2. Собівартість продукції розраховується заздалегідь і дозволяє обґрунтувати економічну доцільність виробництва кожної одиниці продукції. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Існують деякі види витрат, встановлення норм для яких є неможливим. 2. Наявність і необхідність постійного оновлення нормативної бази.

Метод «Кайзен-костинг»	1. Забезпечує постійне зменшення витрат і утримання їх на заданому рівні.	1. Необхідність мотивації працівників.
Метод «Абзорпшин-кастинг»	1. Відсутність поділу витрат підприємства на постійні та змінні. 2. Точне визначення фінансового результату діяльності підприємства. 3. Відображення покриття доходом від реалізації продукції кожного виду не тільки прямих змінних витрат, а й постійних накладних витрат. 4. Підвищення обґрунтованості вибору додаткового замовлення або відмови від нього.	1. Ускладнення процесу управління накладними витратами підприємства. 2. Остаточну собівартість конкретного виробу можна визначити тільки наприкінці періоду.
Метод «Кост-кілінг»	1. Дає змогу швидко скоротити витрати підприємства	1. Жорсткість, що передбачає зменшення витрат на заробітну плату і скорочення персоналу.
Метод «Таргет-костинг»	1. Контроль витрат ще на стадії розробки продукту; 2. Маркетингова орієнтація виробництва (тобто виробляємо не те, що можемо, а те, чого потребує ринок).	1. Потребує налагоджену тісну взаємодія між різними підрозділами. 2. Колектив повинен бути єдиною командою, яка є досвідченою та сприймає мету своєї спільної праці. 3. Потребує серйозних інвестицій, багато часу і відповідних технічних можливостей
Метод ABC	1. Підвищення обґрунтованості віднесення накладних витрат на конкретний продукт. 2. Точніше калькулювання собівартості. 3. Забезпечення взаємозв'язку отримуваної інформації з процесом формування витрат.	1. Потребує суттєвих змін у системі бухгалтерського обліку. 2. Потребує удосконалення систем інформаційної підтримки, що зумовлює зростання витрат на управління
CVP-аналіз	1. Дає змогу визначити обсяг продажу, при якому досягається безбитковість виробництва або заданий результат. 2. Простота, наочність і оперативність методу.	1. Складність поділу витрат підприємства на змінні та постійні. 2. Неможливість графічного вирішення моделі за кількості видів продукції більш як три.
Бенчмаркінг витрат	1. Відсутність потреби у винаході власних способів зменшення витрат і вдосконалення процесів у діяльності підприємства, тому що це вже зроблено лідером ринку або підприємством, взятим за зразок. 2. Можливість комбінування різних методів, що забезпечили успіх у зменшенні витрат іншим підприємствам.	1. Необхідність вибору підприємства-еталона. Якщо як еталон вибирають реальне підприємство, то потрібно обов'язково враховувати його особливості, умови його зовнішнього середовища. В іншому разі результати бенчмаркінгу витрат не можна використовувати.
Система JIT «точно в строк»	1. Орієнтована на зменшення витрат мінімізацією тривалості виробничого циклу на основі використання принципу «виробництво не запускається, доки не отримано замовлення».	1. Потребує значних витрат на зберігання, великі матеріальні запаси негативно впливають на недостатню кількість фінансових ресурсів та конкурентоспроможність підприємства. 2. Відсутність певної погодженості між стадіями виробництва продукції. 3. Певний ризик зриву виробництва та реалізації продукції.

Джерело: узагальнено авторкою за [17], [62], [109], [152], [174].

Додаток В

Система показників оцінки ефективності управління, формування та використання виробничих і логістичних витрат підприємств птахівництва

Показник	Методика розрахунку	Рекомендоване (можливе/нормативне) значення
<i>Група показників оцінки ефективності формування виробничих і логістичних витрат</i>		
Витратоємність	Загальна сума витрат на виробництво і реалізацію/ Вартість виготовленої продукції у діючих цінах	→ min
Розмір прямих матеріальних витрат на виробництво	$\sum(\text{Обсяг виробництва продукції} \cdot \text{Кількість витрачених матеріалів на } n \text{ вид продукції} \cdot \text{Ціна одиниці витрачених матеріалів})$	→ min
Розмір загальної заробітної плати	$\sum(\text{Обсяг виробництва продукції} \cdot \text{Рівень оплати праці за 1 людино-годину})$	→ min
Розмір логістичних витрат	$\sum(\text{Обсяг виробництва продукції} \cdot \text{Вартість понесених логістичних витрат})$	→ min
Частка логістичних витрат у прибутку підприємства	Сума логістичних витрат/Чистий прибуток · 100	→ min (max)
Частка виробничих витрат у прибутку підприємства	Загальна сума виробничих витрат/Чистий прибуток	→ min
Частка постійних витрат у прибутку підприємства	Сума постійних витрат/Чистий прибуток	→ min
<i>Група показників оцінки ефективності використання виробничих і логістичних витрат</i>		
Сума операційних витрат на 1 грн. операційних доходів	Сума загальних операційних витрат/Дохід від реалізації+Інші операційні доходи	→ min
Коефіцієнт питомої собівартості реалізованої продукції	Собівартість реалізованої продукції/ Дохід від реалізації+Інші операційні доходи	→ min
Коефіцієнт питомої ваги логістичних витрат	Сума логістичних витрат/ Дохід від реалізації+Інші операційні доходи	→ min
Коефіцієнт питомої ваги витрат на збут	Сума витрат на збут/ Дохід від реалізації+Інші операційні доходи	→ min
Коефіцієнт питомої ваги інших операційних витрат	Сума інших операційних витрат/ Дохід від реалізації+Інші операційні доходи	→ min
Коефіцієнт питомої ваги амортизаційних витрат	Сума амортизації/ Дохід від реалізації+Інші операційні доходи	→ min (max)
Матеріаловіддача	Вартість виготовленої готової продукції/Вартість витрачених матеріалів	→ max
Матеріалоємність на приріст живої маси птиці	Вартість витрачених витрат/ Вартість вирощеної птиці	→ min
Фондовіддача	Чистий прибуток/Середня величина основних засобів та необоротних активів	→ max
Фондоємність	1/Фондовіддача	→ min

Продовження додатку В

Коефіцієнт покриття реалізованих виробничих витрат	Дохід від реалізації/Собівартість реалізованої продукції	→ max
Коефіцієнт покриття постійних витрат	Дохід від реалізації/Адміністративні витрати+Витрати на збут	→ max
<i>Група показників оцінки ефективності управління виробничими і логістичними витратами (показники оцінки фінансового стану підприємства)</i>		
Чиста рентабельність діяльності	Чистий прибуток/Собівартість реалізованої продукції	→ max
Рентабельність продажу	Чистий прибуток/Дохід від реалізації	→ max
Загальна рентабельність виробничих засобів	Валовий прибуток/Основні засоби+Матеріальні оборотні активи	→ max
Рентабельність праці	Чистий прибуток/Витрати на оплату праці	→ max
Рентабельність витрат на збут	Чистий прибуток/Сума витрат на збут	→ max
Рентабельність логістичних витрат	Чистий прибуток/Сума логістичних витрат	→ max
Операційна рентабельність реалізованої продукції	Операційний прибуток/ Чистий прибуток	→ max
Продуктивність праці	Чистий прибуток/Чисельність виробничо-господарських працівників	→ max
Показник виробничого левериджу	Темп приросту чистого прибутку/Темп приросту загального прибутку до оподаткування	→ min
Коефіцієнт поточної ліквідності	Сума оборотних коштів/Короткострокові зобов'язання підприємства	→ max
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	Собівартість реалізованої продукції /Середньорічна сума кредиторської заборгованості	→ min
Коефіцієнт оборотності запасів і витрат	Собівартість реалізованої продукції/Середні величина запасів і витрат	→ min
Гнучкість логістичної системи	Загальна сума оплати після отримання продукції/Загальна вартість поставки *100	→ max
Виробнича потужність цеху з вирощування курей-бройлерів	Кількість вирощених курей за один цикл/Загальна кількість вирощених курей-бройлерів за один цикл на підприємстві	→ max

Джерело: сформовано авторкою за [99], [118], [188], [199].

Динаміка виробництва м'яса курятини у світі та Україні у 2010-2020 роках, тис. голів

Країна	Роки										
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Китай	8781644	9048216	9597521	9444887	9188499	9571588	9885071	9833094	10765879	11018699	9686876
зміни, %	0,0	3,04	6,07	-1,59	-2,71	4,17	3,28	-0,53	9,49	2,35	-12,09
% світ. виробн.	15,51	15,54	16,14	15,65	14,87	14,94	15,09	14,33	15,25	15,21	13,69
США	8790284	8683643	8576195	8648756	9669628	8822692	8908986	9050702	9160910	9339249	9346660
зміни, %	-	-1,21	-1,24	0,85	11,80	-8,76	0,98	1,59	1,22	1,95	0,08
% світ. виробн.	15,52	14,91	14,42	14,33	15,64	13,77	13,60	13,19	12,98	12,89	13,21
Бразилія	4988321	5287702	5243578	5393754	5496391	5796225	5860316	5842721	5698494	5805315	6006415
зміни, %	-	6,00	-0,83	2,86	1,90	5,46	1,11	-0,30	-2,47	1,87	3,46
% світ. виробн.	8,81	9,08	8,82	8,93	8,89	9,05	8,95	8,51	8,07	8,01	8,49
Індонезія	1950000	2081000	2089900	2250000	2300000	2529922	2738519	4510191	4796429	4916187	4697236
зміни, %	-	6,72	0,43	7,66	2,22	10,00	8,25	64,69	6,35	0,71	-4,45
% світ. виробн.	3,44	3,57	3,51	3,73	3,72	3,95	4,18	6,57	6,79	6,79	6,64
Індія	1816848	1860000	2161055	2019410	2373071	2394703	2420916	2502849	2623924	2730739	2625635
зміни, %	-	2,38	16,19	-6,55	17,51	0,91	1,09	3,38	4,84	4,07	-3,85
% світ. виробн.	3,21	3,19	3,63	3,35	3,84	3,74	3,70	3,65	3,72	3,77	3,71
Мексика	1547036	1593527	1601172	1600988	1616148	1643705	1676866	1734126	1812559	1914917	1961066
зміни, %	-	3,01	0,48	-0,01	0,95	1,71	2,02	3,41	4,52	5,65	2,41
% світ. виробн.											
Іран	1552000	1589000	1625000	1630000	1644172	1689551	1853626	1869262	1917441	1965701	
зміни, %	-	2,38	2,27	0,31	0,87	2,76	9,71	0,84	2,58	2,52	
% світ. виробн.											
.....	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Україна	514493	528730	577858	687021	655604	651528	618903	630385	658745	717546	
зміни, %	-	2,77	9,29	18,89	-4,57	-0,62	-5,01	1,86	4,50	8,93	
% світ. виробн.											
місце у світі	29	31	27	23	29	27	32	30	27	26	
Всього вирощено у світі											

Джерело: розраховано авторкою за даними FAO [212]

Додаток Д

Таблиця Д.1

Динаміка показників експорту курячого м'яса у 2010-2019 роках

Країни (country-partner)	Роки									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Нідерланди, тис. тон	0,0	0,0	0,0	0,4	12,0	15,4	17,4	39,0	49,0	58,6
тис. дол. США	0	1	1	1021	38964	37500	32459	77062	110894	97330
Саудівська Аравія, тис. тон	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,03	2,5	7,5	31,9	52,0
тис. дол. США	0	0	0	0	0	34	3660	12113	57803	92043
Азербайджан, тис. тон	0,0	0,2	0,0	0,0	0,2	0,1	4,9	16,8	20,8	25,7
тис. дол. США	0	241	0	0	325	107	3705	17495	20298	26780
Польща, тис. тон	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,6	2,6	1,3	1,8	25,0
тис. дол. США	0	1	0	1	263	1283	4294	2653	3847	33808
ОАЕ, тис. тон	0,0	0,0	0,4	0,5	1,3	4,9	4,4	13,9	13,6	18,9
тис. дол. США	0	0	623	948	2370	7552	6425	18947	17909	23481
Ірак, тис. тон	0,5	0,6	1,2	21,2	31,7	40,7	64,7	29,0	36,4	0,0
тис. дол. США	796	905	2571	37477	54029	58170	78381	42848	39638	0
Словаччина, тис. тон	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,001	0,5	9,9	31,3	7,3
тис. дол. США	0	0	0	0	0	2	934	16190	59945	10269
Єгипет, тис. тон	0,0	0,0	0,0	0,4	1,4	7,0	25,8	49,6	4,2	0,2
тис. дол. США	0	0	0	659	2202	10446	36133	65238	6357	15377
Казахстан, тис. тон	13,4	21,7	21,0	21,3	19,4	14,8	17,6	1,0	0,4	3,0
тис. дол. США	20193	38132	37433	36133	30779	15921	13648	1078	356	3292
Узбекистан, тис. тон	0,0	0,02	3,1	12,2	24,9	12,6	8,5	3,2	1,4	1,7
тис. дол. США	0	34	3073	12041	19237	9835	5092	2064	968	1131
В'єтнам, тис. тон	5,5	7,5	5,6	3,6	7,7	4,1	6,7	8,5	10,9	1,6
тис. дол. США	2832	3433	1982	1315	3216	2166	6004	7974	15186	1671
Грузія, тис. тон	0,9	1,5	1,9	6,6	9,3	6,3	9,2	10,0	7,5	8,5
тис. дол. США	1463	2812	3686	10059	12465	6431	8062	9545	6087	7339
Китай, тис. тон	2,2	0,03	0,1	0,2	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
тис. дол. США	618	17	59	193	59	0	0	0	0	0
Республіка Молдова, тис. тон	1,9	7,0	7,2	10,7	13,0	8,4	9,4	8,4	8,3	11,6
тис. дол. США	3757	12112	13281	17748	19147	8551	7357	8831	6932	10557
<i>Усього експорт, тис. тон</i>	<i>269,7</i>	<i>497,1</i>	<i>806,3</i>	<i>1453,7</i>	<i>1746,8</i>	<i>1611,7</i>	<i>2398,0</i>	<i>2709,8</i>	<i>3284,0</i>	<i>2910,3</i>
<i>тис. дол. США</i>	<i>33291</i>	<i>78669</i>	<i>145056</i>	<i>231702</i>	<i>275853</i>	<i>226271</i>	<i>290928</i>	<i>387462</i>	<i>503713</i>	<i>404033</i>

Джерело: складено авторкою за даними FAO [212]

Таблиця Д.2

Динаміка показників імпорту курячого м'яса у 2010-2019 роках

Країни (country-partner)	Роки									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Німеччина, тис. тон	8,5	10,8	26,1	25,5	18,2	17,7	16,1	12,6	18,9	10,0
тис. дол. США	9281	11234	27576	27561	14833	9532	6778	5557	7198	5429
Угорщина, тис. тон	7,2	2,6	11,9	7,2	4,0	0,5	1,3	5,2	11,8	7,7
тис. дол. США	5214	1798	17796	12306	4675	421	562	1994	4362	2821
Білорусь, тис. тон	0,0	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	0,0	0,0	7,0
тис. дол. США	0	866	0	0	0	0	196	0	0	10287
Польща, тис. тон	6,7	6,4	7,1	2,4	15,1	31,4	46,7	74,2	78,7	3,5
тис. дол. США	7276	5680	10411	4340	11879	10869	17476	29308	30045	2015
Англія, тис. тон	4,9	9,3	9,4	4,8	4,1	2,0	2,3	3,5	3,0	0,1
тис. дол. США	5109	6919	13306	6870	3331	1314	927	1291	1129	59
Нідерланди, тис. тон	7,8	9,0	7,4	3,4	3,3	1,5	3,2	3,2	2,2	1,7
тис. дол. США	8160	6649	10806	5657	2871	949	1302	1332	779	496
Франція, тис. тон	0,9	1,7	0,8	1,4	2,5	1,0	1,9	2,8	2,0	2,1
тис. дол. США	1030	2502	942	12463	2257	686	837	1166	911	918
США, тис. тон	77,6	4,7	36,4	13,3	3,7	0,3	0,2	0,0	0,0	0,3
тис. дол. США	90050	4210	48052	15861	5404	320	132	0	0	250
Бельгія, тис. тон	8,1	3,8	2,0	0,8	1,0	0,3	0,6	0,7	0,4	0,01
тис. дол. США	8519	4566	3218	1446	975	227	325	266	147	55
<i>Усього імпорт, тис. тон</i>	<i>122,8</i>	<i>50,8</i>	<i>104,2</i>	<i>61,4</i>	<i>55,7</i>	<i>55,8</i>	<i>74,5</i>	<i>106,9</i>	<i>121,7</i>	<i>76,5</i>
<i>тис. дол. США</i>	<i>136022</i>	<i>46670</i>	<i>136704</i>	<i>80901</i>	<i>48077</i>	<i>32336</i>	<i>29524</i>	<i>42928</i>	<i>47364</i>	<i>74846</i>

Джерело: складено авторкою за даними FAO [212]

Додаток Е

Система бальної оцінки показників конкурентоспроможності продукції підприємств птахівництва

Показники	Оцінка, бали			
	5 - «відмінно»	4- «добре»	3 – «задовільно»	2 –«незадовільно»
Груповий показник конкурентоспроможності «споживчі параметри продукції» (GI_{ср})				
Зовнішній вигляд тушки (Ac)	Поверхня суха, не завітрена, внутрішня поверхня чиста, без згустків крові.	Поверхня суха, не завітрена, внутрішня поверхня чиста, без згустків крові. Можуть бути незначні пошкодження шкіри, м'язів та кісток, що є наслідком розчленування тушки.	Поверхня суха, не завітрена, внутрішня поверхня чиста, без згустків крові. Є невеликі пошкодження шкіри, м'язів та кісток.	Поверхня суха, але завітрена, можливо присутня плісень. Є переломи стегнових та гомілкових кісток, наявності гострих країв кісток та уламків кісток, саден, слідів від ударів, глибоких порізів м'язової тканини та розривів шкіри
Стан шкіри (Cs)	Чиста, суха, не завітрена, без подряпин, без розривів, плям та синців. Для заморожених тушок - без холодильних опіків, для охолоджених - без слідів заморожування.	Чиста, суха, не завітрена, без розривів, плям і синців але є незначні подряпини.	Чиста, суха, не завітрена, без плям і синців але є незначні подряпини та розриви	Не відповідає нормам ДСТУ 3143:2013. Покрита слизю особливо під крилами і в паху та в складках шкіри.
Колір шкіри (Cl)	Від «білого» до жовтого.	Від «білого» до жовтого з незначним відтінком	Від «білого» до жовтого із значним відтінком наближеним до сірого	Жовто-сірого кольочу та має слизисту поверхню
Запах (S)	Властивий доброякісному м'ясу птиці, без сторонніх запахів	Властивий доброякісному м'ясу птиці, але незначний сторонній запах	Затхлий у грудочеревній порожнині	Гнильний з поверхні тушки і всередині м'язів, найбільш виражений у грудочеревній порожнині
Ступінь зняття оперення (Lf)	Оперення повністю видалено	Оперення повністю видалено, але є одиничні пеньки чи колодочки	Оперення повністю видалено, але є незначна кількість пеньків, розкиданих по поверхні тушки	Оперення видалено не повністю, є значні пеньки на крилах та хвостовій частині
Консистенція охолодженого м'яса (Ccm)	М'язи щільні, пружні; якщо натиснути пальцем, ямка, що утворилася, швидко охолодженого м'яса	М'язи менше щільні і менше пружні, але якщо натиснути пальцем, ямка, що утворилася, швидко	М'язи менше щільні і менше пружні, чим у свіжих, при надавлюванні пальцем	М'язи в'ялі, при натисканні пальцем утворюється ямка, яка не вирівнюється

	вирівнюється	охолодженого м'яса вирівнюється	утворюється ямка, що вирівнюється повільніше (на протязі однієї хвилини)	
Колір підшкірного та внутрішнього жиру (Cf)	Блідо-жовтий або жовтий	Блідо-жовтий або жовтий з незначними відтінком	Блідо-жовтий з проявом сіруватого відтінком	Блідно-жовтого кольору, а внутрішня жирова тканина жовтувато-білого кольору з сірим відтінком
Стан кісткової системи (Cbs)	Кісткова система без переломів і деформацій.	Кісткова система без переломів і з незначними деформаціями	Кісткова система має незначні переломи і деформації	Кісткова система має явні переломи і деформації
Інформативність маркування (Li)	Відповідає закону України «Про захист справ споживачів» та технічним вимогам щодо правил маркування продуктів харчування, наявність інформації про конкурентні переваги товару і рекламних слоганів	Відповідає закону України «Про захист справ споживачів» та технічним вимогам щодо правил маркування продуктів харчування, наявність інформації про конкурентні переваги товару	Відповідає закону України «Про захист справ споживачів» і частково відповідає технічним вимогам щодо правил маркування продуктів харчування	Не відповідає закону України «Про захист справ споживачів» і частково відповідає технічним вимогам щодо правил маркування продуктів харчування, оцінюється, як нормативний показник, рівний нулю
Інформаційна і художня виразність упаковки (EPia)	Привабливий зовнішній вигляд упаковки з дотриманням ергономічних вимог, чітко оформлена етикетка, в якій наявні оригінальність художнього задуму	Звичайний зовнішній вигляд упаковки, якісне поліграфічне виконання етикетки, інформація чітка і легко читається	Звичайний зовнішній вигляд упаковки, не дотримана якість поліграфічного виконання етикетки, блідий колір або неграмотне поєднання кольорів	Не дотримана якість виконання етикетки, стійкість до пошкоджень і зберігання первинного зовнішнього вигляду, не чітка інформація
Показник «популярність торгової марки» (I_p)				
Загальні характеристики	Добре відома, приваблива, престижна торгова марка	Відома, але недостатньо приваблива торгова марка	Маловідома недостатньо приваблива торгова марка	Невідома торгова марка
Показник «ціна споживання» (I_p)				
Шкала цін	Ціна нижча, ніж у конкурентів	Ціна на продукцію така сама як у конкурентів	Ціна на продукцію вище, ніж у конкурентів	Ціна на продукцію на 50% вище ніж у конкурентів та не відповідає

Джерело: складено авторкою

Додаток Ж

Таблиця Ж.1

Аналіз структури витрат ПрАТ «Володимир-Волинська птахофабрика» за 2016-2020 роки

Склад витрат	Роки										Відхилення 2020/2016, %
	2016		2017		2018		2019		2020		
	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %	
1. Склад собівартості реалізації (усього)	1186894	83	1345158	86,9	1467859	83,2	1474864	83,3	1442212	85,8	21,5
Частина логістичних витрат у складі собівартості реалізації	277616,6	23,6	341707,4	25,7	381875,1	26,3	384015,4	26,6	346075,6	24,6	24,7
1.1. Собівартість реалізації готової продукції	1133804	79,3	1311738	84,7	1405514	80,3	1414497	78,9	784859	46,7	-30,8
Частина логістичних витрат	272113	22,9	341051,9	25,4	379488,8	25,8	381914,2	25,9	235457,7	16,3	-13,5
1.2. Собівартість реалізації посліду	0	0	0	0	0	0	577	0,03	373	0,02	-100
Частина логістичних витрат	0	0	0	0	0	0	92,3	0,01	82,1	0,01	0
1.3. Собівартість реалізації товарів	36691	2,6	4370	0,3	14901	0,8	11817	0,7	562099	33,5	1432
Частина логістичних витрат	5503,6	0,5	655,5	0,05	2235,1	0,15	2008,9	0,143	101177,8	7,0	1738,8
1.4. Собівартість реалізації зернових	0	0	0	0	1374	0,08	0	0	0	0	0
Частина логістичних витрат	0	0	0	0	151,1	0,01	0	0	0	0	0
1.5. Собівартість реалізації робіт (послуг)	16399	1,2	29050	1,9	46070	2,6	47973	2,7	41547	2,5	153,4
Частина логістичних витрат	1967,9	0,2	4067	0,3	4607	0,3	8155,4	0,5	7063	0,5	258,9
1.6. Собівартість реалізації курчат-бройлерів	0	0	0	0	0	0	0	0	6544	0,4	-100
Частина логістичних витрат	0	0	0	0	0	0	0	0	1308,8	0,09	0
1.7. Собівартість реалізації комбікорму	0	0	0	0	0	0	0	0	46790	2,79	-100
Частина логістичних витрат	0	0	0	0	0	0	0	0	9358	0,65	100
2. Склад адміністративних витрат (усього)	22889	1,6	28199	1,8	37145	2,1	45778	2,5	50858	3	122,2
Частина логістичних витрат у складі адміністративних витрат	2044	8,9	2671,7	9,5	3677,1	9,9	4610,7	10,1	4367,1	8,6	113,6
2.1. Заробітна плата та відрахування з неї адміністративного персоналу	5553	0,4	8821	0,6	10403	0,6	18320	1	20540	1,2	269,9
Частина логістичних витрат	388,7	1,7	705,7	2,5	728,2	1,9	1648,8	3,6	1232,4	2,42	217,1

2.2. Податки та обов'язкові платежі	1297	0,09	1932	0,12	2437	0,14	2092	0,12	918	0,05	-29,2
<i>Частка логістичних витрат</i>	13	0,06	19,3	0,07	24,4	0,07	20,9	0,05	9,2	0,02	-29,2
2.3. Амортизація та утримання основних засобів адміністративного призначення	1998	0,14	2417	0,16	4008	0,23	4340	0,24	7164	0,43	258,6
<i>Частка логістичних витрат</i>	159,8	0,7	120,8	0,4	280,6	0,8	217	0,5	214,9	0,4	34,5
2.4. Послуги автотранспорту	3828	0,27	4583	0,3	9257	0,5	9518	0,5	8833	0,5	130,9
<i>Частка логістичних витрат</i>	573,7	2,5	641,6	2,3	1388,5	3,7	1427,7	3,1	1324,9	2,6	130,9
2.5. Витрати на охорону	2391	0,17	782	0,05	786	0,04	827	0,05	377	0,02	-84,2
<i>Частка логістичних витрат</i>	23,9	0,1	7,82	0,03	7,86	0,02	12,4	0,03	3,77	0,01	-84,2
2.6. Витрати адміністративного характеру на послуги сторонніх організацій	2720	0,19	1863	0,12	2268	0,13	2173	0,12	2004	0,12	-26,32
<i>Частка логістичних витрат</i>	353,6	1,5	223,5	0,79	272,2	0,73	260,76	0,57	240,48	0,47	-31,99
2.7. Послуги зв'язку адміністративного призначення	2345	0,16	1691	0,1	2022	0,12	2109	0,12	1016	0,06	-56,67
<i>Частка логістичних витрат</i>	117,2	0,5	97,1	0,35	80,9	0,22	63,27	0,14	40,64	0,08	-65,34
2.8. Інші витрати адміністративного призначення	2760	0,19	6112	0,39	5964	0,34	6399	0,36	10006	0,6	262,5
<i>Частка логістичних витрат</i>	414	1,81	855,7	3,04	894,6	2,4	959,8	2,1	1300,8	2,6	214,2
3. Склад витрат на збут (усього)	75054	5,2	90789	5,7	142432	8,1	187229	10,4	121626	7,24	62,05
<i>Частка логістичних витрат у складі витрат на збут</i>	61639,8	82,1	77696	85,5	124713	87,6	161502,4	86,3	107418,5	88,3	74,27
3.1. Заробітна плата та відрахування з неї персоналу зайнятого збутом продукції	10102	0,71	16590	1,07	13778	0,79	34353	1,92	23021	1,37	127,9
<i>Частка логістичних витрат</i>	7071	9,42	12774,3	14,1	10333,5	7,26	24734,2	13,21	17956,4	14,8	153,9
3.2. Реклама	0	0	0	0	15763	0,9	22025	1,23	21039	1,25	100
<i>Частка логістичних витрат</i>	0	0	0	0	14974,8	10,5	20923,7	11,2	19987,1	16,4	100
3.3. Зберігання продукції	14014	0,98	14361	0,93	20250	1,16	25209	1,41	13987	0,83	-0,19
<i>Частка логістичних витрат</i>	12612	16,8	13212,1	14,5	19237	13,5	22688,1	12,1	13287,6	10,9	5,35
3.4. Послуги автотранспорту для потреб збуту	27773	1,94	36199	2,34	57741	3,3	72410	4,04	42996	2,56	54,81
<i>Частка логістичних витрат</i>	24995	33,3	34389	37,9	53121,7	37,3	65169	34,8	38696,4	31,82	54,81
3.5. Послуги сторонніх організацій віднесені до витрат на збут	8220	0,57	8135	0,53	8635	0,49	3615	0,2	1149	0,07	-86,02
<i>Частка логістичних витрат</i>	5754	7,67	5694,5	6,27	6562	4,61	2530	1,35	976,6	0,8	-83,03

3.6. Витрати на відрядження	52	0	40	0	48	0	86	0	45	0	-13,46
<i>Частка логістичних витрат</i>	36,4	0,05	28	0,03	33,6	0,02	60,2	0,03	33,75	0,03	-7,28
3.7. Інші витрати пов'язані зі збутом продукції	14893	1,04	15464	1	26217	1,5	29531	1,65	19389	1,15	30,19
<i>Частка логістичних витрат</i>	11169,7	14,88	11598	12,7	20449,3	14,36	25396,7	13,56	16480,6	13,55	47,55
4. Склад інших операційних витрат (усього)	68760	4,81	56303	3,67	50030	2,86	66487	3,71	48224	2,87	-29,97
<i>Частка логістичних витрат у складі інших операційних витрат</i>	2431	3,5	2513,9	4,43	1355	2,71	1751,34	2,63	1306,1	2,71	-46,29
4.1. Витрати від реалізації інших оборотних активів	16	0	536	0,03	0	0	0	0	446	0,03	2687,5
<i>Частка логістичних витрат</i>	1,6	0	48,24	0,08	0	0	0	0	35,68	0,07	2130
4.2. Втрати від операційних курсових різниць	62006	4,34	44475	2,87	40374	2,31	49537	2,76	37368	2,22	-39,73
<i>Частка логістичних витрат</i>	1860,2	2,71	1779	3,13	807,48	1,61	990,74	1,49	747,36	1,55	-59,82
4.3. Нестачі (втрати) від псування цінностей	739	0,05	2345	0,15	781	0,04	1281	0,07	710	0,04	-3,92
<i>Частка логістичних витрат</i>	36,95	0,05	46,9	0,08	15,6	0,03	25,6	0,04	14,2	0,03	-61,57
4.4. Визначені штрафи, пені неустойки	501	0,04	0	0	0	0	0	0	809	0,05	61,48
<i>Частка логістичних витрат</i>	100,2	0,15	0	0	0	0	0	0	8,09	0,0	-91,93
4.5. Сумнівні та безнадійні борги	188	0,01	1933	0,12	816	0,05	5890	0,33	1478	0,09	686,17
<i>Частка логістичних витрат</i>	1,88	0	38,7	0,07	16,32	0,03	117,8	0,18	44,34	0,09	2258,5
Лікарняні за рахунок підприємства	0	0	0	0	2621	0,15	4008	0,22	3378	0,2	100
<i>Частка логістичних витрат</i>	0	0	0	0	26,2	0,05	40,1	0,06	101,3	0,21	100
Інші витрати операційної діяльності	5310	0,37	7514	0,49	5438	0,31	5771	0,32	4035	0,24	-24,01
<i>Частка логістичних витрат</i>	531	0,77	601,1	1,06	489,4	0,98	577	0,87	363,1	0,75	-36,61
5. Склад фінансових витрат (усього)	75905	5,31	23651	1,53	51548	2,95	17456	0,97	17016	1,01	-77,58
<i>Частка логістичних витрат у складі фінансових витрат</i>	759,05	1	236,5	1	515,48	1	174,6	1	170,2	1	-77,58
5.1. Відстрочка за кредитом	75905	5,31	23651	1,53	51548	2,95	17456	0,97	17016	1,01	-77,58
<i>Частка логістичних витрат</i>	759,05	1	236,5	1	515,48	1	174,6	1	170,2	1	-77,58
6. Склад інших витрат (усього)	281	0,02	3942	0,25	119	0,01	105	0,01	0	0	-100
<i>Частка логістичних витрат у складі інших витрат</i>	2,8	1	39,42	1	1,19	1	1,05	1	0	0	-100
6.1. Списання необоротних активів	281	0,02	3942	0,25	119	0,01	105	0,01	0	0	-100

Частка логістичних витрат	2,8	1	39,42	1	1,19	1	1,05	1	0	0	-100
Усього витрати діяльності підприємства	1429783	100	1548472	100	1749133	100	1791919	100	1679936	100	17,5
Усього логістичні витрати підприємства	343734,9	x	424704,4	x	386908	x	551880	x	459167,3	x	33,58

Джерело: розраховано авторкою

Таблиця Ж.2
Аналіз структури витрат ПрАТ «Птахокомбінат «Бершадський»
за 2016-2020 роки

Склад витрат	Роки										Відхилення 2020/2016, %
	2016		2017		2018		2019		2020		
	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %	
1. Склад собівартості реалізації (усього)	87256,0	90,75	157750,0	92,45	285770,0	92,5	280761,0	92,67	229719,0	91,62	163,27
Частка логістичних витрат у складі собівартості реалізації	23282,94	28,90	41711,86	28,21	75499,63	27,69	71590,72	26,25	60733,92	27,67	160,85
1.1. Собівартість реалізації готової продукції	80286,0	83,5	143834,	84,3	233425,	75,55	225825,0	74,54	186421,0	74,35	132,2
Частка логістичних витрат	23282,94	26,68	41711,86	26,44	70027,5	24,50	65489,25	23,33	55926,3	24,35	140,2
1.2. Собівартість реалізації робіт (послуг)	6970,0	7,25	13916,0	8,16	20156,0	6,52	19045,0	6,29	16589,0	6,62	138,0
Частка логістичних витрат	1324,3	1,52	2783,2	1,76	3628,1	1,27	3237,6	1,15	2820,1	1,23	112,95
2. Склад адміністративних витрат (усього)	4332,0	4,51	5702,0	3,34	6766,0	2,19	7227,0	2,39	8441,0	3,37	94,85
Частка логістичних витрат у складі адміністративних витрат	433,88	10,02	538,61	9,45	652,62	9,65	694,37	9,61	710,98	8,42	63,87
2.1. Заробітна плата та відрахування з неї адміністративного персоналу	1579,0	1,64	1862,0	1,09	1983,0	0,64	1986,0	0,66	2129,0	0,85	34,83
Частка логістичних витрат	110,53	2,55	148,96	2,61	138,81	2,05	178,74	2,47	127,74	1,51	15,57
2.2. Податки та обов'язкові платежі	378,0	0,39	668,0	0,39	870,0	0,28	1083,0	0,36	1089,0	0,43	188,1
Частка логістичних витрат	3,78	0,09	6,68	0,12	8,7	0,13	10,83	0,15	10,89	0,13	188,1
2.3. Амортизація та утримання основних засобів адміністративного призначення	524,00	0,54	679,00	0,40	1023,00	0,33	1189,00	0,39	1402,00	0,56	167,56

<i>Частка логістичних витрат</i>	41,92	0,97	33,95	0,60	71,61	1,06	59,45	0,82	42,06	0,50	0,33
2.4. Послуги автотранспорту для адміністративних потреб	854,00	0,89	1054,00	0,62	1209,00	0,39	1372,00	0,45	1678,00	0,67	96,49
<i>Частка логістичних витрат</i>	128,10	2,96	147,56	2,59	181,35	2,68	205,80	2,85	251,70	2,98	96,49
2.5. Інші витрати адміністративного призначення	997,00	1,04	1439,00	0,84	1681,00	0,54	1597,00	0,53	2143,00	0,85	114,94
<i>Частка логістичних витрат</i>	149,55	3,45	201,46	3,53	252,15	3,73	239,55	3,31	278,59	3,30	86,29
3. Склад витрат на збут (усього)	3765,0	3,92	6320,0	3,70	11199,0	3,62	11173,0	3,69	9087,0	3,62	141,35
<i>Частка логістичних витрат у складі витрат на збут</i>	3084,65	81,93	5360,10	84,81	0,00	87,17	9695,90	86,78	8071,63	88,83	161,67
3.1. Заробітна плата та відрахування з неї персоналу зайнятого збутом продукції	785,00	0,82	915,00	0,54	1345,00	0,44	1308,00	0,43	1176,00	0,47	49,81
<i>Частка логістичних витрат</i>	549,50	14,59	704,55	11,15	1008,75	9,01	941,76	8,43	917,28	10,09	66,93
3.2. Зберігання продукції	1021,00	1,06	1340,00	0,79	3027,00	0,98	2987,00	0,99	2575,00	1,03	152,20
<i>Частка логістичних витрат</i>	918,90	24,41	1232,80	19,51	2875,65	25,68	2688,30	24,06	2446,25	26,92	166,22
3.3. Послуги автотранспорту для потреб збуту	980,00	1,02	1870,00	1,10	3951,00	1,28	3769,00	1,24	3450,00	1,38	252,04
<i>Частка логістичних витрат</i>	882,00	23,43	1776,50	28,11	3634,92	32,46	3392,10	30,36	3105,00	34,17	252,04
3.4. Інші витрати пов'язані зі збутом продукції	979,00	1,02	2195,00	1,29	2876,00	0,93	3109,00	1,03	1886,00	0,75	92,65
<i>Частка логістичних витрат</i>	734,25	19,50	1646,25	26,05	2243,28	20,03	2673,74	23,93	1603,10	17,64	118,33
4. Склад інших операційних витрат (усього)	364,00	0,38	852,00	0,50	1850,00	0,60	840,00	0,28	2575,00	1,03	607,42
<i>Частка логістичних витрат у складі інших операційних витрат</i>	32,50	8,93	50,46	5,92	87,49	4,73	53,88	6,41	133,14	5,17	309,66
4.1. Витрати від реалізації інших оборотних активів	189,00	0,20	204,00	0,12	308,00	0,10	205,00	0,00	446,00	0,18	135,98
<i>Частка логістичних витрат</i>	18,90	5,19	18,36	2,15	0,00	0,00	0,00	0,00	35,68	1,39	88,78
4.2. Втрати від операційних курсових різниць	0,00	0,00	0,00	0,00	234,00	0,08	97,00	0,03	1128,00	0,45	100,0
<i>Частка логістичних витрат</i>	0,00	0,00	0,00	0,00	4,68	0,25	1,94	0,23	22,56	0,88	100,0
4.3. Нестачі (втрати) від псування цінностей	78,00	0,08	329,00	0,19	681,00	0,22	104,00	0,03	109,00	0,04	39,74
<i>Частка логістичних витрат</i>	3,90	1,07	6,58	0,77	13,62	0,74	2,08	0,25	2,18	0,08	-44,10

4.4. Лікарняні за рахунок підприємства	0,0	0,0	0,0	0,0	187,0	0,06	156,0	0,05	126,00	0,05	100,0
<i>Частка логістичних витрат</i>	0,00	0,00	0,00	0,00	1,87	0,10	1,56	0,19	3,78	0,15	100,0
4.4. Інші витрати операційної діяльності	97,00	0,10	319,00	0,19	748,00	0,24	483,00	0,16	766,00	0,31	689,69
<i>Частка логістичних витрат</i>	9,70	2,66	25,52	3,00	67,32	3,64	48,30	5,75	68,94	2,68	610,72
5. Склад фінансових витрат (усього)	430,0	0,45	0,00	0,0	3363,0	1,09	2977,0	0,98	916,0	0,37	113,02
<i>Частка логістичних витрат у складі фінансових витрат</i>	4,30	1,00	0	0	33,63	1,00	29,77	1,0	9,16	1,0	113,02
5.1. Відстрочка за кредитом	430,00	0,45	0,00	0,00	3363,00	1,09	2977,00	0,98	916,00	0,37	113,02
<i>Частка логістичних витрат</i>	4,30	1,00	0,00	0	33,63	1,00	29,77	1,00	9,16	1,00	113,02
Усього витрати діяльності підприємства	96147,0	100,0	170624,0	100,0	308948,0	100,0	302978,0	100,0	250738,0	100,0	160,79
Усього логістичні витрати підприємства	26833,97	x	47661,03	x	76239,74	x	82034,87	x	69649,67	x	159,56

Джерело: розраховано авторкою

Таблиця Ж.3
Аналіз структури витрат ПрАТ «Оріль-Лідер» за 2016-2020 роки

Склад витрат	Роки										Відхилення 2020\2016, %
	2016		2017		2018		2019		2020		
	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %	
1. Склад собівартості реалізації (усього)	1545473	71,5	1983567,0	73,2	2392669,0	81,0	2471699,0	87,4	2840909,0	86,6	83,8
<i>Частка логістичних витрат у складі собівартості реалізації</i>	436491,2	28,4	539565,61	27,4	675145,45	28,4	721665,22	29,5	833237,7	29,6	90,9
1.1. Собівартість реалізації готової продукції	1484530	68,7	1888375	69,7	2291172	77,6	2370072	83,8	2735436	83,3	84,3
<i>Частка логістичних витрат</i>	430513,70	27,86	528745,00	26,66	664439,88	27,77	711021,60	28,77	820630,80	28,89	90,6
1.2. Собівартість реалізації посліду	0,00	0,00	18093,00	0,67	19201,00	0,65	22567,00	0,80	20985,00	0,64	100,0
<i>Частка логістичних витрат</i>	0,00	0,00	3980,46	0,20	4224,22	0,18	3610,72	0,15	4616,70	0,16	0,0
1.3. Собівартість реалізації товарів	39850,0	1,85	45601,0	1,68	43209,0	1,46	41370,0	1,46	44390,0	1,35	11,4
<i>Частка логістичних</i>	5977,5	0,39	6840,15	0,34	6481,35	0,27	7032,9	0,28	7990,2	0,28	33,7

<i>витрат</i>											
1.4. Собівартість реалізації робіт (послуг)	21093,0	0,98	31498,0	1,16	39087,0	1,32	37690,0	1,33	40098,0	1,22	90,1
<i>Частка логістичних витрат</i>	2531,16	0,16	4409,72	0,22	3908,70	0,16	6407,30	0,26	6816,66	0,24	169,31
2.Склад адміністративних витрат (усього)	73534,0	3,40	88288,0	3,26	105431,0	3,57	127959,0	4,52	64369,0	1,96	-12,46
<i>Частка логістичних витрат у складі адміністративних витрат</i>	6205,08	8,44	7884,11	8,93	9724,69	9,22	12734,23	9,95	5248,21	8,15	-15,42
2.1. Заробітна плата та відрахування з неї адміністративного персоналу	16530,0	0,77	18954,0	0,70	20378,0	0,69	24390,0	0,86	11234,0	0,34	-32,04
<i>Частка логістичних витрат</i>	1157,1	1,57	1516,32	1,72	1426,46	1,35	2195,1	1,72	674,04	1,05	-41,75
2.2. Податки та обов'язкові платежі (за усіма видами)	8578,0	0,40	9461,0	0,35	10093,0	0,34	12098,0	0,43	8817,0	0,27	2,79
<i>Частка логістичних витрат</i>	85,78	0,12	94,61	0,11	100,93	0,10	120,98	0,09	88,17	0,14	2,79
2.3. Амортизація необоротних активів адміністративного призначення	3720,0	0,17	3892,0	0,14	4098,0	0,14	4238,0	0,15	2967,0	0,09	-20,24
<i>Частка логістичних витрат</i>	186,0	0,25	194,6	0,22	286,86	0,27	211,9	0,17	89,01	0,14	-52,15
2.4. Ремонт та обслуговування необоротних активів адміністративного призначення	9520,00	0,44	10191,00	0,38	11290,00	0,38	12809,00	0,45	9040,00	0,28	-5,04
<i>Частка логістичних витрат</i>	1047,20	1,42	1121,01	1,27	1016,10	0,96	1537,08	1,20	1084,80	1,69	3,59
2.5. Послуги автотранспорту та витрати на ПММ	6328,00	0,29	9045,00	0,33	11305,00	0,38	14019,00	0,50	6530,00	0,20	3,19
<i>Частка логістичних витрат</i>	949,20	1,29	1266,30	1,43	1695,75	1,61	2102,85	1,64	979,50	1,52	3,19
2.6. Консалтингові, нотаріальні та аудиторські послуги	3391,00	0,16	4148,00	0,15	3908,00	0,13	4190,00	0,15	3219,00	0,10	-5,07
<i>Частка логістичних витрат</i>	33,91	0,05	41,48	0,05	39,08	0,04	62,85	0,05	32,19	0,05	-5,07

2.7. Витрати адміністративного характеру на послуги сторонніх організацій	3560,00	0,16	3447,00	0,13	3659,00	0,12	3890,00	0,14	2076,00	0,06	-41,69
<i>Частка логістичних витрат</i>	462,80	0,63	413,64	0,47	439,08	0,42	466,80	0,36	249,12	0,39	-46,17
2.8. Соціальна та благодійна допомога	4890,00	0,23	4376,00	0,16	6987,00	0,24	9690,00	0,34	2680,00	0,08	-45,19
<i>Частка логістичних витрат</i>	244,50	0,33	262,56	0,30	279,48	0,27	290,70	0,23	107,20	0,17	-56,16
2.9. Витрати на сервісне обслуговування програми ІС	2670,00	0,12	2789,00	0,10	2980,00	0,10	3019,00	0,11	1998,00	0,06	-25,17
<i>Частка логістичних витрат</i>	133,50	0,18	139,45	0,16	149,00	0,14	90,57	0,07	59,94	0,09	-55,10
2.10. Банківські послуги та послуги зв'язку	2058,00	0,10	2216,00	0,08	2650,00	0,09	2870,00	0,10	2135,00	0,07	3,74
<i>Частка логістичних витрат</i>	61,74	0,08	66,48	0,08	79,50	0,08	143,50	0,11	106,75	0,17	72,90
2.11. Інші витрати адміністративного призначення	12289,00	0,57	19769,00	0,73	28083,00	0,95	36746,00	1,30	13673,00	0,42	11,26
<i>Частка логістичних витрат</i>	1843,35	2,51	2767,66	3,13	4212,45	4,00	5511,90	4,31	1777,49	2,76	-3,57
3. Склад витрат на збут (усього)	320295,0	14,8	426220,0	15,7	274481,0	9,29	58274,0	2,06	158695,0	4,84	-50,45
<i>Частка логістичних витрат у складі витрат на збут</i>	264887,9	82,7	369120,6	86,6	0,00	88,4	50197,4	86,1	143108,4	90,2	-45,97
3.1. Заробітна плата та відрахування з неї персоналу зайнятого збутом продукції	41935,0	1,94	48980,00	1,81	31789,00	1,08	9156,00	0,32	12510,00	0,38	-70,17
<i>Частка логістичних витрат</i>	29354,5	9,16	37714,6	8,85	23841,75	8,69	6592,32	11,31	9757,8	6,15	-66,76
3.2. Брендінг	29054,0	1,35	32195,0	1,19	26098,0	0,88	9780,0	0,35	16650,0	0,51	-100,0
<i>Частка логістичних витрат</i>	20337,8	6,35	24146,25	5,67	24793,1	9,03	9291,0	15,94	15817,5	9,97	100,0
3.3. Витрати на зберігання та пакування	59903,0	2,77	75890,0	2,80	60137,0	2,04	17690,0	0,63	37390,0	1,14	-37,58
<i>Частка логістичних витрат</i>	53912,7	16,83	69818,8	16,38	57130,15	20,81	15921,0	27,32	35520,5	22,38	-34,11
3.4. Транспортування продукції (у тому	138904,0	6,43	186781,0	6,9	110887,0	3,76	11550,0	0,41	73787,0	2,25	-46,88

числі на оренду автотранспорту та витрати на ПММ)												
<i>Частка логістичних витрат</i>	125013,6	39,03	177441,95	41,63	102016,04	37,17	10395,0	17,84	66408,3	41,85	-46,88	
3.5. Послуги сторонніх організацій віднесені до витрат на збут	32098,0	1,49	35630,0	1,32	28790,0	0,97	4289,0	0,15	4569,0	0,14	-85,77	
<i>Частка логістичних витрат</i>	22468,6	7,01	24941,0	5,85	21880,4	7,97	3002,3	5,15	3883,65	2,45	-82,72	
3.6. Інші витрати пов'язані зі збутом продукції	18401,0	0,85	46744,0	1,73	16780,0	0,57	5809,0	0,21	13789,0	0,42	-25,06	
<i>Частка логістичних витрат</i>	13800,75	4,31	35058,0	8,23	13088,4	4,77	4995,74	8,57	11720,65	7,39	-15,07	
4. Склад інших операційних витрат (усього)	162417,0	7,52	147371,0	5,44	61030,0	2,13	58606,0	2,14	41909,0	1,28	-74,2	
<i>Частка логістичних витрат у складі інших операційних витрат</i>	8230,38	5,07	7377,18	4,96	2653,22	4,35	2785,63	4,75	2098,23	5,01	-74,51	
4.1. Витрати від зміни вартості поточних біологічних активів	2890,00	0,13	3095,00	0,11	2016,00	0,07	1850,00	0,07	1459,00	0,04	-49,52	
<i>Частка логістичних витрат</i>	289,00	0,18	278,55	0,19	20,16	0,03	37,00	0,06	116,72	0,28	-59,61	
4.2. Втрати від операційних курсових різниць	97450,00	4,51	85670,00	3,16	29057,00	0,98	27983,00	0,99	14969,00	0,46	-84,64	
<i>Частка логістичних витрат</i>	2923,50	1,80	3426,80	2,33	581,14	0,95	559,66	0,95	299,38	0,71	-89,76	
4.3. Витрати від псування цінностей (у тому числі бій яйця та падіж)	1098,00	0,05	1670,00	0,06	980,00	0,03	1023,00	0,04	987,00	0,03	-10,11	
<i>Частка логістичних витрат</i>	54,90	0,03	33,40	0,02	19,60	0,03	20,46	0,03	19,74	0,05	-64,04	
4.4. Визначені штрафи, пені неустойки	1167,00	0,05	1950,00	0,07	1025,00	0,03	979,00	0,03	891,00	0,03	-23,65	
<i>Частка логістичних витрат</i>	233,40	0,14	19,50	0,01	10,25	0,02	9,79	0,02	8,91	0,02	-96,18	
4.5. Собівартість реалізації необоротних активів	5420,00	0,25	6109,00	0,23	4480,00	0,15	4090,00	0,14	3790,00	0,12	-30,07	
<i>Частка</i>	162,60	0,10	183,27	0,12	89,60	0,15	81,80	0,14	113,70	0,27	-30,07	

логістичних витрат												
4.6. Списання простроченої дебіторської заборгованості	7098,00	0,33	6500,00	0,24	4390,00	0,15	4071,00	0,14	3908,00	0,12	100,0	
Частина логістичних витрат	70,98	0,04	65,0	0,0	43,90	0,07	40,71	0,07	117,24	0,28	100,0	
4.7. Інші витрати операційної діяльності	47294,0	2,19	42377,0	1,56	21098,00	0,71	20460,00	0,72	15905,00	0,48	-66,37	
Частина логістичних витрат	4729,40	2,91	3390,16	2,3	1898,82	3,11	2046,00	3,49	1431,45	3,42	-69,73	
5. Склад фінансових витрат (усього)	56668,0	2,62	58680,0	2,17	40008,00	1,35	44921,00	1,59	45574,00	1,39	-19,58	
Частина логістичних витрат у складі фінансових витрат	704,26	1,24	720,6	1,23	511,06	1,28	549,45	1,22	503,56	1,10	-28,5	
5.1. Відсоток за кредитною угодою	49789,00	2,31	51990,00	1,92	34459,00	1,17	39909,00	1,41	40792,00	1,24	-18,07	
Частина логістичних витрат	497,89	0,88	519,90	0,89	344,59	0,86	399,09	0,89	407,92	0,90	-18,07	
5.2. Виплата лізингових винагород	6879,00	0,32	6690,00	0,25	5549,00	0,19	5012,00	0,18	4782,00	0,15	-30,48	
Частина логістичних витрат	206,37	0,36	200,70	0,34	166,47	0,42	150,36	0,33	95,64	0,21	-53,66	
6. Склад інших витрат (усього)	1424,00	0,07	4387,00	0,16	79416,00	2,69	68419,00	2,42	130397,00	3,97	9057,09	
Частина логістичних витрат у складі інших витрат	39,88	2,80	118,48	2,70	3087,03	3,89	1934,51	2,83	5893,05	4,52	14676,9	
6.1. Втрати від уцінки необоротних активів	783,0	0,04	1900,0	0,07	2987,0	0,10	5903,0	0,21	15670,0	0,48	1901,28	
Частина логістичних витрат	7,83	0,55	19,00	0,43	29,87	0,04	59,03	0,09	156,70	0,12	1901,28	
6.2. Інші витрати звичайної діяльності	641,0	0,03	2487,0	0,09	76429,0	2,59	62516,0	2,21	114727,0	3,5	17798,1	
Частина логістичних витрат	32,05	2,25	99,48	2,27	3057,16	3,85	1875,48	2,74	5736,35	4,40	17798,1	
Усього витрати діяльності підприємства	2159811,0	100,0	2708513,0	100,0	2953035,0	100,0	2829878,0	100,0	3281853,0	100,0	51,95	
Усього логістичні витрати підприємства	715854,49	127,41	924065,98	130,62	690610,39	134,28	789316,95	133,13	989585,59	137,43	38,24	

Джерело: розраховано авторкою

Таблиця Ж.4

Аналіз структури витрат ТОВ «ПК «Дніпровський» за 2016-2020 роки

Склад витрат	Роки										Відхилення 2020/2016, %
	2016		2017		2018		2019		2020		
	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %	
1. Склад собівартості реалізації (усього)	1132960,0	82,9	1203960,0	81,6	1490872,0	83,7	1681862,0	84,4	2083862,0	76,3	83,93
<i>Частка логістичних витрат у складі собівартості реалізації</i>	315499,6	27,8	307844,57	26,8	388400,96	27,1	470615,60	29,1	589559,50	29,1	86,87
1.1. Собівартість реалізації готової продукції	1013406,0	74,2	1068094,00	72,39	1349132,00	75,78	1533482,00	77,00	1928102,0	70,63	90,26
<i>Частка логістичних витрат</i>	293887,74	25,9	299066,32	24,84	377756,96	25,34	460044,60	27,35	578430,60	27,76	96,82
1.2. Собівартість реалізації посліду	4670,00	0,34	5901,00	0,40	7120,00	0,40	7580,00	0,38	8430,00	0,31	80,51
<i>Частка логістичних витрат</i>	1167,50	0,10	1475,25	0,12	1780,00	0,12	1895,00	0,11	2023,20	0,10	73,29
1.3. Собівартість реалізації товарів	30981,0	2,27	32980,00	2,24	28650,00	1,61	30900,0	1,55	32400,00	1,19	4,58
<i>Частка логістичних витрат</i>	4647,15	0,41	4947,00	0,41	5730,00	0,38	5253,0	0,31	5832,00	0,28	25,50
1.4. Собівартість реалізації зернових	10750,0	0,79	11780,00	0,80	15670,00	0,88	16300,0	0,82	17230,00	0,63	60,28
<i>Частка логістичних витрат</i>	2150,00	0,19	2356,00	0,20	3134,00	0,21	3423,0	0,20	3273,70	0,16	52,27
1.5. Собівартість реалізації робіт (послуг)	19055,00	1,40	21305,00	1,44	24500,00	1,38	23800,0	1,19	26500,00	0,97	39,07
<i>Частка логістичних витрат</i>	2286,60	0,20	2982,70	0,25	2450,00	0,16	4046,0	0,24	4505,00	0,22	97,02
1.6. Собівартість реалізації курчат-бройлерів	54098,00	3,96	63900,00	4,33	65800,00	3,70	69800,00	3,50	71200,00	2,61	31,61
<i>Частка логістичних витрат</i>	11360,58	1,00	12780,00	1,06	13160,00	0,88	13960,00	0,83	14240,00	0,68	25,35
2. Склад адміністративних витрат (усього)	20191,00	1,48	21433,00	1,45	28345,00	1,59	35504,00	1,78	38991,00	1,43	93,11
<i>Частка логістичних витрат у складі адміністративних витрат</i>	1932,73	9,57	2008,01	9,37	2872,25	10,13	3484,72	9,82	3083,53	7,91	59,54
2.1. Заробітна	5460,0	0,40	5710,0	0,39	5900,0	0,33	6108,0	0,31	7050,0	0,26	29,12

плата та відрахування з неї адміністративного персоналу												
<i>Частка логістичних витрат</i>	382,20	1,89	456,80	2,13	413,00	1,46	549,72	1,55	423,00	1,08	10,68	
2.2. Податки та обов'язкові платежі	1298,00	0,10	1485,00	0,10	2090,00	0,12	2130,00	0,11	2230,00	0,08	71,80	
<i>Частка логістичних витрат</i>	12,98	0,06	14,85	0,07	20,90	0,07	21,30	0,06	22,30	0,06	71,80	
2.3. Амортизація та утримання необоротних активів, нематеріальних активів та інших необоротних активів адміністративного призначення	1960,0	0,14	2034,0	0,14	2450,0	0,14	6500,00	0,33	8600,00	0,32	338,7	
<i>Частка логістичних витрат</i>	156,80	0,78	101,70	0,47	171,50	0,61	325,00	0,92	258,00	0,66	64,54	
2.4. Послуги автотранспорту та витрати на ПММ адміністративного призначення	3092,00	0,23	3120,00	0,21	3208,00	0,18	3490,00	0,18	3780,00	0,14	22,25	
<i>Частка логістичних витрат</i>	463,80	2,30	436,80	2,04	481,20	1,70	523,50	1,47	567,00	1,45	22,25	
2.5. Витрати на обслуговування комп'ютерної техніки та програмного забезпечення	1650,00	0,12	1430,00	0,10	1350,00	0,08	1800,00	0,09	1760,00	0,06	6,67	
<i>Частка логістичних витрат</i>	16,50	0,08	14,30	0,07	13,50	0,05	27,00	0,08	17,60	0,05	6,67	
2.6. Податок на землю та податок на нерухомість	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	
<i>Частка логістичних витрат</i>	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	
2.7. Витрати на перепідготовку та підвищення кваліфікації працівників	1092,00	0,08	1100,00	0,07	2090,00	0,12	2360,00	0,12	2540,00	0,09	132,60	
<i>Частка логістичних витрат</i>	54,60	0,27	66,00	0,31	83,60	0,29	70,80	0,20	101,60	0,26	86,08	
2.8. Інші витрати адміністративного призначення (витрати на	5639,00	0,41	6554,00	0,44	11257,00	0,63	13116,00	0,66	13031,00	0,48	131,09	

охорону, витрати на нотаріальні та аудиторські послуги, плата за послуги банку, витрати на канцтовари, витрати на послуги зв'язку, витрати на інші господарські потреби адміністративного призначення)											
<i>Частка логістичних витрат</i>	845,85	4,19	917,56	4,28	1688,55	5,96	1967,40	5,54	1694,03	4,34	100,28
3. Склад витрат на збут (усього)	120930,00	8,86	134205,00	9,10	153005,00	8,59	163319,00	8,20	202312,00	7,41	67,30
<i>Частка логістичних витрат у складі витрат на збут</i>	100141,9	82,8	115215,4	85,85	0,00	86,68	138857,2	85,02	177832,7	87,9	77,58
3.1. Заробітна плата та відрахування з неї персоналу зайнятого збутом продукції	12340,0	0,90	14352,0	0,97	15430,0	0,87	16300,0	0,82	17613,0	0,65	42,73
<i>Частка логістичних витрат</i>	8638,0	7,14	11051,04	8,23	11572,50	7,56	11736,00	7,19	13738,14	6,79	59,04
3.2. Рекламні послуги	4480,0	0,33	5089,0	0,34	9104,0	0,51	8245,0	0,41	9830,00	0,36	-100,0
<i>Частка логістичних витрат</i>	3360,0	2,78	3816,75	2,84	8648,80	5,65	7832,75	4,80	9338,50	4,62	100,0
3.3. Зберігання продукції	25450,0	1,86	27680,00	1,88	30245,00	1,70	32190,00	1,62	41450,00	1,52	62,87
<i>Частка логістичних витрат</i>	22905,0	18,9	25465,60	18,98	28732,75	18,78	28971,00	17,74	39377,50	19,46	71,92
3.4. Послуги автотранспорту для потреб збуту	48560,0	3,56	53209,00	3,61	58760,00	3,30	65901,00	3,31	72850,00	2,67	50,02
<i>Частка логістичних витрат</i>	43704,0	36,1	50548,55	37,6	54059,20	35,3	59310,90	36,3	65565,00	32,4	50,02
3.5. Послуги доставки на експорт	11900,0	0,87	12370,0	0,84	14224,0	0,80	13900,0	0,70	22958,0	0,84	92,92
<i>Частка логістичних витрат</i>	8330,0	6,89	8659,0	6,45	10810,24	7,07	9730,0	5,96	19514,3	9,65	134,3
3.6. Витрати на пакування	8902,0	0,65	9085,0	0,62	11130,0	0,63	10980,0	0,55	16700,0	0,61	87,6
<i>Частка логістичних витрат</i>	6231,4	5,15	6359,5	4,74	7791,0	5,09	7686,0	4,71	12525,0	6,19	101,0
3.7. Інші витрати пов'язані зі збутом продукції	9298,0	0,68	12420,0	0,84	14112,0	0,79	15803,0	0,79	20911,0	0,77	124,9

<i>Частка логістичних витрат</i>	6973,50	5,77	9315,00	6,94	11007,36	7,19	13590,58	8,32	17774,35	8,79	154,88
4. Склад інших операційних витрат (усього)	23281,0	1,71	26281,0	1,78	29514,0	1,66	44297,0	2,22	66753,00	2,45	186,73
<i>Частка логістичних витрат у складі інших операційних витрат</i>	1101,99	4,73	1230,99	4,68	4848,65	16,43	1858,52	4,20	2116,44	3,17	92,06
4.1. Витрати від реалізації інших оборотних активів	2319,00	0,17	2247,00	0,15	3870,00	0,22	4019,00	0,20	4120,00	0,15	77,66
<i>Частка логістичних витрат</i>	231,90	1,00	202,23	0,77	3870,08	13,11	401,90	0,91	329,60	0,49	42,13
4.2. Втрати від операційних курсових різниць	12898,00	0,94	14954,00	1,01	18737,00	1,05	32138,00	1,61	49709,00	1,82	285,40
<i>Частка логістичних витрат</i>	386,94	1,66	598,16	2,28	374,74	1,27	642,76	1,45	994,18	1,49	156,93
4.3. Втрати від псування (нестачі) цінностей	1903,00	0,14	1870,00	0,13	1780,00	0,10	1690,00	0,08	1560,00	0,06	-18,02
<i>Частка логістичних витрат</i>	95,15	0,41	37,40	0,14	35,60	0,12	33,80	0,08	31,20	0,05	-67,21
4.4. Визначені штрафи, пені неустойки	1480,00	0,11	1560,00	0,11	1890,00	0,11	1706,00	0,09	2010,00	0,07	35,81
<i>Частка логістичних витрат</i>	296,00	1,27	234,00	0,89	170,10	0,58	272,96	0,62	20,10	0,03	-93,21
4.5. Сумнівні та безнадійні борги	890,00	0,07	980,00	0,07	1020,00	0,06	1203,00	0,06	1340,00	0,05	50,56
<i>Частка логістичних витрат</i>	8,90	0,04	19,60	0,07	20,40	0,07	24,06	0,05	40,20	0,06	351,69
4.6. Лікарняні за рахунок підприємства	0,00	0,0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	100,00
<i>Частка логістичних витрат</i>	0,00	0,0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	100,00
4.7. Інші витрати від операційної діяльності	3791,00	0,28	4670,00	0,32	6087,00	0,34	7560,00	0,38	8014,00	0,29	111,40
<i>Частка логістичних витрат</i>	379,10	1,63	373,60	1,42	547,83	1,86	756,00	1,71	721,26	1,08	90,26
5. Склад фінансових витрат (усього)	49584,0	3,63	69402,00	4,70	50208,00	2,82	58658,00	2,95	77518,00	2,84	56,34
<i>Частка логістичних витрат у складі фінансових витрат</i>	1445,82	2,92	1340,44	1,93	968,36	1,93	1124,16	1,92	775,18	1,00	-46,38
5.1. Відсотки за	48194,00	3,53	67022,00	4,54	48418,00	2,72	56208,00	2,82	74618,00	2,73	54,83

кредитом											
<i>Частка логістичних витрат</i>	963,88	1,94	670,22	0,97	484,18	0,96	562,08	0,96	746,18	0,96	-22,59
5.2.Інші фінансові витрати	1390,00	0,10	2380,00	0,16	1790,00	0,10	2450,00	0,12	2900,00	0,11	108,63
<i>Частка логістичних витрат</i>	481,94	0,97	670,22	0,97	484,18	0,96	562,08	0,96	29,00	0,04	-93,98
6. Склад інших витрат (усього)	18162,00	1,33	20184,00	1,37	28405,00	1,60	8020,00	0,40	260350,00	9,54	1333,49
<i>Частка логістичних витрат у складі інших витрат</i>	181,62	1,00	266,64	1,32	284,05	1,00	83,11	1,04	3108,10	1,19	1611,32
6.1. Ліквідаційна вартість списаного автотранспорту	14560,00	1,07	15150,00	1,03	24115,00	1,35	5115,00	0,26	221850,00	8,13	1423,70
<i>Частка логістичних витрат</i>	145,60	0,80	151,50	0,75	241,15	0,85	51,15	0,64	2662,20	1,02	1728,43
6.2. Уцінка	0,00	0,0	1794,00	0,12	1900,00	0,00	0,00	0,00	5600,00	0,21	5600,00
<i>Частка логістичних витрат</i>	0,00	0,0	17,94	0,09	38,00	0,13	0,00	0,00	84,00	0,03	100,00
6.3. Інші витрати звичайної діяльності	3602,00	0,26	3240,00	0,22	4290,00	0,24	2905,00	0,15	32900,00	1,21	813,38
<i>Частка логістичних витрат</i>	36,02	0,20	97,20	0,48	42,90	0,15	31,96	0,40	361,90	0,14	0,00
Усього витрати діяльності підприємства	1365108,0	100,0	1475465,0	100,0	1780349,0	100,0	1991660,0	100,0	2729786,0	100,0	99,97
Усього логістичні витрати підприємства	418857,8	125,9	426565,6	128,1	396405,9	141,3	614899,1	129,1	775700,3	129,3	85,19

Джерело: розраховано авторкою

Додаток И

Методичні рекомендації щодо застосування запропонованої методики оцінки ефективності управління витратами бройлерного господарства на етапі вирощування курей-бройлерів на м'ясо підприємствами птахівництва

Загальні положення

Метод збалансованої оцінки використовуються у таких випадках:

- для одиничних та цільових показників, які мають значення для системи менеджменту витрат та можуть бути оцінені тільки за допомогою бальної оцінки.

Умови застосування для підприємств птахівництва

Умовою застосування для підприємств птахівництва є наявність у замкнутому циклі виробничого процесу бройлерного господарства з вирощування птиці на м'ясо – господарство, що займається вирощуванням молодняка птиці до віку 42-доби.

Критерії вибору експертів

Експертами на ряді рекомендується обрати керівників та працівників середньої ланки підприємств птахівництва. Загальна кількість експертів складає 10 осіб, яким пропонувалося оцінити вагомість обраних групових показників ефективності управління витратами підприємств птахівництва у балах за 10-ти бальною шкалою (критерії оцінювання вагомості показників ефективності управління витратами).

До числа експертів рекомендовано включити працівників або керівників таких відділів: директор бройлерного господарства, головний бухгалтер, планово-економічний відділ, відділ-матеріально технічного забезпечення, виробничо-технологічні підрозділи з вирощування птиці.

Критерії оцінювання та опис методики

Експертам пропонувалося оцінити вагомість обраних цільових та одиничних показників ефективності управління витратами бройлерного

господарства підприємств птахівництва у балах за 10-ти бальною шкалою (критерії оцінювання вагомості показників ефективності управління витратами з вирощування курей-бройлерів на м'ясо) (табл. 1).

Таблиця 1

Критерії оцінювання вагомості показників, що впливають на рівень ефективності управління витратами бройлерного господарства підприємств птахівництва за 10-ти бальною шкалою

Бали	Критерії оцінювання вагомості показника
10	Значення показника чинить вирішальний вплив на рівень ефективності управління витратами бройлерного господарства підприємств птахівництва
9	Значення показника чинить суттєвий вплив на рівень ефективності управління витратами бройлерного господарства підприємств птахівництва
8	Значення показника чинить значний вплив на рівень ефективності управління витратами бройлерного господарства підприємств птахівництва
7	Значення показника чинить високий вплив на рівень ефективності управління витратами бройлерного господарства підприємств птахівництва
6	Значення показника чинить вище за середній вплив на рівень ефективності управління бройлерного господарства підприємств птахівництва
5	Значення показника чинить середній вплив на рівень ефективності управління витратами бройлерного господарства підприємств птахівництва
4	Значення показника чинить нижче за середній вплив на рівень ефективності управління бройлерного господарства підприємств птахівництва
3	Значення показника має незначний вплив на рівень ефективності управління витратами бройлерного господарства підприємств птахівництва
2	Значення показника не суттєвий вплив на рівень ефективності управління витратами бройлерного господарства підприємств птахівництва
1	Значення показника не впливає на рівень ефективності управління витратами бройлерного господарства підприємств птахівництва

Одержані від експертів оцінки вагомості q_{ij} кожного j -го з цільових та одиничних показників у балах для одержання коефіцієнта вагомості q_{ji} усереднюються та нормуються.

Для аналізу погодженості експертів використовується коефіцієнт варіації варіантів відповідей (v), що розраховується за наступною формулою (1):

$$v = \sigma / q_j, \quad (1)$$

де σ – середньоквадратичне відхилення;

q_j – середнє значення оцінок.

При цьому середньоквадратичне відхилення (σ) розраховується за формулою 2:

$$\sigma = \sqrt{D(q_{ij})}. \quad (2)$$

Тоді як $D(q_{ij})$ знаходимо за формулою 3:

$$D(q_{ij}) = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (q_{ij} - \bar{q}_{ij})^2, \quad (3)$$

де n – кількість експертів.

Ступінь погодженості експертів визначається наступними характеристиками коефіцієнта варіації:

$v \leq 0,10$ – погодженість висока;

$v = 0,11 - 0,15$ – погодженість вище середньої;

$v = 0,16 - 0,25$ – погодженість середня;

$v = 0,26 - 0,35$ – погодженість нижче середньої;

$v > 0,35$ – погодженість нижче допустимої норми.

За результатами розрахунку інтегрального коефіцієнта ефективності управління витратами бройлерного господарства підприємств птахівництва порівнюємо отриману бальну оцінку з максимально можливою (10 балів) та встановлюємо його рівень ефективності управління.

Рівні ефективності управління витратами бройлерного господарства підприємств птахівництва запропоновано розподілити наступним чином (табл. 2):

Таблиця 2

Рівні ефективності управління витратами бройлерного господарства підприємств птахівництва

Рівень	Значення
від 0,0 до 2,0 балів	управління витратами неефективне на підприємстві птахівництва
від 2,1 до 3,9 балів	рівень ефективності управління витратами нижче середнього на підприємстві птахівництва
від 4,0 до 5,9 балів	рівень ефективності управління витратами середній на підприємстві птахівництва
від 6,0 до 7,9 балів	рівень ефективності управління витратами вище середнього на підприємстві птахівництва
від 8,0 до 9,9 балів	рівень ефективності управління витратами високий на підприємстві птахівництва
10 балів	найвищий рівнем управління витратами на підприємстві птахівництва

Додаток К

Розрахунок вагомості одиничних показників системи ефективності управління витратами бройлерного господарства досліджуваних підприємств птахівництва

Таблиця К.1

Розрахунок вагомості одиничних показників ефективності управління витратами бройлерного господарства ПрАТ «Володимир-Волинська птахофабрика» (E_{ts}^1)

Експерти	Показники	Складові інтегрального показника ефективності управління витратами бройлерного господарства															
		Цільовий показник «Технологічні умови вирощування курей-бройлерів на м'ясо»						Цільовий показник «Цикл вирощування курей-бройлерів на м'ясо»					Цільовий показник «Використання матеріальних ресурсів у бройлерному господарстві»				
		D_l	L_{sp}	L_i	T_c	T_m	H_a	M_s	P_s	L_w	A_i	T_l	S_l	C_h	C_e	C_f	C_w
1	9	9	7	10	10	7	7	8	7	6	9	8	9	10	10	9	
2	9	9	9	9	10	8	7	8	7	7	10	9	9	9	10	9	
3	10	8	10	7	10	8	7	9	6	6	9	8	9	9	9	9	
4	8	10	9	9	9	9	8	8	7	6	9	8	9	9	9	9	
5	9	9	10	8	10	7	8	8	8	7	10	9	9	9	9	9	
6	8	8	8	9	10	8	7	8	7	7	9	9	10	8	9	9	
7	9	8	10	10	10	7	7	9	7	8	9	9	9	8	8	9	
8	10	9	7	8	9	8	8	9	7	7	9	8	9	10	9	9	
9	9	9	9	8	10	8	8	9	6	7	9	7	9	9	9	8	
10	8	7	9	7	10	8	7	8	8	7	10	8	10	9	10	10	
q_{ij}	8,9	8,16	8,8	8,5	9,8	7,8	7,4	8,4	7	6,8	9,3	8,3	9,2	9,0	9,2	9,0	
q_{in}	0,15	0,14	0,15	0,14	0,16	0,13	0,12	0,21	0,18	0,17	0,23	0,21	0,25	0,25	0,25	0,25	
σ	0,49	0,64	1,16	1,05	0,16	0,36	0,24	0,24	0,4	0,36	0,21	0,41	0,16	0,40	0,36	0,20	
ν	0,06	0,07	0,13	0,12	0,02	0,05	0,03	0,03	0,06	0,05	0,02	0,05	0,02	0,04	0,02	0,04	

Джерело: розраховано авторкою

Таблиця К.2

Розрахунок вагомості одиничних показників ефективності управління витратами бройлерного господарства ПрАТ «Птахокомплекс «Бершадський» (E_{ts}^2)

Експерти	Показники	Складові інтегрального показника ефективності управління витратами бройлерного господарства															
		Цільовий показник «Технологічні умови вирощування курей-бройлерів на м'ясо»						Цільовий показник «Цикл вирощування курей-бройлерів на м'ясо»					Цільовий показник «Використання матеріальних ресурсів у бройлерному господарстві»				
		D_l	L_{sp}	L_i	T_c	T_m	H_a	M_s	P_s	L_w	A_i	T_l	S_l	C_h	C_e	C_f	C_w
1	8	7	9	8	10	9	8	7	9	6	10	10	9	9	10	9	
2	9	7	9	8	10	9	8	7	9	6	10	9	9	9	10	9	
3	9	7	9	8	10	8	8	7	9	6	10	9	9	9	10	9	
4	9	7	9	8	10	8	8	7	9	6	9	9	9	9	10	9	
5	9	8	9	8	10	8	8	8	9	7	9	10	9	9	9	9	
6	9	8	9	8	10	9	9	7	10	6	9	9	9	9	10	9	
7	8	7	10	9	10	9	7	7	10	6	10	10	9	9	10	10	
8	8	7	9	9	9	9	7	7	8	6	9	9	9	9	10	9	
9	9	7	9	7	10	9	8	8	9	7	9	9	8	8	10	8	
10	9	7	9	9	10	8	8	7	8	6	9	9	9	8	9	9	
q_{ij}	8,7	7,2	9,1	8,2	9,9	8,6	8,0	7,2	9,0	6,2	9,0	9,3	8,9	8,8	9,8	9,0	
q_{in}	0,15	0,12	0,15	0,14	0,17	0,14	0,13	0,18	0,22	0,15	0,22	0,23	0,24	0,24	0,27	0,25	
σ	0,21	0,16	0,09	0,36	0,09	0,24	0,3	0,16	0,40	0,16	0,40	0,21	0,09	0,16	0,16	0,20	
ν	0,02	0,02	0,01	0,04	0,01	0,03	0,04	0,02	0,04	0,03	0,04	0,02	0,01	0,02	0,02	0,02	

Джерело: розраховано авторкою

Таблиця К.3

Розрахунок вагомості одиничних показників ефективності управління витратами
бройлерного господарства ПрАТ «Оріль-Лідер» (E_{ts}^3)

Експерти	Показники	Складові інтегрального показника ефективності управління витратами бройлерного господарства															
		Цільовий показник «Технологічні умови вирощування курей-бройлерів на м'ясо»						Цільовий показник «Технологічні умови вирощування курей-бройлерів на м'ясо»						Цільовий показник «Технологічні умови вирощування курей-бройлерів на м'ясо»			
		D_l	L_{sp}	L_i	T_c	T_m	H_a	M_s	P_s	L_w	A_i	T_l	S_l	C_h	C_e	C_f	C_w
1	8	7	9	8	9	7	8	8	10	6	9	10	10	9	10	8	
2	8	6	9	9	9	7	8	8	10	8	9	10	10	9	10	8	
3	9	8	9	8	10	7	8	9	9	7	10	10	10	9	10	8	
4	7	7	9	10	10	8	8	8	10	7	10	9	10	9	10	9	
5	10	8	10	8	9	6	8	8	9	7	10	10	9	9	10	9	
6	8	8	10	9	9	7	7	8	9	7	9	10	9	9	10	9	
7	8	7	10	9	10	8	7	9	9	7	9	10	10	9	9	9	
8	9	8	9	9	9	7	8	8	10	6	9	9	10	10	10	9	
9	8	8	9	9	10	7	8	9	10	7	9	10	10	9	10	9	
10	8	7	9	9	10	9	9	8	9	7	8	10	10	9	10	8	
q_{ij}	8,3	7,4	9,3	8,8	9,5	7,3	7,9	8,3	9,5	6,9	9,2	9,8	9,8	9,1	9,9	8,6	
q_{in}	0,14	0,13	0,16	0,15	0,16	0,12	0,14	0,19	0,22	0,16	0,21	0,22	0,26	0,24	0,26	0,23	
σ	0,61	0,44	0,21	0,36	0,25	0,61	0,29	0,21	0,25	0,29	0,36	0,16	0,16	0,09	0,09	0,24	
ν	0,07	0,07	0,02	0,04	0,03	0,08	0,04	0,03	0,03	0,04	0,04	0,02	0,02	0,02	0,01	0,03	

Джерело: розраховано авторкою

Таблиця К.4

Розрахунок вагомості одиничних показників ефективності управління витратами
бройлерного господарства ТОВ «ПК Дніпровський» (E_{ts}^4)

Експерти	Показники	Складові інтегрального показника ефективності управління витратами бройлерного господарства															
		Цільовий показник «Технологічні умови вирощування курей-бройлерів на м'ясо»						Цільовий показник «Технологічні умови вирощування курей-бройлерів на м'ясо»						Цільовий показник «Технологічні умови вирощування курей-бройлерів на м'ясо»			
		D_l	L_{sp}	L_i	T_c	T_m	H_a	M_s	P_s	L_w	A_i	T_l	S_l	C_h	C_e	C_f	C_w
1	10	8	10	8	9	8	8	8	10	10	8	9	9	10	10	9	
2	9	8	10	7	10	7	8	8	10	10	7	10	9	10	10	9	
3	9	8	10	8	10	7	8	9	9	10	8	10	9	9	10	9	
4	9	9	10	8	9	6	7	9	9	10	8	9	10	9	10	8	
5	9	9	10	6	10	8	7	9	8	10	6	10	10	8	10	8	
6	9	8	9	9	10	8	7	9	10	10	9	10	9	10	9	9	
7	9	8	10	8	10	7	8	9	10	10	8	10	9	10	10	8	
8	10	9	9	8	9	7	7	9	9	9	8	9	9	9	9	9	
9	9	9	9	8	10	8	7	9	8	9	8	10	9	8	9	8	
10	10	9	9	8	10	7	7	9	9	9	8	10	9	9	9	9	
q_{ij}	9,3	8,5	9,6	7,8	9,7	7,3	7,4	8,8	9,2	9,6	7,8	9,7	9,2	9,2	9,6	8,6	
q_{in}	0,16	0,14	0,16	0,13	0,16	0,12	0,12	0,20	0,20	0,21	0,17	0,22	0,25	0,25	0,26	0,23	
σ	0,21	0,25	0,24	0,56	0,21	0,41	0,24	0,16	0,56	0,24	0,56	0,21	0,16	0,56	0,24	0,24	
ν	0,02	0,03	0,03	0,07	0,02	0,06	0,03	0,02	0,06	0,03	0,07	0,02	0,02	0,06	0,03	0,03	

Джерело: розраховано авторкою

Додаток Л

Система бальної оцінки посередників для реалізації продукції підприємствами птахівництва

Показники	Оцінка, бали		
	1 - «низький рівень»	2- «середній рівень»	3 – «високий рівень»
<i>Індикатор оцінки техніко-технологічної привабливості посередника</i>			
Географічне охоплення	Одна торговельна точка у місті	До 3-х торговельних точок у місті	Більше 3-х торговельних точок у місті
Площа магазину	До 50м ²	Від 50 до 300м ²	Від 300 до 3000м ²
Трафік торгової точки	До 100 осіб	До 500 осіб	Вище 500 осіб
Забезпеченість транспортом	Обслуговує транспорт підприємства - виробника	Обслуговує транспорт підприємства – виробника але можливе постачання транспортом торговельного підприємства	Постачання транспортом торговельного підприємства
Графік роботи	8.00-20.00/7	7.00-22.00/7	24/7
<i>Індикатор оцінки економічної привабливості посередника</i>			
Рівень націнки на товари постачальників	Рівень націнки залежить від політики позиціонування торговельної точки	Середня (залежить від місця розташування торговельного підприємства, відповідає купівельній спроможності потенційних покупців)	Рівень націнки встановлює підприємство - виробник
Кількість акційних пропозицій	Майже відсутня	Середня	Висока
Умови оплати за поставку товару	Допускається залежно від умов договору поставки до 2 тижнів відстрочки оплати)	Оплата по факту поставки	Передоплата
<i>Індикатор оцінки маркетингової привабливості посередника</i>			
Можливість просування нових видів продукції	На території магазину заходи з просування продукції не проводяться	На території торговельного підприємства є можливість для проведення акцій (дегустацій, розіграшів призів)	На території торговельного підприємства регулярно проводяться акції (дегустацій, розіграшів призів)
Якість та розташування торговельного обладнання	Викладення товарів здійснюється на вітрині, до якої покупець не має доступу	Можливий доступ до продукції	Із зручним доступом до продукції
Можливість імпульсної покупки	Майже не здійснюється	Залежить від акцій	Часто покупка не планується і є наслідком психологічного імпульсу
Атмосфера та естетичне оздоблення	Рівень відповідності нижче середнього	Середній рівень відповідності	Високий рівень відповідності

Джерело: складено авторкою

Додаток М

Результати оцінки критеріїв вибору посередника та індикаторів оцінки реалізації курячого м'яса через три канали реалізації

Таблиця М.1

Результати оцінки критеріїв вибору посередника та індикаторів оцінки реалізації курячого м'яса через великі торгівельні мережі (супермаркети) (ES_{cp}^1)

Експерти	Індикатор оцінки техніко-технологічної привабливості посередника (I_{tta})					Індикатор оцінки економічної привабливості (I_{ea})			Індикатор оцінки маркетингової привабливості (I_{ma})			
	C_{gc}	C_{ar}	C_{st}	C_{ip}	C_{ws}	C_{lm}	C_{po}	C_{pd}	C_{pnp}	C_{lg}	C_{ip}	C_{aad}
1	2	3	3	3	3	1	3	1	2	2	2	3
2	3	3	2	3	3	2	3	2	2	2	2	2
3	3	3	3	3	3	1	3	2	2	2	2	3
4	3	3	2	3	3	1	3	1	2	2	2	2
5	3	2	3	2	3	1	3	2	2	3	3	3
6	2	2	3	3	3	1	2	3	3	2	2	2
7	3	3	3	3	3	2	2	1	3	2	1	3
8	3	2	3	3	3	2	3	1	2	2	2	2
9	2	3	2	2	3	1	3	3	2	2	2	2
10	3	3	3	3	3	1	2	2	3	2	1	1
q_{ij}	2,7	2,7	2,7	2,8	3,0	1,3	2,7	1,8	2,3	2,1	1,9	2,5
	$I_{tta} = (2,7 + 2,7 + 2,7 + 2,8 + 3,0)/5 = 3,657$					$I_{ea} = (1,3 + 2,7 + 1,8)/3 = 1,601$			$I_{ma} = (2,3 + 2,1 + 1,9 + 2,5)/4 = 2,313$			

Джерело: розраховано авторкою

Таблиця М.2

Результати оцінки критеріїв вибору посередника та індикаторів оцінки реалізації курячого м'яса через франчайзингові мережі (фірмова торгівля, партнерська роздрібна торгівля) (ES_{cp}^2)

Експерти	Індикатор оцінки техніко-технологічної привабливості посередника (I_{tta})					Індикатор оцінки економічної привабливості (I_{ea})			Індикатор оцінки маркетингової привабливості (I_{ma})			
	C_{gc}	C_{ar}	C_{st}	C_{ip}	C_{ws}	C_{lm}	C_{po}	C_{pd}	C_{pnp}	C_{lg}	C_{ip}	C_{aad}
1	2	2	2	1	2	3	2	2	2	2	2	2
2	2	2	2	2	2	3	3	2	3	3	2	2
3	2	2	3	1	2	2	3	2	3	2	2	2
4	3	1	3	2	2	3	3	2	3	2	3	2
5	2	2	2	1	2	3	2	2	2	2	2	2
6	2	1	2	1	3	2	3	2	2	2	3	2
7	2	1	2	1	2	3	3	2	3	3	3	2
8	3	2	3	1	2	3	2	1	2	2	2	2
9	2	2	2	1	2	3	3	1	3	2	2	2
10	2	2	2	2	2	2	3	2	3	2	2	2
q_{ij}	2,2	1,7	2,3	1,3	2,1	2,7	2,7	1,8	2,6	2,2	2,3	2,0
	$I_{tta} = (2,2 + 1,7 + 2,3 + 1,3 + 2,1)/5 = 2,519$					$I_{ea} = (2,7 + 2,7 + 1,8)/3 = 2,088$			$I_{ma} = (1,3 + 1,3 + 1,8 + 1,4)/4 = 2,538$			

Джерело: розраховано авторкою

Таблиця М.3

Результати оцінки критеріїв вибору посередника та індикаторів оцінки реалізації курячого м'яса через традиційну торговельну мережу (невеликі роздрібна торгівля) (ES_{cp}^3)

Експерти	Індикатор оцінки техніко-технологічної привабливості посередника (I_{tta})					Індикатор оцінки економічної привабливості (I_{ea})			Індикатор оцінки маркетингової привабливості (I_{ma})			
	C_{gc}	C_{ar}	C_{st}	C_{ip}	C_{ws}	C_{lm}	C_{po}	C_{pd}	C_{pnp}	C_{ltg}	C_{ip}	C_{aad}
1	1	1	2	2	1	3	3	2	1	1	3	1
2	1	1	2	2	1	3	3	2	1	1	3	1
3	1	1	1	2	1	3	3	2	1	1	1	1
4	1	1	1	2	1	3	3	2	1	1	1	2
5	2	1	2	2	1	3	3	2	1	2	3	2
6	1	1	2	2	2	2	2	3	1	2	1	1
7	1	1	3	2	2	3	3	2	2	1	1	2
8	2	1	3	1	1	3	3	2	2	1	1	1
9	1	1	2	1	2	3	3	2	1	2	2	2
10	1	1	3	2	1	2	3	2	2	1	2	1
q_{ij}	1,2	1,0	2,1	1,8	1,3	2,8	3,0	2,0	1,3	1,3	1,8	1,4
	$I_{tta} = (1,2 + 1,0 + 2,1 + 1,8 + 1,3)/5=2,022$					$I_{ea} = (2,8 + 3,0 + 2,0)/3=2,250$			$I_{ma} = (1,3 + 1,3 + 1,8 + 1,4)/4=1,587$			

Джерело: розраховано авторкою

Додаток Н

Довідки про впровадження результатів досліджень

НІКОПОЛЬСЬКА РАЙОННА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

вул. Шевченка, 130, м. Нікополь, 53200, тел.6813434, факс (0566) 680-762, e-mail:info@nikrda.dp.gov.ua,
<http://www.nikopol-rn.dp.gov.ua>, Код ЄДРПОУ 04052318

02.03.2021р. № 448/0302

ДОВІДКА

видана Родіній Ользі Вікторівні
про впровадження результатів наукових досліджень

Проведений автором аналіз стану ринку м'яса птиці в Україні і Дніпропетровській області, а також узагальнені пропозиції щодо покращення ситуації на ринку м'яса птиці були використані при розробки програми розвитку агропромислового комплексу Нікопольського району та програми соціально-економічного розвитку Нікопольського району (режим доступу: http://www.market-infr.od.ua/journals/2017/7_2017_ukr/38.pdf)

Заступник начальника відділу містобудування та
Архітектури, ЖКГ та агропромислового
розвитку Нікопольської районної
державної адміністрації

Ю.В. Безродній

Продовження додатку Н

ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ
«ЧИСТОПІЛЛЯ»

53253, Україна, Дніпропетровської обл. Нікопольського р-ну,
 село Чистопіль, вул. Шевченко, буд. 5
 ЄДРПОУ 34277022; телефон/факс 8 (0566) 677-349

№132-05 від 30.05.2022р

ДОВІДКА

видана Родіній Ользі Вікторівні

про впровадження результатів наукових досліджень

Окремі результати дисертаційних досліджень, зокрема сформована система критеріїв вибору посередників на етапі формування логістичних зв'язків та методичний підхід до оцінки ефективності співпраці з таким посередником представлено для ознайомлення та подальшого використання ТОВ «Чистопілля» (входить до складу організаційної структури Агропромислової групи компаній «Дніпровський») (<https://ejournals.vdu.lt/index.php/mtsrbid/article/view/2915>).

Директор ТОВ «Чистопілля»

О.В. Горбик

Продовження додатку Н

УКРАИНА
ОБЩЕСТВО С ОГРАНИЧЕННОЙ
ОТВЕТСТВЕННОСТЬЮ
«ПТИЦЕКОМПЛЕКС
«ДНЕПРОВСКИЙ»

УКРАЇНА
ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ
«ПТАХОКОМПЛЕКС
«ДНІПРОВСЬКИЙ»

Юридична адреса: 53264, Україна, Дніпропетровська обл., Нікопольський р-н, с. Першотравневе, вул. Центральна, 15
тел. (05662) 3-43-01; факс: (05662) 3-20-06

Поштова адреса: 53200, Україна, Дніпропетровська обл., м. Нікополь, вул. Електрометалургів, 302

Від 24.05.22 № вих. 589
На № _____ від _____

ДОВІДКА

видана Родіній Ользі Вікторівні

про впровадження результатів наукових досліджень

Опрацьовані авторські пропозиції (режим доступу: <https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/6ba27b58-c8b6-4513-ac52-e1de0d568e55/content>) щодо застосування збалансованої системи показників оцінки ефективності управління витратами, в основі якої лежить використання трьох цільових показників, що враховують технологічні умови вирощування курей-бройлерів, і як результат, розрахунок інтегрального коефіцієнта з урахуванням значимості кожного з критеріїв. При проведенні дисертаційних досліджень використані матеріали щодо діяльності підприємства, які є у відкритому доступі (режим доступу: <https://clarity-project.info/edrs>).

Запропонований методичний підхід може бути використаний у діяльності підприємства для підвищення якості процесів оцінювання ефективності управління витратами.

Генеральний директор

ТОВ «ПК «Дніпровський»

К.І. Дубенко

 МХП | Оріль-Лідер

ПрАТ «Оріль-Лідер»
Ідентифікаційний код:
24426809
вул. Хмельницького, 1
с. Єлизаветівка
Дніпровський р-н
Дніпропетровська обл.
51831, Україна

+38 056 790 78 01
orel-leader@mhp.com.ua
www.mhp.ua

вих. № 09/45

від «27» 09 2023 р.

ДОВІДКА

видана Родіній Ользі Вікторівні

про впровадження результатів наукових досліджень

на тему «Управління виробничими і логістичними витратами

підприємств птахівництва»

Для підвищення якості процесів оцінювання ефективності управління витратами рекомендується застосування збалансованої системи цільових показників, що буде враховувати технологічні умови вирощування курей-бройлерів на ПрАТ «Оріль-Лідер» (<https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/6ba27b58-c8b6-4513-ac52-e1de0d568e55/content>). В основі запропонованого методу лежить оцінка трьох цільових показників, за результатами яких розраховується інтегральний коефіцієнт, з урахуванням значимості кожного з критеріїв. Запропонований методичний підхід описано у «Методичних рекомендаціях щодо застосування запропонованої методики оцінки ефективності управління витратами бройлерного господарства на етапі вирощування курей-бройлерів на м'ясо підприємствами птахівництва».

Запропоновані Родіною О.В. розробки можуть представити практичну цінність для удосконалення системи управління витратами підприємств птахівництва.

Директор ПрАТ «Оріль-Лідер» Олександр СПЛОДИТЕЛЬ

Міністерство освіти і науки України
 ДНПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
 49000, м. Дніпро, вул. Сергія Єфремова 25,
 тел. (056) 744-81-32, факс (056) 744-08-67, 744-53-03
 E-mail: info@dsau.dp.ua Web: www.dsau.dp.ua Код ЄДРПОУ 00493675

27.01.2023 № 44-11-50

На № _____ від _____

00003

ДОВІДКА

про впровадження результатів наукових досліджень
 здобувачки ступеня доктора філософії Родіної Ольги Вікторівни
 на тему «Управління виробничими і логістичними витратами підприємств
 птахівництва»

Основні положення та результати дисертаційної роботи Родіної Ольги Вікторівни на тему «Управління виробничими і логістичними витратами підприємств птахівництва» поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 073 «Менеджмент» впроваджені у навчальний процес Дніпровського державного аграрно-економічного університету і використовуються під час викладання освітніх компонент «Менеджмент» та «Стратегічне управління розвитком аграрних підприємств». Зокрема використовуються:

- ОК «Організаційні і методичні аспекти діагностики та управління розвитком аграрних підприємств» - науково-методичний підхід до оцінювання ефективності управління витратами (тема «Організаційні і методичні аспекти діагностики та управління розвитком аграрних підприємств»); методичний підхід щодо оцінювання конкурентоспроможності продукції, методичний підхід до визначення привабливості посередників на етапі формування логістичних зв'язків (тема «Стратегічний потенціал та формування конкурентних переваг підприємств аграрного сектору»).
- ОК «Менеджмент» - процес ідентифікації внутрішніх і зовнішніх чинників, які здійснюють вплив на обсяг виробничих і логістичних витрат (тема «Організація як елемент управління»).

Ректор

Анатолій КОБЕЦЬ

Олександр ВЕЛИЧКО
 +38 (067) 949-27-39